อนุสรณ์

นางปลดฉลาดปรีดารมณ์

(ผิว จาตุรงคกุล)

๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐

อนุสรณ์

นางปลอฉลาดปรีดารมณ์

(ผิว จาตุรงคกุล)

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

นางชลฉลาดปรีดารมณ์

(ผิว จาตุรงคกุล)

ชาตะ ๑๐ กรกฎาคม ๒๔๔๖

มตะ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๘

ประวัติ

นางชลฉลาดปรีดารมณ์ (ผิว จาตุรงคกุล) เป็นบุตรี นายเขียน นางชุ้น เลี่ยวสกุล เกิดปีเถาะ วันศุกร์ที่ ๑๐ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๔๖ ที่ตำบลสี่กั๊กเสาชิงช้า จังหวัดพระนคร สมรสกับหลวงชลฉลาดปรีดารมณ์ เมื่อครั้งยังมีบรรดาศักดิ์เป็น ขุนชลฉลาดปรีดารมณ์ วันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๔ ซึ่งขณะนั้นเป็นนายงานก่อสร้างประตูระบายน้ำ ประตูน้ำ และเขื่อน กรมทดน้ำ (กรมชลประทาน) งานก่อสร้างของกรมทดน้ำในระยะต้นส่วนมากจำเป็นต้องโยกย้ายไปก่อสร้างตามแผนโครงการของงานตามชนบท จึงได้ติดตามสามีไปทุกหนทุกแห่ง ต้องตรากตรำไปในที่ทุรกันดารโดยมาก เพราะสมัยนั้นท้องถิ่นที่ก่อสร้างเหล่านั้นไม่เจริญเหมือนปัจจุบันนี้ รวมระยะเวลาที่ต้องอยู่ท้องถิ่นต่าง ๆ ๒๗ ปีเศษ จึงได้มีโอกาสเข้ามาอยู่พระนคร ที่บ้านวงเวียนเล็ก ธนบุรี เลี้ยงดูบุตรธิดา เพื่อให้ได้รับการศึกษา จนกระทั่งได้ออกทำงานมีหลักฐานด้วยกันทุกคน

นางชลฉลาดปรีดารมณ์ (ผิว จาตุรงคกุล) มีบุตรและธิดารวม ๕ คน

๑. นายอรัญ จาตุรงคกุล ("อรัญ" เป็นชื่อที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงทิพยรัตนกิริฎกุลินี ทรงประทานให้) รับราชการวิศวกรเขตบำรุงทาง การรถไฟแห่งประเทศไทย

๒. นายกานน จาตุรงคกุล ("กานน" เป็นชื่อที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงทิพยรัตนกิริฎกุลินี ทรงประทานให้) ถึงแก่กรรม

๓. นางพนาลี อิศรางกูร ณ อยุธยา ("พนาลี" เป็นชื่อที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงทิพยรัตนกิริฎกุลินี ทรงประทานให้)

๔. นายกัมพล จาตุรงคกุล รับราชการพนักงานสำรวจ กรมพัฒนาที่ดิน

๕. เรืออากาศโท กำลูน จาตุรงคกุล นักบินกองบิน ๖ กองทัพอากาศ

บุตรและธิดามีหลานย่า ๑๑ คน หลานยาย ๕ คน และเหลน ๓ คน

ในบั้นปลายของชีวิต เป็นผู้ที่มีศรัทธาแรงกล้าในพระบวรพุทธศาสนา บำเพ็ญบุญกุศลในทานบารมีอยู่เสมอ เช่นการร่วมสร้างโบสถ์ วิหาร ขุดเจาะบ่อน้ำบาดาล ทอดกฐิน ผ้าป่า ตั้งทุนมูลนิธิต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาลสงฆ์ จิตภาวัณวิทยาลัย โดยเฉพาะโรงพยาบาลสงฆ์ได้

ประกอบกุศลอยู่เป็นเนืองนิจได้ร่วมสร้างกำแพง ตั้งมูลนิธิ "ผิวจาตุรงคกุล" เมื่ออายุครบ ๕ รอบ ถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์อาพาธ และสมทบทุนมูลนิธิประจำปี ตลอดมาทุกปีมิได้ขาด โดยปรกติในวันธรรมสวนะจะไปฟังธรรม ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในระยะหลังนี้ขาพิการเพราะถูกรถชน นั่งไม่ถนัดจึงได้ไปฟังธรรม วัดมหาธาตุ (ลานอโศก) ทุกวันพระ เว้นแต่จะเจ็บป่วย ระยะเวลาที่ผ่านมาเคยเจ็บป่วยจนถึงต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล ๓ ครั้งคือ

ครั้งแรก ด้วยโรคบวมที่หน้าอก เข้ารักษาในโรงพยาบาลภูมิพลอดุลยเดช เมื่อ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๗ ถึง ๒๗ ตุลาคม ๒๕๐๗ รวมเป็นเวลา ๔๒ วัน

ครั้งที่สอง ได้ไปธุรกิจอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี โดยรถยนต์ส่วนตัวแล้วถูกรถ ๑๐ ล้อ แล่นชนรถที่นั่งไป สะโพกถูกกระแทกอย่างแรงจนกระดูกแตก ต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลแห่งเดิมเมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๑๕ จนถึงวันที่ ๒๔ มิถุนายน ในปีเดียวกัน รวมเวลาอยู่นานถึง ๖๐ วันเต็ม จากการถูกชนและรักษาหายแล้วทำให้ขาพิการเดินไม่ถนัด

ครั้งที่สาม เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๑๘ ในโรงพยาบาลภูมิพลฯ นี้เช่นกันอีกครั้ง เนื่องจากมีอาการอ่อนเพลีย เหนื่อย ใจสั่น หลังจากขึ้นบันไดเพียง ๓—๔ ขั้น ซึ่งได้รับการรักษาจนทุเลาหายป่วย และอยู่ในโรงพยาบาลถึงวันที่ ๑๗ ของเดือนเดียวกันนั่นเอง เป็นเวลาเพียง ๑๓ วันก็กลับบ้านได้

สำหรับโรคที่เกี่ยวกับหัวใจนั้นยังคงได้รับการตรวจรักษาเป็นประจำ ที่กองแพทย์กรมชลประทาน โดยนายแพทย์ทั้งหญิงและชายทุก ๆ ท่านได้กรุณาให้การรักษาเป็นอย่างดี ต่อมาประมาณเดือนกรกฎาคม ๒๕๑๙ ได้มีอาการปวดท้องบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ไม่รุนแรง คิดว่าเป็นการปวดท้องธรรมดา ในเดือนกันยายนและตุลาคมของปีนั้น อาการปวดท้องรุนแรงมากขึ้น รับประทานอาหารได้น้อย และอ่อนเพลีย จึงได้เข้ารับการตรวจรักษา ที่โรงพยาบาลพระปิ่นเกล้าซึ่งอยู่ใกล้บ้าน ในวันที่ ๗ ตุลาคม รุ่งขึ้นวันที่ ๘ ตุลาคม ทางโรงพยาบาลได้ทำการเอ็กซเรย์ตรวจอวัยวะภายใน นับแต่เข้าโรงพยาบาล รับประทานอาหารได้บ้างเล็กน้อย

แพทย์ต้องให้น้ำเกลือตลอดเวลา และให้อาหารทางสายยาง ในวันที่ ๑๑ ตุลาคม นายแพทย์จะนำไปตรวจเอ็กซเรย์ภายในทุกส่วนอีก แต่คนไข้อ่อนเพลียมากไม่อยู่ในสภาพที่จะนำไปตรวจได้ นายแพทย์สันนิษฐานว่าเป็นเนื้อร้ายที่อวัยวะในช่องท้อง ต่อจากนั้นก็ไม่รู้สึกตัว มีอาการหายใจหอบต้องให้อ๊อกซิเจน ในวันรุ่งขึ้นตลอดเวลา จนถึงวันพุธที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๙ นางชลฉลาดปรีดารมณ์ (ผิว จาตุรงคกุล) จึงได้สิ้นชีพลงด้วยอาการอันสงบ เวลา ๑ ทุ่ม ๓๕ นาที ณ โรงพยาบาลพระปิ่นเกล้า ซึ่งเป็นโรงพยาบาลสุดท้ายที่เข้ารับรักษา รวมอายุได้ ๗๓ ปี ๓ เดือน ๓ วัน

ตั้งศพบำเพ็ญกุศล ณ วัดอนงคาราม

พิธีบรรจุศพหลังจากสวดพระอภิธรรมครบ ๗ วัน

ณ สุสานวัดอนงคาราม

คำไว้อาลัย

ผิว จาตุรงคกุล ได้สิ้นชีพถึงซึ่งกาลอวสานแห่งชีวิตไปแล้ว ยังความเศร้าและสลดใจแก่ข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะเราเป็นคู่ทุกข์คู่ยากอยู่ร่วมกันมาถึง ๕๕ ปี จวบจนถึงวัยชราด้วยกัน แม้แต่จะไปรักษาตัวให้นายแพทย์ตรวจรักษาหรือไปวัดฟังธรรมในวันธรรมสวนะหรือประกอบการกุศลใด ๆ ก็ร่วมใจไปด้วยกันเสมอ ผิวเป็นคนมัธยัสถ์และมีนิสัยเก็บหอมรอมริบตามแบบสตรีโบราณซึ่งได้รับการอบรมมา ได้สั่งสอนบุตรหลานให้ปฏิบัติในทางดีทางชอบ และตนเองก็เป็นผู้มีศรัทธาในจาคะ บริจาคทานอยู่เสมอ มีจิตใจเป็นกุศลยึดมั่นในศีลธรรม นับว่ามีกำไรในชีวิต ถึงแม้ว่าผิวเธอจะสุดสิ้นอุปถัมภกกรรมเพียงเท่านี้ก็ตาม ผลานิสงส์แห่งบุญกุศลที่ผิวได้สร้างมาแล้ว จงอำนวยวิบากผลอันน่าปรารถนาน่าพอใจ พร้อมทั้งกุศลกรรมที่ข้าพเจ้าได้ประกอบมาแล้วในปัจจุบันและอนาคต ขอกุศลบุญราศีนี้จงสำเร็จประโยชน์ตามควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพโน้น แก่ ผิว จาตุรงคกุล ผู้ล่วงลับไปแล้วจงทุกประการ เทอญ.

หลวงชลฉลาดปรีดารมณ์

คำไว้อาลัย

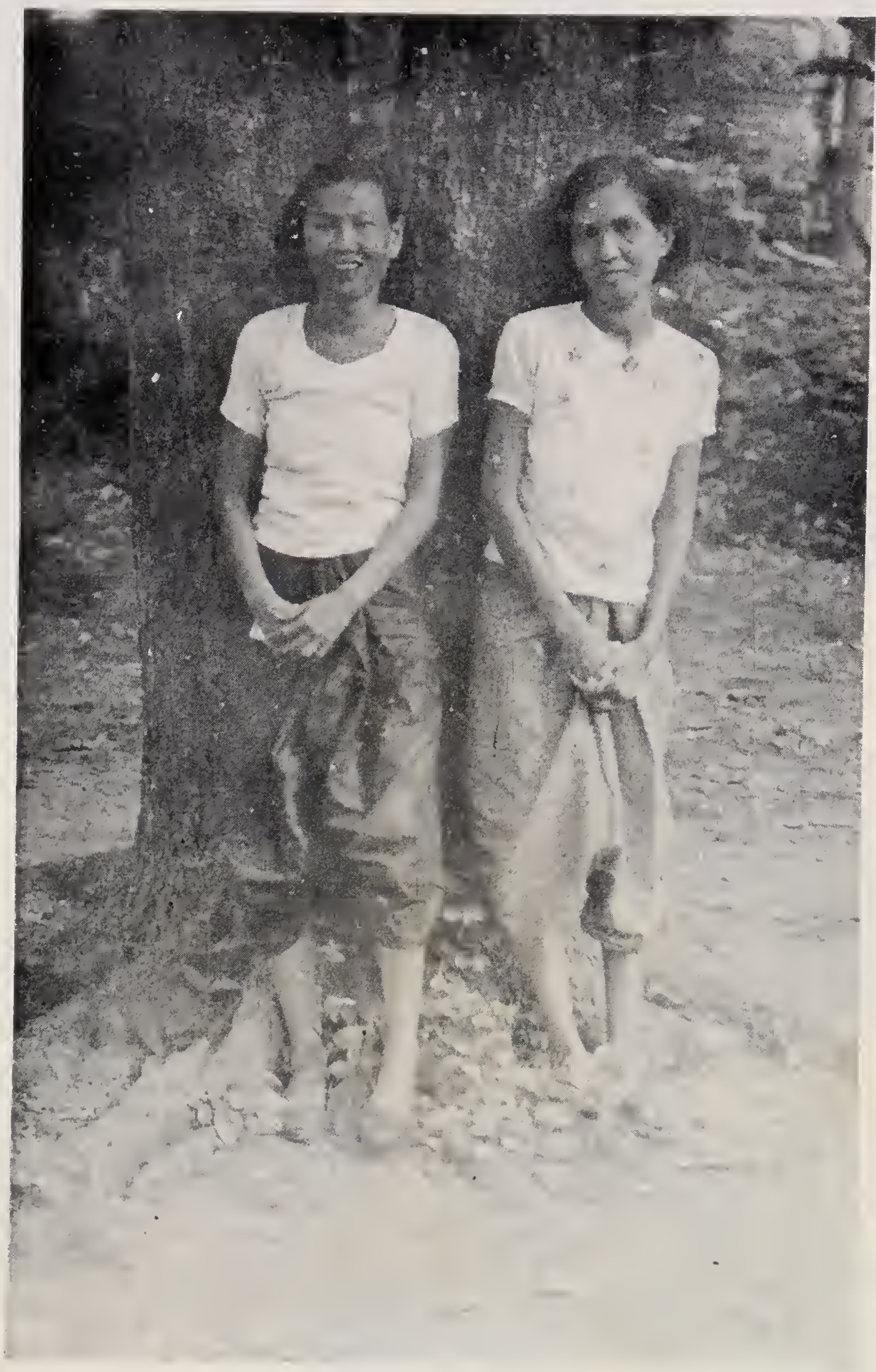
พี่ผิวเคยเล่าให้ฟังว่า เมื่อเล็ก ๆ อยู่กับคุณย่าไผ่ คุณย่ามีบุตรคนเดียวจึงเลี้ยงหลาน และบุตรบุญธรรมหลายคน บิดาพี่ผิวเป็นบุตรบุญธรรม คุณย่าไผ่มีร้านขายผ้าม่วงอยู่สี่กั๊กเสาชิงช้า สมัยนั้นข้าราชการและสตรีบรรดาศักดิ์ใช้นุ่งโจงกระเบนไปงานใหญ่ ๆ เช่นงานวันเกิดผู้ใหญ่ งานฤดูหนาวหรือดูลครนั่งบ๊อก ข้าราชการพลเรือนนุ่งผ้าม่วงสีน้ำเงินแก่หรือน้ำเงิน กรมท่าไปทำงานเป็นประจำทุกวัน สีต่าง ๆ นั้นใช้นุ่งไปงานการเช่นเดียวกับสตรีบรรดาศักดิ์ คุณย่าต้องเข้าไปในพระบรมมหาราชวังบ่อย ๆ นำผ้าม่วงไปถวายขายเจ้านายและข้าราชการฝ่ายในห้างร้านต่าง ๆ ก็มีตัวแทนเป็นสตรีนำสินค้าของตนเข้าไปในพระบรมมหาราชวังหรือวังเจ้านายเพื่อให้ทรงซื้อ พี่ผิวมีหน้าที่ เช่น ตำหมากที่ผู้ใหญ่ห่อเป็นคำใส่กระเป๋าหมากให้คุณย่าเมื่อเวลาจะเข้าวัง วันธรรมดาก็ต้องตำให้รับประทาน

คุณย่าอบรมกิริยามารยาทและการประหยัด พี่ผิวจึงเป็นคนอ่อนโยนเข้าผู้ใหญ่ได้ดี มีกตัญญูต่อบรรพบุรุษทำบุญให้ประจำปี ตั้งมูลนิธิโรงพยาบาลสงฆ์ ยิ่งเมื่อมีอายุชราไปวัดทุกวันพระ ใครบอกบุญไม่มีขัด ให้มากพอสมควรทีเดียว เมื่อถึงแก่กรรมแล้ว พวกพ้องที่วัดบอกว่าเสียเจ้ามือกัณฑ์เทศน์คนสำคัญไปคนหนึ่ง

การป่วยไข้อย่างกระทันหันและไม่นานวันทำให้ข้าพเจ้าใจหาย เพราะเราได้พูดคุยกันแทบทุกวัน รับประทานหมากและดูโทรทัศน์ด้วยกัน ไปที่ห้องทีไรก็ไม่วายคิดถึง คิดหักใจว่าเขาไปแล้วเราจะไปทีหลังเป็นของแน่นอน

ขออำนาจบุญกุศลที่พี่ผิวทำไว้แล้วและญาติมิตรทำอุทิศให้จงเป็นพลวปัจจัยให้พี่ผิวเป็นสุขในสัมปรายภพและมีจิตเป็นกุศลเพิ่มขึ้นทุก ๆ ชาติจนถึงสิ้นทุกข์ในอนาคตกาลเทอญ.

สุดา จาตุรงคกุล

ที่ท่าหลวงกับคุณละมุน สุทธิสีสังข์

ที่บ้านพักหนองแคกับลูกกรอง

คุณแม่

เมื่อ ๕๕ ปีมาแล้ว คุณพ่อเป็นวิศวกรกรมชลประทาน คุณแม่ซึ่งเป็นคู่ทุกข์คู่ยาก จึงต้องติดตามไปอยู่กับคุณพ่อในท้องที่กันดารต่าง ๆ ตลอดเวลารับราชการของคุณพ่อ ซึ่งต้องสร้างประตูน้ำ, ประตูระบายน้ำ ฯลฯ เกี่ยวกับการชลประทาน ต้องอดทนต่อสภาพสิ่งแวดล้อมและความลำบากตามต่างจังหวัดต่างท้องที่ตลอดมา จำได้ว่าเมื่อตอนเด็ก ๆ บางแห่งต้องใช้ชีวิตกินนอนอยู่ในเรือตลอดเวลาก็มี คุณแม่ต้องดูแลมิให้ตกน้ำตาย และบางแห่งเวลาร่วมอาหารเย็นก็ต้องไปรับประทานกันในมุ้งในเรือเนื่องจากอยู่ในดงยุง ลูก ๆ เมื่อมีอายุพอจะได้รับการศึกษาก็จำเป็นจะต้องจากคุณแม่มาอยู่กับคุณอาในกรุงเทพฯ จึงต้องห่างเหินกับคุณแม่จนกว่าจะจบการศึกษาและทำงานไป จะได้พบกับคุณแม่ก็นาน ๆ ครั้ง เวลาคุณแม่เข้าไปธุระในกรุง หรือเวลาโรงเรียนปิดเทอมจึงได้ไปอยู่ด้วย คุณแม่จึงห่วงลูก ๆ ทุกคนมาก เมื่อมีโอกาสว่างก็มักจะติดตามไปเยี่ยมเยียนเสมอ ผมเองมีอาชีพเป็นวิศวกรเช่นเดียวกับคุณพ่อ เมื่อเรียนจบและออกทำงานก็ต้องโยกย้ายอยู่ต่างจังหวัดเกือบตลอดเวลา ทุก ๆ แห่ง แม้จะอยู่ห่างไกลกันมาก การเดินทางไม่ค่อยสะดวกเหมือนปัจจุบันนี้ คุณแม่ก็อุตส่าห์เดินทางไปเยี่ยมเกือบทุกแห่ง เมื่อมีเรื่องทุกข์ร้อนอย่างไรก็เป็นที่พึ่งอย่างดีที่สุด ความลำบากในการใช้ชีวิตของคุณแม่ซึ่งต้องติดตามอยู่กับคุณพ่อในที่ลำบากต่าง ๆ ทำให้คุณแม่เป็นคนอดทนอย่างยิ่ง แม้ตอนบั้นปลายของชีวิตคุณแม่จะมีโรคป่วยประจำตัวหรือป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ แล้วจะไม่เคยบอกและให้ใครต้องเดือดร้อนใจเลย คุณแม่จะต้องช่วยตัวเองทั้งสิ้น นอกจากจะทนไม่ได้จึงจะบอกให้ทราบ การป่วยครั้งสุดท้ายนี้มิได้มีใครคาดคิดมาก่อนเลยว่าเพียงไม่กี่วันที่คุณแม่เริ่มรู้สึกว่าป่วยและต้องจากไป ทุกคนคาดไม่ถึง ผมมีโอกาสไปเยี่ยมในวันป่วยวันที่ ๓ คุณแม่ยังอุตส่าห์พูดคุยซึ่งผมเองก็ไม่นึกว่าจะเป็นการจากไปอย่างไม่มีโอกาสพบเห็นกันอีก ผมทราบว่าป่วยหนักในวันที่ ๗ ของการป่วยก็ได้เข้ามาเยี่ยมอีก แต่ก็ไม่ทันเสียแล้ว ขอคุณธรรมความดีที่คุณแม่ได้ให้ความรัก—ความเห็นใจต่อลูกตลอดมาด้วยดีนั้นจงดลบรรดาลให้คุณแม่มีความสุขในสัมปรายภพด้วย เทอญ.

ลูก

อรัญ จาตุรงคกุล

อาลัยคุณแม่

คุณแม่จากลูกไปเมื่อวันพุธที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๙ ขณะเข้ารับรักษาอาการปวดท้อง (แพทย์สงสัยจะเป็นเนื้อร้ายที่อวัยวะในช่องท้อง) อยู่ที่โรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า กรุงเทพมหานคร เวลา ๑๙.๓๕ น. จากวันคุณแม่เข้าโรงพยาบาลในเช้าวันพฤหัสฯ ที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๑๙ จนถึงวันคุณแม่จากไปรวมเวลาเพียง ๗ วันที่ลูกได้พยาบาลคุณแม่นั้น นับว่าเป็นเวลาที่มีระยะสั้นและรวดเร็วอย่างที่สุด โดยลูกไม่คาดคิดเลยว่า การได้เฝ้าพยาบาลอยู่ใกล้ชิดและได้พูดกับคุณแม่ซึ่งนับคำพูดคุยได้ครั้งนั้น จะเป็นครั้งสุดท้ายของชีวิตคุณแม่ที่ให้กับลูก ทำให้ลูกในขณะนั้นรู้สึกไม่พร้อมที่จะรับความทุกข์อันเจ็บปวดแสนสาหัสที่เกิดขึ้นกับลูกได้เลย จึงสิ้นสติไปชั่วขณะหนึ่ง

คุณแม่เคยให้ทั้งความรักและความอบอุ่นแก่ลูกเสมอ ยามเมื่อลูกไม่สบาย ป่วยไข้ คุณแม่จะคอยเฝ้าดูแล หมั่นไปมาเยี่ยมเยียนอยู่เรื่อย ๆ แม้กระทั่งเมื่อลูกให้กำเนิด "หลานยาย" ทุกคน หรือลูกต้องเข้ารับการผ่าตัดรักษาตัวในโรงพยาบาลครั้งใด ๆ ก็ตาม เมื่อลูกรู้สึกตัวฟื้นขึ้นมาจากฤทธิ์ยา ลูกจะพบคุณแม่ยืนอยู่ใกล้ ๆ ด้วยความห่วงใยทุกครั้ง ยามลูกมีทุกข์ ก็ได้คุณแม่เป็นผู้ปลอบโยนและผ่อนคลายความทุกข์นั้นให้หมดไปจนกว่าลูกจะสบายใจขึ้นให้มากเท่าที่คุณแม่จะทำได้ คุณแม่ยังได้สอนให้ลูกมัธยัสถ์ มีความอดทน ต่อสู้กับชีวิตด้วยการใช้ตนเป็นที่พึ่งแก่ตนเองเสมอ ซึ่งลูกก็พยายามยึดถือและปฏิบัติตามอยู่เรื่อยมา การจากไปของคุณแม่ครั้งนี้เป็นการสูญเสียใหญ่ยิ่งในชีวิตลูกที่ลูกคงจะจดจำไม่อาจลืมได้เลยและลูกคงจะไม่มีโอกาสที่จะได้รับความรักและความอบอุ่นจากคุณแม่ได้ต่อไปในชีวิตนี้อีกแล้ว ลูกรู้สึกเสียใจและเสียดายอย่างยิ่ง ที่คุณแม่มาด่วนจากลูกไปเร็วเกินไป ทั้ง ๆ ที่คุณแม่ยังมีสุขภาพแข็งแรงเกินกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับอายุ ๗๓ ปีของคุณแม่เองเสียอีก ทำให้ลูกรู้สึกว่าคุณแม่ควรจะได้อยู่กับลูกและหลานได้ยืนนานต่อไปอีกหลายปี แต่เมื่อลูกนึกถึงคำสอนของสมเด็จพระพุทธองค์ที่ว่า "สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา" สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง เพราะเกิดแล้วย่อมแปรปรวนไป ใด ๆ ในโลกล้วนอนิจจัง การเกิดแก่ เจ็บ ตาย ย่อมเกิดกับสัตว์โลกทุกผู้ทุกนาม จึงทำให้ลูกได้สติ หักห้ามความโศรกเศร้า อาลัย

ลงบ้าง คิดเสียว่าคุณแม่เหนื่อยมานานมากในชีวิต ถึงเวลาแล้วที่คุณแม่ควรได้หลับสบายพักผ่อนด้วยความสงบสุข พ้นทุกข์ต่าง ๆ ทั้งปวงจากโลกมนุษย์นี้เสียที

ในวันฌาปนกิจศพที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐ ลูกได้รับการช่วยเหลือจากอาจารย์พงษ์ศรี เลขะวัฒนะ เพื่อนร่วมชั้นศึกษาจากมาแตร์เดอีวิทยาลัยติดต่อจัดมอบหนังสือชุด "กฎแห่งกรรม" ของบิดาเธอ คุณ ท. เลียงพิบูลย์ มาให้พิมพ์แจกในงาน เพราะทราบว่าคุณแม่ชอบอ่านเรื่องของท่านในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ความกรุณาอารีของคุณพ่อและอาจารย์พงษ์ศรีที่มีต่อลูกนั้น ลูกขอสำนึกในพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ขอผลแห่งกรรมดีที่คุณแม่สร้างไว้เมื่อมีชีวิตอยู่ และกุศลผลบุญที่ลูก ๆ ได้ร่วมกันบำเพ็ญอุทิศให้กับแม่ในครั้งนี้ ดลบันดาลให้วิญญาณของคุณแม่บรรลุสู่สุคติในสัมปรายภพดังที่ปรารถนาทุกประการเทอญ

ลูกกรอง

คำไว้อาลัย

เมื่อคืนวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๙ เวลา ๑๙.๓๕ น. โดยที่ใครไม่ได้คาดคิดมาก่อนว่าจะสูญเสียคุณแม่ เพราะคุณแม่ได้เคยเข้ารับการรักษาพยาบาลจากโรงพยาบาลเป็นครั้งคราวก็ทุเลาและกลับบ้านได้ทุกที แต่ครั้งสุดท้ายนี้ก็เป็นเวลาอันเล็กน้อยเพียง ๔—๕ วัน คุณแม่ก็จากพวกลูก ๆ ไป ทั้งที่เหตุการณ์เช่นนี้จะต้องเกิดขึ้นก็ตาม แต่เมื่อเวลานั้นมาถึงเข้าจริง ๆ มันช่างรวดเร็วเสียจนเราตั้งสติไม่อยู่ ต่อไปนี้ไม่มีอีกแล้วร่มโพธิ์ร่มไทรของลูก ๆ คุณแม่เป็นคนรักลูกเลี้ยงดูให้ได้ดีทุกคนไม่น้อยหน้าผู้อื่นจนทุกคนเรียนสำเร็จ ได้ทำงาน และมีครอบครัวเป็นหลักฐาน แต่ท่านก็ด่วนมาจากพวกเราไปเสียก่อน อันพระคุณของคุณแม่ที่ได้เลี้ยงดูอุ้มชูลูกมานั้นสุดจะบรรยายเป็นลายลักษณ์อักษรให้ครบถ้วนได้ สิ่งที่ลูก ๆ จะทำได้คือขอกราบแทบเท้าต่อดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณแม่ เพื่อระลึกถึงพระคุณอันล้ำเลิศของคุณแม่ ลูก ๆ ขอตั้งสัตย์อธิษฐานและให้คำมั่นว่า ลูกจะตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรมความดี ประกอบด้วยมานะพากเพียรบากบั่นยึดมั่นในความซื่อสัตย์ สุจริตเป็นหลักในการดำเนินและสร้างชีวิต สมกับเจตนาของคุณแม่ที่มีต่อลูกทุกประการ ถึงอย่างไรลูกก็หวังว่าวิญญาณของคุณแม่คงไปสู่สุคติ เพราะตั้งแต่ลูกจำความได้คุณแม่ไม่เคยทำความทุกข์ยากให้แก่ผู้ใดเลย คุณแม่มีแต่เมตตาจิตต่อผู้อื่น ดังนั้นคุณความดีทั้งหมดที่คุณแม่ได้ประกอบมา บุญบารมีของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุนแม่ อันเป็นสุดที่รักและเคารพของลูกจงประสบแต่ความสงบสุข ขึ้นสู่สัมปรายภพ ถ้าชาติหน้ามีจริงขอให้ลูกได้เกิดมาเป็นลูกของคุณแม่อีก

จากลูก

กัมพล จาตุรงคกุล

หน้าบ้านพักหนองแคพร้อมคุณยาย คุณแม่ และลูกกรอง

ที่บ้านวงเวียนเล็ก กรุงเทพ ฯ กับญาติ ๆ และลูกหลาน

คำไว้อาลัย

ความสูญเสีย การพลัดพรากจากสิ่งที่เรารักคือความทุกข์ ดังนั้นเมื่อคุณแม่ได้จากลูกไป ย่อมเป็นสิ่งที่แน่นอนที่ลูก ๆ ทุกคนจะต้องเกิดความทุกข์เศร้าสลด เสียใจในการที่จะต้องพลัดพรากแม่ที่รักของลูก ๆ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ถึงเวลาอันสมควรที่คุณแม่จะจากลูกไปถ้าไม่เนื่องมาจากโรคร้ายอันนี้ ความหวังที่ลูกจะได้เห็นคุณแม่มีความสุขกายสบายใจขณะที่คุณแม่ยังแข็งแรงกว่าคนอื่น ๆ ที่มีอายุในคราวเดียวกับท่านในช่วงบั้นปลายของชีวิตได้สูญหายไปสิ้นพร้อมกับการดับสูญของคุณแม่ซึ่งมันช่างรวดเร็วเสียจริง ๆ จนคาดไม่ถึง

ต่อจากนี้ไป ลูกคงไม่มีโอกาสได้ฟังเสียงฮัมเพลงสมัยโบราณทุกครั้งที่คุณแม่มีความสุขใจและอารมณ์ผ่องใส ซึ่งทำให้ลูกสบายใจไปด้วย ด้วยเหตุที่ลูกโตไม่ทันพอที่จะรับรู้ความสุขกายสบายใจเก่า ๆ ในขณะที่คุณแม่ยังสาว แต่ลูกก็ยังได้ใกล้ชิดกับคุณแม่มากที่สุดในระยะที่พวกพี่ ๆ มีครอบครัวไปหมด

ความตายคือบทเรียนอันยิ่งใหญ่ของชีวิตมนุษย์ที่ยังมีโลภโมโทสะ แต่คุณแม่ได้หลุดพ้นจากสิ่งเหล่านี้ไปแล้ว ขอให้คุณแม่ของลูกจงไปสู่ที่สงบสุขในสรวงสวรรค์อันเนื่องมาจากบารมีที่คุณแม่สร้างสมมาทั้งแต่ปางชาติก่อนและในชาตินี้รวมทั้งความกตัญญูของลูกที่มีต่อคุณแม่ด้วยเทอญ.

ลูกคนสุดท้อง

ติ๋ว

คำไว้อาลัย

คุณย่าผิวได้ล่วงลับไปแล้ว พวกหลาน ๆ รู้สึกเสียใจเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากคุณย่าเคยเลี้ยงดูพวกหลาน ๆ ซึ่งเข้ามาศึกษา เล่าเรียนในกรุงเทพ ฯ เพราะคุณพ่อต้องรับราชการอยู่ต่างจังหวัด จึงได้เข้ามาอยู่ร่วมกับคุณย่า และในระหว่างนั้นคุณย่าได้อบรมสั่งสอน และเคี่ยวเข็ญแต่ในทางที่ดีที่ควร

แม้จะแยกจากคุณย่ามาแล้ว คุณย่าก็ได้ไปมาหาสู่กับพวกหลาน ๆ อยู่เสมอไม่เคยขาด จึงทำให้มีความใกล้ชิดและความผูกพันกันตลอดมา

เมื่อคุณย่ามีชีวิตอยู่นั้น คุณย่าเป็นผู้ที่ได้สร้างบุญสร้างกุศล ในการบริจาคบุญ—ทาน ในเรื่องศาสนาและโรงพยาบาลต่าง ๆ อยู่เสมอ

ในเมื่อคุณย่าได้ถึงแก่กรรมไปแล้วนั้น คุณความดีและบุญกุศลที่คุณย่าได้เคยทำไว้ ขอได้เป็นผลสนองให้ดวงวิญญาณของคุณย่าจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพทุกประการ

อัญญา	พันธุ์กานนท์	อมรินทร์	จาตุรงคกุล
อมฤต	จาตุรงคกุล	โอฬาร	จาตุรงคกุล
ไอศูรย์	จาตุรงคกุล	อารักษ์	จาตุรงคกุล
อาจิณ	จาตุรงคกุล	นงลักษณ์	จาตุรงคกุล

ที่สนามหน้าบ้าน
วงเวียนเล็ก กรุงเทพฯ

บนเรือยนต์ชลประทาน ๒๕

ที่เขาวังกับคุณสุ่น กอบธรรม (ถึงแก่กรรมแล้ว)

อาลัยคุณยาย

กราบดวงวิญญาณคุณยายที่รักและเคารพ

เหตุการณ์เมื่อคืนวันพุธที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๙ เวลาประมาณ ๑๙.๓๕ น. เป็นเหตุการณ์ที่หลานยายทุกคนจะต้องจดจำไปตลอดชีวิต เพราะเป็นวันเวลาที่ดวงวิญญาณของคุณยายได้ออกจากร่างและได้จากพวกเราไปอย่างไม่มีวันที่จะกลับมาได้อีก ตัวหลานเองยังดีใจอยู่บ้างที่ได้มีโอกาสอยู่ใกล้ชิดคุณยายก่อนที่คุณยายจะสิ้นใจ ไม่มีใครเคยนึกมาก่อนเลยว่า คุณยายจะอายุสั้นขนาดนี้เพราะการแสดงออกของคุณยายมันบ่งให้เห็นได้อย่างชัดว่า คุณยายยังแข็งแรง ถึงแม้ขาของคุณยายจะเดินไม่ค่อยถนัดนักก็ตาม แต่ก็ยังไปไหนมาไหนได้อย่างสบาย แต่ทำไม...... ทำไมมันถึงลงเอยในรูปนี้.........ทำไมจะต้องเป็นคุณยายของหลานด้วย ภาพของคุณยายก่อนจะสิ้นใจยังติดตาหลานอยู่ตลอดเวลา หลานแทบไม่เชื่อสายตาตัวเองที่เห็นสภาพของคุณยายในเวลานั้น หลานเฝ้าถามตัวเองอยู่หลายครั้งว่า นี่หรือคุณยายของหลาน คุณยายซึ่งเมื่อไม่กี่อาทิตย์มานี่ยังหัวเราะ ร่าเริงอยู่เลย ถึงแม้หลานจะเข้มแข็งเพียงไหน แต่ก็ไม่สามารถที่จะข่มใจข่มความรู้สึกของตัวเองไม่ให้อาลัยและคิดถึงคุณยายได้ หลานไม่อายเลยที่จะร้องไห้อาลัยคุณยายที่หลานรักมากที่สุด

เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๑๙ ซึ่งเป็นวันเกิดของคุณยาย คุณยายได้ไปทำบุญที่โรงพยาบาลสงฆ์ซึ่งคุณยายได้ทำมาทุกปี หลานยังจำได้ว่าก่อนที่หลานจะไปร่วมทำบุญกับคุณยายหลานและน้อง ๆ ได้รวมเงินกันที่จะไปหาซื้อของขวัญวันเกิดให้คุณยายซึ่งพวกเราก็ได้ทำเช่นนี้มาทุกปีเช่นกัน สำหรับปีนี้หลานและน้อง ๆ ได้ไปเลือกซื้อกันที่สหกรณ์พระนคร เดินดูกันตั้งหลายเที่ยวก็ยังนึกไม่ออกว่าจะซื้ออะไรให้ดี จนในที่สุดหลานก็เดินผ่านไปเห็นกระเป๋าใบใหญ่หลานก็นึกขึ้นมาได้ว่า กระเป๋าที่คุณยายใช้อยู่นั้นมันเก่าแล้วและก็ใช้มานานด้วย หลานและน้อง ๆ จึงตกลงใจกันซื้อกระเป๋าเสื่อใบใหญ่ใบนั้น ในใจของหลานและน้อง ๆ ก็คิดว่าคุณยายคงจะใช้ของขวัญของหลานไปได้อีกนาน หลังจากนั้นก็นำไปให้คุณยายที่โรงพยาบาลสงฆ์หลานดีใจอย่างที่สุดที่เห็นคุณยายชอบของขวัญของหลาน ๆ และสัญญาว่าจะเอาไปใช้ทันทีโดยไม่เก็บไว้ แต่ระยะเวลาที่คุณยายได้ใช้มันนั้นช่างสั้นเหลือเกิน หลังจากนั้นเพียง ๒ เดือนเศษ ๆ

คุณยายก็ได้จากหลานไป ซึ่งมันก็หมายความว่า คุณยายไม่ได้ใช้ของขวัญที่หลานยายซื้อให้อีกแล้ว ขณะนี้กระเป๋าใบนั้นคุณแม่เป็นคนเก็บไว้มันยังคงอยู่ในสภาพที่ดี ไม่มีร่องรอยของการเสียหายเลย ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะมันถูกใช้ไปเพียง ๒ เดือน แล้วจะให้มันเสียหายแค่ไหน แต่คุณยายของหลานกลับต้องมาเสียชีวิตไปซึ่งเมื่อ ๒ เดือนก่อนคุณยายยังสดชื่น และไม่มีวี่แววว่าจะเป็นเช่นนี้เลย

ถึงแม้ว่าความจริงจะหนีความจริงไม่พ้น แต่หลานยายทุกคนก็ไม่อยากที่จะยอมรับในความจริงที่ว่า คุณยายได้จากหลานไปแล้ว หลานยายทุกคนยังรักและเคารพคุณยายอยู่ไม่เสื่อมคลาย ระยะเวลาที่หลานได้ใช้ชีวิตคลุกคลีกับคุณยายมันช่างสั้น แต่อย่างไรก็ตามหลานอยากจะบอกให้คุณยายรับทราบว่า ทุกคืนหลังจากที่หลานสวดมนต์ก่อนนอนเสร็จ หลานจะอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่า "ขอให้วิญญาณคุณยายของหลานไปสู่ความสงบสุขบนสรวงสวรรค์ชั่วนิรันดร์ ถ้าชาติหน้ามีจริงขอให้หลานได้เกิดมาเป็นหลานของคุณยายตลอดไปอีกทุก ๆ ชาติ"

จากหลานยาย

ต๋อม, เต่ง, ตุ๊ยตุ่ย, ตุ๊กติ๊กและตุ๊กตา

คณะวิศวกรรมรุ่นแรก (๒๔๕๘) ทำบุญครบ ๕๐ ปี ที่โรงพยาบาลสงฆ์

ทอดกฐินวัดท่าเขา ตำบลชำห้าน จังหวัดจันทบุรี

ถวายอัฐบริขารแด่ท่านอาจารย์แช่ม วัดท่าเขา จังหวัดจันทบุรี

ถ่ายครั้งหลังสุดกับสามี เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๕

คำไว้อาลัย

ในชีวิตของหลานทั้งสามคนนี้ ได้เคยสูญเสียสิ่งที่รักยิ่งไปแล้วคือคุณพ่อของหลานเอง หลานคิดว่ามันคงเป็นการสูญเสียครั้งแรกและคงจะเป็นครั้งสุดท้ายด้วยแต่แล้วการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ครั้งที่สองของหลานก็ตามมา คือการสูญเสียคุณย่าที่รักของหลานไปอีก หลานทั้งสามยังจำคำสั่งสอนของคุณย่าได้เสมอและสำนึกถึงพระคุณของคุณย่าที่มีต่อหลาน สมัยหลานทั้งสามยังเป็นเด็กอยู่คุณย่าเคยเลี้ยงดูสั่งสอนให้หลานเป็นคนดีอยู่เสมอ เมื่อหลานเติบโตขึ้น คุณย่าก็ยังสั่งสอนในสิ่งที่ดีและว่ากล่าวตักเตือนในสิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ ในชีวิตของหลานทั้งสาม หลานคิดว่าหลานโชคดีที่สุดที่เกิดมาเป็นหลานคุณย่า แต่แล้วโรคภัยไข้เจ็บก็มาพรากคุณย่าจากหลานไปอย่างไม่มีวันกลับมาหาหลานได้อีก หลานรู้สึกเศร้าสลดและเสียใจเป็นอย่างยิ่งในชีวิต ซึ่งนับว่าเป็นการสูญเสียสิ่งที่หลานรักยิ่งไปอีกครั้งแล้ว หลานทั้งสามขอให้กุศลผลบุญของคุณย่าที่เคยสร้างไว้เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ขอให้วิญญาณคุณย่าที่รักของหลานไปสู่สุคติภพและขอให้เป็นคุณย่าของหลานทุก ๆ ชาติไป

หลานคุณย่า

กนกพล จาตุรงคกุล

จักรกฤษณ์ จาตุรงคกุล

เจษฎา จาตุรงคกุล

อนุโมทนา

เนื่องในงานประชุมเพลิงศพ

นางชลลดา ปรีดานนท์ (เผ่าจาตุรงคกุล)

เจ้าภาพมีความประสงค์จะขอพิมพ์หนังสือ

ในชุด "ครูแห่งความ" เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์

ผมยินดีอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตาม

ความประสงค์ ขอขอบคุณที่ท่านเจ้าภาพที่

ได้ให้ความสนใจในหนังสือชุดนี้

หากบุญกุศลใดๆ เกิดจากท่านผู้อ่าน

ขอให้บุญกุศลนั้น จงดลบันดาลให้วิญญาณ

ของนางชลลดา ปรีดานนท์ (เผ่าจาตุรงคกุล)

ไปสู่สุคติภพตามปรารถนา ของท่านเจ้า

ภาพทุกประการเทอญ

ส. [illegible]

สารบาญ

หน้า

หัวอกนก

เช้าวันหนึ่งท่านอาจารย์พระครูปัญญาภรณ์โสภน วัดเทพศิรินทราวาส ได้โทรศัพท์มาบอกว่า มีผู้บันทึกเรื่องจริงในชีวิตที่ประสบการณ์ผ่านมาแล้ว อยากจะให้เกิดประโยชน์ทั่วไปจึงอยากให้คุณ ท. ส่งคนไปรับต้นฉบับที่กุฏิ

ข้าพเจ้าก็กล่าวขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ และให้คนไปรับบันทึกฉบับนั้นมาพิจารณา ท่านผู้บันทึกนั้นขอร้องไม่ให้ลงนามจริงไม่อยากจะให้ผู้ที่รู้จักได้อ่านแล้วมาถามให้เกิดความสะเทือนใจในบั้นปลายแห่งชีวิต ข้าพเจ้าก็รับปากกับท่านอาจารย์พระครูปัญญาภรณ์โสภน จะไม่ออกนามผู้บันทึก

ข้าพเจ้าอ่านแล้วก็อยากจะตั้งชื่อว่า "หัวอกนก" ความจริงอยากจะให้ความหมายถึงอกเขาอกเรา หมายถึงชีวิตของแต่ละบุคคลต่างก็ย่อมรักชีวิตด้วยกัน ไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์โลกทั่วไป เมื่อมีชีวิตเคลื่อนไหวได้ก็ไม่อยากตายด้วยกันทั้งนั้นไม่ว่าคนและสัตว์

เรารักชีวิตอย่างไรเขาก็รักชีวิตอย่างนั้น เมื่ออ่านคำบันทึกแล้วทำให้กลับไปนึกถึงครั้งอดีตที่ผ่านมายังอยู่ในความทรงจำว่า

เมื่อครั้งถนนสายบางปูสมุทรปราการเปิดขึ้นใหม่ ๆ เวลานั้นเรายังรักสนุกสนานในการล่าสัตว์ยังไม่เคยนึกถึง "อกเขาอกเรา" มาก่อน ว่าเรารู้สึกสนุกสนานเมื่อได้ล่าชีวิตนก ส่วนนกจะรู้สึกอย่างไรเราไม่เคยสนใจเลย ทำให้นึกถึงภาพสมัยก่อนเราได้ไปกับผู้ชำนาญทางและผู้มีความรู้ในทางยิงนก เวลาเช้าตรู่เราสะพายปืนลูกซอง เที่ยวซุ่มแอบคอยหาฝูงนกที่บินลงมาเกาะตามชายเลน และที่วิ่งไล่จิกกุ้งปูปลาและพวกหอยกินตามสภาพของนกทะเล

ภาพที่เราเห็นยามเช้าตรู่นั้นรู้สึกโลกเรานี้ธรรมชาติสร้างให้มีความสวยงามประทับตาประทับใจ เสียงคลื่นสาดเข้ามาชายฝั่งละลอกแล้วละลอกอีกไม่ขาดสาย แสงอาทิตย์เริ่มจะจับขอบฟ้าก่อนรุ่งอรุณ ฟากตะวันออกเริ่มสว่างด้วยแสงสีที่สวยงามก่อนพระอาทิตย์จะผลุดขึ้น พวกนกทะเลมากมาย เช่น นกยาง นกอีก๋อย และหมู่นกตีนเทียน นกนางนวลและนกทะเลนานาชนิดมากมายเกินที่จะจดจำได้หมด เริ่มลงเป็นฝูงไล่จิกกุ้งจิกปลาปูอย่างสนุกสนาน ยามนั้นชายทะเล

จะเต็มไปด้วยฝูงนก เสียงแหลมและเสียงหวานมากระทบความรู้สึกทางประสาททางหูทางตา ทำให้ต้องรำพึงอยู่ในใจว่า ชายทะเลเมื่อแสงเงินแสงทองจะเริ่มแจ้ง พร้อมด้วยนกน้อยใหญ่ส่งเสียงที่ชายเลน ดูช่างงดงามน่าดูยิ่งนัก นกจำนวนพันๆ หมื่นๆ บินขึ้นลงเป็นฝูงกระจายทั่วไป แต่เวลานั้นข้าพเจ้ามีความรู้สึกสดชื่นจิตใจผ่องใสที่มีโอกาสได้เห็นความงามของธรรมชาติ และนกทะเล น้ำทะเลสีคราม ละลอกคลื่นและแสงจับท้องฟ้า สีส้ม แดง เหลือง ซึ่งอาทิตย์กำลังจะโผล่ขึ้นมาพ้นขอบฟ้าเป็นความงามธรรมชาติในก่อนรุ่งแจ้ง น้อยคนจะมีโอกาสได้เห็นภาพที่งามประทับตาประทับใจ

ข้าพเจ้าไม่ได้เห็นภาพเช่นนั้นมานานแล้ว ปัจจุบันนี้เราจะได้เห็นแต่แสงทองเมื่อก่อนดวงอาทิตย์จะโผล่ขึ้นส่องโลก และน้ำทะเลเป็นคลื่นม้วนเป็นละลอกเข้าซัดฝั่งเท่านั้น แต่เราไม่ได้เห็นฝูงนกทะเลนานาชนิด จำนวนพันจำนวนหมื่น ได้สูญสิ้นไปแล้วจะมีเหลือก็ไม่มากนัก สมัยก่อนในระยะบางปูคลองด่านยังมีนกเป็ดน้ำฝูงหนึ่งจำนวนพันๆ ตัว บินมาครั้งหนึ่งมองดูจะมืดมัวไปด้วยนกแทบบังแสงอาทิตย์

แต่บัดนี้สัตว์ปีกเหล่านั้นเหลือน้อยกำลังจะสูญสิ้นไปแล้ว เวลาปัจจุบันนี้ข้าพเจ้าผ่านบางปูยามก่อนรุ่งจะหาเสียงนกเหมือนสมัยสามสิบปีนั้นหายาก

นี่ก็เป็นฝีมือของมนุษย์ได้ทำลายสิ่งสวยงามของโลก สมัยก่อนวันอาทิตย์มีนักยิงนกยิงได้รวมแล้วนับพันๆ ตัว ในจำนวนนี้มีพวกข้าพเจ้ารวมอยู่ด้วย มาในยุคปัจจุบันนี้ข้าพเจ้าคิดถึงอดีตสร้างบาปกรรมแล้วก็เศร้าใจ แต่เวลานั้นคิดแต่หาความสนุกมิได้มีความเมตตาปรานี มิได้นึกถึงอกของนกที่ตกเป็นเป้าของกระสุนปืนเลย เอาแต่ความสนุกใส่ตัวเอาความบาดเจ็บทรมานความตายให้แก่นกที่น่าสงสาร

คราวหนึ่งเราซุ่มยิงกับผู้ชำนาญ นกไม่รู้มาเกาะกันเป็นหมู่เป็นพวก วิ่งไล่จิกปูปลาหอยอย่างเพลิดเพลิน ไม่นึกว่าความตายจะมาถึงตัว ผู้ชำนาญยิงนกบอกให้คอยดูเมื่อนกจับกลุ่มใหญ่กว่านี้จึงค่อยยิง พวกเราก็ต้องเชื่อฟังคอยได้เวลาเห็นว่าจับกลุ่มใหญ่แล้ว ก็ลั่นไกปืนปล่อยกระสุนลูกปลายออกไป เสียงระเบิดดังปังใหญ่ เสียงนกร้องตกใจต่างบินเผ่นขึ้นบนท้องฟ้า ปากก็ร้องกันเสียงโหยหวนอย่างน่าสงสาร

ส่วนพวกที่ถูกกระสุนก็ตายเกลื่อนบนชายเลน ที่ปีกหักเพราะถูกลูกปืนบินขึ้นไม่ไหว ก็พยายามวิ่งหนี แต่ก็วิ่งไปไม่ไกลก็ล้มเพราะปีกห้อยถ่วงน้ำหนักตัววิ่งไม่ไหว ดูแล้วก็น่าสงสาร เราพยายามจะออกจากที่ซุ่มไปเก็บนก แต่คนชำนาญพยายามฉุดเราไว้อย่าเพิ่ง ประเดี๋ยวได้ยิงอีกพวกหนึ่งค่อยไปเก็บ เราก็เชื่อซุ่มอยู่ในพุ่มไม้ เพราะเวลานั้นเราใช้เสื้อผ้าสีพลางตาได้ดี

เสียงนกที่ถูกลูกปืนยังไม่ตาย ปากก็ร้องกันเซ็งแซ่ คล้ายกับความเจ็บปวดสาหัส ส่วนนกที่ไม่ถูกกระสุนก็บินหนีไปไม่ไกลนักและบินวนสูงเวียนไปมาคอยดูห่วงพวกตัว พอได้ยินเสียงพวกตัวบาดเจ็บยังไม่ตายบินไม่ไหว นกที่บินอยู่บนอากาศเมื่อไม่เห็นมีอะไรเกิดขึ้น ก็พากันบินลงมาล้อมพวกที่บาดเจ็บ หากในเวลานั้นเรามีศีลธรรมและมนุษยธรรมก็จะเกิดความเมตตาสงสาร เราก็คงไม่สามารถยิงมันต่อไปอีก แต่เรามีแต่ความสนุกตื่นเต้นจิตจึงไม่เกิดเวทนาปรานีสงสารสัตว์ที่เคราะห์ร้ายพวกนี้

เมื่ออายุมากขึ้นผ่านวัยคนองมาแล้วนึกถึงการฆ่าสัตว์อดีตที่ผ่านนึกขึ้นมาคราวใดนึกชังตัวเองว่า ทำไมเวลานั้นเราจึงมีจิตใจเหี้ยมโหด รู้สึกนึกสงสารว่าพวกนกนี้มันรักพวกพ้อง ต่างก็บินลงมาร้องกันเซ็งแซ่ ล้อมตัวที่ถูกยิงบาดเจ็บ ประเดี๋ยวก็บินมาจับกันเป็นกลุ่มใหญ่ พอเห็นว่านกบินลงมามากพอแล้วผู้ชำนาญยิงนกก็ปล่อยกระสุนออกไป นกที่ถูกกระสุนบาดเจ็บล้มตายก็เพิ่มขึ้นอีกมากมาย

คราวนี้พวกเราก็ให้เด็กบุกลงไป บางคนก็ถีบกระดานออกไปที่ดินอ่อน ๆ ริมน้ำเก็บนกที่ถูกยิงตายไว้ที่หัวกระดานเป็นกองใหญ่ เมื่อนับทั้งตัวใหญ่ตัวเล็กนำมารวมกองคราวหนึ่งจำนวนร้อยกว่าตัว ซึ่งไม่ใช่ฝีมือพวกเราเป็นฝีมือผู้ชำนาญ ส่วนพวกเราเคยใช้กระสุนหลายนัดแต่ยิงไม่ค่อยจะได้นก นี่เป็นครั้งหนึ่งที่ข้าพเจ้ากับพวกเพื่อน ๆ ไปล่านกที่ชายทะเลบางปู เมื่อสมัยก่อนโน้นเราเคยเอาเรือออกไปทางคลองด่าน เวลานั้นนกมากมายยิงกันไม่ไหว ยิงเอามาแบ่งกันก็ยังกินไม่หมด ความสนุกสนานตื่นเต้นในเวลานั้นแต่ปัจจุบันนี้นึกแล้วก็เศร้าใจ เพราะชีวิตผ่านเหตุการณ์ประสบกับตัวเองมาแล้ว พวกใหม่ ๆ เราห้ามก็มักจะอวดดี หาว่าโง่เง่าเต่าปูปลา พวกนี้ไม่เคยผ่านแล้วก็คิดว่าตัวดีฉลาดเป็นคนสมัยใหม่

ต่อไปนี้ข้าพเจ้าจะเขียนตามบันทึกของท่านผู้หนึ่งที่ได้จากท่านพระครูปัญญาภรณ์-โศภน วัดเทพศิรินทราวาส ข้อความบันทึกมาให้ดังนี้

สมัยเมื่อผมอยู่ในวัยหนุ่มนั้น ผมคิดว่าการยิงนกเป็นเกมกีฬาอย่างหนึ่ง สามารถทำให้ร่างกายทุกส่วนออกกำลังหูตาแจ่มใสว่องไว และมีทั้งตื่นเต้นสนุกสนานไปในตัว เวลานั้นไม่ได้นึกถึงศีลธรรมอันใด ความเมตตากรุณาสงสารไม่อยู่ในความรู้สึก มีแต่ความสนุกสนาน

ผมชอบยิงนกก็จริงแต่ไม่ชอบนกที่เป็นเป้านิ่ง ไม่นิยมยิงนกที่เกาะตามกิ่งไม้หรือเดินหากินตามริมตลิ่งริมคลอง หรือเกาะนิ่งคอยจับจ้องดูพอได้ทีก็บินลงมาจิกปลาขึ้นไปกิน ผมไม่ยอมยิงแม้แต่นกเดินตามดินลงเก็บข้าวตกตามท้องนา

เป็นนิสัยของผมที่ไม่ชอบยิงนกเป็นเป้านิ่ง เพราะการยิงแบบนี้เป็นการเอาเปรียบนกไม่ใช่กีฬา เป็นความรู้สึกของผม เพราะนกจะมีโอกาสหนีได้น้อยมาก เป็นแบบที่เราเอาเปรียบนกมากเกินไป นกมีโอกาสรอดตายได้น้อยที่สุด

ผมจึงใช้วิธีไล่ให้ฝูงนกบินขึ้นบนท้องฟ้าจึงจะยิง และส่วนมากผมชอบยิงนกปากซ่อมในท้องนารวงข้าวสุก การยิงนกปากซ่อมนั้นถือว่าเป็นเกมกีฬาที่สนุกสนานเพราะนกปากซ่อมนั้นหากผู้ไม่เคยชินไม่เคยยิงและไม่ชำนาญแล้วจะใช้กระสุนสักสี่ห้าสิบนัด บางทีก็ยิงไม่ถูกนกปากซ่อมสักตัวเดียว เพราะนกปากซ่อมเป็นนกที่ฉลาด มีวิธีพลิกแพลงว่องไวกว่านกชนิดอื่นมาก วิธีบินหนีภัยเมื่อรู้ตัวแล้วมันจะบินแยกย้ายกระจัดกระจายออกจากฝูง ห่างไปคนละทางสองทาง ผู้ยิงจะต้องรู้วิธียิงอย่างมีฝีมือ รู้นิสัยอันชาญฉลาดของนกจึงจะได้ มิฉะนั้นมัวแต่เล็งแล้วปล่อยกระสุนออกไปในอากาศที่ว่างเปล่า เสียกระสุนปืนมากต่อมากแต่ไม่ได้นกปากซ่อม เพราะนกพวกนี้ส่วนมากมีสัญชาตญาณหรือธรรมชาติสร้างมาป้องกันชีวิต จึงมีวิธีบินอย่างตลบตะแลงบินอย่างพลิกแพลงหลบหลีกได้ว่องไว ผู้ฝึกยิงส่องปืนตามไม่ทัน จึงปล่อยกระสุนไปในอากาศที่ว่างเปล่าเป็นส่วนมาก

ฉะนั้นผมจึงชอบยิงนกที่บินขึ้นบนอากาศ ทำให้ตื่นเต้นและเป็นเกมกีฬาที่แสดงฝีมือในการยิงและไม่เอาเปรียบนกมากนัก

ก่อนที่ผมจะรู้สึกถึงบุญบาปชั่วดี ต่อมาหลายปีเหมือนจะถึงกำหนดเวลาให้ผมหยุดเกมกีฬาที่ผมชอบมาก ครั้งนั้นเป็นฤดูแล้ง ผมได้ถือปืนออกจากบ้านไปเที่ยวหานกในสวนตามวิสัยชอบและอยู่ว่างไม่ค่อยได้

เมื่อผมเดินเข้าไปในเขตสวนมีต้นหมากมากก็ได้พบนกเขาคู่หนึ่ง เกาะอยู่ที่ยอดก้านหมากกำลังจับคู่เพลิดเพลินอยู่ เมื่อนกเห็นผมเดินเข้าไปในมือถือปืน สัญชาตญาณทำให้นกทั้งคู่รู้ว่าภัยกำลังจะมาถึงตัว ทั้งสองรีบโผบินไปทั้งคู่ ผมยกปืนขึ้นเล็งแล้วปล่อยกระสุนออกไป ตัวหนึ่งถูกกระสุนของผมหล่นลงมา อีกตัวหนึ่งยังบินแฉลบวนเวียนไปมาอยู่ใกล้ ๆ ไม่ยอมทิ้งคู่ จะคอยดูเหมือนจะรู้ว่าคู่ของตัวได้ตายเสียแล้ว ถ้าพูดถึงความรู้สึกและเดาเอาเองว่า นกตัวที่อยู่นั้นคงจะรู้สึกเสียใจมากมาย หากเป็นคนก็คงฟูมฟายน้ำตา ผมใช้สายตาคอยจ้องมองดูความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา นึกในใจว่าทำไมมันจึงไม่หนีไปให้ไกลนะ มันคงรู้แล้วว่าคู่ของมันถูกยิงตายนอนแทบเท้าของผม แต่มันยังอาลัยบินวนเวียนอยู่เหมือนจะไม่ยอมจากหรือจะยอมให้ผมยิงมันอีกตัว และมันไม่กลัวตาย ผมจับตามองตลอดเวลานึกว่าควรสงเคราะห์ให้มันตายไปตามกัน ยังไม่ทันจะยกปืนขึ้น ทันใดนั้นผมเห็นแล้วรู้สึกตื่นเต้นมาก เพราะเห็นมันเหินขึ้นสู่ท้องฟ้าสูง แล้วห่อตัวหุบปีกพุ่งตัวเอาหัวดิ่งลงสู่พื้นดินตรงหน้าผมถึงแก่ความตายทันที

เหตุการณ์เกิดขึ้นเฉพาะหน้าผมอย่างรวดเร็ว โดยไม่เคยนึกฝันว่าจะได้พบเหตุการณ์เช่นนี้ ทำให้ผมสะดุ้งงงงันลืมตัวขาดสติไปครู่หนึ่งทำอะไรไม่ถูกคิดอะไรไม่ออก เพราะไม่นึกว่าความรักของนกทั้งสองจะรุนแรงเช่นนี้ ยอมสละชีวิตตายร่วมกัน ผมตะลึงไปครู่หนึ่งพอได้สติรู้สึกว่าภาพที่เห็นทำให้หัวใจผมเศร้า เมื่อผมเห็นนกทั้งสองมานอนตายอยู่ต่อหน้าผม อย่างไม่น่าจะเป็นได้เลยที่มานอนเคียงคู่กัน

พอผมได้สติก็ก้มลงไปหยิบนกขึ้นมาดู นกตัวแรกก็ทราบและได้เห็นว่าถูกลูกปืนที่หน้าอกทะลุเป็นนกตัวเมีย ส่วนตัวหลังที่บินขึ้นสูงแล้วพุ่งหัวดิ่งลงมาตายนั้นเป็นตัวผู้ ไม่มีรอยถูกกระสุนเลย แต่ก้านคอหักมีเลือดไหลออกทางปาก

เมื่อเห็นเหตุการณ์เกิดขึ้นเฉพาะหน้าด้วยการกระทำของผมทำให้นกคู่นี้ต้องตายลง เมื่อผมคิดได้เช่นนี้ก็เกิดจิตสลดเศร้าหมองเริ่มสะอึกสะอื้นตื้นตันภายในหัวอก ผมเห็นภาพนกคู่นั้นแล้วจิตใจผมอ่อนระโหยโรยแรง ผมต้องนั่งลงเอามือทั้งสองกุมขมับไว้ ผมเป็นลูกผู้ชายน้ำตาผมออกยาก ผมเล่าอย่างไม่อาย แต่ครั้งนั้นผมต้องนั่งน้ำตาไหลออกมา ยิ่งคิดถึงชีวิตรักของนกคู่นี้แล้วก็สะอึกสะอื้นเหมือนคนได้รับทุกข์ทรมานใจที่สุดในชีวิตเพราะผมได้สร้างกรรมทำบาปให้กับนกเขาคู่นี้ต้องตายลงต่อหน้าต่อตา ผมนั่งร้องไห้น้ำตาไหลอาบแก้มสะอึกตื้นตันใจในการสร้าง

บาปของตัวเองอยู่เป็นนานกว่าจะสะกดใจให้ค่อยคลายได้สติคิดตามหลักธรรมว่าเราจะเสียใจร้องไห้จนน้ำตาเป็นสายเลือดก็ไม่สามารถทำให้นกทั้งสองกลับฟื้นคืนชีวิตขึ้นมาได้ ทำให้เกิดจิตเศร้าหมองเพราะเราได้สร้างบาปไว้แล้ว คิดหาทางสร้างบุญดีกว่า ต่อไปนี้เราจะไม่สร้างกรรมทำบาปตั้งใจไว้แน่วแน่ว่า นับแต่นี้ต่อไปกีฬาฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเราจะเลิกและสุดสิ้นลง นับแต่นี้เหตุการณ์อย่างวันนี้จะไม่ให้เกิดขึ้นเป็นครั้งที่สองเป็นอันขาด

เคราะห์ดีเวลานั้นในสวนเงียบสงัดปราศจากผู้คนเดินไปมา เพราะอยู่ห่างจากบ้านผู้คนมิฉะนั้นจะมีคนมาเห็นผมนั่งร้องไห้เขาจะเข้าใจเป็นอย่างอื่นหรือเป็นคนเสียสติก็ได้

เมื่อผมใช้สติสะกดความเสียใจไว้ได้ก็คิดว่ารังของนกเขาคงอยู่ไม่ไกลจากที่นี้ พลางแหงนหน้าขึ้นมองตามยอดไม้ ก็มองเห็นที่ยอดหมากมีรังนกอยู่รังหนึ่ง คงจะเป็นรังของนกคู่นั้นเป็นแน่ หูคล้ายจะได้ยินเสียงลูกนกร้องจะเป็นอุปาทานก็ได้ คิดแล้วก็อยากจะให้คนขึ้นไปดูหากมีลูกนกถ้าขาดพ่อแม่มันก็คงอยู่ได้ไม่นานก็อดตายเราจะรับบาปเพิ่มมากขึ้น เราควรใช้หนี้กรรมเบาบางลงเสียบ้าง

เมื่อผมคิดเช่นนั้นแล้วก็ไปตามหาชาวบ้านแถวนั้น เมื่อพบก็ขอร้องให้เขาช่วยขึ้นไปเอานกในรังลงมาให้ด้วย จะให้สินจ้างรางวัล บังเอิญผมไปพบกับชายชาวสวนใจบุญแกพูดว่า "ผมไม่ยอมรับจ้างคุณไปพรากลูกนกลูกกา ไม่ได้ บาปกรรมมันจะตกอยู่กับผมด้วย"

ผมฟังแล้วก็นึกละอายใจ จึงต้องแข็งใจเล่าความจริงให้ฟังคราวนี้ผมจะถ่ายบาปให้เบาลงบ้าง โดยจะช่วยชีวิตไม่ให้ลูกนกอดตายเมื่อมันขาดพ่อแม่ แล้วเล่าเหตุการณ์ที่แล้วมาที่ได้ฆ่านกทั้งสองเป็นพ่อแม่ลูกนก ชายผู้นั้นนั่งฟังด้วยความสนใจและรู้สึกเศร้าสงสารนกคงจะนึกแช่งด่าผมในใจไปด้วย เมื่อรู้ความจริงแล้วชาวสวนผู้นั้นก็ยินยอมขึ้นต้นหมากไปเอารังนกลงมาให้

ในรังปรากฏว่ามีลูกนกอยู่ ๒ ตัว ขนกำลังจะขึ้นเต็มตัวอ้าปากร้องอย่างแสดงว่าหิวอย่างน่าสงสาร ก่อนที่ผมจะนำลูกนกกลับบ้าน ผมได้ขอร้องให้ชายใจบุญผู้นั้นขุดหลุมฝังซากนกทั้งสองตัวไว้ใต้ต้นหมากต้นที่รังลูกนกอยู่ แล้วทำจิตสงบคล้ายจะพูดกับพ่อแม่นก เหมือนผมได้กล่าวให้สัญญาว่าจะรับเลี้ยงดูลูกนกให้ดีที่สุดจนกว่าจะเติบโตหากินเองได้

เมื่อผมกลับมาถึงบ้านก็ไม่ค่อยสบายใจนัก ได้พยายามทะนุถนอมลูกนกทั้งสองให้ดีเท่าที่จะทำได้ หากรงนกมาใส่ลูกนกไว้ในกรงตบแต่งให้ลูกนกอยู่อย่างสบายเท่าที่คิดว่าสมกับฐานะตามธรรมชาติของนก

วันแรกครั้งแรกเริ่มให้อาหารแก่ลูกนกโดยใช้มือป้อน ลูกนกทั้งสองหันหน้าหนีไม่ยอมกิน ผมก็ไม่สบายใจที่ลูกนกทั้งสองไม่ยอมกินอาหาร คิดว่าเราจะทำอย่างไรจึงจะทำให้ลูกนกกินอาหารได้ นั่งตรึกตรองอยู่พักหนึ่งก็นึกขึ้นได้ว่า เวลาแม่นกพ่อนกมันป้อนอาหารให้ลูกนกโดยให้ลูกนกสอดปากเข้าไปในปากของพ่อแม่นกออกมากิน

ผมก็ลองพยายามเคี้ยวข้าวและอาหารสำหรับเลี้ยงนกเขาแล้วใช้ทางปากของผมป้อนอาหารให้ลูกนก ลูกนกทั้งสองก็ยอมกินแบบนั้น ทำให้ผมรู้สึกค่อยสบายใจขึ้น เพราะรู้ว่าเมื่อลูกนกกินอาหารได้คงไม่อดตายแน่

ผมเลี้ยงลูกนกสองตัวนี้ จนสามารถจะจิกอาหารกินช่วยตัวเองได้จนเติบใหญ่แข็งแรง ผมเลี้ยงประมาณเกือบปี ผมให้อยู่ในห้อง โชคดีบ้านผมไม่มีแมว นกทั้งสองนี้เชื่องมาก ผมปล่อยให้ออกจากกรงเดินเล่น และบางครั้งก็จะบินออกจากหน้าต่างที่เปิดไว้บินออกไปโต้ลมเล่นแล้วก็บินกลับเข้ามา เมื่อถึงเวลาผมไปเคาะที่กรงเรียกเป็นสัญญาณให้นอน นกทั้งสองก็ว่าง่ายต่างพากันโผเข้ากรง เวลานอนผมก็เอาผ้าคลุมกรงให้ความอบอุ่น บางเวลาผมจะออกจากบ้าน ด้วยใจเป็นห่วงนกสองตัวนี้ จึงเคาะที่กรงแล้วสัญชาตญาณนกรู้ว่าผมต้องการให้เข้ากรง ทั้งสองก็เข้าไปแต่โดยดี เมื่อผมกลับมาถึงบ้านก็เปิดกรงให้ออกมาเดินเล่นอย่างอิสระ น้ำท่าอาหารการกินผมจัดไว้มิได้ขาด

รู้สึกความสัมพันธ์ที่ผมมีต่อนกทั้งคู่นี้ไม่สามารถจะพูดออกมาเป็นตัวหนังสือได้ แต่แล้วจู่ๆ วันหนึ่งนกก็เริ่มขันแต่เช้าผิดปกติกว่าทุกวันที่ผ่านมาแล้ว นกจะขันเป็นเวลา แต่คราวนี้ขันกันไม่หยุดจนสาย ผมนึกสงสัยนกขันกระชั้นชิดเวลาขันนกหันมาทางผมทั้ง ๒ ตัวตลอดเวลาผมจัดหาอาหารวางไว้บนโต๊ะด้วยความรักและสงสารที่เห็นกิริยาท่าทางของนกผิดแปลกกว่าวันธรรมดาที่ผ่านมา

เมื่อนกเห็นผมกองอาหารไว้บนโต๊ะ พร้อมทั้งน้ำที่ใส่ไว้ในถ้วยนกก็เข้าไปจิกอาหารกินคำ ๒ คำ ก็ไปกินดื่มน้ำแล้วก็กลับมาขันอยู่ตรงหน้าทั้งสองตัว คล้ายจะบอกให้รู้เหตุการณ์

อะไรสักอย่างหนึ่ง จึงแสดงกิริยาแปลก ๆ เช่นนี้ ผมจึงเอื้อมมือไปลูบตัวนกทั้งสองก็หมอบนิ่ง คล้ายว่ามือผมให้ความอบอุ่นปลอดภัยจากอันตรายเมื่อนกแสดงกิริยาแปลก ๆ ในวันนั้นหลายครั้ง

เมื่อนึกถึงพ่อแม่ของนกผมก็ยังตื่นตันใจไม่หาย แต่วันนี้นกทั้งสองแสดงกิริยาผิดปกติ เมื่อผมเอามือลูบตัวทั้งสองก็แสดงกิริยาหมอบตัวลงสงบนิ่ง กิริยาท่าทางแกมเศร้า ๆ หลายครั้ง ทำให้ผมเกิดสงสารเอ็นดูยิ่งนัก

เมื่อผมปล่อยมือก็ลุกขึ้นไปจิกอาหารกิน และดื่มน้ำเล็กน้อยทั้งสองตัว แล้วก็บินไปเกาะที่หน้าต่างที่เปิดไว้ แล้วก็แข่งกันขันหันหน้ามาทางผม แล้วหันหลังให้ผมโผบินออกจากหน้าต่างบ้านไป สักครู่หนึ่งต่างก็บินกลับมาแล้วก็จิกอาหารบนโต๊ะกินและจิบน้ำแล้วขันขึ้นพร้อมกัน แล้วก็โผไปเกาะที่หน้าต่างหันมามองผมอีกแล้วหันหลังบินออกจากบ้านไป ทำอย่างนี้ถึง ๒ ครั้ง บินออกไปแล้วก็บินกลับเข้ามาอีก แล้วก็บินออกไป

ทำให้ผมนึกว่านกนี้ถึงเวลาจะต้องจากเราไปอยู่ตามธรรมชาติ ในป่าดงพงพีและหาคู่สืบพันธุ์ตามธรรมชาติที่สร้างไว้แล้วเมื่อคิดว่านกสองตัวจะต้องจากไปยิ่งคิดผมก็เศร้าใจ ไม่ว่าสัตว์หรือคนเมื่อเลี้ยงมาแต่เล็ก ๆ ย่อมจะมีจิตใจเกิดความรัก ความเอ็นดูปรานี สงสาร เมื่อจะจากก็มีความอาลัยเป็นธรรมดาทั่วไป

กำลังนั่งรำพึงอยู่ในใจ พักหนึ่งนกทั้งสองตัวก็โผบินเข้ามามาทางหน้าต่าง และตรงมาหมอบลงข้างมือทั้งสองตัว ซึ่งผมกำลังกวาดอาหารนกไว้เป็นกองไม่ให้กระจัดกระจาย

เมื่อเห็นนกทั้งสองมาหมอบอยู่ข้างมือ ก็นึกสงสารเอ็นดูพลางตัดสินใจพูดทั้งน้ำตาว่า "พ่อรู้ในท่าทางกิริยาของลูกว่ากำลังจะจากพ่อไป แต่ลูกยังมีความอาลัยพ่อมากจึงหวนกลับมาหาพ่อตั้งสองสามครั้ง พ่อเองก็ห่วงลูกและอาลัยลูกมาก ไม่อยากจะให้ลูกจากไปเป็นธรรมชาติที่พ่อเป็นคนแต่ลูกเป็นนก พ่อจึงตัดสินใจได้ไม่ว่าพ่อจะเสียใจคิดถึงลูกเพียงใด พ่อจะจับลูกขังอยู่ในบ้านตลอดไปไม่ได้ พ่อก็เป็นคนเห็นแก่ตัว ฉะนั้นพ่อตัดสินใจแล้ว อนุญาตให้ลูกไปอยู่ตามธรรมชาติของนกในป่าดงพงไพรไปเป็นอิสระ ต่อไปนี้ลูกคงจะเลี้ยงตัวเองได้แล้ว ไปเถิดลูกไปตามสมัครใจของลูกไปหาคู่ครองที่จะสืบพันธุ์ต่อไป พ่อจะไม่ยอมเห็นแก่ตัวอีกเป็นอันขาด"

นกทั้งสองลุกขึ้นขันอีกเป็นการใหญ่ ขันอยู่เป็นเวลานานก่อนจะโผบิน จากหน้าต่างออกไปเป็นครั้งสุดท้าย ตั้งแต่นั้นมาเราก็ไม่ได้พบกันอีก

ประสบการณ์ของผมครั้งนี้ทำให้ผมรู้สึกสะเทือนสะท้อนจิตใจอย่างลึกซึ้ง รู้สึกฝังแน่นอยู่ในความทรงจำของผมตลอดเวลาที่ผ่านมาถึงทุกวันนี้

ทำให้ผมคิดว่าแม้แต่นกเป็นพวกสัตว์เดรัจฉาน ยังมีความรู้สึกกตัญญูรู้คุณที่ผมได้ถนอมอุ้มชูเลี้ยงมาจนเติบใหญ่ จนสามารถออกหากินเองได้ แต่สัญชาตญานเตือนให้เรารู้ว่านกกับคนจะอยู่กันตลอดไปไม่ได้ เป็นการผิดกฎของธรรมชาติ นกย่อมจะต้องไปอยู่ป่าดงไปสมสู่ต่อไป ฉะนั้นผมจึงบอกอนุญาตให้นกทั้งสองจากผมไปทั้งที่ยังแสนรักแสนอาลัย

จดหมายท้ายเรื่องของท่านผู้เขียนบันทึกเรื่องนี้ ได้มีถึงท่านพระอาจารย์พระครูปัญญาภรณ์โศภน (พระมหาอำพัน บุญ—หลง) วัดเทพศิรินทราวาส ดังต่อไปนี้

นมัสการพระคุณเจ้า

เรื่องที่กระผมเลิกยิงนกทั้ง ๆ ที่กระผมชอบกีฬานี้มาก พระคุณเจ้าได้แนะนำให้กระผมเขียนเพื่อบันทึกเผยแพร่เป็นกุศลต่อไปในคนรุ่นหลังนั้น เพื่อพระคุณเจ้าจะได้มอบให้คุณ ท. เลียงพิบูลย์ไปเรียบเรียงสำนวนเสียใหม่ กระผมยินดีและขอบพระคุณพร้อมจดหมายนี้ด้วย กระผมขอร้องอย่าได้เอาชื่อของกระผมใส่ในเรื่องนี้เลย

เมื่อเพื่อนฝูงเห็นและได้อ่านเข้าก็จะซักถามถึงเรื่องนี้ขึ้นมาครั้งใดก็จะทำให้จิตใจกระผมเกิดความเศร้าหมองขึ้นมาทันที บางครั้งคิดขึ้นมาครั้งใดจิตใจหดหู่เศร้าหมองเพราะเป็นเรื่องกรรมที่สร้างไว้ฝังอยู่ในจิตใจลืมได้ยาก กระผมตั้งใจจะอุทิศกุศลโดยอธิษฐานจิตคิดว่าบาปกรรมอันนี้คงจะคลี่คลายใจได้บ้าง

กราบนมัสการพระคุณเจ้า

หนี้ชีวิต *

ข้าพเจ้า ได้ไปในงานฌาปนกิจศพท่านผู้หนึ่ง ณ ฌาปนสถานที่วัดในจังหวัดพระนคร กำหนด ๑๕.๐๐ น. เป็นเวลาประชุมเพลิง วันนั้นไม่ใช่วันหยุดหรือวันเสาร์ อาทิตย์ คิดว่าผู้รับเชิญมาในงานคงจะไม่มากนัก เพราะเป็นเวลาทำงาน ทั้งผู้ตายก็มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด ทั้งลูกหลานเจ้าภาพก็ไม่ใช่คนใหญ่โตมีชื่อเสียงในสังคมหรือเป็นข้าราชการผู้ยิ่งใหญ่ อันเป็นที่รู้จักทั่วเมืองไทย ความจริงข้าพเจ้าไม่เคยรู้จักกับท่านผู้ตายมาก่อน หากญาติผู้ตายเป็นผู้คุ้นเคยกับข้าพเจ้า ได้ส่งบัตรเชิญขอให้ข้าพเจ้ามาในงานศพครั้งนี้ให้ได้ เพราะผู้สนใจอยากจะขอพบเพื่อสนทนาเป็นการส่วนตัว ท่านผู้นั้นเดินทางมาจากต่างจังหวัด วันนั้นข้าพเจ้าไปก่อนกำหนดเวลาประชุมเพลิง มีเวลามากพอที่จะสนทนากับผู้ต้องการพบให้ได้เรื่องราว หากมี

ก่อนที่จะเข้าไปถึงวัด ข้าพเจ้าคิดว่าคงจะยังไม่มีผู้รับเชิญไปก่อนข้าพเจ้า แต่เมื่อเข้าไปถึงลานเขตฌาปนสถานก็รู้ว่าคิดผิด เพราะมีผู้มาก่อนข้าพเจ้ามากมาย ทั้งที่ก่อนเวลาตั้งชั่วโมงกว่า การที่มีผู้มาในงานศพมากมายเช่นนี้เป็นเรื่องที่น่าคิดว่า คงจะมีเบื้องหลังในประวัติที่ดีงามของผู้วายชนม์

ข้าพเจ้าเห็นผู้คุ้นเคยรีบเดินยิ้มออกมาจากหมู่พวกเจ้าภาพแล้วพูดว่า "นึกว่าคุณติดธุระมาไม่ได้ ผมกำลังหนักใจ ผู้ที่คอยพบก็ร้อนใจ"

ข้าพเจ้ายิ้มตอบแล้วบอกว่า "เมื่อผมรับปากแล้วไม่เคยผิดนัด ยิ่งเป็นงานศพถ้าไม่ติดธุระจำเป็นจริง ๆ แล้วไม่เคยขาด เพราะเป็นการเคารพผู้ตายครั้งสุดท้ายก่อนที่ร่างจะกลายเป็นเถ้าถ่าน ทั้งได้มีโอกาสพิจารณาซากของสังขารที่ต้องแตกดับเป็นของไม่ยั่งยืนถาวรด้วยกันทุกคน ไม่มีใครหนีพ้นความตายไปได้ จะผิดก็แต่เวลาจะเร็วหรือช้าเท่านั้น เป็นการเตือนสติผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ไม่ให้ประมาทจนลืมตัวมัวเมาลุ่มหลงในลาภยศสรรเสริญงมงายประกอบกรรมทำชั่ว ทั้งได้มีโอกาสได้พบเพื่อนฝูงที่สูงอายุซึ่งไม่ค่อยจะได้พบกันในงานอื่นบ่อยนัก"

ผู้คุ้นเคยหัวเราะแล้วพูดว่า "หากสังคมคิดเช่นเดียวกันโลกก็จะสงบกว่านี้"

ข้าพเจ้าพูดว่า "ผมไม่นึกว่างานนี้จะมีคนมากมายเช่นนี้"

---

* เรื่องลำดับที่ ๖๕ ของผู้ประพันธ์

ผู้คุ้นเคยยิ้มแล้วพูดว่า "ผู้คนที่เห็นมากมายนี้ส่วนมากมาจากต่างจังหวัด และทางบ้านนอกเขาไม่นิยมออกบัตรเชิญ เขาชอบบอกกันด้วยปากต่อ ๆ กันไป หากส่งบัตรเชิญเกิดหลงลืมเชิญไม่ทั่วเขาก็น้อยใจ ไม่พอใจ บัตรเชิญเราใช้แต่ในพระนครเท่านั้น"

ข้าพเจ้าได้ยินก็ได้ความรู้ว่าคนบ้านนอกไม่สนใจบัตรเชิญ หากใครไปส่งบัตรเชิญเขาคงคิดว่า เลือกที่รักมักที่ชัง คนที่ไม่ได้รับบัตรเชิญคงน้อยใจนึกว่ารังเกียจแล้วข้าพเจ้าก็ถามว่า "ทำไมไม่นำศพกลับไปฌาปนกิจที่ภูมิลำเนา"

ท่านผู้นั้นตอบว่า "คนป่วยได้ถึงแก่กรรมที่โรงพยาบาลในกรุงเทพฯ ก่อนตายคนป่วยได้สั่งไว้ว่า หากตายในโรงพยาบาลก็ขอให้จัดการศพที่ในกรุงเทพฯ อย่าต้องลำบากเอาศพไปบ้านนอกเลย ฉะนั้นพวกลูกหลานจึงจำเป็นต้องทำตามคำสั่งของผู้ตาย"

เมื่อได้พูดกันแล้วผู้คุ้นเคยก็นำข้าพเจ้าไปนั่งห่างจากแขก รู้สึกว่าได้จัดไว้ก่อนแล้วให้ข้าพเจ้านั่งรออยู่ก่อนจะพาผู้อยากสนทนามาให้พบ

แล้วท่านผู้คุ้นเคย ก็ได้ไปนำชายสูงอายุท่าทางสุภาพเรียบร้อย มีความรู้ การศึกษาดีแนะนำให้ข้าพเจ้ารู้จัก และบอกว่า ท่านผู้นี้เจาะจงอยากจะพบปะสนทนากับข้าพเจ้า เราได้สนทนากันไม่นานก็สนิทสนมกันอย่างรวดเร็วตามนิสัยของชาวชนบทส่วนมากและขอร้องว่า หากข้าพเจ้ามีโอกาสเดินทางผ่านไปทางจังหวัดที่อยู่ของท่านผู้นี้แล้ว ขอให้ข้าพเจ้าแวะไปเที่ยวบ้านของท่านให้ได้ อย่าลืมไปให้ได้ ย้ำแล้วย้ำอีก ข้าพเจ้ากล่าวขอบคุณที่ให้ความเป็นกันเองโดยสุจริตใจ จึงรับปากว่าหากมีโอกาสมีเวลาพอจะแวะเยี่ยมตามตำบลสถานที่ตามที่ท่านผู้นั้นได้บอกไว้อย่างถี่ถ้วน แม้เราจะรู้จักกันในระยะสั้น ยิ่งได้สนทนากันมากขึ้นแล้วก็เหมือนเรารู้จักกันมาแรมปี น้ำ-ใจของชาวชนบทน่าเคารพ ส่วนมากเป็นคนซื่อ รู้จักง่าย คบง่าย ถือวิสาสะเป็นกันเอง เป็นคนเปิดเผยไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มองดูคนในแง่ดีเสมอ เมื่อรักใคร่นับถือผู้ใด ก็ฝังชีวิตจิตใจผู้นั้นตลอดไป ผิดกับชาวกรุงบางคนยังมีวางท่า ถือเขาถือเรา ไม่ค่อยจะยอมพูดจาสนิทสนมกับใครง่าย ๆ ไม่ค่อยมองคนในแง่ดีนัก คอยระวัง แต่ก็มีท่านผู้ใหญ่จำนวนไม่น้อยที่ท่านไม่ถือตัว รู้จักง่ายเป็นกันเองน่าเคารพนับถือ ข้าพเจ้าเห็นใจผู้ที่ไม่ยอมรู้จักคนง่าย ๆ เพราะในยุคปัจจุบันนี้การคบเพื่อนเป็นเรื่องสำคัญในชีวิต ถ้าคบเพื่อนดีก็พากันไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ถ้าไปได้เพื่อนชั่วก็พาตัวตกต่ำ

วันนั้นเราได้สนทนากัน ข้าพเจ้าได้เรื่องชีวิตบุคคลตัวอย่างที่เคยสร้างความชั่วแล้วกลับมาสร้างความดีชนะความชั่ว พอที่ข้าพเจ้าจะนำมาเรียบเรียงเข้าในชุด "กฎแห่งกรรม" ได้ เพราะเป็นเรื่องที่น่าคิด เมื่อผู้ใดอ่านแล้วควรจะใช้สติปัญญาพิจารณาให้เกิดความรู้สึกมองเห็นกรรมดีและกรรมชั่ว พอจะเตือนสติให้สำนึกถึงตัวเราทุกคนที่เกิดมาในโลก เวลามีชีวิตไม่ยืนยาวมากนัก ถ้าเราไม่หลงงมงายตัวเองจนเกินไป ก็จะมองเห็นความทุกข์ความเดือดร้อนของผู้อื่น มองเห็นสิ่งบกพร่องในชีวิตของเราที่ได้ปฏิบัติไปก่อความลำบากยากแค้นไปสู่ผู้อื่น ดังเรื่องที่ข้าพเจ้าได้ฟังมาจากปากคำของท่านผู้ประสบการครั้งนี้ด้วยตัวของท่านเอง มีทั้งประหลาดมหัศจรรย์ มีทั้งสร้างความชั่วและสร้างความดี ผู้เล่าได้ระบายความที่อัดไว้ออกมาในความรู้สึกที่เหตุการณ์ได้เกิดขึ้นกับบุคคลผู้หนึ่งเวลาชั่วก็แสนจะชั่ว ชาวบ้านทั้งเกลียดทั้งกลัว เวลาดีก็แสนจะดี ชาวบ้านทั้งรักทั้งเคารพบูชา เป็นชีวิตที่แปลกและได้เกิดขึ้นมาแล้ว เราได้สนทนากันตอนหนึ่ง ท่านผู้นั้นก็เอ่ยขึ้นเป็นการงานว่า ผมตั้งใจจะเล่าเรื่องชีวิตของผมได้เข้าไปผูกพันกับชีวิตของท่านผู้หนึ่งให้คุณฟัง มันเป็นเรื่องที่น่าจะนำไปคิด ผมคิดว่าคงจะมีเวลาพอที่จะเล่าเรื่องให้จบในวันนี้ คงจะได้ประโยชน์จากเรื่องนี้บ้าง ไม่มากก็น้อย

เรื่องที่จะเล่านี้ก็คือ ถ้าจะย้อนหลังก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ไม่นานนัก ในหมู่บ้านที่ผมอยู่ตลอดทั้งบางทั้งคุ้งน้ำ ถ้าใครเอ่ยชื่อ "**กำนันแต้ม**" แล้วชาวบ้านไม่มีใครชอบ ทั้งแสดงกิริยารังเกียจแทบจะถ่มน้ำลายรดชื่อ ทำไมชาวบ้านจึงจงเกลียดจงชังเพราะกำนันแต้มคนนี้แกฉลาดแกมโกง เป็นคนเค็มจนลือชื่อ เป็นคนมีอิทธิพลชาวบ้านพากันเกรงกลัวมาก ชาวบ้านผู้ใดถ้าใครเดือดร้อนเงินทอง ใครนำบ้านช่อง เรือกสวนไร่นาไปจำนำจำนองหรือขายฝากกับแกแล้ว ไม่ช้าก็จะเปลี่ยนมือไปเป็นของแกหมด แล้วแกก็ขับไล่ออกไปจากที่ ไม่เคยมีความเมตตาปรานีใคร ถ้าใครถูกขับไล่ดื้อไม่ยอมออกจากที่ไปก็มีหวังถูกอิทธิพลมืดลูกน้องของแกจัดการ ฉะนั้น ชาวบ้านทั้งเกลียดทั้งกลัว แม้กระนั้นชาวบ้านที่ขัดสนเงินทอง หมดทางก็ต้องบากหน้าคลานไปหาก้มหัวยอมให้แกขูดรีด เพราะไม่มีทางอื่น และคนอื่นก็ไม่มีเงินทองพอที่จะพึ่งพาได้

ความจริงชาวบ้านบางคนก็ดี บางคนก็มีนิสัยเสียงมงาย พอหมดฤดูทำนาเมื่อเกี่ยวข้าวแล้ว เมื่อขนข้าวเข้ายุ้งใช้หนี้สินที่เขามาตกข้าวแล้วก็ขายข้าวเปลือก พอได้เงินแล้วก็พากัน

ว่างงาน แทนที่จะหารายได้ทางอื่น กลับพากันไปมั่วสุมกินเหล้าเมายาเล่นการพนัน มี ถั่ว โป เป็นต้น พวกที่เสียการพนัน ความที่เสียดายที่เสียเงินไปขาดสติ ไม่คิดหน้าคิดหลังตั้งใจมุ่งหวังจะแก้ตัวเอาเงินที่เสียคืนมา จึงได้เอาที่ดินที่นาไปจำนองหรือขายฝาก เพื่อนำเอาเงินไปแก้ตัวในวงการพนัน หลงมัวเมาอย่างงมงายเล่นการพนันหามรุ่งหามค่ำ ผีการพนันเข้าสิงไม่หมดเงินก็ไม่เลิก ที่สุดก็สิ้นเนื้อประดาตัว เพราะทรัพย์สมบัติที่ดิน ไร่นาก็ถูกริบโอนเป็นของเจ้าหนี้ ที่สุดก็ถูกไล่ให้อพยพจากที่เคยอยู่เคยนอน ที่ดินที่เคยทำมาหากินเลี้ยงชีพตลอดมาอย่างเสียดายอาลัยสุดซึ้ง เมื่อคิดถึงความชั่วความผิดของตัวได้ก็สายเสียแล้ว ผลที่สุดก็หมดตัวต้องเช่านาเขาทำก็มีไม่น้อย

ผมไม่อยากพูดถึงความรู้สึกของผู้อื่นเมื่อตกเป็นลูกหนี้ อยากจะพูดเรื่องของผมเองเมื่อผมได้ตกลงอยู่ในสภาพเป็นลูกหนี้ได้รับความขมขื่นเพียงไร ความจริงผมไม่น่าจะเข้าไปเกี่ยวข้องในเรื่องหนี้สินเช่นนี้เลย เพราะผมมีนิสัยผิดกับลูกหนี้บางคนในหมู่เดียวบางเดียวกัน เพราะผมเป็นคนเจียมตัว มักน้อยไม่ฟุ้งเฟ้อ เหล้ายาปลาปิ้งเครื่องดองของเมา ผมไม่ยอมดื่ม ไม่ยอมแตะต้อง ทั้งเรื่องการพนันผมไม่ยอมเข้าใกล้ เพราะเป็นอบายมุข ใครหลงก็นำตนไปสู่ความทุกข์ยากสิ้นเนื้อประดาตัว มีตัวอย่างมากมาย ประวัติศาสตร์ซ้ำรอยสิ้นสุดแทบทุกยุคทุกสมัย ความชั่วเป็นสิ่งยั่วยวนให้หลงใหลง่าย เหมือนเห็นกงจักรเป็นดอกบัว ใครจะตักเตือนว่ากล่าวชี้แจงให้เห็นโทษอย่างไรก็ไม่ซึมเข้าไปในความรู้สึก เพราะจิตใจพวกนี้มุ่งหวังจะหาความสุขความสนุก จึงขาดสติเหมือนคนหูหนวกตาบอด พูดตักเตือนเท่าไหร่ก็ไม่ได้ยิน เพราะสติทางประสาทปักใจมุ่งไปทางหนึ่ง

ส่วนผมมีความระมัดระวังไม่แตะต้องความชั่ว แต่ถึงคราวเคราะห์กรรมบันดาลให้นำวิถีชีวิตเข้าพัวพันกับกำนันแต้มจนได้ ต้นเหตุเกิดขึ้นเนื่องจากเมื่อมารดาของผมป่วยเป็นธรรมดาของบุตรที่มีความกตัญญูกตเวที ย่อมจะมีจิตใจเป็นห่วงกังวลเป็นทุกข์ร้อน อาการป่วยของมารดาบังเกิดเกล้า แม้จะรักษาพยาบาลเพียงไร อาการก็ไม่ดีขึ้น ข่าวหมอดีอยู่ที่ไหน ไกลเพียงไรก็ไม่ย่อท้อไปเชิญมารักษาพยาบาลจะเสียเงินเสียทองเท่าไหร่ก็ไม่คำนึง ขอเพียงให้มารดาหายป่วยก็เป็นที่พอใจแล้ว แม้ค่าหมอค่ายาจะแพงเท่าใดก็ไม่ว่า จะหมดเนื้อหมดตัวก็ยอม ขอให้ชีวิตของแม่อยู่เพื่อเป็นมิ่งขวัญให้ลูกหลานเห็นหน้าตลอดไปเป็นความปรารถนายิ่งใหญ่ ผมกังวล

เป็นห่วงการเจ็บป่วยของแม่ ทำให้การหากินหยุดชะงักไปพักหนึ่ง ที่สุดก็ไม่สามารถจะช่วยชีวิตแม่ให้อยู่ต่อไปได้ แม้จะรู้ว่าเกิดแล้วก็ต้องแก่ และเมื่อถึงเวลาก็ต้องตายด้วยกันทุกคน แต่ผมเป็นคนรักแม่มาก ย่อมไม่สามารถจะห้ามใจไม่ให้รักอาลัย และมีความโศกเศร้าเสียใจมากเป็นธรรมดา เพราะนึกถึงพระคุณของแม่ได้เลี้ยงลูกมาตั้งแต่เล็กจนโตใหญ่ ยังไม่ได้ทดแทนบุญคุณให้สมกับความรักของแม่ที่มีต่อลูก

เมื่อสิ้นบุญแม่แล้ว คราวนี้ก็เป็นการงานใหญ่สำหรับชาวบ้านแถบที่ผมอยู่ การทำศพเป็นเรื่องสำคัญไม่ให้น้อยหน้าคนในตำบลนั้น ถ้าใครทำใหญ่อยู่แล้ว เขาก็พยายามให้ใหญ่ยิ่งขึ้นไปอีก ถ้าทำด้อยกว่าคนที่เขาทำก่อนแล้ว ก็รู้สึกอายชาวบ้าน ผมมีปมด้อยในตอนนี้ การใช้จ่ายในเวลาแม่ป่วยก็แทบไม่มีเงินเก่าเหลือติดบ้านอยู่แล้ว ซ้ำมาแม่ตายต้องมาทำบุญ ๗ วัน ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน ก็ไม่อยากให้น้อยหน้าใครในตำบลนั้น ฉะนั้น ไม่มีทางอื่น จำเป็นต้องบากหน้าเข้าไปหากำนันแต้ม ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าแกเค็ม เพื่อให้ได้เงินมาทำศพแม่ ให้เทียมหน้าเทียมตาชาวบ้านทั้งหลาย นี่แหละครับที่ทำให้ชีวิตของผมพัวพันเกี่ยวข้องกับกำนันแต้มจนได้ งานศพแม่ผมได้ทำเป็นงานใหญ่โตเป็นที่ลือไปหลายคุ้งน้ำ การกินการอยู่ไม่จำกัด เหล้ายาปลาปิ้งเลี้ยงเต็มที่ กลางคืนมีทั้งโขน หนัง ลิเก ละคร หุ่นกระบอก ไม่ซ้ำโรงตลอด ๗ คืน ๗ วัน ทำงานให้สมกับความรักและเคารพแม่ ซึ่งจากไปไม่มีวันกลับมาอีก แต่ไม่มีใครรู้ว่าเบื้องหลังของการมีมหรสพ การเลี้ยงผู้คนมากมายโดยไม่จำกัดนั้น คือความเป็นหนี้สิน ซึ่งจะนำไปสู่ความหายนะ แต่ผมมั่นใจว่าอย่างช้าภายในสองปีข้างหน้าหนี้สินของผมจะใช้หมด เพราะที่สวนผลไม้ก็เริ่มออกเต็มที่แล้ว ข้าวผมก็ทำได้มากกว่าผู้อื่น ผมจึงไม่เดือดร้อนมากนัก ที่ทางผมมาก แต่ผมเองรับเงินมาน้อยกว่าราคาหลายเท่า ทั้งนี้ก็เพื่อการไถ่ถอนคืนง่าย และเพื่อเสียดอกน้อยลง โบราณว่าอย่าหมายน้ำบ่อหน้า อนาคตไม่มีอะไรแน่นอน ปีต่อมานั้นเกิดภัยธรรมชาติน้ำท่วมทั้งสวนผลไม้ ทั้งที่ข้าวในนากำลังงอกงาม เมื่อน้ำท่วมสูงขึ้นรวดเร็ว ต้นข้าวลอยลำตามไม่ทันจมอยู่ในระดับน้ำ ที่สุดนานวันข้าวก็ตาย ต้นไม้ยืนต้นใบแห้งเหี่ยว ผลไม้ในสวนตกลูกกำลังจะดก ยืนต้นตายเพราะน้ำท่วมมากขึ้นแล้วไม่ลด ผมแทบเป็นบ้า แต่ผมก็มานะอดทนกัดฟันสู้กับชีวิตต่อไป หาเงินได้ไม่พอส่งดอกเบี้ย ต่อมาอีกปีก็ฝนแล้งน้ำแห้ง ข้าวในนาไม่ได้ผล ผมรู้สึกว่าดินฟ้าอากาศได้ลงโทษเพื่อให้ผมหมดตัว ทั้งที่ผมไม่เคยทำบาปทำกรรมอะไรเลย

ที่สุดผมก็โดนกำนันแต้มยื่นคำขาด ขับไล่ให้ผมอพยพออกจากบ้านและที่ดินในเวลาจำกัด เพราะผมไม่มีเงินไถ่ถอนคืน แม้แต่จะส่งดอกเบี้ย เวลานั้นผมมีบุตรกับภรรยา ๓ คน บุตรคนโตเป็นชายย่างเข้า ๑๒ ขวบ คนที่สองเป็นชายอายุ ๘ ขวบ และคนเล็กเป็นหญิงอายุ ๕ ขวบ ทั้งภรรยาของผมรวมเป็น ๕ ชีวิต เราจะต้องอพยพออกจากบ้านเกิดของผม ที่เติบโตมาในผืนแผ่นดินนี้จนมีลูกมีเต้า คิดดูซิครับ เมื่อเราจะออกจากบ้านของเราที่อยู่มาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย เราจะมีความรู้สึกอย่างไร ผมมองเห็นที่ดินไร่นาต้นไม้ทุก ๆ เช้าตื่นขึ้นก็เห็นจำเจตลอดชีวิตที่ผ่านมา นึกแล้วผมก็ใจหาย เมียผมร้องไห้สะอึกสะอื้นในเมื่อเราจะต้องอพยพ ผมเองเป็นหัวหน้าครอบครัวย่อมจะทำใจอ่อนไม่ได้ ภายนอกผมทำเข้มแข็งอดทน ไม่ยอมแสดงความเสียอกเสียใจให้เมียให้ลูกเห็น แต่ในที่ลับก็แอบร้องไห้เหมือนกัน เพราะนึกแล้วใจหาย

ก่อนอพยพ ผมกับลูกชายคนโตได้ไปอ้อนวอนผัดผ่อนขอความเห็นใจ แม้ผมจะไม่มีเงินไถ่ถอนคืน แต่ขอขึ้นเงินเพิ่มรวมเป็นครึ่งของราคาที่ซื้อขายกันในเวลานั้น หัวใจของกำนันแต้มแข็งอย่างเหล็กอย่างหิน ไม่เคยมีใครได้รับความเห็นใจเลย แม้ผมจะไปบอกขายกับคนอื่นเพื่อจะเอาเงินมาไถ่ถอนคืน และเมื่อใช้หนี้หมดแล้วจะได้มีเงินเหลือติดตัวไปบ้าง แต่ก็ไม่มีใครกล้ารับซื้อเพราะกลัวอิทธิพลของกำนัน อ้ายลูกชายผมอายุ ๑๒ ขวบ มันโกรธแค้นมาก มันกล่าวอาฆาตมาดร้ายไว้ ผมต้องห้ามมัน

ที่สุดผมและครอบครัวต้องย้ายออกจากบ้านเดิม ทั้งเรือกสวนไร่นาถูกริบเป็นของกำนันแต้มหมด เราได้อพยพจากบ้านเดิมด้วยความรู้สึกเศร้าโศกแสนอาลัย และเสียดายอย่างสุดซึ้งแต่เคราะห์ผมยังดีได้มีญาติศักดิ์เป็นลุง เป็นหมอแผนโบราณ เป็นคนมีศีลธรรมจิตใจดี ได้มารับผมกับครอบครัวให้ไปอยู่พักพิง ให้อาศัยที่ดินช่วยกันทำมาหากิน ผมจึงมีที่อยู่ที่กินพอให้ชีวิตสดชื่นได้บ้าง ที่บ้านลุงหมอของผมอยู่เหนือจากบ้านกำนันสามคุ้งน้ำลุงหมอเป็นที่รักใคร่นับถือของชาวบ้านทั่วไปทั้งบางทั้งตำบล ถ้าเอ่ยถึงหมอถมยา ชาวบ้านร้านตลาดก็พากันปีติยินดี ขนานนามให้ว่า "หมอใจพระ" ใครจะเจ็บป่วยมาตาม ไม่ว่าเวลาไหนก็จะต้องไปรักษาไข้เสมอส่วนเงินทองไม่ต้องพูดถึง ให้ก็เอา ไม่ให้ก็ไม่เอา ไม่เคยเรียกร้องค่ารักษากับใคร ถ้าจนจริง ๆ รักษาให้แล้วยังแถมเงินให้อีก เพราะลุงหมอเกิดมีจิตใจเมตตาสงสาร เห็นคนป่วยยากจนหากินไม่ได้ ก็ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ตามมีตามเกิด

วันหนึ่งหลังเที่ยงลุงหมอได้วานผมไปนิมนต์พระ เพื่อให้ท่านมาสวดมนต์ฉันเพล ในวันงานไหว้ครูเป็นประจำทุกปี ซึ่งลุงหมอจัดไหว้ครูที่บ้าน นอกจากนิมนต์พระแล้วก็ยังยืมของใช้ในวัดจากท่านสมภารมาด้วย ผมกับลูกชายคนโตได้นำเรือสำปั้นออกจากบ้าน ลูกชายผมพายหัว ผมแจวท้าย วัดอยู่เหนือบ้านไกลพอดู เมื่อถึงที่วัด บอกนิมนต์ท่านสมภาร และให้ท่านจัดลูกวัดมาด้วย นัดวันเวลากำหนดวันงานเรียบร้อยแล้วก็ได้ยืมของทางวัดตามที่ต้องการ แล้วผมกับลูกชายก็นมัสการลาท่านสมภาร ออกเรือจากวัดยังไม่ทันพ้นคุ้งน้ำ ท้องฟ้าอากาศเกิดวิปริตปั่นป่วน ลมพายุเริ่มพัดแรงหวนไปหวนมาอากาศแปรปรวน ฟ้าเริ่มคะนอง อากาศมืดครึ้มเหมือนเวลาย่ำค่ำ ผมและลูกชายเห็นท่าทางจะไม่ดี ดินฟ้าอากาศแสดงว่าจะเกิดพายุฝนตกใหญ่ ท้องฟ้าจะเกิดคลื่นลมจัดจึงรีบพาเรือหลบเข้าฝั่งหาที่กำบังเพื่อแอบหลบพายุฝนเข้าข้างตลิ่ง บังเอิญเห็นช่องทางจึงนำเรือเข้าไปอยู่ในคูวัดร้างเก่าแห่งหนึ่ง เราช่วยกันลากเข็นเรือขึ้นไปเกยครึ่งลำ เพื่อไม่ให้พายุพัดกระแทกแตก เรือก็ไม่ช้ำ เพราะมีต้นหญ้ารองอยู่ใต้ท้องเรือ แล้วผมกับลูกชายก็วิ่งเข้าไปหลบพายุฝนที่กุฏิร้างก่อนที่ฝนจะตกมาก กุฏิร้างหลังนี้เก่าแก่มาก แม้จะปรักหักพังไปบ้าง แต่ก็มีบางส่วนก่ออิฐแน่นหนา ยังแข็งแรงพอที่จะต้านลมต้านฝนได้ดี เราไม่ได้พบสิ่งที่มีชีวิตอยู่ในบริเวณวัดร้างนี้เลย เราหลบอยู่ในกุฏิร้างด้วยใจเป็นห่วงชาวเรือที่อยู่ในลำน้ำ มองดูรอบตัวเห็นสิ่งรกร้าง พวกต้นไม้เถาวัลย์ขึ้นพัวพันทั่วไป เห็นองค์เจดีย์และโบสถ์มีแต่สิ่งปรักหักพัง ผมมีความรู้สึกคล้ายจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลี้ลับ และดวงวิญญาณสิงอยู่ทั่วไปภายในวัดร้าง ยกมือขึ้นไหว้เป็นการเคารพนมัสการสถานที่ เข้าใจว่าเคยเป็นวัดที่เจริญรุ่งเรืองมาแต่ครั้งอดีตกาล เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ทำให้มองเห็นความไม่เที่ยง แม้แต่วัตถุก็ยังมีเวลารุ่งเรืองและเสื่อมโทรม น่าให้ได้คิดว่า ไม่มีสิ่งใดในโลกจะยั่งยืนถาวรไปได้ตลอดกาล ย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา ผมไหว้แล้วจิตระลึกถึงพระคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และพระคุณของวิญญาณทั้งหลายที่สิงอยู่ในสถานที่นั้น ขอจงช่วยคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายใด ๆ ขออย่าให้เกิดขึ้นกับตัวผมและบุตรชายเลย และขออธิษฐานด้วยความกตัญญูกตเวทีที่ผมมีต่อผู้ที่มีพระคุณ มีบิดามารดา อุปัชฌาย์ ครูบาอาจารย์ และผู้มีอุปการะคุณทั้งหลาย เป็นที่เคารพนับถือและระลึกถึงพระคุณอยู่เสมอมิได้ลืมเลย ด้วยบารมีอันนี้ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย จงดลบันดาลให้ผมพ้นจากความทุกข์ยากสิ้นเนื้อประดาตัว คืนสู่ความเป็นปกติดังเดิม พ้นจากทุกข์ภัยทั้งปวง

ขออำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ จงบันดาลให้ผมสมความประสงค์ ดังความปรารถนาของผม ทุกประการเถิด

เมื่อผมได้อธิษฐานเสร็จก็รู้สึกว่า จิตใจชุ่มชื่นขึ้นคล้ายจะมีสิ่งลี้ลับเห็นใจและรับรู้ตามที่ผมได้อธิษฐานไปแล้ว เพราะเวลานั้นอากาศมืดมัวทุกทิศทุกทาง สายฟ้าแลบสว่างจ้าเป็นระยะติดตามด้วยเสียงฟ้าคำราม แล้วก็ดังก้องสนั่นหวั่นไหวจนหูอื้อตามัวเหมือนฟ้าจะผ่าลงมาข้างตัว แผ่นดินแทบจะถล่มทลายแตกแยกลงไป เคราะห์ดีบริเวณที่ผมหลบภัยอยู่นั้น ไม่มีไม้ใหญ่อยู่ใกล้เคียงพอที่จะเป็นสิ่งล่อฟ้าให้ผ่าลงมา พายุพัดจัดทำให้ต้นไม้น้อยใหญ่สองฝั่งลำแม่น้ำเอียงไปเอนมาลู่ตามกระแสลม กิ่งใดต้นใดแข็งกระด้างไม่อ่อนตามกระแสลมพายุที่หวนไปหวนมาเมื่อพัดหนัก ต้นกิ่งไม่อาจทนทานกำลังกระแสลมได้ก็หักโค่นลง ที่อ่อนไหวไปมาตามแรงกระแสลมไม่ว่าจะพัดผ่านไปทางใดทิศใดก็เอนเอียงอ่อนไปทางนั้น และสามารถคงสภาพอยู่ได้ ส่วนทางลำน้ำก็เกิดกระแสละลอกคลื่นใหญ่ ท้องน้ำปั่นป่วน หากเรือเล็กใหญ่ในลำน้ำไม่หลบเข้าที่กำบังเสียก่อนแล้ว ก็คงจะไม่สามารถลอยลำอยู่บนน้ำได้ปรกติ ผมกับลูกชายหลบฝนหลบพายุรอเวลาอยู่ที่วัดร้างนั้นจนเย็น พายุและฝนค่อย ๆ ซาเบาบางลง พายุค่อย ๆ สงบ ดินฟ้าอากาศเข้าสู่ปรกติ เราจึงออกจากที่หลบภัยพายุฝน ก่อนที่ผมจะออกจากกุฏิร้าง ผมได้ยกมือขึ้นไหว้อำลาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั่วไปทั้งสี่ทิศที่ให้ความคุ้มครองปราศจากอันตรายใด ๆ

เมื่อผมได้มาถึงที่จอดเรือแล้ว เราก็ต้องวิดน้ำฝนในเรือก่อนจะเข็นลงน้ำ เคราะห์ดีของที่เรายืมมาจากวัดนั้น ล้วนแต่เป็นจานชามเครื่องใช้ที่ถูกน้ำไม่เกิดความเสียหาย เราสองคนพ่อลูกรีบแจวพายเรือเร่งมือให้ถึงบ้านก่อนค่ำ มองเห็นสองฝั่งแม่น้ำต้นไม้เปียกชุ่มด้วยน้ำฝนบางต้นโค่นอยู่ข้างตะลิ่งด้วยแรงพายุ เราพายและแจวเรือมาได้พักใหญ่ ลูกชายผมก็มองเห็นกลางลำน้ำข้างหน้าเป็นภาพดำตะคุ่ม ๆ ลอยผุด ๆ โผล่ ๆ เสียงลูกชายพายหัวเรือตาไวชี้มือไปข้างหน้าบอกว่า "พ่อโน่นคนตกน้ำกำลังจะจมอยู่แล้ว รีบเร็ว ๆ เถิดพ่อเดี๋ยวจะช่วยไม่ทัน"

ผมไม่ได้พูดอะไร เร่งแรงแจวเรือมุ่งไปตรงจุดที่เห็นทันที เมื่อใกล้เข้าไปก็เห็นชัดว่าคนกำลังจะหมดแรงจมน้ำอยู่แล้ว ท่อนไม้ที่เกาะอาศัยลอยตัวกำลังหลุดลอยห่างตัวออกไปเห็นคนจมลงไปแล้วก็ผุดขึ้นมาตาเหลือก ใช้มือไขว่คว้าหาท่อนไม้ที่เกาะอย่างผิด ๆ ถูก ๆ แล้วจมลงไปอีกพอดีเรือผมเฉียดเข้าไปใกล้ พอโผล่ขึ้นมาผมก็คว้าผมบนหัวไว้ได้ ยกหัวขึ้นให้

จมูกสูงพ้นระยะน้ำจะเข้า พยายามให้หน้าหงายขึ้นแล้วเอามือจับคอเสื้อลากไว้ สั่งให้ลูกรีบพายเรือหาฝั่งที่ตื้น ผมโดดลงน้ำเพื่อค่อย ๆ พยุงยกร่างขึ้นใส่เรือด้วยความระมัดระวังเพราะแกสลบไม่ได้สติ ได้แรงลูกชายช่วยบนเรืออีกแรงหนึ่ง ผมก็สามารถนำแกขึ้นมาบนเรือได้ ถ้าเราอยู่กลางน้ำไม่สามารถจะฉุดขึ้นบนเรือได้ เพราะเรือเราไม่ใหญ่พออาจล่มอยู่กลางน้ำ ผมสบายใจที่ได้ช่วยคนตกน้ำขึ้นมาให้รอดพ้นจากการจมลงก้นแม่น้ำ

หลังจากนำเรือชะลอคนตกน้ำเข้าหาฝั่ง พอนำผู้เคราะห์ร้ายขึ้นเรือได้ แกก็หมดสตินอนนิ่งหลับตาอยู่ในเรือ ผมก็รีบแจวเรือให้ถึงบ้านโดยด่วน เพื่อจะให้ลุงหมอรีบช่วยรักษาพยาบาล และทั้งเรือก็ใกล้จะถึงบ้านอยู่แล้ว แต่แล้วลูกชายก็ร้องขึ้นมาเสียงตื่นเต้นตกใจว่า

"พ่อ นี่มันกำนันแต้มเศรษฐีหน้าเลือดนี่ เราช่วยมันไว้ทำไม ปล่อยให้มันตายในน้ำดีกว่า"

เมื่อได้ยินลูกชายพูดเช่นนั้น ผมพิจารณาผู้เคราะห์ร้ายที่นอนสลบแน่นิ่งไม่รู้สึกตัวอยู่ในเรือ ผมก็จำได้ว่าเป็นกำนันแต้มจริงอย่างลูกชายบอก แต่เมื่อเห็นลูกชายพูดขึ้นด้วยความโกรธแค้นอาฆาตเรื่องเก่า ๆ ที่เราได้รับความขมขื่นมาแล้ว ผมจึงห้ามว่าเวลานี้ไม่ใช่เวลาที่เราจะคิดว่าใครจะเป็นมิตรใครจะเป็นศัตรู หน้าที่ของเราก็คือต้องมีมนุษยธรรม มีจิตใจเมตตากรุณาปรานี ต้องช่วยชีวิตเพื่อนมนุษย์ซึ่งกำลังรอคอยความช่วยเหลือ เพราะเราเป็นผู้พบเห็นเขากำลังจะตาย อย่าไปคิดว่าผู้นั้นจะเป็นใคร หน้าที่ของเราเวลานี้ก็คือช่วยให้เขารอดพ้นอันตรายให้มีชีวิตอยู่ต่อไปเป็นสำคัญที่สุด อย่าไปคิดอะไรอีก แม้แต่ข้าศึกศัตรูที่รบพุ่งชิงชัยมุ่งหมายทำลายล้างชีวิตซึ่งกันและกัน แม้กระนั้นหลังจากรบพุ่งแล้ว เมื่อได้เห็นข้าศึกศัตรูบาดเจ็บสาหัส ไม่สามารถจะรบพุ่งทำลายต่อไปได้ กำลังรอความช่วยเหลือ ถ้าไม่ช่วยก็ตาย หากเรามีโอกาสได้เห็นได้พบเช่นนั้นเราก็ต้องช่วยให้รอดพ้นอันตรายให้มีชีวิตอยู่ต่อไปไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นข้าศึกหรือมิตร เพื่อมนุษยธรรมเช่นเดียวกัน มีตัวอย่างอยู่มากมายครั้งสงครามโลก ทหารต้องสู้รบเพื่อประเทศชาติเกิดประกาศสงครามเป็นข้าศึกศัตรู ทั้งสองฝ่ายก็หวังสังหารชีวิตซึ่งกันและกันเป็นธรรมดา แต่เมื่อหยุดพักรบเดินทางไปได้พบทหารข้าศึกเจ็บป่วยสาหัส ถ้าไม่ช่วยก็ตาย เราก็ช่วยเหลือส่งให้กองเสนารักษ์สนามพยาบาลรักษาตามมีตามเกิดเพื่อมนุษยธรรม เมื่อเสร็จสิ้นสงครามสงบลง ศัตรูกลับมาเป็นมิตรประเทศ ทหารที่เคยสู้รบในยามสงครามก็กลับมา

เป็นเพื่อนรักเป็นเพื่อนตาย แม้จะเป็นคนละประเทศต่างชาติ ต่างภาษา อยู่กันคนละดินแดนก็ดี แต่เรื่อง "**หนี้ชีวิต**" นั้นลืมกันไม่ได้

เมื่อผมได้พูดจนให้ลูกชายรู้ ผิด ชอบ ชั่ว ดี พอจะเป็นที่เข้าใจแล้ว ก็เบาใจลงบ้าง พอดีเรือของเราก็กลับมาถึงท่าน้ำหน้าบ้าน แล้วเรียกคนในบ้านมาช่วยอุ้มประคองคนป่วยขึ้นไปบนบ้านลุงหมอ เพื่อรีบจัดการแก้ไขปฐมพยาบาลอย่างชุลมุน ลุงหมอรีบเข้าจัดการตรวจดูด้วยความหนักใจ เพราะคนป่วยไม่ได้สติ แต่แล้วก็เบาใจบอกว่าไม่มีอะไรมากนัก เพียงแต่ได้รับความตื่นเต้นตกใจแล้วหมดกำลัง เพราะการต้องเกาะไม้ใช้กำลังว่ายน้ำโต้คลื่นโต้ลมอยู่กลางแม่น้ำจนหมดแรงหมดกำลัง เหมือนจะเป็นบุญวาสนาไม่ถึงตาย บังเอิญพอดีผมได้มาช่วยไว้ทันเวลา ถ้าคนป่วยได้พักผ่อนให้หายอ่อนเพลีย ร่างกายก็จะเข้าสู่ความปรกติอย่างเดิม

บัดนี้ก็เป็นที่รู้กันทั้งบ้านแล้วว่า ผมกับลูกชายได้ช่วยชีวิตคนกำลังจะจมน้ำตายไว้นั้นคือกำนันแต้ม หรือเศรษฐีหน้าเลือดที่ชาวบ้านจงเกลียดจงชังกันทั่วไป เพราะเขาว่าแกทำนาบนหลังคน ลุงหมอกลัวผมยังมีจิตใจคิดแค้นอาฆาตจองเวรผูกพยาบาทจึงเรียกครอบครัวทั้งบุตรและภรรยาออกจากห้องคนไข้ที่นอนไม่ได้สติ มาอีกห้องหนึ่งแล้วพูดขึ้นว่า

"ลุงคิดว่าหลานคงจะไม่ผูกพยาบาทจองเวรกับคนที่หลานช่วยชีวิตจนรอดตาย เรื่องความชั่วเป็นเรื่องส่วนตัวของเขา เราอย่าเอาความชั่วมาพัวพันกับอารมณ์ความรู้สึกของเรา หลานได้สร้างความดีด้วยการช่วยชีวิตคนรอดพ้นความตายในครั้งนี้ หลานก็ควรทำความดีต่อไป เมื่อช่วยเขาแล้วก็ต้องช่วยให้ตลอด เรื่องเขากับหลานก็อโหสิกรรมให้เขาเสีย ใครจะเห็นคุณความดีของเราหรือไม่ อย่าไปสนใจ ผีสางเทวดาเห็นก็แล้วกัน"

ผมได้ยินลุงหมอพูดเช่นนั้น ก็รู้ว่าลุงหมอเป็นห่วงเกรงว่า ผมจะผูกพยาบาทอาฆาตทำสิ่งที่ไม่ควรทำลงไป ผมจึงบอกลุงหมอว่า "ผมลืมหมดแล้ว ผมอโหสิกรรมให้นานแล้ว ผมถือว่าเหตุที่เกิดขึ้นนั้นเป็นกรรมของผมเอง ผมไม่โทษใครหรอกครับ"

ลุงหมอดีใจพูดขึ้นว่า "ลุงเองก็นึกแล้วว่า หลานคงมีคุณธรรมสูงพอที่จะไม่เอาเรื่องส่วนตัวมายุ่งทำลายล้างคุณความดีที่หลานได้สร้างไว้อย่างงดงาม ที่ลุงพูดเตือนก็เพื่อให้แน่ใจ เมื่อแน่ใจแล้ว ลุงภูมิใจในตัวหลานมาก"

แล้วผมก็ขอร้องให้บุตรภรรยาของผม ว่าให้ช่วยกันลืมเรื่องเก่า ๆ ให้หมดในระหว่างที่กำนันพักอยู่บ้านเรา ขอให้ทุกคนทำกิริยานบนอบนับถือเหมือนไม่มีอะไรขุ่นเคืองใจมาก่อน ภรรยาของผมและบุตรคนรองและคนเล็กแสดงกิริยาทำการตามที่ผมสั่ง เว้นแต่เจ้าลูกชายคนโตแสดงกิริยาไม่พอใจ พูดออกมาอย่างแค้นใจ เสียงเหมือนจะสะอื้นด้วยความโกรธว่า

"พ่อถูกเขาริบบ้านช่องไร่นาจนไม่มีที่จะอยู่แล้ว ดีแต่ปู่หมอใจดีให้ที่อยู่ ให้ไร่นาทำกิน ถ้าปู่หมอไม่ช่วยผมกับแม่และน้อง ๆ ก็ไม่รู้ว่าจะไปอยู่ที่ไหน พ่อยังไม่โกรธยังใจดีช่วยชีวิตไว้อย่างนี้ก็ดีพอแล้ว ทำไมบังคับให้ลูกทำดีกับอ้ายคนที่มันทำความเจ็บช้ำน้ำใจแก่เรา ผมทำไม่ได้หรอก ผมรับว่าผมยังโกรธ ถ้าผมรู้ว่าคนกำลังจะจมน้ำตายเป็นเศรษฐีหน้าเลือด ผมจะไม่ยอมช่วย ผมจะไม่ยอมเข้าไปใกล้จะรีบพายเรือหนี ปล่อยให้จมลงไปก้นแม่น้ำดีกว่า ชาวบ้านจะได้ไม่เดือดร้อนที่จะถูกขูดเลือดต่อไปจะให้ผมไปแสดงความดี ผมไม่ตกลง ผมทำไม่ได้ อย่าให้ผมทำเลยใครจะทำความดีก็ทำ แต่ผมไม่ทำ"

ผมฟังเจ้าลูกชายแล้วก็หนักใจ จึงพูดว่า "พ่อรู้ว่าความรู้สึกของลูกยังมีอารมณ์เด็กเกินไป ยังไม่รู้ผิดชอบ ฉะนั้น ความรู้สึกอย่างไรก็พูดอย่างนั้น เป็นนิสัยเด็กไม่ค่อยฟังเหตุผล พ่ออยากจะพูดให้เข้าใจว่า การที่กำนันแต้มริบเอาบ้านช่องไร่นาของเรา ถ้าคนไม่เห็นแก่ตัวเข้ากับตัวเอง มีจิตเป็นธรรมนั้นก็จะมองเห็นว่าทำถูกเขามีสิทธิ์ที่จะริบของเรา พ่อเอาเงินหรือกู้เงินจากกำนันแต้มไปใช้ และเอาที่ดินไร่นาเป็นประกัน ถ้าถึงกำหนดเวลาสัญญาว่าจะนำเงินไปใช้หนี้ แต่เมื่อถึงกำหนดพ่อก็ไม่มีเงินไปใช้หนี้ พ่อก็ผิดสัญญา เขาก็มีสิทธิ์ริบเอาที่ดินไร่นาเป็นของเขาได้ เมื่อคิดดูให้ดีแล้ว พ่อก็ไม่โกรธ ส่วนที่ไปขอผ่อนผันนั้น ย่อมเป็นสิทธิ์ของเขาจะกรุณาก็ได้หรือไม่กรุณาก็ได้ อันความกรุณาปรานีนั้น ย่อมจะหาไม่ได้ง่ายสำหรับผู้เห็นแก่ตัว ฉะนั้น ลูกจงงดความโกรธแค้นอาฆาตไว้ และทำตามที่พ่อร้องขอ จงไปทำดีกับกำนันแต้ม เรียกลุงกำนันเพื่อให้รู้ว่า พวกเราทุกคนในครอบครัว ไม่มีใครผูกใจเจ็บแค้นนี่เป็นคุณประโยชน์แก่ครอบครัวเรา ทำให้ทุกคนจิตใจสบาย ถ้าเราผูกใจเจ็บ จิตใจเราก็จะเศร้าหมอง คอยแต่จะคิดแก้แค้นอยู่ตลอดเวลา หาความสุขไม่ได้"

ลุงหมอนั่งอยู่ในที่นั้นก็ช่วยพูดขึ้นว่า "พวกหลาน ๆ ควรจะปฏิบัติตามคำของพ่อเพราะหลานยังเด็กเกินไปที่จะรู้ว่าสิ่งใดดีสิ่งใดชั่ว ผู้ใหญ่ย่อมจะรู้ดี เช่นปู่ไม่เคยสนใจในความไม่ดี

ของคนอื่น ใครจะมารับปู่ไปรักษาไข้เวลาใด ปู่ไม่เคยขัด ไม่เคยคิดว่า คนดีคนชั่ว ปู่รักษาไข้ให้เท่ากันหมดไม่รังเกียจ ฉะนั้น ชาวบ้านจึงรักใคร่นับถือปู่มาก ปู่จะไปไหนก็มีแต่คนรัก ไม่มีคนเกลียด นี่หลาน ๆ ดูเป็นตัวอย่าง จงเชื่อพ่อ ปฏิบัติตามพ่อสั่งเถิดหลาน โตขึ้นจะเป็นคนดี"

ลูก ๆ ผมเป็นคนเกรงใจรักใคร่ปู่หมอของแกมาก เพราะถือว่าปู่หมอเป็นผู้มีพระคุณ ได้ให้ที่พักอาศัย แกมีความกตัญญูรู้บุญคุณ จึงเกรงใจ ปู่หมอจะพูดจะสอนอะไรก็เชื่อ ฉะนั้น จึงไม่เป็นการยากที่จะให้แกเข้าใจว่า ผู้ใหญ่ทำอะไรย่อมมีเหตุผลไปในทางดี ส่วนน้องทั้งสองคนยังเล็กเกินไปจะรู้อะไรมากนัก และชอบทำตามอย่างพี่ชาย ส่วนภรรยาของผมนั้นแกรู้ความประสงค์ของผมทุกอย่าง ผมจึงหมดภาระหนักใจในเรื่องนี้

ฉะนั้น ภายในบ้านให้ทุกคนปฏิบัติต่อกำนันแต้มเหมือนญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ หลังจากแกรู้สึกตัวแล้ว ทุกคนแสดงกิริยานบนอบอ่อนน้อม ไม่มีใครแสดงกิริยารังเกียจ หรือเสียดสีให้กระทบกระเทือนใจ ทุกคนในบ้านไม่ว่าเด็กผู้ใหญ่กลายเป็นคนสุภาพเรียบร้อย จริงอย่างลุงหมอพูด กำนันแต้มไม่ได้เป็นอะไรมากนัก ได้พักผ่อนเพียงคืนเดียวพักค้างแรมที่บ้านลุงหมอ อาการทางร่างกายของแกก็เข้าสู่ความปรกติ เมื่อกำนันแต้มรู้ว่า ผมเป็นคนช่วยแกจากการจมน้ำ แกก็ไม่มีความสบายใจแกนึกว่าอย่างน้อยก็คงจะถูกพวกผมเหน็บแนมพูดเสียดสีให้กระทบกระเทือนใจ เพราะตัวแกเองได้เคยทำความไม่ดีต่อครอบครัวของผมมามาก แต่แล้วเหตุการณ์ที่แกนึกไว้กลับตรงกันข้าม คนในบ้านทุกคนเอาใจเป็นธุระ ปฏิบัติให้ความสบายกับแกเป็นอย่างดี พอฟื้นรู้สึกตัวก็มีน้ำข้าวต้มมาให้กิน และมีทั้งยาบำรุงกำลัง ยาหอมบำรุงหัวใจของลุงหมอ ทำให้กำนันแต้มงง คล้ายฝันร้ายกลายเป็นดี เพราะทุกคนแสดงความเป็นมิตร พวกเด็ก ๆ แสดงสีหน้าเป็นห่วง เหมือนญาติผู้ใหญ่ที่กำลังป่วยหนัก ผมเองยังอดคิดชมอยู่ในใจไม่ได้ว่า ทุกคนทั้งลูกและเมียของผมแสดงละครฉากนี้ได้แนบเนียนดีมาก สำหรับบุตรคนโตของผมนั้นเบาใจมาก เดิมผมยังหนักใจเป็นห่วงกลัวแกจะเกิดแสดงกิริยาไม่ดีออกมา แต่กลับปรากฏว่า แกแสดงถึงบทบาททั้งกิริยาท่าทางทำให้ผมอดดีใจไม่ได้

วันต่อมาตั้งใจจะให้คนส่งข่าวไปทางบ้านท่านกำนัน เพราะชาวบ้านลือกันว่าเรือเมล์โดยสารถูกพายุใหญ่ล่มลงกลางท้องคุ้ง มีผู้คนจมน้ำตายหลายคนยังหาศพไม่พบ ท่านกำนันได้

ทราบก็ขอร้องกับผมว่า แกยังไม่อยากกลับบ้าน อยากจะขอพักอยู่ที่บ้านนี้ต่อไป ลุงหมอก็ยินดีอนุญาตให้อยู่อย่างคนใจกว้างไม่รังเกียจ ส่วนผมก็พอใจ เพราะสังเกตดูท่าทางแกผิดกว่าเดิมไปมาก แกสั่งให้ช่วยบอกทุกคนในบ้านเป็นความลับ อย่าให้ใครบอกคนนอกบ้านให้รู้ว่าแกอยู่ในบ้าน ขอให้เราช่วยปิดเป็นความลับ ทุกคนก็ยอมทำโดยความสมัครใจ

หลังจากความรู้สึกปรกติ ร่างกายแข็งแรงแล้ว แกก็เล่าให้ฟังว่า แกโดยสารเรือเมล์จะกลับบ้าน ครั้นมาถูกพายุใหญ่คลื่นลมจัด เรือเมล์บรรทุกคนโดยสารมากเกินอัตรา ทำให้เรือเพียบหนัก ถ้าเวลาธรรมดาไม่มีคลื่นลมก็สามารถแล่นไปได้ แต่เมื่อเกิดพายุคลื่นลมจัดเรือเพียบหนักสู้คลื่นลมไม่ไหว ลูกคลื่นพายุพัดเอียงไปเอียงมาช้า ๆ เพราะเรือหนัก พวกคนโดยสารพากันตกใจกลัวก็วิ่งไปยืนข้างแคมเรือ พอคลื่นใหญ่ซัดน้ำเข้าในเรือ เรือก็เอียงวูบแล้วก็คว่ำลงกลางแม่น้ำ ผู้โดยสารตกใจเมื่อเรือจวนจะคว่ำ ต่างก็โดดว่ายน้ำหนีเอาตัวรอด คลื่นลมจัดไม่มีใครช่วยใครได้ ต่างก็ต้องช่วยตัวเอง แม้สามีภรรยาก็พลัดกันไปคนละทาง แต่กำนันแต้มเคราะห์ดีกว่า ได้ท่อนไม้กระดานหนาของเรือท่อนหนึ่งลอยตามน้ำ แกไม่รู้ว่าที่ไหนเวลานั้นทั้งพายุทั้งฝนมองไม่เห็นอะไรหมด เห็นแต่ฝนตกอยู่รอบตัวม่านฝนบังสายตา ไม่สามารถมองทะลุออกไปได้ ไม่รู้ว่าอยู่ที่ไหน แกโต้คลื่นโต้ลมจวนจะหมดแรงหมดกำลังอยู่แล้ว เผลอตัวไม้ที่เกาะหลุดมือเพราะอ่อนแรง ตอนนั้นพายุซาและฝนตกหยุดแล้ว แกเล่าว่าจำได้ลาง ๆ ว่ามีเรือพายตรงมา จะร้องให้ช่วยก็ร้องไม่ออก จะชูมือให้พ้นน้ำก็ชูไม่ไหว เวลานั้นแกเหนื่อยจวนจะขาดใจแล้วก็หมดความรู้สึก ก็พอดีผมช่วยฉุดไว้ได้ทันก่อนจะจมลงก้นแม่น้ำ เมื่อลุงหมอทราบเรื่องนี้ก็รู้สึกแปลกใจบอกว่าเหมือนอภินิหาร เพราะที่ระยะเรือล่ม เท่าที่รู้ไกลออกไปจากกำนันแต้มลอยมาตั้งสองคุ้งน้ำ ทำไมกำนันแต้มจึงลอยมาคนเดียว และห่างไกลจากเรือที่ล่มนั้นมาก เมื่อลุงหมอชี้ให้เห็น เหมือนอภินิหารทำให้ผมสะดุ้ง นึกถึงที่ผมกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผมได้อธิษฐานที่วัดร้างขึ้นมา แต่ก็คงคิดว่าเหตุบังเอิญและการที่กำนันแต้มลอยมาห่างไกลอย่างรวดเร็วแต่ผู้เดียวผมก็คิดว่าลมพายุอาจหอบหรือพัดมาเป็นแน่ แต่ก็คิดอยู่ในใจคนเดียว

หลังจากกำนันแต้มพักอยู่ที่บ้านลุงหมอ ทางบ้านกำนันแต้มก็เกิดโกลาหลขึ้น เพราะทุกคนเข้าใจว่ากำนันแต้มตายแน่ คอยฟังข่าวว่า ศพจะลอยขึ้นที่ไหนบ้าง ทางบ้านก็เริ่มจะมีปฏิกิริยาการแตกร้าวเป็นก๊กเป็นพวกกันขึ้น เพราะความโลภในทรัพย์สิน ถึงเรื่องมรดกไม่มี

พินัยกรรม คืนนั้นกำนันแต้มจำเป็นจะต้องรีบกลับไปเพื่อแก้ไขเหตุการณ์ ก่อนจะเกิดเหตุร้ายขึ้น จึงได้ลาพวกเราทุกคน แต่ก็มีสิ่งประหลาดกำนันแต้มไม่เคยก้มหัวกราบใครที่มีฐานะต่ำกว่าและไม่ได้ประโยชน์อะไรตอบแทน

แต่วันนั้นแกเข้าไปกราบลุงหมอน้ำตาคลอเบ้า แล้วพูดอย่างตื้นตันใจว่า "ผมขอลากลับบ้าน ผมจะไม่ลืมบุญคุณของพ่อหมอถมยา ที่ทำให้ผมหูตาสว่างขึ้นด้วยความเมตตาปรานี"

ลุงหมอจึงตอบว่า "ไม่เป็นไรหรอกท่านกำนัน เรื่องเล็กน้อยไม่ต้องยกบุญยอคุณอะไรหรอก คนเราเมื่อได้ทุกข์ก็ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เราจะอยู่คนเดียวไม่ได้ ช่วยทุกข์คนอื่นในยามทุกข์ได้บุญกุศลแรง ถ้าจะพูดถึงบุญคุณก็ควรจะเป็นเจ้าหลานชายของผม ไม่ใช่ผมเพราะเป็นผู้ช่วยพ้นจากการจมน้ำ"

กำนันแต้มพูดเสียงเครือ ๆ ว่า "สำหรับพ่อหมอถมยานั้น ผมได้เป็นหนี้ทางจิตใจให้ผมมองเห็นตัวอย่างเป็นแสงสว่างที่ดี ส่วนหลานชายของพ่อหมอถมยานั้น ผมเป็นหนี้ชีวิตที่ได้ช่วยผมให้พ้นจากความตาย กลับมามีชีวิตใหม่"

หลังจากกำนันแต้มจากบ้านกลับไปแล้ว ผมก็เรียกลูก ๆ และเมียเข้ามา กล่าวคำชมเชยถึงการแสดงละครฉากสำคัญได้แนบเนียนมาก แต่แล้วผมก็งงและแปลกใจ เมื่อเจ้าลูกชายคนโตพูดอย่างขึงขังว่า "ผมไม่ได้แสดงละครอย่างพ่อว่าครับ ผมมีความรู้สึกเช่นนั้นจริง ๆ ผมไม่ได้แกล้งทำ"

ผมรีบถามเหตุผลแกว่า "ไหงเป็นอย่างนั้นล่ะ พ่อเห็นลูกจงเกลียดจงชังลุงกำนันจนไม่อยากให้พ่อช่วยลุงกำนัน แต่เดี๋ยวนี้แกบอกว่ารักและนับถือ ลองบอกซิว่าเรื่องมันเป็นอย่างไร"

เจ้าลูกชายผมหัวเราะอย่างสุขใจว่า "เช้าวันนั้นแม่ให้ผมเอาข้าวต้มกุ้งเค็มเข้าไปให้กำนัน ผมเห็นแกนอนหน้าเศร้า ๆ ผมก็นึกสงสารขึ้นมา"

แกถามผมว่า "หนู ใครเป็นคนช่วยฉันพ้นจากจมน้ำตาย"

ผมบอกว่า "พ่อผมครับ" แกถามผมอีกว่า "หนูไม่เกลียดและโกรธฉันหรือ"

ผมบอกว่า "ผมไม่เกลียดหรอกครับ"

แกลุกขึ้นกินข้าวต้ม ผมเห็นลุงกำนันกินพลาง แกก็ร้องไห้น้ำตาแกหยดลงไปในชามข้าวต้ม ผมเห็นครับ ผมสงสารแกมาก แล้วแกพูดว่า

"ในบ้านหนูนี่ดีกันหมดทุกคนไม่ว่าเด็กผู้ใหญ่ ฉันนึกละอายใจมาก เพราะฉันไม่เคยมีความดีเลย แต่ทุกคนในบ้านนี้ดีต่อฉันเหลือเกิน ฉันตื่นตันใจพูดอะไรไม่ออก มันทำให้ฉันหูตาสว่างขึ้น หนูเคยเกลียดฉันมาก่อนไม่ใช่หรือ เมื่อคราวหนูกับพ่อไปที่บ้านฉันขอผัดหนี้น่ะ แล้วฉันไม่ยอม และสั่งให้พ่อหนูออกจากบ้านด่วน หนูเป็นเด็กยังได้แสดงความเกลียดชังฉันออกมา ใช่ไหม"

ผมตอบแกว่า "เมื่อก่อนนี้ใช่ครับ แต่เดี๋ยวนี้ไม่"

ลุงกำนันแกถามผมต่อไปว่า "ทำไมหนูจึงเปลี่ยนใจล่ะ"

ผมตอบแกว่า "ก็เพราะพ่อผมแกบอกว่า คนที่มีความอาฆาตพยาบาทนั้นมีแต่ความทุกข์สุมอยู่ในใจ ถ้าเราให้อภัยคนที่ทำให้เราลำบาก เราไม่โกรธ เราไม่พยาบาทเราก็มีความสุขความสบายใจ ปู่หมอแกบอกว่า แกไม่เคยโกรธใคร ไม่เคยพยาบาทใคร มีแต่คอยช่วยเหลือใครเจ็บป่วยรักษาให้ทุกคน ถือว่าเป็นเพื่อนมนุษย์ ฉะนั้นปู่หมอก็มีความสุข ทุกคนก็รักเคารพปู่หมอตลอดทั้งตำบลทั้งบาง" ผมเล่าทั้งพ่อและปู่หมอพูดสั่งสอนให้มีเมตตาปรานี มีมนุษยธรรมให้ลุงกำนันฟัง ลุงกำนันถอนใจและพูดว่า "พ่อของหนูและปู่ของหนูนั้นเป็นคนดีมาก หนูเป็นคนโชคดี ฉันคนอาภัพ เมื่อเล็กไม่มีใครจะชี้ทางสั่งสอนให้ประกอบกรรมดีเหมือนหนู มีแต่สั่งสอนให้เอารัดเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ถือว่าเป็นคนฉลาด ฉันได้ปฏิบัติในทางฉลาดตลอดมา จนชื่อเสียงของกำนันแต้มโด่งดังไปในทางชั่ว คนทั้งเกลียดทั้งกลัว ทั้งหญิงชายเด็กผู้ใหญ่ ตรงกันข้ามกับปู่หมอของหนูที่มีชื่อเสียงโด่งดังในทางดี มีแต่ชาวบ้านยกย่องสรรเสริญตลอดทั้งบางทั้งตำบล ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปกำนันแต้มคนเก่าได้จมลงก้นแม่น้ำไปแล้ว และบัดนี้มีแต่กำนันคนใหม่" ผมได้ฟังลุงกำนันพูดอย่างรู้สำนึกผิดผมสงสารลุงกำนันมาก สงสารจริง ๆ ผมจึงพูดว่า "ผมเชื่อปู่หมอและเชื่อพ่อที่สอนให้ผมไม่โกรธไม่พยาบาทคิดร้ายใคร บอกว่าผมเป็นเด็กมีหน้าที่เชื่อผู้ใหญ่ทำแต่ความดีความกตัญญู เราทำดี ก็ได้ความดีแก่ตัวเราเอง ถ้าใครทำชั่วก็ได้แก่ผู้นั้น"

ผมเห็นลุงกำนันแกก้มลงร้องไห้ ผมเลยใจอ่อนสงสารแกเหลือเกิน

ผมได้ฟังลูกชายพูดก็เกิดความยินดีขึ้นในความรู้สึกและได้ถามลูกเมียก็ทราบว่าทุกคนไม่ได้ฝืนใจเล่นละคร ทุกสิ่งทำจากความจริงใจ เพราะต่างก็สงสารกำนันแต้ม ผมมีความรู้สึกปลื้มปีติ นึกว่าเด็กมีความรู้สึกอ่อนไหวเปลี่ยนแปลงง่ายในทางดี ติดเป็นนิสัยดีต่อไปจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะเป็นพลเมืองดีของชาติ หลังจากกำนันแต้มได้กลับบ้านไปแล้ว ผ่านไปได้สองวัน

ก็ได้ใช้คนมาหาผม บอกว่าท่านกำนันขอเชิญให้ไปพบที่บ้านกำหนดวันเวลา ทั้งยังกำชับมาว่าให้ไปให้ได้ เพราะท่านกำนันมีธุระอยากพบตกลง ผมรับปากว่าจะไปตามที่กำนันสั่งมา

วันต่อมาเมื่อถึงกำหนดนัดผมก็ไปตามเวลา ก่อนจะถึงบ้านกำนัน ผมพยายามนึกในใจตลอดทางว่ามีเรื่องอะไรหนอ ที่ท่านกำนันอยากพบ แต่ก็นึกไม่ออก เมื่อถึงบ้านกำนัน ผมผูกเรือไว้ที่กระไดท่าน้ำ ก็มองเห็นกำนันกำลังยืนรอผมอยู่ก่อนแล้วเมื่อเห็นผมก็รีบกุลีกุจอตรงเข้ามาหาอย่างดีอกดีใจ แทบจะเข้ามากอด คล้ายกับผมเป็นคนสำคัญที่รักมากจากกันไปนาน ๆ ผมเกิดตื่นเต้นและตกใจ เพราะเคยรู้ว่ากำนันแต้มเป็นคนมีนิสัยถือตัว ไม่น่าจะลดตัวลงมาต้อนรับผมเช่นนี้ คนทั้งบางเขารู้นิสัยของกำนันดีว่าเป็นคนเค็ม ถ้าไม่หวังอะไรตอบแทนที่เป็นประโยชน์กับแกแล้ว แกก็ไม่ยอมติดต่อด้วย ยิ่งคนจน ๆ อย่างผมไม่มีทางใดจะให้แกถือวิสาสะลดตัวมาให้เกียรติมาคอยต้อนรับผมถึงเพียงนี้ แม้ว่าผมจะเคยช่วยชีวิตแก แต่คนเห็นแก่ตัวอย่างกำนันแต้มย่อมไม่สนใจ ไม่เห็นเป็นเรื่องใหญ่โตเพียงนี้ ผมยังสงสัยไม่นึกว่าแกจะเปลี่ยนแปลงไปมากถึงเพียงนี้ แม้แกจะรู้สึกผิดชอบแล้ว ทำให้ผมงงไปหมด ไม่รู้ว่าแกจะมาไม้ไหนกับผม แต่เมื่อผมได้พิจารณาดูก็เห็นแกได้แสดงท่าทางด้วยความสุจริตใจแล้วก็พาผมเข้าไปในบ้าน เรียกลูกเมียและคนในบ้านให้มารู้จัก พลางแนะนำด้วยเสียงที่แจ่มใสยิ้มแย้ม ด้วยจริงใจว่า

"นี่ ฉันอยากให้พวกเราทุกคนรู้จักไว้ว่า พ่อทิดจวงเป็นผู้มีบุญคุณได้ช่วยชีวิตฉันให้พ้นจากการจมน้ำตาย ถ้าไม่ได้พ่อทิดจวงช่วยฉันไว้ ป่านนี้ฉันก็เป็นผีเฝ้าคุ้งน้ำไปแล้วนับว่าเป็นผู้มีบุญคุณอันยิ่งใหญ่ในชีวิตของฉัน บัดนี้ฉันเป็นหนี้ชีวิตอยู่กับพ่อทิดจวงแล้ว"

ทุกคนในที่นั้นไม่ว่าหญิงชายผู้ใหญ่เด็ก ต่างยกมือไหว้ผมเป็นการยินดีต้อนรับอย่างอบอุ่นภายในบ้านของกำนันแต้ม คล้ายผมเป็นวีรบุรุษคนสำคัญ ยกย่องว่าเป็นผู้กล้าหาญแทนที่ผมจะตื่นเต้นดีใจ ผมกลับรู้สึกละอายใจที่กำนันแต้มยกย่องผมจนเลิศลอยเกินไป ก็กลายเป็นทรมานความรู้สึกทางจิตใจ วางท่าทางเคอะเขิน แต่แล้วผมก็แข็งใจพูดออกไปว่า

"ขอท่านกำนันโปรดอย่าถือเป็นเรื่องใหญ่โตเลย เหตุบังเอิญที่ผมไปพบเข้าและไม่ถึงกับเสี่ยงภัยอันตรายใด ๆ เพียงแต่ช่วยขึ้นเรือเท่านั้น ลืมเรื่องบุญคุณเสียเถิด ไม่ควรยกย่องเกินไป"

เมื่อพูดแล้วผมก็พูดไม่ถูกว่า จิตใจผมรู้สึกอย่างไรผมงงจนนึกอะไรไม่ออกใครจะพูดอะไรอีก ผมไม่ได้ฟังไม่ได้ยิน หูมันดังอื้อเพราะไม่เคยนึกคิดมาก่อนที่จะได้มาประสบเหตุการณ์เช่นนี้ คล้ายความฝันมากกว่าความเป็นจริง ท่านกำนันจะพูดตอบผมอย่างไรก็ไม่สนใจ

เมื่อกำนันพาผมเข้าไปในบ้านอันโอ่โถงใหญ่โตสวยงาม เด่นที่สุดในตำบลและทั้งตำบลที่ใกล้เคียงตลอดไปหลายคุ้งน้ำสมกับเป็นบ้านเศรษฐี แกพาผมเข้าไปในห้องส่วนตัวแต่ลำพัง โดยไม่มีคนอื่นปะปนอยู่ด้วย ในห้องจัดเป็นระเบียบเรียบร้อยมีเครื่องลายคราม โต๊ะ ตู้ เครื่องเรือน ล้วนแต่มีค่าสูงยิ่ง ทุกสิ่งที่โต๊ะได้จัดหมากพลูบุหรี่ น้ำร้อน น้ำเย็น คล้ายกับจะจัดไว้ต้อนรับผู้มีเกียรติ ผมเดินเข้าไปคล้ายครึ่งหลับครึ่งตื่น งง ๆ เหมือนตุ๊กตาไขลานไปนั่งนิ่งตามคำเชิญ ท่านกำนันได้รินน้ำร้อนน้ำชาส่งมาให้ผมด้วยตนเอง ผมรับมาด้วยกิริยาเหมือนคนไม่มีหัวใจตื่น ๆ เสียงกำนันแต้มพูดขึ้นว่า

"พ่อทิดนั่งให้สบายเราเป็นคนกันเองแล้ว พ่อทิดมีเวลาว่างเมื่อไหร่จะได้ไปโอนที่ดินบ้านสวนไร่นากลับคืนไปเสียที"

ผมกำลังนึกอะไรต่ออะไรตามความคิด ล่องลอยไปไม่เป็นเรื่องเป็นราว พอได้ยินกำนันพูดกลับได้สติเข้าสู่ปรกติ จึงพูดว่า

"โธ่ ท่านกำนันเวลานี้เงินทองผมไม่มี ที่ก็ยังต้องอาศัยลุงหมออยู่แล้ว ผมจะไปมีปัญญาหาเงินมาไถ่ถอนคืนได้อย่างไร เวลานี้ผมก็อยู่ด้วยความเมตตาจิตของลุงหมอให้ที่พอทำมาหากิน เลี้ยงครอบครัวไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น ที่ทางของผมก็เป็นของท่านกำนันถูกต้องตามกฎหมายเรียบร้อยไปแล้ว"

กำนันแต้มยกมือขึ้นห้ามผมแล้วพูดว่า "พอทีเถิดพ่อทิด ฉันฟังแล้วไม่สบายใจรู้สึกละอายใจขึ้นมา เหมือนมีดมาทิ่มแทงหัวใจ ทำให้ฉันหมดความสุขความสบาย เวลานี้เรื่องเงินเรื่องทองหมดความสำคัญสำหรับฉันเสียแล้ว ฉันตั้งใจจะใช้หนี้กรรมที่ฉันได้ก่อความเดือดร้อนให้แก่พ่อทิดและครอบครัวให้ได้รับความลำบากมานานพอแล้ว ถึงเวลาที่ฉันจะต้องใช้หนี้กรรมอันนี้ให้เสร็จสิ้นเสียที มิฉะนั้นฉันจะตายอย่างไม่มีความสุข ส่วนหนี้ชีวิตฉันก็ไม่ทราบว่าจะใช้หนี้เมื่อใด ฉันก็คิดว่าจะหาทางใช้ให้เสร็จไป"

ผมจะอ้าปากขึ้นพูด ท่านกำนันยกมือขึ้นห้ามแล้วพูดต่อไปว่า "เวลานี้ความรู้สึกของฉันไม่ใช่กำนันแต้มคนเดิมแล้ว พ่อทิดได้กู้ชีวิตของกำนันแต้มขึ้นมาใหม่ ได้เปลี่ยนจิตใจความรู้สึกจนหมดสิ้น ไม่มีสิ่งใดในความรู้สึกเก่า ๆ เหลืออยู่เลย กำนันแต้มคนใหม่ที่รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้บุญรู้บาป รู้เมตตาปรานี ฉะนั้น กำนันแต้มคนเก่าไม่มีอยู่ในโลกนี้อีกแล้ว ฉันพักอยู่บ้านพ่อหมอถมยา ฉันมีความสุขใจที่สุด ซึ่งฉันไม่เคยมีมาก่อนในชีวิต จิตใจฉันชุ่มชื่นเหมือนต้นไม้ที่ได้น้ำฝนโปรยลงมา ฉันได้รู้ได้เห็นคุณงามความดีของพ่อหมอถมยา ฉันซาบซึ้งทางจิตใจอย่างไม่มีวันลืม สมควรแล้วที่ชาวบ้านพากันยกย่องสรรเสริญคุณงามความดีของพ่อหมอถมยา เพราะเป็นคนใจกว้างอย่างแม่น้ำ ไปถึงไหนมีคนรักใคร่นับถือด้วยใจบริสุทธิ์ ความดีเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันตัวมีแต่มิตร ไม่มีศัตรู เป็นความสุขที่คนมั่งมีใจชั่วเช่นกำนันแต้มคนเก่าไม่เคยมี ฉันได้หันย้อนหลังไปพิจารณาดูตัวเองแล้วก็สลดใจ เพราะเมื่อก่อนฉันได้สร้างความชั่วไว้มากมาย ไปไหนมีแต่คนเกลียดชัง น้อยคนนักที่จะมีความรักใคร่จริงใจ แม้มีบางคนเขาพบเห็นเวลาผ่านก็ทำกิริยาท่าทางนบนอบเคารพนับถือ ก็เพียงแต่ภายนอกและหวังประโยชน์จากฉัน ส่วนภายในจิตใจนั้นคงเคียดแค้นชิงชังลับหลังก็คงทั้งแช่งทั้งด่า เปรียบแล้วก็ผิดกับพ่อหมอถมยาเหมือนฟ้ากับดิน เพราะหมอถมยามีคนยกย่องสรรเสริญทั้งต่อหน้าและลับหลัง จะไปไหนก็ไม่มีใครคิดร้าย ส่วนฉันรู้ตัวว่ามีคนคอยปองร้ายพยาบาท จะไปไหนก็ต้องคอยระวัง จะออกจากบ้านก็ต้องมีนักเลงหัวไม้คอยคุ้มกัน ถึงฉันจะมั่งมีเงินทองก็หาความสุขความสบายใจไม่ได้ คนคุ้มกันเขาก็หวังประโยชน์ไปเลี้ยงลูกเมีย มิใช่เขาจะรักใคร่อย่างบริสุทธิ์จริงใจถึงกับยอมตายสละชีวิตเพื่อฉัน เขาก็กลัวตายเหมือนกัน ถึงเวลาคับขันเข้าจริง ๆ เขาก็หนีเอาตัวรอด ใครเขาจะมาเสี่ยงชีวิตเพื่อคนอย่างฉันซึ่งมีแต่ความชั่วเห็นแก่ตัว ถ้าไม่ประสบความคับขันแล้ว ก็ไม่รู้ว่าใครดีใครชั่ว ที่พูดมานี้ฉันก็ได้บทเรียนมาแล้วผู้คุ้มครองของฉันสองคนพอเรือล่มก็ว่ายน้ำหนีเอาตัวรอด ไม่ได้นึกถึงฉันเลย หากฉันว่ายน้ำไม่เป็นหรือพ่อทิดช่วยไม่ทัน ป่านนี้ฉันก็จมลงไปอยู่ก้นท้องน้ำเป็นเหยื่อกุ้งเหยื่อปลาตอดแทะเนื้อหนังกินเป็นอาหาร ต่อเมื่อเน่าพองขึ้นอืดก็จะผุดจากใต้น้ำโผล่ขึ้นมาลอยอยู่บนพื้นน้ำส่งกลิ่นเน่าเหม็นฟุ้งเป็นที่รังเกียจของคนทั่วไป ตามสภาพของซากศพที่ตกน้ำตายลอยตามเวลาน้ำขึ้นน้ำลง เป็นอาหารของแร้งกา จนกว่าจะมีผู้พบเป็นทางการหรือชาวบ้านที่ใจบุญก็จะช่วยกันจัดการตามควร ให้พ้นจากความอุจาด ฉันมาคิดมานึกแล้ว ทำให้ต้องหลับตาเพราะ

กลัว นึกแล้วเสียวจนขนลุก รู้สึกขนพองสยองเกล้า แต่บังเอิญมาพบพ่อทิดที่มีจิตใจสูงด้วยคุณธรรมผู้ไม่มีความพยาบาทได้ช่วยชีวิตของฉันไว้จึงได้มองโลกต่อไป เหมือนเกิดใหม่มีชีวิตใหม่ หากฉันต้องจมน้ำตาย หรือพ่อทิดไม่ยอมช่วย แล้วมาคิดดูทรัพย์สมบัติที่ฉันได้สะสมไว้มากมายจะเกิดประโยชน์อะไรกับคนที่ตายแล้ว เมื่อก่อนนี้ฉันคิดแต่ได้อย่างเดียวเพราะมัวเมาด้วยความโลภ ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นฉันจะได้มาในทางสุจริตหรือทุจริต บางครั้งต้องทำให้ผู้อื่นได้รับทุกข์ถึงน้ำตาตก แต่ฉันก็ไม่เคยสนใจความสงสารเห็นอกเห็นใจไม่เคยมีในตัวฉัน มีผู้พูดกันว่าเวลาชาวบ้านสนุกสนานหัวเราะอยู่ในหมู่ เมื่อได้ยินใครเอ่ยชื่อกำนันแต้มแล้วเขาจะหยุดหัวเราะทันที จะพูดว่าอ้ายเศรษฐีหน้าเลือด ทำนาบนหลังคน เมื่อไหร่จะตายโหงตายห่าก็ไม่รู้ อยู่หนักแผ่นดินเปล่าๆ ฉันยิ่งคิดก็ยิ่งอายตัวเองมากขึ้น และเมื่อฉันตกน้ำคราวนี้ฉันหลบอยู่บ้านหมอถมยา ทางบ้านฉันก็เกิดโกลาหล ทุกคนเข้าใจว่า ฉันสิ้นชีวิตอยู่ก้นท้องน้ำแล้ว กำลังเตรียมจะแย่งสมบัติที่ฉันหามาได้ด้วยเลือดเนื้อและน้ำตาของผู้อื่น แต่ฉันต้องรับใช้กรรมคนเดียว พวกคอยจ้องมือเบี้ยมีมาก เมียก็มีหลายคน ลูกก็มีหลายแม่ เวลานี้หูตาฉันสว่างขึ้นแล้ว รู้สึกผิดชอบชั่วดี ฉะนั้น ต่อไปนี้ฉันจะใช้หนี้กรรมให้หมด เพื่อล้างมลทินที่มัวหมองมาแต่ก่อนให้สะอาดบริสุทธิ์ในชาตินี้ ขออย่าให้ฉันมีหนี้กรรมติดตัวต่อไปชาติหน้าอีกเลย ฉะนั้น ขอให้พ่อทิดย้ายมาอยู่บ้านเดิม ฉันจะคืนให้ทั้งหมดเพื่อใช้หนี้กรรมและตอบแทนความดี ถ้าขาดเหลือสิ่งใดขอให้บอก ฉันจะให้ทุกอย่างที่ต้องการ"

กำนันแต้มพูดอย่างจริงใจ ผมเห็นใจแกมากที่เริ่มต้นปฏิบัติกรรมดี และแน่ใจว่าแกเป็นกำนันแต้มคนใหม่พร้อมทั้งคุณธรรม เมตตาปรานีเห็นอกเห็นใจ เปลี่ยนดำเป็นขาวแน่ จากนั้นต่อมาที่ดินเรือกสวนไร่นาก็โอนกลับคืนมาเป็นของผมอีกครั้งหนึ่ง โดยท่านกำนันไม่ต้องการสิ่งใดตอบแทน ท่านยกที่ดินคืนให้เป็นกรรมสิทธิ์ ผมได้ย้ายครอบครัวจากที่ของลุงหมอกลับมาอยู่ที่ดินของตนเอง และได้รับอุปการะจากท่านกำนันทุกประการ ผมกับลูกและเมียต่างนึกถึงพระคุณของท่านกำนันที่มีต่อครอบครัวเราอย่างล้นเหลือ ทุกสิ่งไม่นึกว่าจะเป็นไปได้ แต่บัดนี้ก็เป็นไปแล้วเหมือนนอนหลับฝันร้ายแล้วตื่นจากความฝัน ลุงหมอก็ยกย่องท่านกำนันว่าเป็นผู้ที่น่าเคารพนับถือ ที่เปลี่ยนจิตใจจากความชั่วไปสู่ความดีได้อย่างรวดเร็ว ตรงกันข้ามกับที่เคยเป็นมา บ้านกำนันแต้มเมื่อก่อน ไม่เคยสนใจในเรื่องศาสนา ไม่เคยทำบุญใส่บาตรมาก่อน บัดนี้ได้

เปลี่ยนแปลงไป ทุก ๆ เช้าที่ท่าน้ำหน้าบ้านกำนันแต้มจะมีพระสงฆ์พายเรือมารับบิณฑบาต เพราะท่านกำนันจะลงมาใส่บาตรด้วยตนเองทุกเช้าด้วยความเลื่อมใสศรัทธาจากจิตใจจริง ๆ

ต่อมากำนันแต้มก็สืบหาผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนยากจน ที่เกิดจากท่านในครั้งก่อน ท่านกำนันก็ได้จัดการช่วยเหลือทดแทนตามสภาพเท่าที่ควรเพื่อใช้หนี้กรรมเก่าตามความตั้งใจ หากเจ้าตัวได้ล้มหายตายจากไปแล้ว พวกลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ได้รับการอุปการะให้ได้รับความสุขสบายตามควร นอกนั้นก็ยังก่อสร้างสิ่งถาวรวัตถุเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและในทางพุทธศาสนา ต่อมาชื่อเสียงคุณงามความดีของกำนันแต้มก็ค่อย ๆ กระจายออกไป นานวันเข้าความไม่ดีของกำนันก็ค่อยจางหายไป ความดีมีศีลธรรมเข้ามาแทนที่ ทำให้ทุกคนเห็นความบริสุทธิ์ที่กลับใจได้ เพราะ "หมดหนี้กรรมเก่า" แล้ว ก็คงเหลือแต่กรรมดีที่ท่านกำนันทำไว้ตลอดมา คล้ายกับกลิ่นชั่วเหม็นได้จางหายไป กลิ่นหอมของความดีเข้ามาแทนที่ต่อไป ต่อมาตลอดหลายคุ้งน้ำ หลายบาง หลายตำบล พอเอ่ยชื่อกำนันแต้มขึ้นมา ก็มีคนส่วนมากยกมือขึ้นสาธุยกย่องสรรเสริญคุณงามความดีแทบทุกครัวเรือน บัดนี้กรรมดีของกำนันแต้มได้ชนะจิตใจชาวบ้านทั่วไปแล้ว

ข้าพเจ้าได้ฟังผู้เล่าอย่างยืดยาวและเพลิดเพลิน ก็คิดว่าเรื่องก็คงจะลงเอยกันเพียงนี้ เพราะชีวิตของท่านกำนันนับว่าเป็นที่น่ายกย่องสรรเสริญ เข้ากับ "ต้นร้ายปลายดี"

ข้าพเจ้าจึงพูดขึ้นว่า "นี่คงเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้คนทั้งบาง ทั้งตำบล เกือบทุกครัวเรือนได้เดินทางมาในงานศพครั้งนี้ อย่างมากมาย และมีผู้เสียอกเสียใจมากถึงกับร้องไห้อาลัยรักความดีของผู้ตายใช่ไหมครับ"

ท่านผู้นั้นยิ้มแล้วก็พูดว่า "ใช่แล้วครับ ทุกคนก็อาลัยความดีเมื่อท่านยังมีชีวิต แต่ท่านก็ได้จากไปแล้ว ทำให้ผมผู้เคยได้พึ่งพาอาศัยเมื่อยามยากต้องได้รับความว้าเหว่ใจหาย โดยเฉพาะคนแก่เฒ่าที่ท่านกำนันได้อุปการะตลอดมา หลังจากท่านได้เปลี่ยนจิตใจใหม่ พวกนี้พากันเศร้าโศกเสียใจมาก เพราะขาดที่พึ่ง นึกถึงความยากลำบากต่อไป หลังจากขาดท่านกำนันแล้ว"

ข้าพเจ้าฟังเรื่องแล้วนึกถึงชีวิตคนนี้ก็แปลก วกวนเวียนว่าย ดีชั่ว ไปมาไม่สิ้นสุด งานนี้รู้สึกมีคนแสดงความรักและเศร้าโศกอาลัยมาก ผู้นั้นย่อมจะมีคุณงามความดีมาก แต่ก็ไม่เสมอไป สำหรับคนในกรุงเทพ ฯ นั้นก็ดูยาก แม้จะรักอาลัยเศร้าโศกเพียงใดก็อัดซ่อนความรู้สึกไว้ได้

ข้าพเจ้าก็สรุปกล่าวขอบคุณที่ท่านผู้นั้นได้กรุณาให้ความรู้ในชีวิตบุคคลผู้หนึ่งได้ข้อคิดอีกหลายอย่าง แต่ท่านผู้เล่าบอกว่า

ขอโทษครับเรื่องไม่จบเพียงนี้ พวกเราทั้งบ้านมีความเคารพท่านกำนัน คล้ายเป็นบิดาบังเกิดเกล้า แม้ท่านจะเคยทำให้เราได้รับความลำบากเมื่อตอนต้นมาก็ดี แต่ภายหลังท่านก็ได้ใช้หนี้กรรมของท่านแล้ว เกินความเพียงพอเสียอีก ต่อจากนั้นครอบครัวเราก็มีรายได้พอจะลืมตาอ้าปากมองดูคนอื่นได้ จนบุตรรอง ๆ ของผมต่างก็ออกเรือนไปหมดแล้ว เหลือแต่บุตรชายคนโตไม่ยอมมีครอบครัวจึงอยู่กับผมตลอดมา ต่อมาเมื่อผมได้ทราบว่าท่านกำนันป่วย ทราบว่าต้องเข้าโรงพยาบาลทางกรุงเทพฯ พวกในครอบครัวผมก็เป็นทุกข์เป็นร้อน เป็นห่วงอาการป่วยของท่าน หลังจากที่ท่านได้มารักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล เรารู้เรื่องจึงอยากไปเยี่ยมท่าน เพราะปัจจุบันนี้ไปมาสะดวกไม่ต้องขึ้นเรือเหมือนครั้งก่อน เพราะมีรถโดยสารขึ้นล่องผ่านไปมาวันละหลายคัน สะดวกในการเดินทาง ท่านมาอยู่ที่โรงพยาบาลแรมเดือน วันนั้นผมจำได้ว่า ผมกับภรรยาและลูกชายคนโต เราสามคนตั้งใจจะเดินทางไปเยี่ยมท่านกำนันที่โรงพยาบาล เรากำลังคอยรถเข้ากรุงเทพฯ ก็พอดีมีรถผ่านมาหยุดรับพวกเรา ภรรยาผมขึ้นไปนั่งก่อน ลูกชายผมมันกำลังก้าวขึ้นรถ ผมกำลังจะตามขึ้นไป ก็พอดีมีรถโดยสารผ่านสวนมาคันหนึ่ง ผมมองดูในรถเห็นท่านกำนันชะโงกหน้าออกมามองดูผมแล้วโบกมือปัดไปมาคล้ายจะบอกว่าไม่ต้องไป ฉันกลับมาแล้ว จนรถโดยสารคันนั้นผ่านเลยไปจนลับสายตา ผมจึงร้องบอกบุตรและภรรยาที่ขึ้นไปนั่งรออยู่บนรถแล้วว่า

"โน่น ท่านกำนันหายป่วยกลับมาบ้านแล้ว รีบกลับลงมาเถิด ไม่ต้องลงไปกรุงเทพฯ ดีใจจริง ๆ"

เมื่อบุตรและภรรยาได้ยินเช่นนั้นก็รีบลงจากรถ แล้วได้ยินเสียงคนกระเป๋ารถบ่นตามหลังอย่างไม่พอใจว่า "คนอะไร จะไปแล้วก็ไม่ไป เสียเวลาหยุดรถเปล่า ๆ"

เจ้าลูกชายของผมแสดงความไม่พอใจ หันไปมองดูเลขหมายข้างรถ แล้วเดินบ่นว่าจะจำเอาไว้อ้ายคนกระเป๋าคันนี้มันพูดจายโส ปากมันไม่ดี ส่วนผมนั้นมัวแต่รู้สึกดีใจเข้าใจว่าท่านกำนันหายป่วยแล้ว ทำให้สบายใจขึ้นมากเกินกว่าจะสนใจคำพูดของเด็กกระเป๋ารถโดยสาร

ในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ส่วนลูกชายผมกำลังเดินบ่นว่าคนอะไรปากไม่ดี พูดแล้วทำลายตัวมันเอง ให้เขาชังน้ำหน้า

ผมจึงบอกว่า "เราเป็นผู้ใหญ่แล้ว อย่าไปสนใจในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้ไม่สบายใจไปเปล่า ๆ เราย่อมจะต้องพบทั้งคนดีและคนชั่ว เมื่อเขาเป็นเด็กก็หนีไม่พ้นความเลือดร้อน พูดออกไปไม่รู้ผิดหรือถูก เพราะไม่ได้รับการศึกษาพอ วันหนึ่งเขาโตพออาจรู้สึกตัวว่าเป็นคนปากเสีย กลับใจเป็นคนดีก็ได้ เพราะเขาพูดด้วยอารมณ์ไม่ได้คิดว่าไม่เกิดประโยชน์อะไรแก่ตัวเอง มีแต่เกิดโทษ ไปพบคนที่โมโหร้ายบางทีก็ถึงตาย พ่อสงสารคนพวกนี้ บุตรชายผมก็หยุดบ่น เพราะคงเข้าใจดี"

วันนั้นตอนบ่ายเราก็ได้ยินเสียงชาวบ้านโจษกันแซ่ทั้งตำบล เป็นข่าวใหญ่โตสำหรับถนนสายผ่านหมู่บ้านเรายังไม่เคยมีมาก่อนเลยว่า รถยนต์โดยสารเกิดอุบัติเหตุร้ายแรงชนกับรถบรรทุกสิบล้อ เพราะต่างฝ่ายต่างฝืนกฎจราจร ขับด้วยความเร็ว ผลทำให้รถทั้งสองคันปะทะกันอย่างแรง ต่างก็พลิกคว่ำพลิกหงายหลายทอด พังทลายยับเยิน กลิ้งตกลงไปข้างถนน ผู้โดยสารสามคนเสียชีวิตทันที ที่เหลือทุกคนบาดเจ็บสาหัส อีกหลายคนกำลังรอเวลาจะหมดลมหายใจ เจ้าหน้าที่ได้รีบลำเลียงคนป่วยส่งโรงพยาบาลทางกรุงเทพ ฯ โดยด่วน แต่บางคนก็สิ้นใจเสียก่อนระหว่างทาง ไม่ทันถึงโรงพยาบาล

ชาวบ้านคนหนึ่งที่ผ่านมาได้เห็นก่อนที่จะลำเลียงคนเจ็บส่งโรงพยาบาล ได้เล่าให้ฟังถึงเหตุการณ์ได้พบเห็นมาอย่างเศร้าสลดใจ และแสดงท่าทางสยดสยองอย่างขนลุกขนพองสยองเกล้าของอุบัติเหตุครั้งนี้ว่า เห็นเขาได้ช่วยกันขนคนบาดเจ็บสาหัสมานอนไว้ริมทางข้างถนนรอคอยรถที่จะมาลำเลียงส่งโรงพยาบาล แกเห็นแล้วดูนานไม่ได้ต้องเบือนหน้าหนีไม่กล้าหันไปดูอีก เพราะดูแล้วเกิดกลัวขึ้นมา เมื่อเห็นภาพทุกข์ทรมานของคนเจ็บแล้วก็อดสงสารสมเพชไม่ได้ พวกนั้นเหมือนคนตกนรก บางคนเห็นแล้วสยดสยองน่าเกลียดน่ากลัวติดหูติดตา เพราะเนื้อแก้มหลุดออกไปจนเห็นขากรรไกรและฟัน หน้าตาเละเทะจำไม่ได้เลย บางคนลูกตาหลุดออกมาจากเบ้าตามองเห็นลึกเลือดพุ่งออกมาจากบาดแผลไม่หยุด นอนอ้าปากหายใจปะหงับ ๆ รอเวลาหมดลมบางคนก็แขนขาดหลุดจากตัว มีสภาพความทุกข์ทรมานต่าง ๆ กัน คงจะเจ็บปวดแสนสาหัส ที่ยังมีความรู้สึกก็นอนร้องครวญครางระงมไปทั้งหญิงชาย เด็ก ผู้ใหญ่ที่ตายแล้ว

เขาก็หาผ้ามาคลุมไว้กันอุจาดนัยน์ตาของผู้ที่ผ่านไปมา แกบอกว่าเห็นแล้วจะเมาเลือดทำท่าจะเป็นลม ต้องรีบหลบจากภาพที่สยดสยองกลิ่นคาวเลือดที่ฟุ้งอยู่ตลอดเวลา นอกนั้นแกยังบ่นแถมท้ายด่าว่าคนขับรถ และสงสารคนที่เสียชีวิต และบาดเจ็บเหล่านั้น หลงมอบชีวิตกับอ้ายคนขับรถบ้าระห่ำเป็นเพชฌฆาตบนท้องถนน แกจะจำบริษัทรถประจำทางที่หาคนบ้า ๆ มาขับรถไว้และแกบอกว่ารถคันที่คว่ำนั้นมีเลขหมายที่...........ของบริษัท...........

ผมตกใจเพราะเลขหมายรถตรงกับรถโดยสารตอนเช้าคันที่ผมกับบุตรชาย ภรรยาจะโดยสารเข้ากรุงเทพ ฯ ภรรยาและบุตรชายผมพอรู้ก็ตกใจ เพราะต่างจำได้ดีว่าหมายเลขตรงกับรถโดยสารคันที่เราจะขึ้นและรีบลง เมื่อผมเรียกให้ลงเพราะเห็นกำนันแต้มโบกมือผ่านไป พอผมได้ยินว่ารถคันที่ผมจะโดยสารตอนเช้าคว่ำยังไม่ถึงกรุงเทพ ฯ เท่านั้นตัวเย็นวาบตลอดหัวจดเท้าเกิดตื่นเต้นจนใจสั่นเหมือนคนไข้หนัก ยิ่งนึกก็ยิ่งใจหายใจคว่ำ ทั้งบุตรภรรยาคิดว่าคงมีความรู้สึกเช่นเดียวกัน เคราะห์เราดีทั้งสามพ่อแม่ลูก ที่บังเอิญผมได้เห็นท่านกำนันโบกมือเสียก่อนมิฉะนั้นเราก็ต้องโดยสารรถคันนั้นแล้วก็คงเป็นผีเฝ้าถนนไม่คนใดคนหนึ่งหรือทั้งสามคน ผมคิดแล้วมีความร้อนใจอยู่ช้าไม่ได้ ต้องรีบไปขอบอกขอบใจที่ท่านกำนันได้ช่วยชีวิตเราไว้นับว่าเป็นบุญคุณอย่างสูงยิ่ง แม้จะไม่ได้เจตนาแต่เหตุบังเอิญชีวิตเรารอดพ้นจากความตาย สมความตั้งใจที่ท่านกำนันจะใช้หนี้ชีวิตตามที่ปรารภไว้

ผมรีบจัดแจงแต่งตัวยังไม่ทันจะออกจากบ้าน ความตื่นเต้นเรื่องรถคว่ำคนเจ็บคนตายยังไม่ทันจางหายก็เกิดเหตุตกใจครั้งใหญ่ยิ่ง เมื่อผมได้เห็นเด็กสาววัยรุ่นสองคนเดินเข้ามาที่ในบ้าน เมื่อเห็นหน้าผมแกก็ร้องไห้สะอึกสะอื้นทั้งคู่ เด็กสาวทั้งสองแต่งตัวเสื้อผ้าดำไว้ทุกข์ทั้งชุด หู ตาบวม จมูกช้ำแดง แสดงให้รู้ว่าได้ผ่านการร้องไห้อย่างหนักมาแล้ว เด็กสาวทั้งสองก็เป็นอยู่ในบ้านท่านกำนัน เมื่อถามได้ความว่าทางบ้านให้นำข่าวมาบอกว่า "ท่านกำนันแต้มได้ถึงแก่กรรมแล้ว"

พอผมได้ยินเท่านั้น ก็เหมือนใครเอาพะเนินเหล็กมาทุบหัวมึนงง ใจหายวาบกระทบกระเทือนจิตใจอย่างหนักหัวใจแทบจะหยุดเต้น ตัวเย็นชา หูอื้อนัยน์ตาลายหน้ามืดมือเท้าอ่อนจะหมดกำลังหมดแรงที่จะพยุงกายยืนทรงตัวอยู่ได้ ต้องทรุดตัวลงนั่งอยู่ตรงนั้นเอง ในลำคอเหมือนมีก้อนอะไรจุกอยู่ พูดอะไรไม่ออก เพราะความตื้นตันใจ พูดได้เพียงสองประโยคสั้น ๆ ว่า

"จริงหรือ เมื่อไหร่" เสียงผ่านออกจากลำคอด้วยความลำบากยากเย็นแม้ตัวเองก็จำเสียงตัวเองไม่ได้

เด็กสาวเริ่มสะอื้นอีก แล้วตอบ "ท่านเสียเมื่อตอนเช้ามืดวันนี้เองค่ะ คนที่คอยพยาบาลอยู่ด้วยเพิ่งจะส่งข่าวมาว่าท่านหมดลมประมาณตี ๕ ข่าวเพิ่งจะมาถึงบ่ายวันนี้"

เมื่อผมรวบรวมสติหักห้ามความทุกข์ลงได้บ้าง จึงตั้งคำถามตนเองว่า จะเป็นไปได้หรือที่กำนันแต้มได้ตายไปแล้ว เมื่อเช้าที่เราเห็นอยู่ในรถนั้นเป็นใครกันแน่ ตาผมไม่ฝาดทั้งเป็นเวลาเช้าแท้ ๆ ไม่น่าเชื่อเลย นึกขึ้นได้ท่านกำนันได้พูดไว้ว่า "ฉันได้ใช้หนี้กรรมที่ฉันได้สร้างไว้หมดแล้ว ยังเหลือหนี้ชีวิตยังไม่รู้จะให้ได้เมื่อไหร่ แต่ฉันจะต้องใช้ให้ได้ในวันหนึ่ง"

ผมนึกแล้วก็ต้องสะดุ้ง เพราะบัดนี้ท่านกำนันได้จากไปแล้วแต่ท่านก็ไม่ลืมชำระหนี้ชีวิตให้ผมเสร็จสิ้นไปด้วย ผมนึกแล้วก็ต้องยกมือทั้งสองขึ้นปิดหน้า ก้มหัวลงหลับตาสลัดความรู้สึกก่อนที่จะคิดฟุ้งซ่านจนเกินไป แต่ก็ยังระงับอะไรไม่ได้ เพราะรู้สึกนึกถึงคุณงามความดีของท่านกำนันก็ยิ่งผุดขึ้นมาในความทรงจำมากขึ้น ยิ่งนึกก็ยิ่งตื้นตันใจสำหรับครอบครัวผมกับท่านกำนันเหมือนท่านเป็นบิดาบังเกิดเกล้า เป็นผู้มีพระคุณอันสูงยิ่ง ผมสารภาพว่าน้ำตาไหลร้องไห้เหมือนทารก ปรกติผมไม่ใช่คนอ่อนแอ จิตใจของผมเป็นลูกผู้ชายมีจิตใจเข้มแข็งอดทน แต่ผมต้องหลั่งน้ำตาให้แก่คุณงามความดีของท่านกำนันซึ่งมีพระคุณต่อครอบครัวของผมมากมายเป็นที่น่าคิด

ในครั้งหนึ่งท่านกำนันแต้มเป็นที่เกลียดชังของคนทั้งบาง ทั้งตำบล ครั้งนั้นผมก็ต้องเสียน้ำตาเพราะแค้นใจที่ต้องสูญเสียที่อยู่ที่ทำมาหากิน ซึ่งเป็นสมบัติตกทอดมาแต่ครั้งปู่ย่าตายายนึกน้อยใจว่า ผมเป็นผู้ที่ทำลายทรัพย์สมบัติเก่าแก่รักษาไว้ไม่ได้ แค้นใจว่ากำนันหน้าเลือดไม่ยอมให้ขึ้นเงิน เพราะราคาที่แกรับไว้ต่ำกว่าราคาซื้อขายในเวลานั้นหลายเท่า กำนันแต้มพอใจได้ของถูก ๆ ไม่ได้นึกถึงอกผู้อื่นที่ต้องสิ้นเนื้อประดาตัว แต่แล้วผมก็คิดตกว่าเป็นกรรมของตัวเอง ครั้งนั้นผมเสียน้ำตาเพราะความชั่วของกำนันแต้ม แต่แล้วผมก็ต้องเสียน้ำตาอีกครั้งหนึ่ง ครั้งนี้เป็นความดีที่ซาบซึ้งตรึงใจที่ผมลืมไม่ได้ เพราะหลังจากรอดการจมน้ำตายแล้วท่านกำนันแต้มก็ได้ตั้งสัจจะว่าจะสร้างความดีลบล้างความชั่วที่เคยได้ก่อกรรมไว้ และจะใช้หนี้กรรมให้สิ้นสุดลงด้วยประกอบกรรมดี ท่านได้ประกอบกรรมดีลบล้างความรู้สึกของชาวบ้านที่เคยชิงชัง บัดนี้ตรงกันข้าม ท่านได้ชนะจิตใจชาวบ้านด้วยการสร้างคุณงามความดี ท่านได้

ใช้หนี้กรรมสุดสิ้นลงแล้ว ต่อมาท่านได้ช่วยเหลือชาวบ้านผู้มีทุกข์ให้ได้รับสุข ท่านได้กลายเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของคนทั่วไป บัดนี้ร่มโพธิ์ร่มไทรได้โค่นลงแล้ว หมู่บ้านทั้งตำบลจะมีแต่ความเงียบเหงาเศร้าสร้อย เราจะไม่มีกำนันผู้ใจดี ซึ่งเคยเป็นที่พึ่งของคนทั่วไปทั้งตำบลอยู่อีกแล้ว เพราะท่านได้จากไปอย่างไม่มีวันกลับมาอีก ชาวบ้านเมื่อได้ทราบข่าวคงจะพากันเศร้าโศกอาลัยหาทุกครัวเรือนทั้งตำบลและทั้งบางต่างก็จะหลั่งน้ำตาให้แก่ผู้สร้างความดีเพื่อเป็นอนุสรณ์ ส่วนผมเสียใจจนคิดฟุ้งซ่านไม่มีขอบเขต

พอได้สติจึงคิดว่า เราก็ได้บวชเรียนมา และเคยศึกษาธรรมมาแล้ว ทำไมไม่คิดเอาทางพระทางธรรมเป็นที่พึ่ง เพื่อกำจัดความทุกข์เป็นต้นเหตุทำให้จิตฟุ้งซ่าน เมื่อนึกได้ก็พยายามเอาพระธรรมเข้าหักห้ามจิตใจ พยายามนึกถึงหลักว่าคนเราเมื่อเกิดมาไม่ว่าคนชั่วหรือคนดีก็ต้องตายด้วยกันทุกคน จะมัวเศร้าโศกเสียใจเพียงไร ก็ไม่สามารถจะทำให้ผู้ที่เคารพรักใคร่ได้จากโลกนี้ไปแล้วกลับฟื้นคืนมาได้ พุทธศาสนาสอนให้เราทำลายความทุกข์กำจัดกิเลสเศร้าหมอง ด้วยเหตุผลตามกฎแห่งความจริง ทุกอย่างย่อมเป็นไปตามธรรมชาติไม่มีใครหนีกฎแห่งกรรมพ้นไปได้ เมื่อได้ใช้สติปัญญาพิจารณาดูในความรู้สึกจนรู้แจ้งหลักความจริงตามธรรมชาติแล้ว ทำให้จิตใจเข้าสู่ความปกติสุขสงบลงได้ไม่คิดฟุ้งซ่านต่อไป เพราะนึกถึงตัวเราก็จะต้องจากโลกนี้ไปในวันหนึ่งข้างหน้า เช่นเดียวกับท่านกำนันที่ได้จากไปแล้ว แต่ท่านก็ได้ฝากคุณงามความดีไว้ให้คนอยู่ภายหลังระลึกถึงไม่มีวันลืมได้

ภายหลังเหตุการณ์ได้เกิดขึ้นแล้ว ภรรยาผมจึงได้บอกความจริงว่า แกได้ไปดูหมอผูกดวงชะตาให้ผมก่อนหน้าหลายเดือน และเป็นหมอที่แม่นที่สุดในเวลานั้นหมอได้ทายถึงดวงชะตาชีวิตของผมว่าจะถึงฆาตชะตาขาด ภรรยาผมตกใจมาก วิตก เกรงว่าผมรู้เรื่องนี้จะเกิดเสียกำลังใจทั้งผมเป็นคนไม่ชอบดูหมอ เพราะไม่เชื่อหมอดูจึงปิดนิ่งอัดความทุกข์ร้อนไว้แต่ผู้เดียว บางครั้งก็แอบร้องไห้ไม่รู้จะทำอย่างไรดี ได้แต่ยามดึกลุกขึ้นไหว้พระสวดมนต์อ้อนวอนพระขอให้ช่วยคุ้มครอง ขออย่าให้ผมเป็นอันตรายใด ๆ ขอให้พ้นภัย

แต่แล้วเป็นที่น่าอัศจรรย์วันที่ผมกับภรรยาและบุตรจะเดินทางเข้ากรุงเทพ ฯ ไปเยี่ยมท่านกำนันที่โรงพยาบาล ก็เป็นระยะเข้าเขตที่หมอดูทายไว้ว่าดวงชะตาขาด ภรรยาผมบอกว่าวันกำหนดระยะเข้าเขตวันอันตรายนั้นทำอะไรไม่ถูก จิตใจไม่อยู่กับตัวจะนั่งจะนอนจะยืนจะเดิน

ก็ภาวนาขอให้พระคุ้มครองผมอยู่ตลอดเวลา แต่แล้วผมนึกถึงการรอดตายชดใช้หนี้ชีวิตที่เกิดขึ้น เมื่อผมกำลังติดตามบุตรและภรรยาขึ้นไปบนรถโดยสารคันที่จะเกิดอุบัติเหตุก็เห็นอีกคันสวนไป ผมเห็นอย่างชัดแจ้งว่าท่านกำนันได้โบกมือปั๊ดไปปั๊ดมา เหมือนจะห้ามไม่ให้ผมไป ทั้ง ๆ ที่กำนันหมดลมสิ้นใจอยู่ที่โรงพยาบาลทางกรุงเทพ ฯ แล้ว ผมกับครอบครัวได้รอดพ้นความตายมาได้ เพราะวิญญาณของท่านกำนันแต้มพยายามใช้หนี้ชีวิตมันเป็นเรื่องประหลาดมหัศจรรย์ที่เกิดขึ้นในชีวิตของผม จะไม่มีวันลืมเลย

ตามปกติหลังจากผมย้ายจากบ้านลุงหมอกลับมาอยู่ที่ที่ของตัวแล้ว หากมีปัญหาเกิดขึ้นขบคิดไม่ออก หาสาเหตุไม่ได้ไม่สามารถจะแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ผมมักไปขอความเห็นจากลุงหมอ เพราะท่านเป็นผู้ใหญ่ที่ผมเคารพนับถือ ทั้งเป็นผู้ที่เห็นโลกมามากติดต่อกับคนทั่วไป ทั้งมีความรู้ในทางไสยศาสตร์เคยใช้ประกอบรักษาโรค ครั้งใดเมื่อผมข้องใจในเรื่องใดก็ได้เล่าเรื่องไม่ว่ายากง่ายให้ลุงหมอฟัง ท่านก็ได้อธิบายชี้แจงเหตุผลคลี่คลายให้มองเห็นแจ่มแจ้งจนพอใจ แต่ครั้งนี้ผมได้เล่าเรื่องประหลาดมหัศจรรย์ ตลอดจนผมกับครอบครัวรอดชีวิตเพราะผมมองเห็นท่านกำนันโบกมือห้าม ตลอดทั้งภรรยาผมได้ไปดูหมอผูกดวงทำนายล่วงหน้า ชะตาผมเป็นระยะที่จะถึงฆาตชะตาขาด แต่ท่านกำนันกลับเป็นผู้จบชีวิต ทั้งยังช่วยผมให้รอดพ้นจากการอุบัติเหตุซึ่งมีคนตายหมู่เพราะเหตุผมตาฝาดเห็นคนอื่นเป็นท่านกำนันให้ลุงหมอฟังอย่างละเอียดถี่ถ้วน แต่ครั้งนี้ลุงหมอได้นิ่งฟัง แล้วใช้ความคิดอย่างหนักสมอง เพื่อหาเหตุผลคลี่คลายเรื่องลึกลับมหัศจรรย์ให้แจ่มกระจ่าง

แต่แล้วลุงหมอก็พูดขึ้นว่า "ครั้งนี้ลุงก็จนปัญญาที่จะยกเหตุผลขึ้นมาอ้างชี้ให้เห็นความจริง และก็อธิบายไม่ถูกว่า ทำไมจึงได้มองเห็นท่านกำนันโบกมือ เพื่อช่วยให้หลานพ้นจากภัยอุบัติเหตุ มันเป็นศาสตร์อันลี้ลับ เกินความรู้ความสามารถของลุงซึ่งเป็นมนุษย์ธรรมดาจะสามารถอธิบายให้แจ่มแจ้งสมเหตุผลได้ หากว่าจะอธิบายอย่างกว้าง ๆ ยังไม่แน่ใจว่า จะตรงกับความจริงมากน้อยเพียงไร ลุงคิดว่าท่านกำนันแต้มมีจิตแน่วแน่ตั้งใจไว้ว่า หากมีโอกาสจะใช้หนี้ชีวิตที่หลานเคยช่วยแก้ไว้เมื่อครั้งเรือล่มจิตจึงประวัติถึงแต่หนี้ชีวิต ดวงจิตมีความกังวลจดจ่ออยู่กับหลานตลอดเวลา อำนาจกระแสจิตอันแรงกล้านี่แหละเป็นต้นเหตุ ให้เกิดเป็นพลังคลื่นออกไปเป็นยามคอยระงับภัยทำให้รู้ว่าหลานกำลังตกอยู่ในอันตราย เป็นเวลาที่คอยมานานแล้วด้วยแรง

พลังกล้าของอำนาจกระแสจิตเหมือนคลื่นไฟฟ้า ซึ่งเปิดรับอยู่ตลอดเวลา แล้วก็แล่นไปสู่ความรู้สึกในตัวหลานทำให้เกิดสิ่งประหลาดมหัศจรรย์เกิดขึ้น ดังที่หลานได้ประสบการณ์มาแล้วและทำให้หลานได้พ้นอันตรายในวันเดียวกัน ที่ท่านกำนันก็ได้จากโลกนี้ไปด้วยความสงบ ก็เพราะได้ใช้หนี้ชีวิตสุดสิ้นหมดห่วงหมดกังวล วิญญาณคงจะไปสู่สุคติ ด้วยความดีครั้งหลังที่ท่านกำนันได้ตั้งมั่นถือสัจจะที่ได้ปฏิบัติและเกิดผลมาแล้ว"

นี่แหละครับ มันเป็นเรื่องที่ประทับใจผมอย่างซาบซึ้งในชีวิตที่ผมได้เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย แต่หากใครไม่ได้ไปพัวพันในเรื่องนี้ด้วยก็คงไม่มีความรู้สึกอย่างผมเป็นธรรมดา นี่เป็นจุดที่ผมต้องการพบคุณ เพื่อได้มีโอกาสให้เรื่องนี้ยั่งยืนถาวร เป็นอนุสรณ์บูชาความดีของท่านผู้ล่วงลับไปแล้วให้ยืนยงอยู่ตลอดไป เพราะเรื่องเช่นนี้มิใช่จะเกิดขึ้นง่าย ๆ เกิดขึ้นเสมอไป ผมคิดว่าหลายชั่วอายุคนจะมีสักครั้งหนึ่งก็คงยาก คุณจะสมมุติชื่อในเรื่องได้ตามแต่จะเห็นควร

เมื่อข้าพเจ้าได้ฟังเรื่อง **"หนี้ชีวิต"** ซึ่งท่านผู้เล่าได้พยายามบรรยายเหตุการณ์ที่ผ่านไปแล้วอย่างละเอียดถี่ถ้วน ถึงคุณความดีของผู้ล่วงลับไปแล้ว แสดงถึงเป็นผู้มีความกตัญญูรู้คุณคนยกย่องผู้ตายไว้เหนือสิ่งใด และได้พูดถึงสิ่งประหลาดมหัศจรรย์ได้เกิดขึ้นด้วยอำนาจจิตในชีวิตของท่านผู้เล่า ทำให้ข้าพเจ้าหวนย้อนกลับไปนึกถึงบุคคลผู้หนึ่งนับว่าเป็นเหตุการณ์ได้ประสบกับข้าพเจ้าผู้เขียนเอง ในเรื่องอำนาจในความรู้สึกแฝงสิ่งลึกลับแห่งกระแสจิต ทำให้มีความรู้สึกนึกคิดเกิดขึ้นอย่างประหลาดมหัศจรรย์ ซึ่งไม่สามารถหาเหตุผลมาชี้แจงได้ และก็มีผู้ประสบเหตุเช่นเดียวกันหลายท่าน ก็ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้แจ่มแจ้งคงจะมีเหตุผลอย่างคลุมเครือเช่นเดียวกัน

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ จำได้ว่าต้นเดือนกุมภาพันธ์ ข้าพเจ้าได้ประกอบงานกุศลถวายอาหารเพลเลี้ยงพระที่โรงพยาบาลสงฆ์ตำบลพญาไทเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่เพื่อนที่ข้าพเจ้ารักใคร่นับถือกันมากผู้หนึ่ง ได้ถึงแก่กรรมครบร้อยวัน คุณงามความดีของท่านผู้นี้ข้าพเจ้าไม่สามารถจะทดแทนอย่างอื่นได้ จึงได้ถวายอาหารเพลแด่พระสงฆ์และพระเถระผู้ใหญ่ที่ได้นิมนต์มาจากวัดสามารถที่จะให้ศีลและสวดพระพุทธมนต์ ซึ่งผู้อำนวยการโรงพยาบาลสงฆ์ได้จัดการให้เป็นที่เรียบร้อยทุกประการ และถวายอาหารพระสงฆ์ที่อาพาธตามตึกต่าง ๆ เพื่ออุทิศส่วนกุศลอันนี้ให้แก่วิญญาณของเพื่อนผู้จากไปไม่มีวันกลับ

ในวันนั้น ข้าพเจ้าได้เชิญมิตรสหายเพื่อนฝูงที่สนิทและญาติของผู้ตายบางท่านมาร่วมอนุโมทนาในการกุศลครั้งนี้ด้วย นอกจากถวายอาหารเพลเลี้ยงพระแล้ว ข้าพเจ้าได้แจกหนังสือเพื่อเป็นอนุสรณ์ เป็นหนังสือในชุด "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" รวบรวมจำนวน ๒๑ เรื่อง หนังสือที่แจกในครั้งนั้นมีผู้สนใจมาก แม้หลังจากการเลี้ยงพระทำบุญร้อยวันแล้วก็ยังมีผู้ขอมาเสมอในวันนั้นมีเพื่อนฝูงหลายท่านที่ขอร้องจะขอร่วมการพิมพ์ แต่ข้าพเจ้าต้องขออภัยเพราะงานนี้เป็นงานส่วนตัว ความสัมพันธ์ในระหว่างข้าพเจ้ากับผู้วายชนม์ ข้าพเจ้าได้จัดพิมพ์เพิ่มเติมถึงสามครั้ง แม้กระนั้นก็ยังไม่เพียงพอกับผู้ต้องการ

หลังจากท่านที่ได้รับหนังสือแล้ว อยากทราบประวัติในความสัมพันธ์ระหว่างข้าพเจ้ากับท่านผู้ตายขอให้ข้าพเจ้าได้เล่าให้ฟังนอกเหนือจากเขียนไว้ในหนังสือเป็นอนุสรณ์ ข้าพเจ้าก็มีความยินดีที่จะเล่าชีวิตการติดต่อ และความรักใคร่นับถือครั้งอดีตตลอดเวลาอันยาวนานซึ่งท่านผู้นี้อยู่จังหวัดจันทบุรี และข้าพเจ้าอยู่กรุงเทพฯ

เริ่มแรกที่เรารู้จักกันโดยได้รู้จากการแนะนำจากเพื่อนผู้หนึ่ง ซึ่งไปจับจองทำสวนผลไม้ทางจังหวัดจันทบุรี นับแต่นั้นมิตรภาพของเราก็ดำเนินมาด้วยดี เราต่างก็มีความรักใคร่นับถือซึ่งกันและกันตลอดมา ข้าพเจ้าชอบนิสัยของท่านผู้นั้น เป็นผู้ชอบพูดตรงไปตรงมามีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรักใคร่นับถือเพื่อนฝูงเสมอต้นเสมอปลาย เป็นผู้มีความเมตตากรุณาและปรารถนาดีต่อเพื่อนฝูงทั่วๆ ไป เราจึงถูกอกถูกใจกัน ข้าพเจ้าชอบอุปนิสัยใจคอของท่านผู้นี้มาก คล้ายกับเราคุ้นเคยกันมาแต่ปางก่อนข้าพเจ้าไม่เชื่ออะไรง่ายๆ อยากจะเชื่อว่าอดีตชาตินั้นจะมีจริง แม้จะมีบางท่านยังสงสัยและบางท่านไม่เชื่อ เพราะเป็นการยากที่จะอธิบายให้เข้าใจได้ ข้าพเจ้าก็อธิบายไม่ถูก

เพื่อนข้าพเจ้าผู้นี้มีฐานะมั่งคั่งมีชื่อเสียง เป็นผู้ที่มีคนเคารพยกย่องในคุณงามความดีทั่วไปในจังหวัดนั้น เป็นผู้มีคุณธรรมสูง เป็นผู้เห็นอกเห็นใจคน ไม่มีอคติใดๆ คบได้ไม่ว่าคนจนหรือคนมีจิตใจสูงพร้อมทั้งเมตตาปรานีสงสารผู้ได้รับความทุกข์ยาก เคยเสียสละกำลังใจกำลังทรัพย์เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม อยากเห็นคนทุกข์ยากได้รับความสุขด้วยการอยู่ดีกินดี เคยเป็นผู้ริเริ่มตัดถนนยาวประมาณกว่า ๓ กม. แยกจากถนนสุขุมวิทไปสู่บริเวณที่เป็นสวนผลไม้เป็นประโยชน์ส่วนรวมเพื่อสะดวกต่อการขนส่ง และเป็นที่รู้จักของบรรดาชาวสวนทั่วไป

ว่า เป็นผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารี เคยทำประโยชน์เพื่อสาธารณะ เป็นประธานและกรรมการจัดหาเงินในการกุศลต่าง ๆ ส่วนการบุญกุศลได้บำรุงศาสนาไม่ว่าศาสนาใด มิได้ขัด จึงเป็นที่รู้จักทั้งพุทธศาสนิกชนและฝ่ายคริสต์ศาสนาทั่วไป กิจการค้าของท่านผู้นี้ก่อนจะสร้างตัดถนนจากกรุงเทพฯ ได้มีรถโดยสารวิ่งจากตัวจังหวัดไปตามอำเภอนอก ๆ หลายสายเมื่อถนนจากกรุงเทพฯ ถึงจังหวัดจันทบุรีสร้างเสร็จแล้ว ก็ขยายเส้นทางเดินรถจากจันทบุรีกรุงเทพฯ และมีสวนผลไม้ มีการค้าติดต่อทางกรุงเทพฯ สมัยก่อนคมนาคมด้วยทางเรือท่านผู้นี้เคยขอร้องข้าพเจ้าไปเที่ยวบ้านที่จังหวัดจันทบุรี แต่ข้าพเจ้าก็ยังไม่พร้อมที่จะไปแม้จะได้รับการขอร้องให้ไปเที่ยวพักผ่อนก็ดี เวลานั้นการเดินทางก็ไปได้ทางทะเลทางเดียวท่านผู้นี้ได้ส่งของให้ข้าพเจ้าตลอดมาทุก ๆ ปี ฤดูผลไม้ก็ส่งทั้งเงาะมังคุด และทุเรียน ไม่ใช่ฤดูผลไม้ ก็ส่งทุเรียนกวนและเสื่อทอด้วยกกอย่างดีมาให้ปีละหลายครั้ง ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าจะตอบแทนได้อย่างไร ตลอดเวลานับแต่การขนส่งทางเรือจนถนนเรียบร้อยขนส่งทางบกก็มิเคยเว้นเลย หลังจากถนนได้ติดต่อถึงจังหวัดจันทบุรีได้สะดวกแล้ว ก็ได้ขอร้องให้ข้าพเจ้าหาเวลาว่างไปเที่ยวบ้านของท่านที่จังหวัดจันทบุรีข้าพเจ้าก็หามีเวลาไม่ เพราะระยะหลังนี้ข้าพเจ้าปลีกตัวไปไหนไม่ได้ เพราะกิจการรัดตัว ตั้งใจจะพักผ่อน เวลาอายุครบ ๕ รอบก็ผิดหวัง ซ้ำต้องทำงานเพิ่มเวลาอีกมากขึ้นแทนการพักผ่อน

หลังจากเลิกกิจการเดินรถแล้ว การเดินทางมากรุงเทพฯ ของท่านผู้นี้ก็น้อยลงและการติดต่อสอบถามทุกข์สุขก็มีเป็นประจำ พวกผลไม้สดได้ส่งมาปีละหลายครั้ง ทั้งส้ม เงาะ ทุเรียน และผลไม้อื่น ๆ เป็นประจำตามฤดู ความรักใคร่นับถือมิได้ห่างเหินกันเลย แต่แล้วสิ่งที่มีความประหลาดมหัศจรรย์ทางความรู้สึก และความสังหรณ์ก็เกิดขึ้นกับข้าพเจ้าในคืนวันวิสาขบูชา พ.ศ. ๒๕๐๔ คืนนั้นทั้งเด็กและผู้ใหญ่ส่วนมากได้ไปฟังเทศน์เวียนเทียนทำบุญที่วัด เพราะถือว่าเป็นวันสำคัญของพุทธศาสนา ผู้ใหญ่ก็ฟังธรรมจนรุ่งสว่าง พวกเด็กพอเวียนเทียนแล้วกลับ ส่วนข้าพเจ้าคืนนั้นเกิดเป็นไข้หวัด ไม่ได้ไปไหน นอกจากใช้เวลากราบพระแล้วระลึกถึงพระกรุณาธิคุณขององค์พระศาสดา สัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่ในบ้าน นึกถึงว่าวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญว่าเราไม่ควรจะปล่อยให้ผ่านไปโดยไม่ได้ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ ข้าพเจ้านึกแล้วก็มานั่งตรงหน้าต่างพิจารณาดวงจันทร์ เมื่อนึกย้อนหลังไปเมื่อสองพันกว่าปี เมื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประสูติทรงตรัสรู้ และได้เสด็จดับขันธ์เข้าสู่ปรินิพพาน ก็เป็นจันทร์ดวงเดียวกัน หากแต่ผิดระยะเวลากันเท่านั้นตามปรกติบนท้องฟ้าในคืนเพ็ญวิสาขบูชานั้น ทุกปีดวงจันทร์

จะแจ่มกระจ่าง แต่บัดนั้นท้องฟ้ามืดครึ้มเต็มไปด้วยเมฆฝนบังจนมองไม่เห็นดวงจันทร์ คืนนั้นจิตใจข้าพเจ้าตื่นเต้นผิดปรกติ ข้าพเจ้าสงสัยตัวเองว่า นี่ข้าพเจ้าเป็นอะไรไปจะเจ็บป่วยก็ไม่ใช่ ข้าพเจ้านอนก็กระสับกระส่าย นอนไม่หลับผุดลุกผุดนั่ง ข้าพเจ้ารู้สึกแปลกใจ ที่จิตของข้าพเจ้านึกถึงแต่ท่านผู้นั้นตลอดเวลา พยายามจะหลับตาก็คล้ายจะเห็นเหตุการณ์ภาพเก่า ๆ ที่ท่านชวนให้ข้าพเจ้าไปเที่ยวบ้าน นึกฝังอยู่ในความรู้สึกผุดขึ้นมา พยายามไม่นึกไม่คิดหันเหความรู้สึกไปทางอื่น แต่ไม่ช้าความรู้สึกก็เข้ารอยเดิม ข้าพเจ้าจึงตัดสินใจทันทีว่า พรุ่งนี้จะชวนเพื่อน ๆ เดินทางไปจังหวัดจันทบุรีให้ได้ โดยไม่ยอมเสียเวลาคิดอีก เมื่อตัดความกังวลแล้วความรู้สึกก็เข้าสู่ปรกติ ทำจิตเป็นสมาธิ จึงหลับลงได้

รุ่งขึ้นชวนเพื่อนฝูงที่รักใคร่ทานอาหารเที่ยง จึงออกปากชวนเพื่อนจะเดินทางไปจังหวัดจันทบุรี คุณเธียร ฯ รับจะเป็นผู้จัดรถ เพราะเวลานั้นทางกรุงเทพ ฯ—จันทบุรีบางตอนยังไม่สะดวกเรียบร้อย เราจำเป็นต้องหารถที่มีแรงม้าสูง เมื่อได้รถแล้วก็จะกำหนดเวลาออกเดินทาง ข้าพเจ้ามีความร้อนใจอยากจะเดินทางเร็วที่สุด แต่ความรู้สึกของข้าพเจ้าการเดินทางไปคราวนี้มิใช่ไปเที่ยวเพื่อความสนุก การไปเพื่อเรียกร้องจากความรู้สึกอย่างประหลาด ในระยะที่กำหนดเตรียมจะเดินทางไปจังหวัดจันทบุรีด้วยความร้อนใจนั้น

หลังจากคืนวันหนึ่ง บุตรชายคนโตของเพื่อนก็ได้มาที่บ้านข้าพเจ้า แต่บังเอิญคืนนั้นข้าพเจ้าไม่อยู่ได้บอกสั่งไว้ว่า คุณป๋าเข้ามาอยู่โรงพยาบาลในกรุงเทพฯ แล้ว จึงให้รีบมาบอกข้าพเจ้าเป็นคนแรก เห็นจะเป็นเพราะบ้านข้าพเจ้าอยู่ไม่ห่างไกลจากโรงพยาบาลมากนัก เมื่อข้าพเจ้าได้ทราบข่าวก็รีบไปเยี่ยมที่โรงพยาบาลทันที เพราะรู้สึกห่วงสุขภาพของท่านผู้นั้นมาก และบอกพวกเพื่อนที่จะร่วมเดินทางไปจันทบุรีขอให้งดไม่ต้องไป เพราะผู้ที่ต้องการไปพบ ได้มาป่วยที่โรงพยาบาลในกรุงเทพ ฯ แล้ว ต่อมาข้าพเจ้าได้ทราบว่าเนื้องอกที่ปอด ทราบจากการฉายเอ๊กซเรย์ นายแพทย์จะต้องรีบลงมือผ่าตัด

หลังจากการผ่าตัดแล้ว ข้าพเจ้าได้ถามผลของการวิจัยโรคทางตึกพยาธิ ซึ่งนายแพทย์ผู้เป็นเพื่อนรักใคร่กับข้าพเจ้า ก็ทราบว่าเป็นมะเร็งเนื้อร้ายในปอดแน่ ข้าพเจ้าใจหายวาบขึ้นมาทันที เพราะข้าพเจ้าเคยนึกสงสัยมาแล้ว เพราะคนป่วยสูบบุหรี่จัด เมื่อได้ทราบแน่ก็ต้องตื่นเต้นและใจหาย เป็นธรรมดาของผู้ที่รักใคร่นับถือและเสียดายคุณงามความดี การผ่าตัดครั้งนี้

ก็ไม่แน่ใจว่าจะได้ผลเพียงไร ไม่ทราบว่าโรคเนื้อร้ายนี้จะลุกลามไปมากน้อยเพียงไร เมื่อข้าพเจ้าเข้าไปในห้องคนไข้ก็ต้องกลืนความเศร้าไว้ในอก มิได้แสดงสีหน้ากิริยาออกมาภายนอก ไม่อยากให้รู้ เพราะกลัวคนไข้จะเสียกำลังใจ

หลังจากการผ่าตัด อาการก็ดีขึ้นเป็นลำดับ ข้าพเจ้าพยายามไปเยี่ยมไข้ให้มากที่สุดและให้บ่อยที่สุด เพราะสังหรณ์ใจว่า เรามีเวลาได้พบกันไม่ยืนยาวนัก และเป็นครั้งแรกที่ข้าพเจ้าได้รู้จักคุณนายของผู้ป่วย ผู้เป็นเพื่อนที่รักและนับถือ ได้มีโอกาสสนทนา เมื่อคนไข้ได้ออกจากโรงพยาบาลไปพักฟื้นที่บ้านหลังโรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ ข้าพเจ้าก็พยายามหาเวลาติดต่อไปเยี่ยมสนทนาด้วยเสมอ หลังจากพักฟื้นพอสมควรก็ออกเดินทางกลับจังหวัดจันทบุรี ข้าพเจ้าได้สั่งไว้ว่า หากหายปรกติหรือมีอาการอย่างไร โปรดให้ข้าพเจ้าทราบด้วย

ต่อมาประมาณหนึ่งเดือน ข้าพเจ้าก็ได้รับข่าวทางจดหมายจากบุตรสาวของเพื่อน มีใจความว่า "คุณป๋าเริ่มมีอาการอ่อนเพลียมาก เดิมเข้าใจว่าเป็นหวัดแล้วกลับมีอาการหอบเข้าแทรก จะนำมารักษาที่กรุงเทพ ฯ ก็ลำบากทางไกล กลัวคนไข้จะไม่มีกำลังต้านทานกระเทือนในการเดินทางไกล ฉะนั้น จึงนำเข้าไปรักษาที่โรงพยาบาลพระปกเกล้าที่จังหวัดจันทบุรี กว่าข้าพเจ้าจะได้รับจดหมาย เข้าใจว่าคนไข้คงจะเข้าไปอยู่ที่โรงพยาบาลหลายวันแล้ว ข้าพเจ้ามีความร้อนใจรีบชวนเพื่อนร่วมเดินทางไปด้วย ๒ นาย คือ คุณศรีโพธิ์และคุณสนม ในบ่ายวันเสาร์ และเราต้องไปพักแรมคืนที่บ้านบังกาโลของคุณบุญวงศ์ อมาตยกุล ที่หาดพัทยาเพราะข้าพเจ้าไม่อยากเดินทางกลางคืนในทางที่ไม่เคยไป การพักแรมเราได้รับความสะดวกสบายทุกอย่าง อดที่จะขอบคุณท่านเจ้าของบ้านไม่ได้ รุ่งขึ้นก็รีบออกรถจากบังกาโลหาดพัทยาเดินทางต่อไปแต่ข้าพเจ้าหัวใจเร่งร้อนไม่มีจิตจะคิดชมอะไร ขอให้ได้ไปถึงจุดหมายปลายทางเร็วที่สุด หลังจากเดินทางไปถึงเมืองจันทบุรี ซึ่งทางยังไม่เรียบร้อยปรกติบางตอนยังเป็นหลุมเป็นบ่อข้าพเจ้ายังใหม่ต่อถนนหนทาง เพราะเพิ่งจะมาครั้งแรกในชีวิต เมื่อถึงตัวจังหวัด ก่อนอื่นเราเข้าไปทานอาหารที่ร้านขายอาหารแห่งหนึ่งเพื่อรองท้อง แล้วเพื่อนทั้งสองบอกว่า อยากจะไปเฝ้าท่านข้าหลวงประจำจังหวัดก่อน เพราะเคยเรียนอยู่ชั้นเดียวรุ่นเดียวกันมาก่อน การหาจวนข้าหลวงไม่ยากนัก ท่านข้าหลวงได้ต้อนรับเราเป็นอย่างดี ท่านทรงทราบถามถึงเหตุผลที่เรามาจังหวัดจันทบุรีข้าพเจ้าทูลท่านว่ามาเยี่ยมคนป่วย

ท่านทรงรับสั่งว่า "ผมก็แปลกใจเหลือเกิน เพราะผมได้ไปเยี่ยมมาแล้ว คนไข้ไม่น่าจะมีชีวิตอยู่ได้นานถึงเพียงนี้ เพราะเข้าขั้นโคม่ามาหลายวันแล้ว"

เมื่อเราได้ทูลท่านและได้สนทนาพอสมควรแล้ว ข้าพเจ้ามีความร้อนใจบอกพวกให้ทูลลาท่านข้าหลวงเพื่อมาเยี่ยมคนไข้ยังโรงพยาบาลทันที เมื่อไปถึงโรงพยาบาลถามถึงห้องคนไข้จากนางพยาบาล เราก็เข้าไปถึงเรือนพักคนไข้ เมื่อได้เห็นคนป่วยนอนหงายไม่ได้สติตาค้างสองข้างมีบุตรภรรยาและพวกญาติ ใบหน้านองไปด้วยน้ำตา เมื่อได้เห็นข้าพเจ้าก็เศร้าใจอย่างบอกอะไรไม่ถูก คุณนายผู้เป็นภรรยาของคนไข้บอกกับข้าพเจ้าว่า คนป่วยไม่รู้สึกตัวมา ๔ วันแล้ว ใครจะไปจะมาเยี่ยมก็ไม่พูด ใครถามอะไรก็ไม่พูด หมดความรู้สึก บุตรสาวของคนป่วยได้พยายามพูดกรอกลงหู บอกชื่อข้าพเจ้ามาเยี่ยมหลายครั้ง คนไข้ก็นอนนิ่งไม่รู้สึก ไม่ได้สติเพียงแต่มีลมหายใจเข้าออก แสดงว่ายังมีชีวิตอยู่เท่านั้นข้าพเจ้ารู้สึกสงสารมาก จึงขอร้องว่าอย่าพยายามรบกวนคนไข้เลย รุ่งเช้าข้าพเจ้าจะมาเยี่ยมใหม่แล้วก็เดินออกมาอย่างสติลอย หลังจากได้ลาญาติบุตรภรรยาของคนไข้แล้ว เรารีบไปหาโรงแรมที่พัก

รุ่งเช้าหลังจากกินอาหารที่โรงแรมแล้ว เราก็พากันตรงไปยังโรงพยาบาลทันที ข้าพเจ้าเข้าไปในเรือนพักคนไข้ คงได้พบญาติพี่น้องบุตรภรรยาอยู่พร้อมหน้า เมื่อบุตรสาวคนไข้จะไปพูดกรอกที่หูคนป่วย ข้าพเจ้าก็ห้ามไว้ ข้าพเจ้าเดินเข้าไปข้างเตียงแล้วจับมือคนไข้บีบ เพราะความรักความอาลัย น้ำตาจะร่วงออกมา เมื่อนึกถึงคุณงามความดีที่ข้าพเจ้าไม่เคยลืมเลย แล้วก็เรียกชื่อคนไข้เบา ๆ บอกชื่อข้าพเจ้าว่ามาเยี่ยม เสียงมิได้กรอกไปใกล้หู

แต่แล้วสิ่งที่อัศจรรย์ก็เกิดขึ้นต่อหน้าบุตรภรรยา และญาติพี่น้องของคนไข้ เพราะคนไข้ไหวตัวยกมือขึ้นไขว่คว้า ข้าพเจ้ายกมือทำความเคารพ คนไข้ก็ยกมือขึ้นตอบพร้อมทั้งมีเสียงที่พูดออกมาจากปากชัดถ้อยชัดคำว่า

"ผมเสียใจ ผมป่วย ไม่ได้รับรอง" พลางเรียกหาภรรยา มาสั่งให้จัดอาหารและที่พักให้ความสะดวกสบายแก่ข้าพเจ้า เมื่อได้ฟังคำคนป่วยกล่าวถึงความห่วงใยต่อข้าพเจ้าทั้ง ๆ ที่คนไข้กำลังอยู่ในความทุกข์ทรมาน กำลังจะจากโลกนี้ไปอยู่แล้ว ยังมีจิตใจเป็นห่วงเกรงว่าข้าพเจ้าจะไม่ได้รับความสะดวกสบาย มิได้นึกถึงตัวเองว่าสังขารของตนได้รับทุกข์ทรมาน กำลัง

จะแตกดับ ทำให้ข้าพเจ้าน้ำตาไหลออกมาอย่างไม่รู้ตัว เพราะรู้สึกซาบซึ้งเซาะเข้าไปในส่วนลึก แสดงถึงความบริสุทธิ์ของจิตใจ ทำให้เกิดกำลังเข้มแข็งกล่าวออกมาจากความจริงใจของคนไข้หนักในระยะสุดท้าย แม้ข้าพเจ้าจะมีจิตใจเข้มแข็งเพียงไร ก็ต้องสะอื้นคอตีบพูดอะไรไม่ออกเพราะตื้นตันใจขาดสติไปพักหนึ่ง แล้วก็ได้สติคิดได้ก็พยายามข่มความเศร้าเสียใจว่า "ที่ได้เห็นที่ได้ยินนั้นเพียงแต่แสดงถึงความรู้สึกเด็ดเดี่ยวมั่นคงทำให้เกิดพลังอำนาจสามารถจะกล่าวออกมาได้เป็นความดีความสุจริตอันหนึ่ง ที่เราจะต้องระลึกถึงตลอดไปอย่างไรไม่มีวันลืม" แล้วก็ระงับใจให้ปรกติคอยเตือนตัวเองที่ได้เห็นได้ยินได้ฟังนั้นไม่เป็นของแน่นอน เป็นธรรมดามนุษย์ที่เกิดมาในโลกนี้ย่อมหนีความตายไม่พ้น ทุกสิ่งทุกอย่างเมื่อเกิดแล้วก็สูญไป เกิดดับ ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ถึงอย่างไรก็ย่อมจะสะเทือนใจ แก่ผู้ที่พบเห็นเหตุการณ์ในวันนั้น บุตรภรรยาญาติพี่น้องต่างก็แปลกใจที่คนไข้พูดไม่ได้ทั้งที่หมดสติมาหลายวันแล้ว เพิ่งจะมาพูดกับข้าพเจ้าอย่างชัดถ้อยชัดคำและเสียงพูดดังเป็นปรกติ แม้แต่เพื่อนทั้งสองคอยอยู่นอกห้องคนไข้ก็ได้ยินเราพูดกันอย่างชัดเจน

ภรรยาของคนไข้พูดว่า "๔—๕ วันแล้วพูดไม่ได้ใครมาเยี่ยมมาพูดด้วยก็พูดไม่ได้ ไม่มีสติ เพิ่งจะมาพูดกับคุณนี่แหละ แปลกเหลือเกิน" พูดแล้วก็ร้องไห้สะอึกสะอื้น ข้าพเจ้าก็เศร้าใจ เมื่อข้าพเจ้าพูดกับคนไข้พักหนึ่งก็บอกว่า "ข้าพเจ้าลากลับ"

คนไข้ถามขึ้นด้วยเสียงปรกติว่า "คุณจะกลับกรุงเทพ ฯ หรือ"

ข้าพเจ้ารับคำและบอกว่า "ภารกิจ ทางกรุงเทพ ฯ และของพวกเพื่อน ๆ ทำให้เราอยู่นานไม่ได้ สำหรับข้าพเจ้านั้นยังไม่สำคัญ แต่เพื่อนนั้นมีกิจการงานประจำจึงมีเวลาจำกัด" แล้วข้าพเจ้ากับพวกก็ลาคนไข้ญาติบุตรภรรยาของคนป่วยกลับ ด้วยจิตเศร้าแสนห่วงและอาลัย ต่อจากนั้นก็ทราบว่า ไม่ได้พูดกับผู้ใดอีกเลย จนวาระสุดท้าย

เมื่อข้าพเจ้ากลับถึงกรุงเทพ ฯ ได้เพียง ๒ วัน ก็ได้รับโทรเลขแจ้งว่า คนไข้ได้ถึงแก่กรรมเสียแล้ว นับว่าเป็นความเศร้าโศกครั้งใหญ่ ที่ข้าพเจ้าได้สูญเสียเพื่อนที่ดีเหมือนเพชรน้ำหนึ่งจากไปอย่างไม่มีวันกลับ หลังจากได้รับโทรเลขแจ้งให้ทราบว่าเพื่อนได้ถึงแก่กรรมแล้ว ข้าพเจ้ากับบุตรและภรรยาได้เดินทางไปเคารพศพอีกครั้งหนึ่ง และได้ร่วมพิธีในงานศพในคืนนั้น และเช้ามีการเคลื่อนขบวนศพออกจากบ้านโดยทางเรือ ซึ่งตกแต่งงดงามผู้คนมาในงานศพมาก

มาย และคิดว่าจะเป็นประวัติการณ์ที่ผู้คนหลั่งไหลกันมาคอยอยู่ในลานวัดของศาสนาคาทอลิก ที่เป็นวัดเก่าแก่ มีโบสถ์อันสูงใหญ่ตระหง่าน ซึ่งวัดอยู่ริมฝั่งลำน้ำ ในลานบริเวณและในโบสถ์ ผู้คนคับคั่งมืดมัวมากมาย ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นงานศพในทางศาสนาคาทอลิกมีผู้คนมากมายเพียงนี้ ข้าราชการนับแต่ท่านข้าหลวงประจำจังหวัดตลอดทั้งข้าราชการแผนกต่าง ๆ ทั้งพ่อค้าชาวบ้าน ประชาชน จังหวัดและอำเภอที่ใกล้เคียงทั้งผู้ที่เดินทางไปจากพระนครก็ไม่น้อย ข้าพเจ้ากับครอบครัวเข้าไปร่วมทำพิธีทางศาสนาคาทอลิกที่ในโบสถ์ แล้วก็นำศพออกมาฝังที่สุสานใกล้โบสถ์

ในวันนั้น หากจำไม่ผิด คือวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๐๔ ข้าพเจ้าอยากจะบอกว่า ท่านผู้นั้น คือ คุณมงคล **มนูสุข** ได้ทราบว่ามีทั้งข้าราชการและพ่อค้าประชาชน ทั้งต่างเพศก็แสดงความอาลัยเสียดายคุณความดีไม่รู้สิ้นสุด

อันผู้สร้างคุณความดีเมื่อยังมีชีวิตก็มีคนเคารพนับถือ เมื่อจากไปก็อาลัยหา ความดีที่ไม่สูญ ข้าพเจ้าได้เขียนเรื่องนี้ขึ้นก็เพื่อชี้ให้เห็นอำนาจจิตสามารถที่จะทำให้เหตุการณ์แปลกประหลาดมหัศจรรย์ขึ้นได้โดยหาเหตุผลไม่ได้ และเขียนเรื่องนี้ขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่เพื่อนรักที่จากไปอย่างไม่มีวันกลับ ขอให้วิญญาณผู้สร้างความดีทั้งหลายจงได้รับกุศลที่ข้าพเจ้าได้อุทิศให้ทุก ๆ ท่านเทอญ ฯ

สวัสดี

ผลบุญผลบาป

เมื่อวันปีใหม่ ๒๕๑๙ ผ่านไปไม่กี่วัน ได้มีสุภาพบุรุษนำสมุดเอกสารบรรจุข้อเขียนบันทึกมอบให้ข้าพเจ้าที่บ้านบอกว่า

มีสุภาพสตรีผู้หนึ่งท่านไม่ขอออกนามได้บันทึกสิ่งที่ได้ประสบการณ์เกิดขึ้นในชีวิตมาแล้ว เป็นเรื่องที่ประหลาดมหัศจรรย์ลี้ลับซับซ้อน หากเขียนขึ้นจะได้ประโยชน์สังคมส่วนรวมหรือไม่ ขอให้ข้าพเจ้าพิจารณาดูเอง

เมื่อได้รับสมุดบันทึกขนาดเล่มใหญ่กว่าสมุดเขียนธรรมดา บันทึกข้อความไม่เว้นบรรทัดเริ่มแต่หน้าต้นถึงหน้าสุดท้ายรวม ๓ เรื่อง ทำให้นึกเห็นว่าท่านสุภาพสตรีได้อุตส่าห์พยายามใช้เวลาอันมีค่าหมดเปลืองไปในการบันทึกข้อความเรื่องลี้ลับซับซ้อนนี้เป็นเวลานาน ตัวหนังสือที่เขียนได้ระเบียบเรียบร้อยและงดงาม ท่านเขียนด้วยจิตศรัทธาใช้เวลาหมดไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่ต้องการสิ่งตอบแทนในส่วนตัวทั้งสิ้น

ข้าพเจ้าได้ใช้เวลาค่อย ๆ อ่านและพิจารณาคิดไปดูไปก็เห็นเหตุการณ์ที่ท่านสุภาพสตรีผู้บันทึกได้ประสบการณ์อย่างแปลกประหลาดมหัศจรรย์ตามที่ท่านผู้นำสมุดบันทึกนี้มามอบให้ การที่ข้าพเจ้าจะเรียบเรียงหรือสอดแทรกถ้อยคำเข้าไป ท่านผู้บรรทึกก็ได้จัดไว้เรียบร้อยแล้วไม่หนักใจอะไรนัก

การที่ข้าพเจ้าได้ตกลงที่นำข้อเขียนบันทึกของสุภาพสตรีท่านเจ้าของเรื่อง ผู้ขอร้องไม่ให้ออกนามของท่านผู้นี้มาเผยแพร่ก็อยากจะให้ท่านผู้อื่นได้รู้เรื่องแปลก ๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่อยากให้เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วผ่านเป็นอดีตแล้วหายสิ้นสูญไปเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น เราช่วยกันพิจารณาด้วยสติปัญญาของท่านเอง ข้อความบันทึกนี้แฝงไว้ซึ่งสิ่งลี้ลับการเชื่อถือเพียงใดอยู่ในความรู้สึกของท่าน แต่ละบุคคลย่อมมีสติปัญญามิได้อยู่ในระดับเดียวกันข้าพเจ้าขอเป็นแต่เพียงสื่อกลางนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว การเชื่อหรือไม่อยู่ที่สติปัญญาอยู่ในตัวท่านเอง ข้าพเจ้าไม่ขอวิจารณ์ออกความเห็นอะไรทั้งสิ้น

เรื่องที่ท่านสุภาพสตรีบันทึกมานี้มิได้ใส่ชื่อหัวข้อเรื่อง ข้าพเจ้าจึงขอให้ชื่อว่า *"ผลบุญผลบาป"* จะเหมาะสมกับเนื้อเรื่องหรือไม่ขอท่านจงได้พิจารณาดูเองตามข้อความบันทึกของท่านสุภาพสตรีดังจะบรรยายต่อไปนี้

เมื่อดิฉันยังเด็กได้ยินท่านผู้ใหญ่ชอบพูดกันเสมอว่า การที่คนเราเกิดมาในชาตินี้จะมีความเข้าใจหรือประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ยากง่าย หรือเชื่อถือหลักธรรมะ ปฏิบัติถูกต้องอ่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับกุศลกรรมที่ปฏิบัติมาแล้วในชาติปางก่อนมีส่วนให้เกิดผลสำเร็จในชาตินี้ได้ คำว่าชาติปางก่อนหรือหลังนั้นสะกิดความรู้สึกของดิฉันมาตั้งแต่ยังเป็นเด็ก ไม่เข้าใจว่าอะไรมีเหตุผลอย่างไร แต่เมื่อผ่านชีวิตเด็กเติบโตขึ้นผ่านถึงวัยกลางคนก็เริ่มเข้าใจความหมาย ปัจจุบันมาคิดทบทวนย้อนหลังไปถึงชีวิตของตัวเมื่อยังเยาว์วัยนั้น ไม่เคยมีญาติผู้ใหญ่ในครอบครัวผู้ใดจะสอนให้สวดมนต์ไหว้พระ เพราะได้รับการเลี้ยงดูแบบอิสระเสรีแบบสบาย ไม่มีใครอธิบายให้เข้าใจถึงบาปบุญคุณโทษ หลักของศีลธรรมที่มนุษย์ควรปฏิบัติไม่มีบังคับ แม้ในบ้านมีห้องพระที่ใหญ่โตพระพุทธรูปแต่ละองค์จำได้ว่าสวยงามถูกด้วยพระพุทธลักษณะ บางองค์ยากจะพรรณนา จนกระทั่งเมื่อได้พบเห็นพระพุทธรูปของผู้อื่นในปัจจุบันนี้ก็ไม่ตื่นเต้น เพราะไม่งามเหมือน แต่ดิฉันเองในเวลานั้นแลดูพระเหมือนว่าท่านเป็นเทพยดาที่ศักดิ์สิทธิ์ควรแก่เคารพนับถือเป็นที่พึ่งทางใจ ยามเมื่อมีความทุกข์ร้อนครั้งใด เช่น ถูกตี ถูกทอดทิ้งหรือใกล้จะสอบ ดิฉันก็เก็บดอกพิกุลร้อยพวงมาลัยด้วยก้านดอกหญ้าชนิดยาว ๆ ที่ขึ้นอยู่ตามทางเดินรก ๆ เอาไปถวาย ก้มกราบท่านและอ้อนวอนให้ช่วยด้วยตามอารมณ์ของเด็ก ความรู้สึกที่มองดูพระที่ตั้งอยู่บนโต๊ะหมู่บูชาอันมากมายนั้น บางองค์เห็นท่านยิ้มหน้าอิ่มก็เกิดเคารพรักท่าน ความรู้สึกว่าท่านใจดีประจบประแจงเอาดอกไม้พวงมาลัยไปถวายท่าน บางองค์นั้นดิฉันชักจะกลัวจนไม่กล้าเข้าใกล้เพราะหน้าดุ ความรู้สึกต่าง ๆ เหล่านี้เกิดขึ้นแก่ดิฉันได้อย่างไรไม่เข้าใจ จนมาเมื่อดิฉันเป็นผู้ใหญ่ค่อยรู้เรื่องโลกและธรรมจึงได้ประพฤติปฏิบัติและพยายามศึกษาเล่าเรียน ก็ค่อยได้รู้อะไรมากขึ้นด้วยตนเองบ้าง ที่ไม่รู้ก็เอาไปสอบถามผู้รู้บ้าง ความรู้ด้านธรรมะก็ค่อยกระจ่างขึ้นในจิตใจทีละน้อยโดยเฉพาะเรื่องของกรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่าทุกคนมีกรรม ทำกรรมสิ่งใดย่อมได้รับกรรมสิ่งนั้น ช้าหรือเร็วนั้นประดุจเดียวกับล้อเกวียนหมุนตามรอยเท้าโค เมื่อโคเดินเร็วล้อก็หมุนเร็วด้วย ดิฉันเฝ้ามองพิจารณาผลกรรมต่าง ๆ ที่เกิดกับคนที่

อยู่ใกล้ชิดรอบ ๆ ตัว ได้แก่ญาติพี่น้อง พ่อแม่เพื่อนฝูง เมื่อเกิดสิ่งใดขึ้นกับท่านเหล่านี้ดิฉันก็มักชอบที่จะมองย้อนหลังอดีตที่ผ่านได้สร้างกรรมอะไรบ้างคอยศึกษาพิจารณาอยู่เสมอ เพราะรู้จักเขาดี และบางคนก็เติบโตมาด้วยกัน เมื่อเขาต้องประสบเคราะห์กรรมนั้นเขาได้เคยทำสิ่งใดไว้ก็มักปรากฏและค้นหาต้นเหตุได้เสมอ นาน ๆ จะมีสักครั้งที่ไม่เป็นไปตามที่กรรมควรจะได้รับดิฉันคิดและบอกตัวเองว่ากุศลกรรมในอดีตเขาทำมาดีกรรมปัจจุบันจึงยังไล่หลังตามไม่ทัน แต่จะทันเมื่อใดนั้นดิฉันก็พยายามเฝ้าดูเขาต่อไป เมื่อได้ประสบกับความจริงตามสัจจธรรมแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าดังนี้แล้ว ดิฉันก็พยายามที่จะพิจารณาตัวเองและเลี่ยงหลีกกรรมอันจะต้องเกิดผลกรรมชั่ว โดยบังคับจิตใจไม่ให้ตกอยู่ในความโลภ โกรธ รัก หลง เท่าที่จะทำได้ เพราะสิ่งเหล่านี้เองที่เป็นทางนำปัญหากรรมต่าง ๆ มาสู่ได้ง่ายที่สุด พยายามบอกชี้ธรรมะและสัจจธรรมข้อนี้แก่คนที่ดิฉันใกล้ชิดทุกคนเท่าที่โอกาสจะอำนวยให้ แต่ก็ได้พบประจักษ์แก่ใจขึ้นอีกว่ามนุษย์ในยุคนี้ส่วนมากบาปหนัก ยากที่จะบอกหนทางบุญกุศลด้วยหวังดี เขาจะไม่รับรู้ รับฟังกลับจะหัวเราะเสียอีก ยามที่เตือนว่าอย่าโลภเพราะความโลภไม่รู้ พอไม่รู้ สิ้นสุดเป็นทางไปสู่ทุกข์ เขากลับย้อนว่าเราเป็นคนโง่ถึงเวลามีโอกาสแล้วต้องเอา ยามที่เตือนว่าอย่าโกรธก็ยิ่งโกรธหนักขึ้นอีก เขาไม่ได้นึกไม่ได้คิดพิจารณาว่าความโกรธนั้นได้ทำลายตัวเขาเองเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ เมื่อยามที่เตือนว่าหลง คือหลงตัวเองเมื่อมีอำนาจวาสนาแล้วใช้ไปทางที่ผิด เมื่อเสื่อมลาภเสื่อมอำนาจวาสนาจะเกิดทุกข์หนัก แทนที่จะได้เกิดสติพิจารณาความหวังดี เขากลับโกรธหาว่าเราอวดดีมาสอน กลับเห็นผิดเป็นชอบ เพราะคนเราส่วนมากตกอยู่ในโลภ โกรธ รัก หลง คนชั่วมักชักชวนให้คนดีกลายเป็นคนชั่ว เมื่อคนชั่วมีอำนาจก็ลืมตัวทำให้ประชาชนต้องหวาดกลัวนอนสะดุ้ง บ้านเมืองทุกวันนี้จึงยุ่งเหยิงเข้าขั้นเดือดร้อนสุดพรรณนาไม่มีใครมีธรรมะประจำใจไม่มีใครมีสัจจธรรมสำหรับตัว ไม่มีใครเชื่อบาปบุญว่ามีจริง ไม่มีใครยอมเชื่อว่ามีชาตินี้ชาติหน้าลุกขึ้นทำการอันเป็นบาป ผิดศีลผิดธรรม น่าสงสารว่าเมื่อทำกรรมหนักอย่างนี้แล้ววิญญาณหรือภพหน้าจะได้รับกรรมกันเท่าใด น่าสงสารและน่าเวทนายิ่งนัก ดิฉันเองเป็นผู้ที่มีความเชื่ออย่างยิ่งในเรื่องวิญญาณมีจริง ตายแล้วเกิดจริง รับกรรมดีชั่วทำไว้จริง กล้ายืนยันความเชื่อนี้ได้ประจักษ์แก่ตัวดิฉันเองโดยตลอดมา อาจจะโดยผลบุญที่ได้ประพฤติปฏิบัติน้อมน้อมและมั่นคงต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และหลักธรรมคำสั่งสอนของท่าน จึงดลบันดาลให้ดิฉันเห็นเหตุการณ์

นี่เป็นขั้นตอนอย่างถูกต้องน่าอัศจรรย์ยิ่งนัก เรื่องที่จะเล่าต่อไปนี้เกิดขึ้นกับเพื่อนและครอบครัวเราคุ้นเคยและรักใคร่กันมาก เหตุการณ์ทุกตอนจึงต่อเนื่องกันดิฉันติดตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา

ครอบครัวของเพื่อนนี้คุ้นเคยกันมานานโดยแต่เดิมทั้งสามีและภรรยาเป็นเพื่อนกับสามีดิฉันมาก่อนที่ดิฉันจะแต่งงาน เมื่อแต่งงานแล้วหลังจากนั้นครอบครัวเราก็สนิทสนมยิ่งขึ้น ภรรยาของเพื่อนนี้เป็นคนที่มีความมหัศจรรย์ยิ่งนัก ตลอดชีวิตของเธอมีแต่เรื่องราวอันพิสดารเกิดกับเธอเสมอมา นับตั้งแต่เธอเกิดมา เดิมก็นับถือศาสนาอื่นมาก่อน จนต่อมาเมื่อเติบโตขึ้นก็ล้มเจ็บลงอย่างหนัก ญาติพี่น้องก็วิตกว่าเธอจะไม่รอดแน่ ๆ เพราะอาการทรุดเพียบหนักลงตลอดเวลา ที่สุดก็เข้าขั้นโคม่า หมอที่กำลังรักษาก็ลงความเห็นว่า เธอจะมีชีวิตอยู่ต่อไปไม่เกิน ๒๔ ชั่วโมง ในระหว่างที่เธอเจ็บนี้เธอได้เฝ้าบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้ช่วยเธอให้รอดชีวิตด้วยเถิด เธอยังไม่อยากตาย แต่ก็ไม่มีเหตุการณ์อะไรดีขึ้น แต่ยังมีสติดีมีความรู้สึก ใกล้เวลาที่หมอลงความเห็นกำหนดเวลาเธอจะต้องตายเธอก็ได้ตัดสินใจว่า ไหน ๆ แพทย์แผนปัจจุบันหมดทางรักษาแล้วเธอก็จะตายเธอจะต้องช่วยตัวเอง ถ้าแม้จะผิดทางศาสนาที่เธอกำลังนับถืออยู่ก็จะยอมจึงบนบานอธิษฐานจิตระลึกถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า *"ถ้าแม้พระองค์ทรงมีพระบุญญาภินิหารยิ่งใหญ่จริงอย่างที่มีผู้นับถือทั่วไปแล้วขอได้โปรดช่วยลูกให้รอดพ้นจากความตายด้วยเถิด ลูกยังไม่อยากตาย ถ้าลูกรอดตายครั้งนี้ลูกจะขอถวายชีวิตเข้าเป็นพุทธศาสนิกชนตลอดชีวิตจะหาไม่"*

ครั้งนั้นเมื่อถึงเวลาที่หมอกะกำหนดไว้ เหตุการณ์แห่งความตายก็บังเกิดขึ้นแก่เธอจริง ๆ โดยเธอได้แลเห็นตัวเองมีผู้มารับไปจากบ้าน เดินตามเขาไปตามทางเดินแคบ ๆ ว้าเหว่ และเปล่าเปลี่ยว จิตใจเศร้าหมองไปสิ้นสุดลงที่บานประตูใหญ่มหึมา เมื่อเข้าไปภายในแล้วเป็นลานดินเรียบเงียบสงบ คนพาไปก็บอกให้นั่งคอย ข้างหน้าเป็นบ้านใหญ่มีโต๊ะตัวใหญ่ตั้งอยู่ บนโต๊ะมีสมุดเล่มโตเท่าบานประตูวางอยู่ ไม่นานก็เห็นชายหน้าตาน่าเคารพนับถือยิ่งนักนุ่งผ้าพื้นออกมานั่งที่โต๊ะ คนที่พาเธอไปบอกให้ทำความเคารพ ชายนั้นก็ถามว่าชื่ออะไร เมื่อบอกแล้วก็พลิกเปิดสมุดเล่มเท่าบานประตูนั้นเสียงดังปั่ง ๆ สะท้านสะเทือน เอามือชี้ไปตามรายชื่อแล้วก็ถามนามสกุล พอบอกท่านก็บอกว่าไม่ใช่เอาไปส่งก่อนไปเอาอีกคนมา ชายที่ไปพามาก็พากันออกมาเวลามานี้เธอบอกว่ารวดเร็วไม่รู้สึกตัวเลยมารู้สึกตัวก็คล้าย ๆ ตกใจตื่นและหิวน้ำ ความเจ็บป่วย

ทั้งหลายภายในร่างกายไม่มีเหลืออยู่เลยเพียงแต่รู้สึกอ่อนเพลียและไม่ค่อยมีเรี่ยวแรง แต่ก็ลุกขึ้นนั่งห้อยเท้าลงจากเตียงได้มองไปเห็นคนมานอนเฝ้าไข้กันอยู่หลายคน กำลังหลับ พอได้ยินเสียงก็ลืมตาขึ้นมา พอเห็นเธอลุกขึ้นนั่งบนเตียงที่ตื่นก่อนก็สะดุ้งหัวใจแทบวาย พอมีสติก็รีบปลุกที่กำลังหลับ พอตื่นขึ้นต่างก็ทำท่าจะชวนกันเผ่นออกนอกห้อง พอเธอร้องเรียกจึงได้สติแต่ก็ยังไม่กล้าทำหวาด ๆ กลัว ๆ จนเธอต้องบอกว่า เธอยังไม่ตายและหายป่วยแล้ว พวกนั้นจึงค่อยได้สติคลายความหวาดกลัวเห็นเป็นมหัศจรรย์ แทบไม่เชื่อว่าจะเป็นไปได้มาทราบตอนหลังว่าหมอบอกว่าให้คอยระวังไม่พ้นในคืนนี้ เมื่อคนเหล่านั้นตั้งใจจะผลัดเวรกันนั่งเฝ้าไข้ไม่ยอมหลับ แต่ก็ไม่รู้ทำไมจึงต่างพากันง่วงเหงาหาวนอนพยายามลืมตาก็เบิกไม่ขึ้นต่างก็พากันหลับไป เมื่อตื่นขึ้นมาเห็นเธอลุกขึ้นนั่งได้ต่างพากันตกใจสงสัยเป็นที่สุด หมอบอกว่าเธอไม่รอดแต่เธอบอกว่าเธอหายป่วยไม่เจ็บต่อไปแล้วก็ยิ่งอัศจรรย์ใจทุกคน เพราะก็รู้ว่าเธอจะต้องตายคืนนี้ ญาติพี่น้องทุกคนมีแต่ความทุกข์หนักจะคอยดูใจเธอครั้งสุดท้าย แทนที่จะตายกลับหายป่วย โดยเฉพาะหมอที่รักษาพอรุ่งเช้าก็เตรียมมาออกมรณบัตรทีเดียว เธอเล่าอย่างขบขัน หมอกลับมาเห็นเธอหายหมอก็งงไปหมด ทุกคนเมื่อรู้เหตุมหัศจรรย์เกิดขึ้นแก่เธอต่างก็พากันปีติยินดีบางคนดีใจจนน้ำตาไหล ตั้งแต่วันนั้นเธอก็อธิษฐานตัวเป็นพุทธมามกะทันที สำหรับเรื่องของเธออัศจรรย์และตื่นเต้นต่อดิฉันมาก และทำให้ซาบซึ้งในพระเมตตาพระกรุณาของพระพุทธองค์ยิ่งนัก ดิฉันขออภัยที่ลืมเล่าไปตั้งแต่ต้นว่าเธอเป็นคนมีฐานะดียิ่งนัก เธออุดมด้วยวัตถุและทรัพย์สินเงินทองมากมายด้วยกุศลผลบุญเก่าที่เธอทำมานั่นเอง แต่เธอก็มีกรรมทางสังขารร่างกายเป็นคนขี้โรค หาความสุขไม่ได้

ต่อมาการป่วยก็เกิดแก่เธออีกคือ เธอเจ็บเป็นโรคเรื้อรังทรมานด้วยโรคในกระเพาะอาหาร ทำให้เธอไม่มีความสุขเลย วันหนึ่งเธอก็ได้บนบานอธิษฐานขึ้นด้วยความมั่นคงแน่วแน่ในจิตว่า *"เจ้าประคุณ ขอให้ลูกหายเจ็บจากโรคร้ายที่ทรมานด้วยเถิด ถ้าหายจากความทรมานนี้เมื่อใดจะขึ้นไปทำบุญเลี้ยงพระภายในเมืองเชียงใหม่ให้ครบทุกวัด"* การที่เธออธิษฐานพิสดารดังนี้ก็เพราะว่าเธอไม่เคยไปเที่ยวเมืองเชียงใหม่เลย และไม่เคยถามใครก่อนที่เธอจะตั้งสัตย์อธิษฐาน กรุณาจงรู้ว่าเรื่องนี้เกิดมานานกว่า ๒๐ ปีแล้ว (ปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๑๙) แต่ก่อนการไปเชียงใหม่ไม่สะดวกสบายเหมือนกับปัจจุบันนี้ น้อยคนจะได้ไปเที่ยว เธอก็เหมือนกันจนแต่งงานมีลูกมีเต้าก็ยังไม่เคยเห็น เธอคิดว่าคงเป็นเมืองเล็ก ๆ

มีวัด ๔—๕ วัดเท่านั้น แต่เหตุการณ์เป็นที่อัศจรรย์ เพราะหลังจากเธออธิษฐานแล้ว การป่วยของเธอหายเป็นปลิดทิ้ง จะคอยดูเวลาเท่าใดก็ไม่ปรากฏว่าเป็นอีก เมื่อแน่ใจดังนั้นแล้ว ก็พากันขึ้นไปเมืองเชียงใหม่เพื่อจะไปทำบุญ เตรียมเงินสดไปนึกว่าจะพอ แต่พอไปถึงสอบถามว่ามีวัดอยู่เท่าใด พอเธอได้รู้ความจริงก็ต้องตกใจ เพราะในเขตเมืองเชียงใหม่ก็มีวัดนับร้อย แต่เธอไม่ยอมเสียสัจจะ รีบโทรเลขให้ธนาคารทางกรุงเทพฯ สั่งจ่ายเงินให้แก่เธอทางเชียงใหม่ก้อนใหญ่เพียงพอการใช้จ่าย แล้วสั่งร้านอาหารร้านใหญ่ ๆ ในเมืองหลายร้านให้ปิดร้านเหมาอาหารทำให้เฉพาะเธอถวายพระเท่านั้น ระดมจ้างคนไปเก็บปิ่นโตพระมาทุกวัดให้ครบพระครบเณร ทำอาหารถวายจนครบทุกวัดภายในเขตเมืองเชียงใหม่ไม่เสียสัจจะ จากนั้นยังเพิ่มเติมปฏิสังขรณ์ปูชนียวัตถุและถวายเพชรนิลจินดาอันมีค่าเป็นพุทธบูชาแก่พระบรมธาตุ ยังมีชื่อเธอจารึกอยู่ทุกที่ตามที่เธอปฏิสังขรณ์ ผู้ที่ไปเที่ยวเชียงใหม่แล้วก็คงจะทราบได้ดีซึ่งเรื่องการทำบุญอันมหัศจรรย์ของเธออย่างมากมายนี้ ต่อมาภายหลังได้มีเหตุการณ์ทำให้ดิฉันอ่านออกต่อไปอีกว่า คงเป็นเพราะวัดเหล่านี้ เธอเคยทะนุบำรุงมาแต่ครั้งอดีตชาตินั่นเอง จึงมาดลบันดาลเธอในชาตินี้อยากไปทำบุญที่ในเมืองเชียงใหม่ จะผิดถูกประการใดเป็นความเข้าใจของดิฉัน

แม้เธอจะทำบุญมากมายแต่ก็ยังหนีกรรมไม่พ้น เมื่อต่อมาอีกไม่นานเธอก็เสียลูกชายคนโตที่เธอรักดังดวงใจไปอย่างไม่คาดฝันทำให้เธอเสียใจจนแทบชีวิตจะออกจากร่างทีเดียว ความเสียใจของเธอนั้นไม่เหมือนผู้อื่นที่เวลาผ่านไปแล้วก็จะพาความเศร้าเสียใจจางและลืมหายไป แต่เธอทุกข์เสียใจไม่รู้จักลืม ไม่ว่าเวลาผ่านไปกี่เดือนกี่ปี เธอไม่มีวันลืมเลย เธอได้เคยเล่าให้ดิฉันฟังว่า ก่อนที่จะตั้งท้องลูกชายคนโตนี้ เธอได้ฝันว่าไปเที่ยวที่เมืองหนึ่งทางภาคเหนือ และได้ไปถึงสถานที่แห่งหนึ่งจำได้แม่นยำ เนื้อที่ประมาณไร่หรือ ๒ ไร่มีรั้วลวดหนามล้อมรอบข้างในมีเด็กอยู่มากมาย เมื่อเธอเดินเข้าไปเกาะที่รั้วลวดหนามมีเด็กผู้หญิงคนหนึ่งวิ่งมาหาเธอหน้าตาน่าเอ็นดู ในฝันเธอนึกรักเด็กนั้นก็เลยก้มลงอุ้มเอาเด็กนั้นข้ามรั้วลวดหนามเตี้ย ๆ ออกมาด้วย หลังจากความฝันนั้นเธอก็ตั้งท้องลูกคนแรก เมื่อคลอดปรากฏว่าเป็นผู้ชาย ว่านอนสอนง่ายเป็นคนดี จนเป็นหนุ่มเกือบจะออกรับราชการก็ได้มีการเกี่ยวพันกับผู้หญิงสาวคนหนึ่ง ซึ่งเธอผู้เป็นแม่เห็นว่าหญิงสาวคนนี้ยังไม่คู่ควรกันกับลูกชายก็ได้บอกให้ลูกชายเลิกติดต่อกัน ลูกชาย

เป็นคนเคารพพ่อแม่ก็ปฏิบัติตาม ทำให้หญิงนั้นเสียใจและในที่สุดก็ตรอมใจตาย ก่อนตายได้เขียนจดหมายลาและอธิษฐานไว้ขอเราทั้งสองไปเกิดร่วมรักกันในสถานที่ไม่มีใครขัดขวาง ซึ่งเธอก็ไม่ได้คิดอะไรมากนกนอกจากเศร้าใจที่มีเหตุการณ์อย่างไม่นึกฝันนั้นเกิดขึ้น

เมื่อหลังจากนั้นประมาณ ๑ ปี บุตรชายของเธอก็สำเร็จออกรับราชการ ให้บังเอิญทางราชการส่งไปรับราชการอยู่ที่เมืองที่เธอเคยฝันว่าไปลักเด็กหญิงนั้นออกมาเมื่อก่อนท้อง เมื่อลูกชายของเธอเดินทางไปรับราชการเขาก็ต้องมีการเลี้ยงต้อนรับในหมู่ข้าราชการ เมื่อการเลี้ยงต้อนรับเสร็จสิ้นแล้ว ขากลับที่พักก็เกิดอุบัติเหตุ รถที่นั่งไปคว่ำกลางทาง ทุกคนรอดตาย มีบุตรชายของเธอคนเดียวเสียชีวิตกระดูกก้านคอหักหมุนได้ เป็นเคราะห์กรรมอย่างหนักของแม่ที่รักลูกมาก

เมื่อเธอเดินทางขึ้นไปรับศพลูกชายก็ได้ไปดูสถานที่เกิดเหตุทำให้ลูกชายเสียชีวิต ก็จำได้ว่าเป็นที่เดียวกับที่เธอฝันไว้ น่าอัศจรรย์ยิ่งนัก ท่านผู้ใดจะคิดอย่างไรไม่ทราบได้ แต่สำหรับดิฉันนั้นอยากจะเชื่อว่าในโลกมนุษย์นี้มีภูมิที่ลึกลับซับซ้อนแฝงอยู่มากมาย ได้มีวิญญาณหนึ่งซึ่งมีผู้ควบคุมดูแลเมื่อได้ถูกลักพามาและมีเกิดบนโลกมนุษย์ในร่างของผู้ชาย แต่เขาก็จำได้และตามเอาตัวคืนไปจนได้ นี้เป็นความรู้สึกของดิฉันจะถูกหรือผิดอย่างใด ได้โปรดใช้สติปัญญาของท่านช่วยกันไตร่ตรองดูด้วย

เรื่องยังไม่ยุติเพียงนี้ มีเหตุการณ์ต่อเนื่องที่จะเกิดจากเหตุนี้ต่อไปอีก เมื่อเธอต้องเสียบุตรชายสุดที่รักยิ่งชีวิตคนนี้ไปอย่างไม่คาดฝัน เธอไม่สามารถระงับดับเศร้าโศกได้จึงรับทุกข์ไว้ในความรู้สึกทางใจ ความรักและความหลงเสียใจสุดพรรณนาทำให้สังขารร่างกายอ่อนแอเกิดโรคภัยเบียดเบียนยิ่งขึ้น แล้วเธอก็ป่วยเป็นโรคเบาหวานซึ่งไม่สามารถจะรับประทานอาหารได้มาก แต่ด้วยความรักลูกอาลัยคิดถึงลูกไม่รู้สร่างซา เธอจึงทุ่มเทเงินทองทำบุญสุนทร์ทานเพื่ออุทิศให้แก่ลูกทุกประการเท่าที่จะทำได้ มิได้มีความเสียดายเลย ถ้าทำแล้วจะถึงลูกได้เป็นไม่ละเว้น นี่ก็ชี้ให้เห็นว่าแม้จะมีเงินกี่สิบล้านจะมีมากมายก็ไม่สามารถจะซื้อความสุขทางใจได้ หากเราสามารถเอาหลักธรรมเข้าดับทุกข์เป็นหลักที่ยึดเหนี่ยวแล้ว ทุกข์ทรมานทางใจก็สงบลง โรคอื่นก็คงไม่เข้าแทรกแซง แม้ความทุกข์หนักทำให้โรคแทรก แต่เธอก็มิได้ย่อท้อในการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ลูกชาย จนกระทั่งดิฉันกับเพื่อน ๆ ได้ขึ้นไปจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือ

ได้พากันไปที่วัดหนึ่งซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของท่านผู้ใหญ่ในจังหวัดซึ่งคุ้นเคยกันดีกับพวกเรา วัดนี้เคร่งครัดทางพระศาสนาในการประพฤติปฏิบัติยิ่งนัก เมื่อเราไปถึงนั้นกำลังสร้างศาลาใหญ่โตมากเพื่อไว้ประกอบการบุญ ท่านเจ้าอาวาสได้ปรารภถึงเรื่องพระประธานจะตั้งที่ในศาลานี้ ดิฉันได้นึกถึงเพื่อนผู้ใจบุญนี้ทันที รับปากว่าจะมาบอกบุญและขอเธอให้สร้าง อนึ่งที่วัดนี้มีแม่ชีที่เก่งทางวิปัสสนาสมาธิอยู่คนหนึ่ง สามารถดูกรรมเก่าอดีตชาติของบุคคลได้อย่างแม่นยำน่าอัศจรรย์ใจอย่างยิ่ง เมื่อดิฉันกลับมาถึงกรุงเทพ ฯ ก็ได้ไปหาเธอบอกบุญขอพระประธานศาลาจากเธอ ๑ องค์ เธอก็ยินดีให้ทันที และได้เล่าเรื่องแม่ชีให้เธอฟังด้วย อยากให้เธอขึ้นไปถ้ามีโอกาสจะได้ ไปตรวจกรรมดูว่าทำไมเธอจึงทนทุกข์ทรมานยิ่งนักทั้งกายและใจอยู่ตลอดเวลาทั้ง ๆ ที่มั่งมีเงินทองและทำบุญสร้างกุศลมากมาย เธอรับปากว่าจะไป

เมื่อสร้างหล่อพระประธานเสร็จแล้วก็ส่งไปถึง ทางวัดก็กำหนดวันงาน และกรรมการทางวัดได้เชิญให้เธอไปฉลองพระด้วย ดังนั้นเมื่อจวนเวลาเราทั้งหมดก็พากันไป ซึ่งในการฉลองพระครั้งนั้นทำให้พวกเราซาบซึ้งในความศรัทธาของคนทางเหนืออย่างยิ่ง ช่างพร้อมใจและศรัทธางดงามที่สุดที่จะบรรยาย ประทับใจดิฉันอยู่จนทุกวันนี้

เมื่อพิธีฉลองพระเสร็จแล้วพวกเราก็ได้ขอให้แม่ชีผู้สามารถตั้งพิธีกองทานดูกรรมเก่าให้แก่เธอและพวกเราที่ไป ซึ่งแม่ชีก็เต็มใจและยินดี ในพิธีกองทานนั้นจะต้องทำอาหารด้วย เราไม่สะดวกที่จะทำเองจึงมอบเงินให้แม่ชีจัดการตามใจชอบสุดแต่จะทำสิ่งใด เมื่อถึงเวลาก็เอามาประกอบเข้าพิธีกองทานและเริ่มเรียกวิญญาณมารับบุญทานตามที่เจ้าภาพปรารถนา เพื่อนดิฉันผู้นี้แต่เดิมเธอไม่มีความเชื่อเลย เธอมักเป็นคนขี้ระแวง ว่าเป็นการหลอกลวง เชื่อไม่ได้ แต่ครั้งนี้ยอมทำด้วยความหวังอยากทราบข่าวเรื่องลูกชายที่เธอรักยิ่งเท่านั้น แม้แต่เธอยังไม่เชื่อสนิทนักก็ดี แต่เพื่อลูกที่รัก เธอทำทุกสิ่งทุกอย่าง ดังนั้นเมื่อแม่ชีออกจากสมาธิเธอจึงรีบถามว่าลูกเธอมารับกองทานนี้หรือไม่ แม่ชีก็บอกว่ามีคนมา ๒ คน คนหนึ่งเป็นหญิงสูงอายุ และบอกรูปลักษณะการแต่งกายให้ด้วย ทุกอย่างของหญิงผู้นี้ เมื่อสามีเธอฟังแล้วก็สนใจเพราะตรงกับน้องสาว ก็บอกว่าเป็นอาของเด็กเองได้ขึ้นมาอยู่ทางเหนือแล้วหายสาปสูญมานานไม่รู้ว่าเป็นตายอย่างไร บอกรูปร่างก็ตรงกันถูกต้อง แม้กระทั่งการแต่งกายที่ชอบ ส่วนผู้ชายหนุ่ม

นั้นเมื่อแม่ชีบอกลักษณะก็ตรงกับลูกชายของเธอ แต่เธอก็ไม่เชื่ออีก แอบกระซิบว่าแม่ชีเดาเอาก็ได้ จึงถามแม่ชีอีกว่ามาถึงแล้วทำอย่างใด แม่ชีบอกว่าไปนั่งข้างหน้าพ่อแม่แล้วกราบที่ตัก ซึ่งเป็นกิริยาที่ถูกต้องตามที่ลูกของเธอปฏิบัติอยู่เสมอเมื่อยังมีชีวิตอยู่ แล้วเธอซักต่อไปว่า แล้วลูกชายของเธอทำอะไรอีก แม่ชีบอกว่าชายหนุ่มได้ชะโงกดูอาหารที่จัดไว้กองทานแล้วดีใจบอกว่ามีซี่โครงหมูทอดด้วยดีจริง ๆ แต่ถ้าจะให้ดีมีตะเกียบสักคู่ก็ดี เมื่อถึงตอนนี้เธอเกิดตื้นตันใจสะอึกสะอื้นน้ำตาไหล เธอจึงยอมเชื่อเพราะตรงกับนิสัยลูกของเธอชอบซี่โครงหมูทอดยิ่งนัก และเวลารับทานข้าวชอบใช้ตะเกียบคีบกับข้าว ยากที่ใครจะมาเดาสิ่งต่าง ๆ ได้มากมายและถูกต้องตรงนิสัย เพราะแม่ชีและเธอไม่เคยรู้จักกันมาก่อนอีกทั้งอาหารเธอก็ไม่ได้สั่งทำด้วย สุดแต่แม่ชีจะจัดหา ผู้ใดจะคิดอย่างไรก็ตาม แต่ตัวดิฉันเองนั้นเชื่อเพราะประสบมาด้วยตนเอง เพราะเคยให้แม่ชีดูสามีก็ดูได้อย่างถูกต้องถึงกรรมที่สามีได้เคยกระทำและกลายเป็นเจ้ากรรมนายเวรซึ่งตัวเองก็ลืมแล้วแม่ชีก็ยังอุตส่าห์บอกได้อย่างถูกต้องประหลาดยิ่งนัก เสียดายที่แม่ชีผู้นี้ได้ถึงแก่กรรมไปหลายปีแล้ว

ทั้งหมดนี้ก็เป็นการยืนยันว่า วิญญาณลูกของเธอยังอยู่ไม่ได้ไปผุดไปเกิด เธอก็ยิ่งเพิ่มความอาลัยอาวรณ์และห่วงใยทับถมอยู่ในจิตใจต่อไปอีก

หลังกลับมาจากเมืองเหนือครั้งนั้นแล้ว อีกประมาณหนึ่งปีดิฉันก็มีโอกาสรู้จักกับหมอดูแขกคนหนึ่ง โดยมีเด็กที่นับถือดิฉันไปพามาบอกว่าให้ลองดูหน่อยเถอะแกดูแม่นนัก ขอค่าดู ๒ บาทเท่านั้น พอได้ยินใจก็ไม่ค่อยเลื่อมใส แค่เงิน ๒ บาทเท่านั้นลองดูเล่นสนุก ๆ ไม่ได้เชื่อถืออะไรนัก บอกว่าตกลงดู ทันทีแกให้เอาเงิน ๒ บาท น้ำ ๑ แก้ว ข้าวสาร ๑ ถ้วย แล้วให้เรานึกถามข้อความแล้วเอามือแตะที่ข้าวสารเสียก่อนแล้วแกก็เริ่มทำนายทันที ดิฉันฟังแล้วก็สะดุ้งเพราะแกทายตรงเป้าหมาย อัศจรรย์ว่าแกทายแม่นจริง ๆ ถามว่ารู้ได้อย่างไร แกบอกว่ามีวิญญาณคอยกระซิบที่หูแล้วแกก็บอกเราต่อ ดิฉันก็เก็บเรื่องหมอแขกทำนายมาเล่าให้สามีฟัง ต่อมาได้มีการลองพิสูจน์กันโดยสามีให้นัดแกไปทำนายเพื่อน ๆ รวมทั้งตัวสามีดิฉันด้วย คำทำนายที่เคยทำนายไว้กับดิฉันพาดพิงถึงสามีเช่นไร แกก็ไปทำนายสามีตรงกัน โดยที่แกไม่เคยรู้มาก่อนว่าคนที่แกทำนายนั้นคือสามีดิฉัน และยังมีเหตุการณ์กับคนอื่นก็ทำนายอย่างแม่นยำ ซึ่งแม้จะเป็นความลับที่เจ้าตัวปกปิดไว้หนักหนาแกก็ล่วงรู้เข้าไปถึงจิตใจผู้ที่ถูกทาย นับว่าแม่นมาก เมื่อ

เป็นดังนั้นดิฉันจึงนึกสนุกขึ้นมา จัดแจงตามแขกให้ไปหาเพื่อนผู้มีความทุกข์หนักยังรักยังอาลัยลูกชายทันที

เมื่อหมอแขกไปทำนายเพื่อนดิฉันแทบไม่น่าเชื่อ โดยเธอได้ตั้งคำถามว่าลูกฉันที่ตายไปเกิดแล้วหรือยัง หมอแขกตอบว่า ยังตกอยู่ในอำนาจของเจ้าผี ถามว่าอยู่ที่ไหนก็บอกว่าอยู่ไกลมากทางเมืองเหนือโน่น ถามว่าลักษณะที่อยู่เป็นอย่างไรแกก็บอกตรงที่ตายถูกต้อง มีต้นไม้หรืออะไรแกก็พรรณนาถูกทุกอย่างซ้ำยังบอกด้วยว่าเวลาตายเป็นอย่างไร ซึ่งไม่มีใครรู้พอที่จะบอกแกหรือเล่าให้ฟัง ถามว่าหมอพอที่จะช่วยลูกฉันได้ไหม ช่วยให้ลูกฉันมาอยู่ในบ้านนี้ให้มีความสุข หมอบอกว่าเวลานี้ลูกชายเป็นทาสเจ้าผีอยู่ มีหน้าที่ต้องไปหาเลือดให้เจ้าผีกิน ต้องมีของแลกเปลี่ยนกับตัวเจ้าผีจึงจะยอมให้มา เราจะยินยอมไหม เธอบอกว่ารู้ว่าลูกลำบากก็ไม่สบายใจอยากให้หมอช่วยให้ลูกชายพ้นทุกข์ แล้วเธอก็ถามว่าจะให้เลือดเขาได้อย่างไร หมอแขกบอกว่าผมจะทำพิธีเอาเลือดจากตัวของผมเอง แต่ผมต้องขอค่าตอบแทน เธอแอบมากระซิบบอกดิฉันว่าเธอจะทำทั้ง ๆ เธอไม่เชื่อหมอแขกคนนี้มากนัก เพราะนี่คงเป็นวิธีการหาเงินชนิดหนึ่งเท่านั้น แล้วเธอก็สอบถามราคาว่าจะเอาเท่าไร แล้วเธอก็ตกลง ตาหมอแขกก็ให้ไปเตรียมของมาเดี๋ยวนั้นแล้วทำวิธีตามพิธีของแก เอามีดกรีดหน้าขาตัวเองยาวประมาณ ๒ นิ้ว แล้วคัดเลือดออกมาจนดิฉันดูแล้วเสียวไส้จะเป็นลม ได้เลือดประมาณ ๑ ถ้วยกาแฟ ขนาดใช้ดื่มหลังอาหาร แล้วแกก็เอาเลือดไปทำพิธีกรรมของแกตัวแกเองว่าคาถาพึมพัมเอามือลูบไปที่แผล เลือดก็หยุดไหลและแผลปิดสนิททันที สักครู่เสร็จพิธีแล้วแกก็บอกว่า ลูกคุณนายมาแล้วมานั่งอยู่ที่เก้าอี้โน่นแน่ แต่เราไม่ได้เห็นอะไรแกว่าของแกคนเดียว เพื่อนดิฉันก็ไม่ว่ากระไร แกว่ามาแล้วก็ทำให้สุขภาพจิตดีขึ้นด้วยอุปทานว่าลูกมาอยู่ใกล้ ๆ พ้นความเป็นทาสวิญญาณ นี่แหละความรักของแม่ที่คิดรักลูกจนกระทั่งทำได้ทุกอย่างเพื่อลูก แต่ลูกคนใดจะรักแม่อย่างนี้บ้าง ตาหมอดูได้สั่งให้เอาน้ำให้กินเป็นประจำอย่าให้ขาด แล้วแกจะสั่งว่าอะไรอีกในการปรนนิบัตินั้นจำไม่ได้เสียแล้ว เพื่อนดิฉันให้ถามวิญญาณลูกชายดูที่ว่าเมื่อไหร่เขาจะไปเกิด ตาหมอดูถามแล้วแกตอบว่า ลูกชายบอกว่าจะรอเกิดเป็นลูกของน้องสาว น้องสาวคนโตแต่งงานเมื่อไรจะมาเกิดเป็นลูก ดิฉันต้องเล่าคั่นจังหวะว่า วันนั้นตาหมอดูแขกเข้ามาในบ้านเพื่อนดิฉันเป็นเวลากลางวันตอนค่อนข้างบ่ายไม่มีผู้ใดอยู่ในบ้าน ตาแขกหมอดูก็ไม่เคยรู้มาก่อนว่าเขามีลูกชายกี่คน แต่งงานหรือยัง ขณะที่

ฟังแกพูดเวลานั้นเราทั้งสองไม่เชื่อเลย หลังจากวันที่ดูหมอแขกแล้วเพื่อนดิฉันก็เอาใจใส่ปรนนิบัติต่อวิญญาณลูกอย่างมั่นคงด้วยความรัก ทั้ง ๆ ที่บอกว่าไม่เชื่อคำทำนายของตาหมอดูสักอย่าง คำทำนายของแกเราไม่ ได้จดจำไม่สนใจ ก็ค่อย ๆ ลืมไปทั้งสองคน จำไม่ได้

ต่อมาอีก ๒ ปี ลูกสาวคนโตของเธอก็แต่งงาน หลังจากนั้นไม่นานก็ตั้งท้องลูกคนแรก ก่อนที่บุตรสาวจะตั้งท้องเพื่อนดิฉันได้ฝันเห็นบุตรชายนั่งรถม้าคันงามสง่าเข้ามาในบ้านกับผู้หญิงสาวคนหนึ่งซึ่งเคยชอบกันมาก่อนเมื่อรถม้าจอดที่บันไดตึกเขาก็พากันลง แล้วหิ้วห่อผ้าเดินเข้ามาในบ้านหายไปในบ้านทั้งสองคน จากนั้นบุตรสาวเธอก็ตั้งท้องจนเมื่อใกล้เวลาจะคลอดก็มีเหตุการณ์อันประหลาดเกิดขึ้น บุตรสาวคนรองของเธอซึ่งยังเยาว์วัยอยู่อายุประมาณ ๑๓—๑๔ ขวบ ได้เล่าความฝันให้ฟังว่า เมื่อคืนฝันเห็นพี่ชายมาบอกว่ากำลังจะมาเกิดแล้ว จะเกิดเป็นลูกของน้องสาวคนโต เมื่อบุตรสาวเธอเล่าให้ฟังนั้น เธอก็ยังนึกไม่ออกถึงคำทำนายของแขกหมอดูเพราะเธอลืมแล้ว ได้แต่คิดว่าลูกก็ฝันไปแปลก ๆ อย่างนั้นเอง จะเอาเรื่องอะไรกับความฝัน จนเมื่อใกล้จะคลอดบุตรสาวเธอได้ไปให้หมอตรวจและถามว่าเมื่อไหร่คลอด หมอตรวจแล้วก็บอกว่ายังอีกนานกว่าจะคลอดอย่าเป็นห่วง แต่แล้วบุตรสาวคนรองของเธอได้ฝันอีกว่า พี่ชายมาบอกว่าจวนจะเกิดแล้วตอนนี้เพื่อนดิฉันและสามีของเธอเกิดสังหรณ์ใจเชื่อความฝันของบุตรสาวคนรองเธอจึงได้จุดธูปปักที่กลางแจ้งบอกกล่าววิญญาณลูกของเธอว่าพ่อแม่ยังไม่เชื่อความฝันนี้มากนัก ถ้าจะมาเกิดจริงเมื่อไหร่ขอให้ลูกมีสิ่งยืนยันที่ให้แม่เชื่อได้ว่าเป็นลูกของแม่จริง ในคืนนั้นวิญญาณบุตรชายของเธอก็มาเข้าฝันน้องสาวอีก และยืนยันว่าจะเกิดในวันรุ่งขึ้นเวลาใกล้รุ่ง เธอออกจะเชื่อแน่จึงได้พาบุตรสาวไปโรงพยาบาลขอห้องเพื่อเตรียมคลอด แต่หมอตรวจแล้วก็ยังยืนยันว่าท้องสาวก็ต้องเจ็บเตือนอย่างนี้ ควรให้แม่กลับบ้านก่อนก็ได้ สาย ๆ จึงค่อยมาใหม่ เธอก็ไม่ยอมกลับ เฝ้าอยู่ด้วยความเป็นห่วงและตื่นเต้น จนกระทั่งเมื่อใกล้เวลาค่อนรุ่งในคืนนั้น บุตรสาวของเธอก็คลอดลูกออกมาจริง ๆ ตรงตามเวลาความฝันของบุตรสาวบอกไว้ แต่น่าอัศจรรย์ตรงที่ว่าเด็กที่คลอดนี้เป็นหญิง และเป็นเด็กฝาแฝด เมื่อเธอได้เห็นเด็กเธอแทบจะไม่เชื่อตาตนเอง คนหนึ่งนั้นมีตำหนิคือไฝตรงที่เดียวกับบุตรชายของเธอเคยมีไม่เคลื่อนที่เลย ส่วนคู่แฝดนั้นภายหลังเราได้มาพิจารณากันว่าคงเป็นคู่รักที่อธิษฐานไว้ว่าจะมาเกิดด้วยกันนั่นเอง และตรงตามที่เธอฝันว่า นั่งรถม้าเข้ามาด้วยกัน ๒ คน ก่อนที่บุตรสาวเธอจะตั้งท้องเหตุการณ์ทุกอย่างไปถูกต้องตรง

ตามคำทำนายของตาหมอแขก แต่เมื่อถึงตอนนี้แล้วเราก็ไม่ทราบว่าตาหมอแขกไปอยู่แห่งหนตำบลใดแล้ว เรื่องทั้งหมดนี้ถ้าดิฉันไม่ติดตามได้ประสบด้วยตนเองก็ยากจะเชื่อถือเพราะทุกอย่างมันเลื่อนลอย และผู้ที่มีการศึกษาสมัยใหม่และหัวใหม่จะดูถูกว่าไม่น่าเชื่อถืองมงาย แต่ดิฉันเองนั้นถึงจะไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ ก็ต้องยอมเชื่อเรื่องนี้เพราะประสบด้วยตนเองโดยตลอด ถ้าจะไปเหมาเอาว่านี่คือความบังเอิญก็เป็นความบังเอิญอันแสนมหัศจรรย์

ขอย้อนกล่าวถึงเมื่อวันที่เราไปตั้งกองทานที่แม่ชีเพื่อดูกรรมเก่านั้นเมื่อสอบถามเรื่องของลูกชายจากแม่ชีแล้ว เพื่อนของดิฉันก็มีความเลื่อมใสขึ้นก็ขอร้องให้แม่ชีนี้ดูตัวเธอด้วยว่ามีเจ้ากรรมนายเวรอย่างใดบ้าง แม่ชีได้ทำพิธีดูให้แล้วออกจากพิธีบอกว่าในชาติปางก่อนนี้เธอเป็นหญิงผู้ยิ่งใหญ่มั่งมีทรัพย์สินสมบัติยิ่งนัก มีทาสชายหญิงมากมายเป็นคนดุร้ายเอาแต่ใจเช่นคนมีอำนาจและร่ำรวยทั้งหลายในสมัยนั้น เวลาเธอจับได้ว่าทาสใดทำความผิดเธอจะลงโทษโบยตีอย่างไม่กรุณาเลย ถ้าโทษหนักมากเธอจะขังที่ในเรือนขังทาสทำไว้เฉพาะเป็นคุกมืดเล็ก ๆ ล่ามโซ่ตรวนแล้วปล่อยให้อดอาหารทรมานยิ่งนัก ทาสเหล่านี้ได้รับความเจ็บปวดทรมานจนถึงตายอยู่เสมอ วิญญาณทาสเหล่านี้ได้เป็นเจ้ากรรมนายเวรคอยตามรบกวนให้เธอไม่มีความสุขในชาตินี้ประดุจกัน ซึ่งก็ตรงกับโรคที่เธอเป็นอยู่คือแม้มีเงินก็ไม่สามารถจะรับทานอะไรได้เช่นผู้อื่นต้องนั่งเป็นทุกข์อยากกิน ขืนกินก็จะตาย บางครั้งอยากอาหารที่หมอสั่งห้ามจนตัวสั่นก็ไม่กล้ากินและความเจ็บปวดกระดูกเส้นเอ็นไปทั้งตัวที่ต้องดึงคอดึงแขนดึงขาอยู่ตลอดเวลา นี่ก็คงประดุจเดียวกับที่ตนเองได้ทุบตีล่ามโซ่ตีตรวน พวกทาสในชาติปางก่อนกรรมนั้นได้ตามสนองในชาตินี้ ดิฉันได้พิจารณาและชี้กรรมให้เธอฟังเธอเชื่อฟังและแม่ชีได้แนะนำให้ขอลุแก่โทษกรรมแก่เจ้ากรรมนายเวรเสีย แต่ส่วนเจ้ากรรมนายเวรจะยอมลุแก่โทษหรือไม่นั้นแม่ชีไม่ทราบ เพราะเจ้า-กรรมนายเวรบางคนก็มีความพยาบาทมาก บางคนก็พยาบาทน้อย แต่อย่างไรก็ดีควรทำเพราะจะได้ค่อยทุเลาลงบ้าง แต่ในเวลาเดียวกันแม่ชีได้บอกกับเธอว่าในชาติปางก่อนเธอได้สร้างกุศลไว้มากมาย และดูหลังคา โบสถ์ วิหาร ที่แลเห็นนั้นสุดสายตามากมายจริง ๆ ดิฉันได้เขียนไว้ในตอนต้น ๆ แล้วเมื่อเล่าเรื่องเธออธิษฐานไปทำบุญที่เชียงใหม่ทั้งเมือง ซึ่งเป็นเหตุการณ์เกิดก่อนเรื่องนี้นานมากด้วย เหตุใดมาพ้องกันได้ ดิฉันอยากจะเชื่อว่าในชาติปางก่อนนั้นเธออาจได้ร่วมสร้างวัดวาอารามมากมายไว้จริง อาจเป็นในเมืองเชียงใหม่ก็ได้ใครจะรู้ กุศลยังตามมา

อุปการะอีกในชาตินี้ผลบุญที่เธอได้สร้างไว้นี้จึงดลบันดาลให้เธอมั่งมีศรีสุข อยู่บนกองเงินกองทอง ไม่ต้องอาทรร้อนใจเรื่องความยากจน แต่บุญก็ส่วนบุญบาปก็ส่วนบาปแยกกัน บาปก็ทำให้เธอต้องทนทุกข์ทรมานรับกรรมแห่งความเจ็บป่วยไข้และเสียอกเสียใจต่าง ๆ สุดพรรณนา เวลาเธอได้รับความทุกข์ครั้งใดความทุกข์นั้นยิ่งใหญ่กว่าผู้ใดเคยประสบอยู่เสมอ เพราะกรรมที่ทำไว้ชาติก่อนนั้นหนักนัก แม้เธอจะสร้างกุศลมากแต่บาปก็มาก

เรื่องที่ได้ไปนั่งดูกรรมมานี้ ต่อมาเมื่อกลางปี พ.ศ. ๒๕๑๘ นี่เอง ดิฉันได้มีโอกาสพบผู้ที่ทำพิธีกรรมเช่นแม่ชีนี้อีกผู้หนึ่งได้ไปลองดูว่าจะเก่งเหมือนหรือไม่ พอดีเพื่อนคนนี้ป่วยมากอีก ดิฉันจึงรับอาสาไปหาบุคคลผู้นี้ให้โดยถามว่า เหตุใดเพื่อนจึงทนทุกข์ทรมานยิ่งนัก คำตอบที่ออกมาบอกว่า มีเจ้ากรรมนายเวรเป็นทาสเก่า เพื่อนของดิฉันนี้ชาติก่อนเป็นหญิงมั่งมีสูงศักดิ์ร่ำรวยสุดพรรณนา ทำบุญไว้ก็มาก แต่บาปที่ทรมานพวกทาสนั้นหนักนัก มีทาสหญิงชายคู่หนึ่งมาปรากฏชัดชื่อเสียงบอกให้เสร็จ แต่ดิฉันลืมเสียแล้วว่าชื่ออะไร บอกว่าเมื่อชาติที่เป็นทาสเพื่อนดิฉันนั้น แอบรักใคร่ได้เสียกัน เพื่อนดิฉันในชาตินั้นโกรธมากสั่งให้จับมัดมือโยงทั้งสองคนเท้าไม่ให้ถึงพื้น เฆี่ยนจนสลบแล้วสลบอีก ตัวเองนั่งบนเก้าอี้ตัวใหญ่นั่งดูแล้วขังให้อดอาหาร ในที่สุดเขาก็ตายทั้งสองคน ก่อนตายทาสทั้งสองผูกใจเจ็บ จิตมุ่งพยาบาทอาฆาตจองเวรจองกรรม ดิฉันได้นำความนี้มาเล่าให้เพื่อนฟังและข้อความที่ท่านผู้ดูสั่งเสียให้ขอขมาเจ้ากรรมนายเวรเสียจะค่อยทุเลาความเจ็บป่วยที่กำลังคุกคามได้ เพื่อนดิฉันก็เชื่อและปฏิบัติก็มีอาการอันค่อยยังชั่วปรากฏขึ้นโดยมิได้อุปาทาน แต่กรรมเธอหนักนักจะให้หายคงไม่ได้ การแก้กรรมที่ถูกต้องนี้ถ้าเป็นกรรมน้อย เจ้ากรรมนายเวรไม่ใจร้ายอาฆาตพยาบาทก็มักหายทันทีจากโรคที่เป็นอยู่ ซึ่งดิฉันได้ประสบมาด้วยตนเองอีกเช่นกัน เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นนี้เป็นการยืนยันว่ากรรมเก่านี้มีจริง ชาตินี้ชาติหน้ามีจริง บาปมีจริง ควรที่คนทั้งหลายจะคำนึงและเกรงกลัวไว้ให้จงหนักถ้าเรารู้ได้เท่าทันเสียเดี๋ยวนี้เราก็ยอมก้มหน้ารับชดใช้กรรมเก่าเสีย แต่กรรมใหม่อย่าก่อขึ้นอีกเมื่อเกิดในชาติภพหน้าท่านจะได้มีความสุขสบาย ถึงเราจะไปเกิดเป็นผู้ใดก็ตาม รู้หรือไม่รู้ในชาติภพเดิมอย่างใดก็ตาม แต่ดวงวิญญาณที่ไปเกิดในรูปใหม่นั้นก็จะเป็นไปในรูปที่มีความสุขความเจริญไม่ต้องลำบากยากแค้นทนทุกข์เวทนา

ดิฉันขอยุติเรื่องราวอันพิสดารของเพื่อนผู้นี้แต่เพียงเท่านี้ เป็นเพียงเรื่องสำคัญ ๆ ที่ดิฉันเล่าเท่านั้น ความจริงในเรื่องปลีกย่อย และเรื่องอันพิสดารอื่น ๆ อันบังเกิดแก่เธอนั้นยังมีอีกมาก ตามทางพิจารณาศึกษาด้วยการเอาธรรมะแล้วเห็นว่า ทุกครั้งที่มีเหตุการณ์ใด ๆ เกิดขึ้นกับเธอก็ดีเหตุการณ์นั้นมันเป็นไปพ้องเข้ากับกรรมอันเคยได้เคยก่อไว้ในอดีตเสมอ ยกตัวอย่างเช่น ตลอดเวลาเธอเป็นผู้ที่มีบุญมั่งมีทรัพย์สินเงินทองยิ่งนัก แต่เธอก็ร้อนใจและคับแค้นใจเรื่องบริวารอยู่ตลอดเวลา ให้มีเหตุอันทำให้ขุ่นหมองไม่ต้องใจต้องอารมณ์กันทั้ง ๑๐๐ คน ๑๐๐๐ คน เข้าทำนองคนจะดีก็อยู่ไม่ได้อ้ายที่จะอยู่ได้ก็ไม่มีคนดีอยู่ร่ำไป ผิดกับบางคนแม้ยากจนอย่างไรก็มีคนมาคอยปรนนิบัติรับใช้โดยซื่อสัตย์สุจริต ช่วยปฏิบัติให้มีความสุขอย่างนี้เป็นต้น พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสไว้ในคำสั่งสอนว่า *ชีวิตนั้นขึ้นอยู่กับกรรมที่ได้ทำไว้ ทำกรรมสิ่งใดต้องได้รับกรรมสิ่งนั้นเสมอ* ขอท่านจงใช้สติปัญญาของท่าน เมื่ออ่านแล้วคงจะเกิดประโยชน์ทางจิตใจบ้างไม่มากก็น้อย

สวัสดี

เวรกรรม

หลังจากพิธีพระราชทานน้ำสังข์แก่คู่บ่าวสาวจากองค์พระประมุขของชาติไทยในงานสมรสที่มีเกียรติสูงผู้หนึ่ง ในเดือนพฤศจิกายน เวลาย่ำค่ำวันนั้น เจ้าภาพได้เชิญผู้ที่เคารพรักใคร่คุ้นเคย และผู้มีเกียรติมาประสาทพรแก่คู่บ่าวสาร โดยจัดห้องโถงใหญ่ในโรงแรมมีชื่อแห่งหนึ่งไว้รับรอง

เจ้าภาพผู้เป็นญาติของคู่บ่าวสาว และตัวบ่าวสาวก็เป็นผู้มีชื่อเสียงกว้างขวางในวงสังคม เป็นผู้ที่รู้จักทั้งชาวต่างประเทศและข้าราชการพ่อค้าทุกสาขาทั่วไป เมื่อได้เวลาคืนนั้นผู้มีเกียรติผู้ใหญ่พร้อมทั้งญาติมิตรสหายของเจ้าภาพ และคู่บ่าวสาวที่รับเชิญมากมาย ทั้งหญิงชายผู้ลงนามอวยพรให้คู่บ่าวสาว ห้องรับรองกว้างใหญ่โต ในโรงแรมก็แออัดไปด้วยผู้มีเกียรติทยอยเข้ามาไม่ขาดสาย บรรยากาศเป็นกันเอง แขกที่คุ้นเคยกันมาก่อน เมื่อพบก็ได้ทักทายปราศรัยดีใจ ได้สนทนากันอย่างสนุกสนานยืนเป็นกลุ่มเป็นหมู่ ส่วนพวกสุภาพสตรีก็ได้นั่งสนทนากันตามสะดวกสบาย หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส เมื่อได้พบเพื่อนฝูงที่สนิทสนมที่รักใคร่ถูกอกถูกใจกัน เพราะการเลี้ยงคืนนั้น เป็นงานค็อกเทลปาร์ตี้

ข้าพเจ้าได้มีโอกาสไปในงานคืนนั้น ได้พบเพื่อนเก่าแก่หลายคน บางท่านไม่ได้พบหน้ากันมานับยี่สิบสามสิบปี บางท่านจำไม่ได้ เราต้องจ้องดูกันอย่างสงสัยเพื่อให้แน่ใจก่อนที่จะทักทายปราศรัยว่าไม่ผิดตัว เหตุเพราะสังขารร่างกายต่างก็เปลี่ยนร่วงโรยไปตามอายุเวลา วันเดือน ปีที่ล่วงไป เมื่อได้ทราบว่าไม่ผิดตัว เราต่างก็ดีอกดีใจ หัวเราะขำธรรมชาติที่ได้เปลี่ยนแปลงรูปร่าง เกือบจำกันไม่ได้เนื่องจากไม่ได้พบกันนาน และถามถึงคนโน้นคนนี้ที่เคยหัวหกก้นขวิดสนุกด้วยกันมาก็ได้ทราบว่า หลายคนได้ล่วงลับไปตามอายุขัยตามธรรมชาติกำหนดไว้ในกรรมลิขิตในโลก มนุษย์นั้นมีสิ่งแน่นอนก็คือความตาย ไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์ใหญ่น้อยจะต้องตายทั้งสิ้น ผิดกันแต่ว่าจะเร็วหรือช้าเท่านั้น

คืนนั้น ข้าพเจ้าได้ถูกแนะนำให้รู้จักมากท่านด้วยกัน บางท่านก็จำชื่อไม่ได้และที่จำได้แม่นยำผู้หนึ่งในคืนนั้น ก็เพราะเราได้ยืนสนทนากันนานกว่าผู้อื่น และเป็นผู้หาเรื่องมาคุยกับข้าพเจ้าอย่างสนุกสนาน มีทั้งขบขันและเรื่องเศร้า เหมาะสมที่จะนำมาเขียนนำมาเล่าให้ท่าน

ที่สนใจได้มีโอกาสได้รู้จักได้ฟังบ้างท่านผู้นี้มีอายุประมาณ ๓๕ ไม่เกิน ๔๐ เมื่อได้พบรู้จักกันแล้วก็รู้สึกสนิทสนมกันรวดเร็ว ข้าพเจ้าชอบนิสัยตรงไปตรงมา แม้จะอ่อนอายุกว่าข้าพเจ้า แต่เราก็เข้ากันได้ดีเหมือนคุ้นเคยกันมาแรมปี

ตอนหนึ่งสหายใหม่ของข้าพเจ้าพูดขึ้นว่า "คืนนี้ผมมีความดีใจมากที่ได้รู้จักคุณอา"

ข้าพเจ้ากล่าวขอบคุณ และข้าพเจ้าก็มีความรู้สึกเช่นเดียวกัน แล้วท่านผู้นั้นก็กล่าวต่อไป

"ผมเชื่อกฎแห่งกรรมที่คุณอาเขียนเหมาะกับคนทุกชั้นทุกยุคสมัย ถ้าได้อ่านแล้วพิจารณาดูก็จะเห็นจริงที่คนเกิดมาเพราะกรรมหนุนนำ ใครจะทำอะไร จะเป็นบุญหรือบาป ก็จะเกิดผลกรรมดีกรรมชั่วติดตามสนองไม่ช้าก็เร็ว นี่เป็นความจริงครับผมเชื่อ"

ข้าพเจ้าได้ฟังก็มีความรู้สึกยินดีว่า ท่านผู้นี้สนใจ เข้าใจในเรื่องกรรม ย่อมจะมีจิตใจเป็นกุศล อยู่ในขอบเขตของศีลธรรมจึงสนับสนุนด้วยความจริงใจว่า

"ผมรู้สึกมีความยินดีที่คุณเข้าใจ เรื่องกฎแห่งกรรมดี เชื่อว่าใครทำดีทำชั่วย่อมจะมีกรรมนั้นตามสนอง และเชื่อว่า มนุษย์ตายแล้วก็กลับมาเกิดตามกรรมลิขิต หากใครไม่เชื่อกรรมลิขิต ไม่เชื่อกฎแห่งกรรม ไม่เชื่อทำดีจะได้ดี ทำชั่วจะได้ชั่ว และไม่เชื่อว่ามนุษย์เราตายแล้ว จะต้องมาเกิดใหม่ มาใช้กรรมที่ตนทำไว้ตามกรรมลิขิต ไม่เชื่อหลักการปฏิบัติทางพุทธศาสนา สามารถจะดับทุกข์ให้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ไม่ต้องกลับมาเกิดอีก ผู้ที่ไม่เชื่อนั้นจะเป็นผู้ที่ไม่ต้องพูดถึงศาสนาต่อไป ตามที่ท่านผู้ทรงความรู้ได้เคยกล่าวไว้"

ท่านผู้นั้นนิ่งอยู่ครู่หนึ่งแล้วพูดขึ้นว่า "ผมว่าพวกที่รู้สึกอย่างคุณอาว่านั้น คงเป็นคนบาปหนามากจนพระโปรดไม่ถึง เพราะตามืดบอด มองไม่เห็นแสงสว่างของธรรม"

ข้าพเจ้าพยักหน้าแล้วพูดว่า "คงจะเป็นอย่างคุณและผมเข้าใจ และผู้ที่มีจิตใจเป็นปกติทั่วไปก็คงเข้าใจเช่นเดียวกันกับเรา นอกจากผู้มีจิตใจผิดปรกติเท่านั้นที่จะมองเห็นตรงกันข้ามเห็นผิดเป็นชอบ" ท่านผู้นั้นหัวเราะแล้วพูดว่า

"กฎแห่งกรรมที่คุณอาเขียน เป็นที่สนใจของผู้ที่ได้อ่านทุกคน ในบ้านผมติดตามอ่านหนังสือของคุณอาทุกคน ตลอดทั้งเด็ก ๆ ที่อ่านหนังสือออก อ่านแล้วก็เอาไปเล่าให้เพื่อนเด็ก ๆ ฟัง จึงเป็นที่สนใจของเด็กที่ได้รู้ได้อ่าน"

เมื่อพูดแล้วก็นิ่งครู่หนึ่งแล้วเว้นระยะ เราก็ดื่มน้ำมะเขือเทศแทนสุรา เพราะต่างก็ไม่นิยมดื่มสุราด้วยกัน และเลือกกินของว่างเท่าที่จัดไว้สำหรับต้อนรับแขก เมื่อนิ่งไปครู่ใหญ่ท่านผู้นั้นก็เริ่มเอ่ยขึ้นว่า "ผมอยากจะเล่าให้อาฟังสักเรื่องหนึ่ง คิดว่าเรื่องนี้คงเข้าหลักกฎแห่งกรรม และเป็นเรื่องที่ได้ประสบเหตุการณ์มาด้วยตนเอง เป็นเรื่องที่น่าขำ และน่าเศร้ามาก คิดว่าคุณอาคงไม่รังเกียจ"

ข้าพเจ้าตอบว่า "อย่าใช้คำว่ารังเกียจเลย ทุกเรื่องที่เกิดขึ้นในขอบเขตของกฎแห่งกรรมหรือกรรมลิขิต ฉะนั้น ผมจึงยินดีฟังทุกเรื่องที่เกิดขึ้นแล้ว"

ท่านผู้นั้นยิ้มแล้วพูดขึ้นว่า "ขอบคุณครับ ที่กรุณาเสียเวลาฟังผมเล่า"

"วันหนึ่งผมได้เข้าไปในร้านขายเครื่องดื่มอยู่ริมถนนใหญ่ เป็นสถานที่นัดพบกับเพื่อน เห็นนาฬิกายังมีเวลาอีกนานกว่าเพื่อนจะมาตามเวลานัด ผมจึงสั่งเครื่องดื่ม พร้อมทั้งขนมมานั่งกินรอเวลา และกางหนังสือออกอ่าน ไม่สนใจต่อสิ่งใด มองดูในหน้าหนังสือพิมพ์รายวัน มีข่าวรถคว่ำ รถชนคนตายคนหนีไม่เว้นแต่ละวันจนถือเป็นข่าวธรรมดาไม่ตื่นเต้นเหมือนข่าวนาน ๆ ครั้ง

ในร้านนั้นก่อนหน้าที่ผมจะเข้าไป มีคนขับรถแท็กซี่กับหญิงอีกคนหนึ่ง เข้าใจว่าเป็นภรรยา และมีเด็กชายอายุไม่เกินสองขวบกำลังซนนั่งกินกาแฟอยู่ด้วยกัน การที่ผมรู้ว่าเป็นคนขับรถแท็กซี่ ก็เพราะว่าเห็นหมวกแก๊ปวางไว้บนโต๊ะ และอกเสื้อมีป้ายติดเป็นเลขเครื่องหมาย ชายขับแท็กซี่คนนั้นคุยเสียงดังและท่าทางวางโต เพราะไม่ประหยัดคำพูด และไม่มีความเกรงใจใครจะรำคาญหรือไม่ คล้ายจะอวดความยิ่งใหญ่ในทางนักเลง แต่แล้วก็มีเด็กหนุ่มวัยรุ่นคิดว่าโก้เก๋ในสายตาคนอื่น เดินเข้ามาในร้านเครื่องดื่มสองคน ได้เข้าไปนั่งร่วมโต๊ะกับคนขับรถแท็กซี่ ชายหนุ่มคนนั้นได้พูดถึงข่าวอุบัติเหตุบนท้องถนนหลวง แต่ผมก็สะดุ้งเมื่อได้ยินคนขับรถพูดกับชายหนุ่มวัยรุ่นกางเกงขาลีบว่า

"กูอยากจะชนอ้ายพวกห่าคนข้ามถนนเดินอ้อยอิ่งให้มันตายโหงตายห่าให้หมดกูเกลียดมันจริง ๆ"

เสียงเด็กวัยรุ่นคนหนึ่งกล่าวว่า "ก็เขาเดินข้ามถนนตามทางม้าลายล่ะลูกพี่ไปชนเขาก็ต้องมีความผิดซิ"

เสียงคนขับรถแท็กซี่หัวเราะพูดขึ้นคล้ายกับว่า ผู้มีอำนาจยิ่งใหญ่ในที่นั้นว่า "เฮ้ยมือชั้นกูแล้วลองทำอะไรไม่มีใครจับกูได้หรอกวะ" พูดแล้วก็หัวเราะและผู้หญิงผู้เป็นเมียก็พลอยหัวเราะชื่นชมยินดีว่าผัวเป็นคนจริงคนเก่ง ส่วนเด็กเข้าใจว่าเป็นลูกชายอายุไม่เกินสองขวบก็วิ่งเข้าวิ่งออกในร้านเครื่องดื่มด้วยความซุกซนไม่เดียงสา ผู้เป็นแม่คอยเรียกและวิ่งไล่จับ และคอยดุไม่หยุดปากอยู่เสมอ นั่งไม่เป็นสุข

แต่แล้วเสียงเด็กหนุ่มวัยรุ่นอีกผู้หนึ่งพูดขึ้นว่า "มึงไม่รู้หรือ ลูกพี่กูเคยขับรถชนเด็กตายมาแล้วไม่มีเรื่อง เพราะหนีรอดไปได้"

คนขับรถตกใจร้องด่าไปว่า "อ้ายระยำ มึงเอาอะไรมาพูด ปิดปากโสโครกของมึงเสียบ้าง ปากมีหูประตูมีช่อง"

เสียงเด็กหนุ่มยังไม่ยอมหยุด พูดต่อไปว่า "เรื่องมันนานตั้งปีมาแล้ว ไม่มีหลักฐานอะไรมายืนยันความผิดของลูกพี่ แล้วจะต้องกลัวทำไม ถึงรู้ก็ทำอะไรไม่ได้"

เสียงคนขับรถพูดอย่างไม่พอใจว่า "พอทีอ้ายระยำ ถึงอย่างไรมึงก็ไม่ควรจะเอามาพูดในที่นี้ อ้ายนี่จะนำความฉิบหายมาให้กู" แต่แล้วการโต้ตอบก็สงบลง เด็กหนุ่มทั้งสองก็เดินออกจากร้านไป เสียงเมียคนขับรถแท็กซี่พูดกับผัวว่า

"พี่ก็มีเรื่องอะไรชอบพูดชอบอวดกับอ้ายพวกปากสว่างดีนัก ระวังเถิด ปลาหมอจะตายเพราะปาก อ้ายพวกนี้จะไว้ใจมันได้หรือ"

เสียงผัวตอบว่า "เออ อ้ายพวกนี้บางเวลากูก็ใช้มันทำประโยชน์ได้เหมือนกันแต่มันจะปากสว่างหน่อยก็ต้องคอยระวัง ถ้ากูห้ามมันไม่เชื่อ กูจะทำโทษเล่นงานมันสะบักสะบอมพักเดียวมันก็กลัวลาน"

เสียงเมียพูดว่า "ระวังนะพี่ ตีงูพิษ ระวังมันจะแว้งกัดเอา"

ผมนั่งเอาหนังสือพิมพ์บังหน้าชำเลืองดูสองผัวเมียสนทนากัน หลังจากเด็กวัยหนุ่มออกจากร้านเครื่องดื่มไปแล้ว ทันใดนั้นทางนอกร้านขายเครื่องดื่มมีผู้วิ่งผ่านหน้าร้านอย่างเกรียวกราวผิดปรกติ มีเสียงโจษกันว่า รถชนคนกลางถนนทางม้าลาย

เสียงภรรยาเรียกลูกมากอดไว้แน่น พลางพูดกับผัวว่า "พี่รถยนต์ชนคนอีกแล้ว ไม่ไปดูหรือ"

เสียงผัวพูดอย่างดุ ๆ ว่า "ช่างหัวมัน ให้มันชนกันตายโหงตายห่ายิ่งดี ขึ้นไปดูประเดี๋ยวจะต้องพากันขึ้นรถกูไปโรงพยาบาล ไม่รู้จะไปเอาเงินกับใคร"

"ผมเองก็ไม่สนใจในเรื่องรถชนคน เพราะมันกลายเป็นเรื่องธรรมดาที่เคยมีข่าวบ่อย ๆ อยู่แล้วจึงนั่งคอยเพื่อนอยู่ในร้านไม่ตื่นเต้น พึ่งสองสามีภรรยานั่งคุยกันโดยทำเป็นอ่านหนังสือพิมพ์ไม่สนใจเรื่องอื่น ไม่ช้าในร้านเครื่องดื่มก็มีโต๊ะที่ผมนั่งกับโต๊ะสองผัวเมียกับลูกเล็กและคนชงกาแฟอีกคนหนึ่งเท่านั้น นอกนั้นเขาวิ่งออกไปดูรถชนคนกันหมด

เสียงเขาถามกันหน้าร้านขายเครื่องดื่มได้ยินเข้ามาข้างในว่า "ตายไหม ผู้หญิงหรือผู้ชาย"

เสียงผู้ไปดูกลับมาบอกว่า "ยังไม่ตาย อาการสาหัสยังสลบ ยังมีลมหายใจไม่รู้สึกตัว เป็นเด็กผู้หญิงโน่นแน่ะเขากำลังอุ้ม หารถไปส่งโรงพยาบาล"

แล้วมีพลเมืองดีคนหนึ่งกดแตรรถแท็กซี่ที่จอดอยู่หน้าร้าน เสียงผู้ผัวว่า "ระยำละซิกูจะต้องส่งมันไปโรงพยาบาล"

เสียงเมียอ้อนวอน "โธ่พี่ไปส่งเขาหน่อยเถิดน่า นึกว่าเอาบุญ"

ผัวทำท่าทางลุกขึ้นอย่างเสียไม่ได้ แล้วบอกคนชงกาแฟว่า "เฮ้ย อ้ายโกค่ากาแฟคิดไว้ก่อนนะแล้วกูจะนำมาเฉ่ง"

พูดแล้วก็ลุกเดินออกไปหน้าร้านเมียอุ้มลูกเดินตาม ผมก็เกิดสนใจเดินตามออกมาดูว่าคนขับแท็กซี่จะแสดงอาการอย่างไร แต่แล้วก็เห็นหน้าเพื่อนที่ผมนัดพบกำลังช้อนร่างของเด็กหญิงอายุราว ๗—๘ ขวบ ด้วยสองแขนแนบไว้กับอก มือเท้าของเด็กหญิงห้อยตกแกว่งไปมาตามจังหวะเดินของผู้อุ้ม ยังมีลมหายใจแต่ไม่รู้สึกตัว เลือดออกจากปากจมูก เลือดเปื้อนเสื้อเชิ้ตขาว

ตรงหน้าอกของผู้อุ้ม เพื่อนได้แสดงถึงมนุษยธรรมทำให้คนขับแท็กซี่สองผัวเมียอ้าปากค้างตะลึง เสียงเมียร้องไห้โฮ ปากก็พูดออกมาว่า "โธ่อีหนูลูกของแม่ ไม่น่าเลยจะมาถูกรถชน ใช้ให้ไปซื้อขนมครกกับถั่วต้มมาให้น้องกินจนลืม ลูกแม่สั่งแล้วไม่ให้ลูกข้ามถนน โถ เขาโจษกัน แม่ก็ไม่นึกว่าเป็นลูก" รำพันแล้วก็ร้องไห้ ส่วนคนขับรถแท็กซี่ผู้ผัวตกใจจนหน้าซีดแล้วก็โกรธขบกรามแน่น คำรามแสดงสีหน้าใส่เพื่อนผมที่กำลังอุ้มอยู่ในมือ แกร้องตวาดเสียงดังตาลุกแวววาวเหมือนคนบ้าว่า

"แกขับรถชนลูกข้าหรือ"

เพื่อนผมตอบอย่างสุภาพว่า "เปล่า ผมไม่มีรถขับ รถที่ชนเด็กเป็นรถแท็กซี่ เมื่อชนแล้วเขาก็รีบขับหนีไป ผมเห็นเด็กล้มกลิ้งอยู่กลางถนนก็สงสาร จึงรีบวิ่งไปอุ้มมาเพื่อหารถรีบจัดส่งโรงพยาบาลด่วนให้หมอช่วย" เสียงเมียของคนรถแท็กซี่ร้องไห้พลางบอกให้ผัวรีบจัดการพาลูกส่งโรงพยาบาลด่วน อย่ามามัวเสียเวลา ฉะนั้น คนขับรถแท็กซี่จึงเปิดประตูหลังให้เพื่อนผมพร้อมทั้งเมียและลูกเล็กของคนขับขึ้นไปนั่งข้างหลังทันใดนั้นตำรวจจราจรวิ่งมาบอกให้หยุดก่อน ตัวแกจะต้องตามไปเพื่อสอบสวนด้วยแล้วก็บอกว่าตามรถแท็กซี่คันที่ชนนั้นไม่ทัน มันหนีรอดไปได้เพราะมันรีบขับหลบหนีไปอย่างรวดเร็ว เลขเบอร์ท้ายรถตัวหน้าสองตัวสีดำก็กระเทาะออกเห็นแต่เนื้อเหล็กสังกะสีตัวเลขเลือนลางไม่ชัด เพราะมันขับหนีห่างไกลออกไป มองเห็นไม่ถนัดแล้วก็มองดูเลขท้ายรถคันที่คนขับกำลังจะออกพลางชี้แล้วพูดว่า

"ตัวเลขสีดำมันกระเทาะเหมือนรถคันนี้ไม่มีผิด นี่ต่อไปจัดการทำป้ายให้เห็นตัวเลขชัดเจนเอาหมึกดำมาเขียนเสียใหม่ ไม่เช่นนั้นจะมีความผิดเข้าใจไหม แล้วก็เปิดประตูหน้าเข้าไปนั่งข้างคนขับ สั่งให้ไปโรงพยาบาลทันที คนขับรถแท็กซี่คนนั้นหันไปมองดูเด็กกำลังสลบ ก็ครางออกมาอย่างเจ็บแค้นซึ่งอัดอยู่ในใจว่า

"ถึงเวรกรรมของกู" แล้วก็รำพันตลอดไปด้วยฟูมฟายน้ำตาเหมือนคนบ้า เพื่อนผมที่ช่วยอุ้มเด็กไปด้วยเพราะสงสาร ได้เล่าให้ฟังวันหลังว่า ตลอดทางแกเสียใจเรื่องลูกถูกรถชนแทบจะเป็นบ้า กัดฟันร้องด่าอ้ายคนขับรถแท็กซี่คนที่ชนลูกแก พูดว่าถ้าหากพบ จับอ้ายคนขับชนลูกแกได้ แกจะบีบคอมันให้ตายคามือ ตำรวจจราจรได้ตักเตือนหลายครั้งแกทั้งแค้นทั้งเสียใจบ่นว่าอย่างไม่เป็นภาษามนุษย์จนถึงโรงพยาบาลแล้วรีบนำเด็กเข้าห้องปฐมพยาบาลให้แพทย์

จัดการรักษาทันที แล้วเพื่อนผมก็ออกมานั่งคอยฟังข่าวอาการของเด็กอยู่นอกห้อง ด้วยจิตใจสงสาร และตำรวจก็ถามปากคำเพื่อนผมตามที่รู้เห็น และสีของรถแท็กซี่เท่าที่จำได้ เมื่อหมดหน้าที่แล้วก็ตั้งใจจะกลับบ้านเห็นเสียเวลานาน เด็กก็ได้ส่งถึงหมอในโรงพยาบาล จะรอดูอาการเด็กก็ไม่จำเป็น แล้วการนัดกับผมก็ต้องล้มเลิก

เพื่อนผมเล่าต่อไปว่า ยังไม่ทันออกจากโรงพยาบาลก็ได้ยินเสียงคนขับแท็กซี่คนนั้นร้องไห้ตีอกชกหัวเหมือนคนบ้าปากก็ร้องว่า เวรกรรมของกู เวรกรรมของกู ร้องไห้พลางบ่นว่าเวรกรรมของกู เหมือนคนเสียสติ ทำให้ภรรยาต้องฉุดออกมาข้างนอก แล้วเป็นผู้ปลอบสามีไม่ให้เสียใจเกินไป เมื่อทราบข่าวว่า เด็กหญิงคนนั้นได้หมดลมเสียแล้วก่อนที่นายแพทย์จะช่วยเหลือไว้ทัน

"นี่แหละครับคุณอา นี่เป็นกฎแห่งกรรม ผมจึงเชื่อแน่เหลือเกิน เรื่องนี้มันเกิดมานานแล้ว แต่มันก็มีคติพอที่จะสอนว่า เราจะทำอะไรลงไป ก็ขอให้นึกย้อนมาคิดถึงตัวเราบ้าง ความเจ็บปวดรวดร้าว เป็นความรู้สึกทางจิตใจที่เขารู้สึกเพียงไร เมื่อถึงตัวก็รู้สึกเช่นเดียวกัน กรรมนั้นมันจะสนองเราในวันหนึ่งข้างหน้าไม่ช้าก็เร็ว คนที่ไม่เชื่อกรรมก็คิดว่าเป็นเหตุบังเอิญ ถ้าเราได้ติดตามชีวิตของผู้สร้างกรรมแล้ว จะพบบั้นปลายของชีวิตจะประสบชะตากรรมที่ทำไว้เป็นบาปกรรมตามสนอง จริงไหมครับคุณอา"

ข้าพเจ้าได้ฟังเช่นนั้นก็พยักหน้า แล้วพูดว่า

"คุณเข้าใจถูก กรรมนั้นมองไม่เห็นตัวทั้งบุญกรรมและบาปกรรม เหมือนเชื้อโรคร้ายที่เราไม่รู้สูดเข้าไปทางลมหายใจ ที่เราไม่รู้ ไม่เห็นมันจะเกิดผลขึ้นภายหลังเมื่อใดช้าเร็วแล้วแต่เชื้อโรคแต่ละชนิดไม่เหมือนกัน เช่นเดียวกับกรรม แต่เชื้อโรคมีตัวมีตน แต่กรรมดีกรรมชั่วไม่มีตัวตน มีแต่ความรู้สึกเหมือนเงา" เราพากันหยุดนิ่งพักหนึ่งด้วยความเศร้าใจแล้วข้าพเจ้าก็กล่าวต่อไปว่า

"เรื่องคนขับรถแท็กซี่ก็เป็นเรื่องเศร้ามาก เพราะคนเราจะทำอะไรลงไปไม่นึกถึงหน้าถึงหลังจึงได้รับเคราะห์เช่นนี้"

ข้าพเจ้าจึงเล่าให้ฟังถึงเรื่องที่ข้าพเจ้าเห็นคนขับรถแท็กซี่ สุภาพเรียบร้อย มีมนุษยธรรม ข้าพเจ้าเคยนั่งรถแท็กซี่คันนั้น เมื่อขึ้นนั่งก็หยิบหนังสือขึ้นมาอ่าน ปล่อยให้คนขับพาไปตามตำบลที่บอกไว้ แต่แล้วรถแท็กซี่คันนั้นขับไปตามถนนไม่นานนักก็หยุดลงข้างถนนโดยข้าพเจ้าไม่รู้ตัว เงยหน้าขึ้นมาถามว่า

"รถเป็นอะไร เครื่องเสียหรือยางแตก" แต่คนขับแท็กซี่คันนั้นบอกว่า

"เปล่าครับ โน่นครับ" พลางชี้มือให้ผมดูสุนัขที่ถูกรถทับขาหลังเดินไม่ได้ร้องครวญอยู่กลางถนนแล้ว แกก็ลงจากรถเดินไปที่สุนัขตัวนั้น ค่อย ๆ ยกขาหน้าขึ้นมายกเอาไปไว้ที่ข้างถนนบนทางเดินเท้า เพื่อให้พ้นทางสัญจรของยวดยานไปมา

ข้าพเจ้าถามว่า "เราเข้าไปจับ ไม่กลัวมันกัดหรือ"

คนขับรถตอบว่า "ไม่กัดหรอกครับ สัญชาตญาณของมันรู้ว่าคนที่มานั้นเป็นมิตรที่มาช่วยมัน ไม่ใช่ศัตรูมาทำอันตราย มันก็ต้องการความช่วยเหลือ เพราะเมื่อผมเห็นก็อดสงสารไม่ได้ครับ เห็นแล้วผมก็ไม่อยากปล่อยให้มันทรมานอยู่กลางถนน รถแล่นเฉียดไปมาไม่ช้าก็คงมีรถบางคันทับลงไปกลางตัวมัน ถ้าไม่ตายก็เพิ่มความทรมานเจ็บปวดยิ่งขึ้น"

ข้าพเจ้าได้ฟังแล้วก็รู้สึกว่า คนขับรถแท็กซี่คันนี้มีคุณธรรมสูง และคิดว่าผู้นั่งมาในรถเป็นคนเห็นแก่ตัวไม่เคยสนใจกฎแห่งกรรมแล้ว เขาคงไม่พอใจ คงบ่นว่าที่ต้องเสียเวลาเพราะคนขับไปยุ่งกับหมากลางถนน ถือว่าเป็นเรื่องที่ไร้สาระ หรือบางทีโกรธถึงกับลงจากรถไปหาคันอื่นก็ได้ อย่างน้อยกล่าวติเตียนระบายความไม่พอใจออกมาที่ต้องเสียเวลาโดยใช่เหตุ คนเรามีจิตใจต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน ทำให้ข้าพเจ้าเกิดสนใจในคนขับรถแท็กซี่ผู้นี้ขึ้นมาจึงถามว่า

"คุณเคยช่วยสุนัขเช่นนี้กี่ครั้งแล้ว"

คนขับรถแท็กซี่ยิ้มแล้วพูดว่า "หลายครั้งแล้วครับ มิใช่ช่วยสัตว์อย่างเดียวผมพบคนถูกรถชนหรือเป็นลม ผมก็ช่วยส่งโรงพยาบาลทันที"

ข้าพเจ้าแกล้งถามว่า "แล้วค่าโดยสารล่ะ ไม่มีใครจ่าย มิต้องวิ่งฟรี ไม่ขาดทุนหรือ"

คนขับแท็กซี่หัวเราะ "ผมไม่สนใจเรื่องค่าจ้างหรอกครับ สนใจช่วยชีวิตคนมากกว่า"

ข้าพเจ้ารู้สึกเลื่อมใสยิ่งขึ้น จึงถามว่า "การที่เราทำความดีเช่นนี้ จิตใจเรารู้สึกอย่างไร ทำให้เรารู้สึกอิ่มเอิบในกุศลผลบุญ สบายใจหรือเปล่า?"

แกยิ้มอย่างสบาย แล้วพูดว่า "ยิ่งกว่าอิ่มเอิบสบายใจอีกครับ ผมเคยได้รับผลตอบแทนมาแล้ว แต่นี่ผมพูดถึงความรู้สึกของผมเองนะครับ คนอื่นเขาเห็นอย่างไรอีกเรื่องหนึ่ง"

ข้าพเจ้าเกิดความสนใจมากยิ่งขึ้น จึงถามขึ้นว่า "เกิดผลตอบแทนได้อย่างไรโปรดเล่าให้ฟังได้ไหม" คนขับแท็กซี่ยิ้ม แล้วพูดว่า

"ยินดีครับ คือเย็นวันหนึ่งผมได้รับสุภาพบุรุษท่านหนึ่งที่โรงแรมทางสถานีรถไฟหัวลำโพง แล้วท่านผู้นั้นให้ผมพาไปธุระหลายแห่ง เข้าตรอกเข้าซอย ตอนจะกลับออกจากซอย ผมเห็นแมวตัวหนึ่งจะถูกรถชนหรือถูกตีตอนขาหลังเป็นง่อยกระดุกกระดิกไม่ได้แข็งทื่อ มันพยายามใช้ขาหน้าตะเกียกตะกายจะลากตัวหนีเข้าข้างทาง ผมเห็นเช่นนั้นก็สงสาร หยุดรถแล้วค่อย ๆ พยุงช้อนจับตอนหัวกับคอและเอาตัวมันไปไว้ข้าง ๆ ซอยที่ปลอดภัยจากรถผ่านไปมา แล้วก็มาหยิบเอาผ้าเหลืองสำหรับเช็ดรถไปปูให้มันนอนเสร็จแล้วผมก็ขึ้นรถกล่าวขอโทษท่านสุภาพบุรุษผู้นั้นที่ทำให้ท่านเสียเวลา ท่านกล่าวยิ้ม ๆ ว่า "ไม่เป็นไร"

แล้วผมก็ไปส่งที่โรงแรมที่ท่านพัก เมื่อท่านลงจากรถแล้ว ท่านถามผมว่า "คิดเท่าไหร่?"

ผมบอกท่านว่า "สุดแต่ท่านจะให้เถิดครับ" ท่านผู้นั้นหยิบเงินมาให้ผมมากกว่าธรรมดาที่ผมจะเรียกร้องเอง แล้วท่านก็บอกว่า

"พรุ่งนี้โมงเช้า เธอมารับฉันที่โรงแรมนี้ได้ไหม"

ผมรีบตอบท่านว่า "ได้ครับ ผมจะมารับตรงเวลา" ท่านบอกว่า ขอบใจแล้วก็ขึ้นไปบนโรงแรม

คืนวันนั้นบุตรชายผมอายุ ๖ ขวบ เกิดตัวร้อนจัดเป็นไข้ ผมให้ภรรยาไปซื้อยาแก้ไข้ให้กิน แต่ปรากฏว่าอาการไม่ดีขึ้นเพ้อเพราะพิษไข้สูง ผมและภรรยาต้องเฝ้าพยาบาลกันตลอดคืนแทบไม่มีเวลาหลับนอน อาการลูกชายไม่ดีขึ้น เรามีลูกชายคนเดียวยังเล็ก ฉะนั้น จึงรักเป็นห่วงและสงสาร แกเป็นหัวแก้วหัวแหวนของเรา รุ่งขึ้นเช้า อาการเป็นที่น่าวิตกแกซึมมากขึ้น ผมจะต้องขับรถออกจากบ้านไปตามนัด ภรรยาผมแกอ้อนวอนให้ผมหยุดพักสักวันหนึ่งจะได้พาลูกไปหาหมอ แกอยู่กับลูกคนเดียวที่ป่วยหนัก รู้สึกไม่สบายใจว้าเหว่อยากจะร้องไห้ ผมบอกภรรยาว่า ไม่ได้หรอก ผมนัดกับใครแล้วไม่ยอมเสียนัดเป็นอันขาด คิดว่าถ้าหากสาย ๆ ส่งสุภาพบุรุษ

ผู้นั้นเสร็จแล้ว ผมตั้งใจว่าหากลูกยังไม่ดีขึ้นก็จะพาไปโรงพยาบาล แม้ผมจะมีใจเป็นห่วงลูกที่รักยิ่งกว่าชีวิต ห่วงเมียทิ้งไว้ทางบ้านคนเดียวกับลูกกำลังป่วยก็ไม่รู้จะทำอย่างไร ทางโรงพยาบาลเขาเปิดสาย ความจริงผมไม่ใช่เป็นคนงมงายแต่เมื่อถึงที่คับขันไม่มีที่พึ่งทางใจเลย ก็รู้สึกเหมือนว่ายน้ำอยู่ในที่มืดไม่รู้ทิศทางหมดกำลังใจ ผมนึกหาที่พึ่งขึ้นมาได้แบบคนโบราณ จึงเข้าห้องหยิบธูปมาจุด ๓ ดอก ความหวังลม ๆ แล้ง ๆ ทำให้เกิดกำลังใจ ยกมือขึ้นพนมเหนือหัว แล้วอธิษฐานว่าอันตัวลูกนี้ไม่เคยสร้างบาปสร้างกรรมทำความเดือดร้อนให้ผู้ใดเลย แม้จะหากินด้วยการขับแท็กซี่ ก็หากินด้วยความสุจริต มิได้เคยคิดฉ้อโกงผู้ใด ขอให้กุศลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ทั่วไปจงช่วยคุ้มครองป้องกันอย่าให้บุตรชายเป็นที่รักยิ่งของลูกเป็นอันตรายใด ๆ เลย ขอให้ช่วยปัดเป่าให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บด้วยเถิด

เมื่อผมปักธูปทางหัวนอนเสร็จแล้ว ก็กราบลงด้วยจิตใจตั้งมั่นเคารพในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ทำให้ผมเกิดกำลังใจขึ้นมา หวังความช่วยเหลือจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วผมก็ขับรถออกจากบ้านตรงไปโรงแรมจุดที่นัดหมาย

เมื่อรถผมไปถึง ก็ปรากฏว่าท่านสุภาพบุรุษผู้นั้นแต่งตัวยืนคอยผมอยู่ที่หน้าโรงแรมก่อนแล้ว ผมหยุดรถเปิดประตูหลังให้ท่านขึ้นนั่ง แล้วก็พูดขึ้นว่า "เธอมาตรงเวลาดีมาก" แต่แล้วพอรถวิ่งไปตามถนนท่านก็ทักว่า

"ดูท่าทางเธออิดโรยมาก ไม่สบายหรือเปล่า ?" ผมบอกท่านว่า "เปล่าครับ ผมเพียงอดนอน เพราะลูกชายผมป่วยมากไม่มีสติตลอดคืน" แล้วผมก็เล่าอาการให้ฟัง ท่านผู้นั้นนั่งนิ่งไปครู่หนึ่ง แล้วถามว่า

"หาหมอรักษาหรือยัง"

ผมตอบท่านว่า "ยังครับ ผมตั้งใจว่า พอสายหน่อยกลับไป ผมจะรีบพาไปโรงพยาบาล"

ท่านผู้นั้นสั่งผมอย่างรีบร้อนว่า "กลับไปโรงแรมเร็ว" ผมนึกสงสัยแต่ไม่ถามอะไร รีบกลับรถตรงไปโรงแรมที่ท่านสั่งทันที เมื่อถึงโรงแรมท่านรีบวิ่งขึ้นไปบนห้อง แล้วก็หิ้วกระเป๋าลงมานั่งหลังรถ แล้วสั่งว่า

"ขับไปบ้านเธอเดี๋ยวนี้"

ผมเองก็ตะลึงว่า ท่านจะไปบ้านผมทำไม ยังไม่ทันจะถาม ก็ได้ยินท่านพูดขึ้นว่า "ฉันเป็นหมอบ้านนอก เมื่อได้รู้ว่าลูกชายเธอป่วยอาการมาก ก็อยากจะช่วย"

เมื่อผมได้ยินท่านพูดก็มีกำลังใจขึ้น และดีใจที่มาพบหมอโดยบังเอิญ แต่แล้วก็ถามท่านว่า "ท่านกำลังมีธุระด่วน จะเสียเวลาของท่านนะครับ"

แล้วก็ได้ยินท่านพูดว่า "สำหรับฉันธุระเป็นเรื่องเล็ก การช่วยชีวิตคนเป็นเรื่องใหญ่ รีบพาฉันไปบ้านเธอเร็ว ๆ เถิด เท่าที่เธอเล่า ฉันรู้ว่าอาการหนัก ช้าไม่ได้"

ผมฟังแล้วน้ำตาไหล รีบพานายแพทย์บ้านนอกผู้นั้นตรงไปบ้านทันที

เมื่อเชิญหมอเข้าไปในบ้านแล้ว ก็เห็นภรรยาผมนั่งร้องไห้ ก็ตกใจ รีบถามว่า "ลูกเป็นอะไรหรือ"

ภรรยาผมตอบว่า

"สงสารลูกไม่ได้สตินอนแน่นิ่งตลอดเวลา มีแต่ลมหายใจ รู้ว่ายังไม่ตายเท่านั้น จึงร้องไห้รักและสงสารแก"

ผมแนะนำให้ท่านทราบว่าภรรยาผม และบอกภรรยาว่า นี่คุณหมอ ท่านจะมารักษาลูกให้เรา แต่แล้วหมอก็เปิดกระเป๋าแล้วขอน้ำและสบู่มาล้างมือ จัดการคลำตามตัวเด็ก หยิบเครื่องมือแพทย์ออกมาตรวจฟัง ให้จัดการหาน้ำเย็นมาเช็ดตัว หยิบหลอดยาฉีดและเข็มออกมาจัดการฉีดยาให้เด็กที่กำลังหมดสติ แล้วพูดว่า

"ไม่ต้องวิตกปลอดภัยแล้ว ที่ไม่ได้สติ ก็เพราะพิษไข้ขึ้นสูง พอไข้ลดประเดี๋ยวก็รู้สึกตัว"

แล้วท่านก็ให้ยาก่อนและหลังอาหาร ภรรยาผมยิ้มออกมาได้ทั้งน้ำตา รู้สึกแกจะเลื่อมใสหมอมาก เพราะต่อมาครู่ใหญ่เด็กรู้สึกตัว ผมดีใจมากแทบจะเข้าไปกราบเท้าท่าน

ผมรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณนายแพทย์ผู้นี้มาก ภรรยาผมดีใจที่เห็นลูกรู้สึกตัวคิดว่ากำลังจะหายเป็นปรกติในไม่ช้า ผมบอกท่านว่าผมอยากจะช่วยค่ายาท่าน แต่ท่านหัวเราะแล้วว่า

"ไม่ต้องช่วยอะไรทั้งหมด ที่ฉันช่วยเธอนี่ก็ไม่หวังอะไรตอบแทนหรอกเหมือนอย่างที่เธอได้ช่วยพวกสัตว์ที่กำลังบาดเจ็บทุกข์ยากเช่นเดียวกันแหละ"

ผมตลึงในคำพูดของท่าน ต่อมาผมก็ขับรถไปส่งในที่ต่าง ๆ ผมถือว่าท่านเป็นผู้มีบุญคุณ ตั้งใจว่าจะไม่ยอมรับค่าจ้าง เพื่อตอบแทนบุญคุณของท่าน แต่ท่านเป็นผู้ที่มีจิตใจเมตตากรุณา เห็นใจคนจนจริง ๆ ท่านไม่ยอมรับบริการฟรีจากผม ท่านได้จ่ายค่ารถให้ผมตามปรกติธรรมดา ท่านบอกการรักษาลูกผมเป็นหน้าที่ของแพทย์ที่จะต้องช่วยไม่ว่าคนมี คนจน การช่วยชีวิตคนก็ได้กุศลอยู่ในตัวแล้ว การยอมให้บริการฟรีเพื่อตอบแทนบุญคุณ มันเป็นการเบียดเบียนผู้มีรายได้น้อย ท่านจะไม่ยอมรับเป็นอันขาดท่านไม่ยอมให้ใครเดือดร้อนเพราะท่าน "ผมยังไม่เคยพบผู้ ที่ไม่เห็นแก่ตัวไม่เห็นแก่ได้หายากจริง ๆ เรื่องนี้คนอื่นเขาคงคิดว่าบังเอิญ แต่ผมว่าไม่ใช่เรื่องบังเอิญจริงไหมครับ" แกเล่าให้ข้าพเจ้าฟังในระหว่างขับรถจนถึงที่ทำงานเราก็ยังพูดไม่จบแล้วเราก็จอดรถเล่าต่อ ข้าพเจ้าฟังแล้วรู้สึกพลอยปลื้มปีติไปด้วย เมื่อพูดถึงคนดี ๆ จึงเสริมว่า

"คุณเป็นคนทำความดีมีเมตตาจิต แม้จะเป็นคนหาเช้ากินค่ำก็สมควรยกย่อง การทำความดีก็เป็นทางกุศลที่จะชักนำไปพบคนดี เช่นนายแพทย์ผู้ได้ช่วยชีวิตลูกของคุณไว้ผมคิดว่าถ้าหากคุณไม่ช่วยแมวไปไว้ข้างทาง ทำให้นายแพทย์ได้เห็นความเมตตาสัตว์ของคุณแล้ว คุณรับปากไปตามนัดตามเวลา แม้จะห่วงลูกเพียงไร คุณก็ไม่ยอมผิดนัดเป็นคุณความดีอันหนึ่ง หากคุณขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่นคุณไม่ได้แสดงความเมตตาสัตว์ให้เห็น และไม่ยอมไปตรงเวลาตามนัด ผมเชื่อว่าลูกของคุณคงจะมีอะไรเกิดขึ้นแน่และทั้งคุณก็ไม่รู้ว่าท่านผู้นั้นเป็นนายแพทย์ด้วย"

คนขับแท็กซี่คันนั้นหัวเราะแล้วพูดขึ้นว่า "เดี๋ยวนี้ผมเชื่อแล้วครับว่าใครทำดีทำชั่วย่อมจะได้รับผลกรรมตามสนอง" เมื่อข้าพเจ้าลงจากรถแล้วก็หยิบค่าโดยสารส่งให้แกยกมือไหว้แล้วก็ขับรถออกไป ข้าพเจ้ามองตามหลังรถที่ค่อย ๆ เคลื่อนไกลออกไปด้วยความชื่นชมยินดี

งานคืนนั้นเราต่างคนต่างเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น แลกเปลี่ยนกันอย่างเพลิดเพลินจนได้เวลาไม่ดึกนัก หลังจากท่านผู้มีเกียรติได้ขึ้นไปพูดแทนในนามของผู้รับเชิญประสาทพรให้แก่คู่บ่าวสาวแล้ว เราก็ทะยอยกลับกัน คืนนั้นหลังกลับถึงบ้านยังไม่ดึกนักข้าพเจ้าพยายามเข้านอนเพื่อให้หลับแต่หัวค่ำ เพราะได้นอนดึกมาหลายคืนติด ๆ กันแล้วแต่ก็อดคิดถึงเรื่อง "เวรกรรม" ไม่ได้ ทำให้ข้าพเจ้าต้องใช้ความคิดอยู่จนดึกกว่าจะหลับลงได้.

ความกตัญญู*

อันความกตัญญูกตเวทีของชาวไทยเรานั้น ถือเป็นประเพณีมาแต่โบราณกาล เราจะได้พบจากหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เมืองสุโขทัย ดังที่ข้าพเจ้าจะได้อัญเชิญคำจารึกเป็นลายหนังสือไทย ที่ท่านผู้ชำนาญในทางโบราณคดี ได้พยายามอ่านจนได้ใจความ ข้าพเจ้าขอคัดตอนหนึ่งว่า

เมื่อชั่วพ่อกู กูบำเรอต่อพ่อกู กูได้ตัวเนื้อตัวปลา
กูเอามาแก่พ่อกู กูได้หมากส้มหมากหวาน อันใดกินอร่อยดี
กูเอามาแก่พ่อกู กูไปตีหนังวังช้างได้ กูเอามาแก่พ่อกู
กูไปท่บ้านท่เมือง ได้ช้างได้งวง ได้ปั่วได้นาง ได้เงิน
ได้ทอง กูเอามาเวนแก่พ่อกู พ่อกูตายยังพี่กู กูพร่ำบำเรอ
แก่พี่กู ดังบำเรอแก่พ่อกู พี่กูตายจึงได้เมืองแก่กูทั้งกลม

นี่ก็เป็นหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่า ประเพณีไทยคือความกตัญญูเป็นหลักใหญ่ในสมัยโบราณ คล้ายจะเป็นมรดกตกทอดเก่าแก่มาก่อน สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช กรุงสุโขทัย เมื่อมาถึงในสมัยปัจจุบันนี้ รู้สึกว่าประเพณีศีลธรรมอันดีของชาวไทยได้เสื่อมทรามลง ดังจะได้เห็นได้รู้จากข่าวสาร ทั้งในหนังสือพิมพ์ประจำวัน และข่าวกระจายเสียงวิทยุอยู่เป็นประจำ เป็นเรื่องที่น่าเศร้าใจอย่างที่เรา ๆ ท่าน ๆ ได้รู้กันแล้วและภูมิใจที่เราสามารถรักษาประเพณีนี้ตลอดมาถึงรัชสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ถือความกตัญญูรู้คุณบิดามารดา ปู่ย่าตายาย และครูบาอาจารย์ทั้งผู้มีพระคุณทั้งหลาย เป็นหลักสำคัญควรปฏิบัติ

แต่บัดนี้ประเพณีอันดีงามของชาติไทยกำลังจะหมดความหมายลงทุกที ฝ่ายผู้เฒ่า ผู้แก่ที่เกิดในรัชกาลที่ ๕ ต่างก็มีความรู้สึกเศร้าใจ บางท่านก็พูดว่า

"ถ้าหากว่าต่อไปผู้คนขาดศีลธรรม ขาดความกตัญญูรู้คุณบิดามารดา ครูบาอาจารย์ผู้มีพระคุณทั้งหลายมากขึ้นกว่านี้ บ้านเมืองก็จะเกิดมิคสัญญี ความเดือดร้อนจะเกิดขึ้นทุกหย่อมหญ้า เพราะคนชั่วมากกว่าคนดีถ้าคนเราได้ละทิ้งประเพณีที่ดีงามมาแต่ยุคโบราณ บ้าน

* เรื่องลำดับที่ ๕๐ ของผู้ประพันธ์

ก็จะไม่เป็นบ้าน เมืองก็จะไม่เป็นเมือง ข้าพเจ้าเคยอ่านพบหลักฐานชาวต่างประเทศบันทึกไว้ต่อจากศิลาจารึกยุคพระร่วงเจ้ากรุงสุโขทัย ก็ได้หลักฐานในยุคสมัยแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์-มหาราช ได้มีจดหมายเหตุบันทึกของเอกอัครราชทูตพิเศษของสมเด็จพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินประเทศฝรั่งเศสสมัยนั้น ท่านเอกอัครราชทูตพร้อมคณะ ได้เดินทางมาเจริญพระราชไมตรีในพระนครศรีอยุธยา ท่านผู้นั้น คือ มองสิเออร์ เดอลาลูแบร์ ท่านได้บันทึกในจดหมายเหตุในปี พ.ศ. ๒๒๓๑ บรรยายถึงเรื่องราวของคนไทยในสมัยนั้นอย่างชัดเจนมีเหตุผลแน่นอนกว่าฝรั่งอื่น ๆ ที่เคยเขียนมาก่อน ข้าพเจ้าขอคัดมาเล่าสู่กันฟัง คงจะเกิดประโยชน์บ้าง เพื่อจะได้มีโอกาสพิจารณาศึกษานิสัยของคนไทยในครั้งสมัยโบราณ ในความเห็นของชาวต่างประเทศที่เข้ามาในกรุงสยามได้กล่าวชมเชยไว้ว่า

กรุงศรีอยุธยาประเทศสยามนั้น ชาวไทยมีนิสัยใจคอความประพฤติในความรู้สึกว่าบุตรมีความรักใคร่เคารพอยู่ในโอวาทของบิดามารดา เป็นคนว่านอนสอนง่าย เชื่อถ้อยฟังคำที่บิดามารดาสั่งสอน ส่วนบิดามารดาก็วางตนอยู่ในศีลธรรม มีน้ำใจดีมีความเมตตากรุณา ให้ความเอ็นดูอ่อนโยนต่อบุตร ไม่ข่มขู่บังคับบุตรจนเกินไป วางตนให้เป็นที่รักใคร่นับถือ ทำตนเป็นที่พึ่งของบุตร จะกล่าวถ้อยคำอันใดก็ล้วนแต่มีเหตุผลทางศีลธรรม ฉะนั้น โอวาทของบิดามารดาทั่วไปของชาวไทย จึงมีอานุภาพเป็นคำประกาศิตที่บุตรจะต้องปฏิบัติ เพราะเป็นการฝึกตนให้เป็นคนดี บิดามีอำนาจปกครองรับผิดชอบในครอบครัว หากบุตรไปก่อเหตุร้ายมีคดีอาญาใด ๆ เกิดขึ้นในแผ่นดินแล้วถ้าบุตรหลบหนีไปตามจับไม่ได้ บิดามารดาก็จะร่วมรับโทษถูกเฆี่ยนโบยและถูกจองจำ จนกว่าบุตรจะเข้ามามอบตัวรับโทษเพื่อถ่ายแทนบิดามารดา ส่วนบุตรเมื่อหลบหนีพ้นไปแล้ว เมื่อได้ทราบว่าบิดามารดาต้องรับโทษแทนตัวก็มีจิตใจสงสาร ไม่สามารถจะหลบหลีกต่อไป ด้วยความรักใคร่เคารพกตัญญู ก็หวนกลับมามอบตัว แม้จะถูกโบยถูกฆ่าก็ยอมรับชะตากรรมให้ทางการพิจารณาโทษของตนต่อไป

ท่านลาลูแบร์คงจะซาบซึ้งถึงชีวิตคนไทยในสมัยนั้น ที่บุตรมีความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดาจึงได้เขียนยกย่องไว้อย่างจับใจว่า แม้บุตรจะมีโอกาสที่จะหนีเอาตัวรอดไปได้เพราะเกรงกลัวโทษที่จะต้องได้รับ แต่บุตรก็ไม่ยอมเห็นแก่ตัวทำเช่นนั้น และไม่มีบุตรคนใดที่จะยอม

ปล่อยให้บิดามารดาตกเป็นนักโทษถูกจองจำแทนตน แม้จะเกรงกลัวในโทษที่ตนจะได้รับก็ตาม แต่ความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณสูงเหนือกว่าชีวิตจึงเป็นที่น่ายกย่องสรรเสริญ

พูดถึงในด้านการอบรมซึ่งบิดามารดามีต่อบุตร ท่านเอกอัครราชทูตลาลูแบร์สังเกตเห็น จึงได้กล่าวไว้ว่า

คนไทยตั้งใจอบรมฝึกฝนให้บุตรประพฤติตนอยู่ในที่ชอบ ได้ให้การศึกษาเล่าเรียน มีอัธยาศัยดีงาม มีความสงบเสงี่ยมเจียมตน พอใจที่จะสงบปากสงบเสียง จะไม่กล่าวถ้อยคำอันใดที่เป็นการก้าวร้าวให้เป็นที่กระทบกระเทือนจิตใจของผู้อื่น และไม่เป็นที่พอใจของผู้ฟัง สำหรับแขกเมืองและชาวต่างประเทศคนไทยมักจะปริปากพูดน้อย จะไม่ยอมพูดอะไรออกมาโดยไม่ได้คิดเสียก่อน และจะไม่ยอมพูดในสิ่งที่ไม่จำเป็น ฉะนั้นคำพูดของคนไทยจึงอ่อนหวาน เป็นที่เชื่อถือได้ว่ามีสัจจะ เพราะพูดออกมาด้วยน้ำใสใจจริง

คนไทยมีภาษาที่จะใช้แสดงความเคารพยกย่อง ให้เกียรติ เป็นคำผิดแผกกว่าคำธรรมดาสามัญ สำหรับผู้น้อยพูดกับผู้ใหญ่ดีกว่าภาษาฝรั่งเศส เป็นคำที่ใช้กับเจ้านายและขุนนางผู้ใหญ่ และคนชาวฝรั่งเศสที่มาในนามของราชทูต ก็ได้รับเกียรติ ได้รับคำยกย่องอย่างสูง

เมื่อพูดถึงการศึกษาเล่าเรียนในสมัยกรุงศรีอยุธยา ครั้งรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้น ท่านลาลูแบร์ ได้กล่าวไว้ว่า การเล่าเรียนศึกษาวิชาในครั้งนั้น พระภิกษุสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูสอนทั้งอ่านและเขียน ทั้งได้อบรมสั่งสอนให้เป็นผู้อยู่ในศีลธรรม สอนให้รู้หลักทางพระพุทธศาสนาตลอดจนพุทธประวัติ ยังสอนภาษาบาลี ตลอดจนกฎหมายทางบ้านเมือง ตามธรรมดาพระภิกษุสงฆ์ต้องอุปสมบทในพระพุทธศาสนาเป็นเวลานานปี ได้ศึกษาเล่าเรียน มีความรู้ลึกซึ้ง เชี่ยวชาญทั้งทางโลกและทางธรรม ฉะนั้นคนไทยจึงนิยมส่งบุตรเข้าวัดเพื่อรับการศึกษาหาวิชาความรู้ต่าง ๆ จากพระภิกษุสงฆ์ผู้เป็นอาจารย์ บางคนก็ให้บุตรหลานของตนเข้าบรรพชาเป็นสามเณรเพื่อศึกษาด้านศีลธรรมในทางพระพุทธศาสนาหาความรู้ต่อไป

นี่ก็เป็นหลักฐานแสดงว่า คนไทยเราได้ยึดถือความกตัญญูกตเวทีเป็นหลัก นับแต่สมัยดึกดำบรรพ์ตลอดมาจึงมีความอยู่ดีกินดี บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ มีทรัพย์ในดินสินในน้ำ เป็นเมืองแห่งพระบวรพุทธศาสนาเป็นหลักแห่งความจริง ให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติธรรมให้เห็นทันตา และตลอด

มาจนรัชสมัยแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ก็ได้มีหลักฐานของนักการทูตชาวอังกฤษผู้หนึ่งมีนามว่า ดอกเตอร์ ยอห์น ครอเพิ์ด ท่านผู้นี้ได้บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้พบได้เห็นอย่างสนใจของเมืองไทย ในรัชสมัยแผ่นดินของสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุง-รัตนโกสินทร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๔ ท่าน ดอกเตอร์ ยอห์น ครอเพิ์ด ได้รับคำสั่งจากท่านผู้สำเร็จราชการแห่งอินเดีย ของอังกฤษในสมัยนั้น ให้เป็นทูตเข้ามาเจริญพระราชไมตรีกับพระเจ้ากรุงสยาม ได้กล่าวไว้ว่า

คนไทยในประเทศสยาม มีขนบธรรมเนียมประเพณีและอารยธรรมสูงสุดในบรรดาชาวชาติต่าง ๆ ในเอเชียแถบร้อน ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างประเทศอินเดียและประเทศจีน นี่เป็นหลักฐานเพื่อที่จะเชื่อได้ว่า การบันทึกในสายตาของชาวต่างประเทศชั้นปัญญาชนในยุคนั้นทำให้มองเห็นวัฒนธรรมของไทยสูงเด่น เป็นที่ยกย่องของผู้ที่รู้เห็นของชาวต่างประเทศที่ได้คบค้ากับชาวไทยทั่วไปในสมัยโบราณ

บัดนี้มาถึงยุคปัจจุบัน ซึ่งโลกกำลังปั่นป่วน เพราะชาวโลกกำลังเสื่อมโทรมทางศีลธรรม มีจิตใจเหี้ยมโหดดุร้าย ต่างก็คอยแย่งชิงอำนาจ เห็นแก่ตัว โลกกำลังต้องการสันติภาพ แต่ความสงบสุขสันติภาพจะมีได้ก็ต้องให้ชาวโลกเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และย่อมจะต้องอาศัยศีลธรรม มีความเมตตาปรานีเป็นข้อใหญ่ ถ้าจิตใจมนุษย์ยังโลภหลง คอยเอารัดเอาเปรียบ ไม่มีสัจจะ มีแต่ความหลอกลวง สัญญาใดก็ไม่เกิดผล ตราบใดตราบนั้น โลกก็จะอยู่ไม่เป็นสุข เรื่องเล็กน้อยก็จะกลายเป็นเรื่องใหญ่โต หากต่างให้ความเห็นอกเห็นใจมีศีลธรรม รักษาสัจสัญญา เรื่องใหญ่ก็จะกลายเป็นเรื่องเล็ก เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น แต่ในปัจจุบันนี้ศีลธรรมและประเพณีก็ยังไม่สุดสิ้น วัฒนธรรมและประเพณีเก่าแก่หาได้สูญสิ้นไปไม่ ยังมีผู้ยึดถือไว้ฝึกฝนอบรมกุลบุตรให้ปฏิบัติได้ผลตลอดมา ข้าพเจ้านึกถึงเรื่องความกตัญญูนี้ก็เพราะว่า

วันหนึ่งเพื่อนที่รักใคร่นับถือกับข้าพเจ้ามาเก่าแก่แต่วัยรุ่น ได้มาหา เราไม่ได้พบกันเป็นเวลาช้านาน แม้เราจะอยู่ในพระนครด้วยกัน เพราะต่างคนก็มีภารกิจที่จะต้องรับผิดชอบ ไม่เหมือนเมื่อครั้งวัยหนุ่ม ไม่มีภารกิจที่จะต้องกังวล เราได้แต่ท่องเที่ยวขึ้นเหนือล่องใต้ หัวหกก้นขวิด เพราะห่วงภาระยังไม่เกิดขึ้น เรายังมีตำแหน่งต่ำ ๆ ในทางญาติเป็นเพียงลูกและน้อง

และพี่น้าอาอย่างสูง แต่ต่อมาเราก็ได้รับตำแหน่งสูงขึ้น เป็นลุง ซึ่งเป็นตำแหน่งภาระที่หนักเบาตามจำนวนสายโลหิต ซึ่งเป็นพลเมืองอยู่ในความรับผิดชอบของเรา และปัจจุบันนี้ เราได้รับตำแหน่งสูงขึ้นเป็นตาเป็นปู่ ซึ่งแม้ว่าเราไม่อยากจะรับ มันหมายถึงความชราเป็นไม้ที่ใกล้ฝั่ง แต่ธรรมชาติก็ยัดเยียดให้เรารับจนได้ นี่แหละทำให้เราเหินห่างกันไปนาน ๆ จึงจะได้พบกันสักครั้ง เพราะเราต่างก็มีอาชีพไปคนละทาง

วันหนึ่งเพื่อนได้สนทนากันในเรื่องความกตัญญูของคนในยุคปัจจุบัน จึงได้ทราบว่าเพื่อนเคยไปอเมริกา และการไปอเมริกาคราวนั้น ก็ถือโอกาสไปรับปริญญาของบุตรชาย และไปแสดงความขอบคุณพวกครูบาอาจารย์ที่ลูกได้รับจดหมายยกย่องมาว่า ได้ให้ความกรุณาช่วยเหลือทุกสิ่งทุกอย่างจนได้เรียนจบ ข้าพเจ้าฟังแล้วก็พลอยปลื้มใจ บางครั้งเพื่อนเล่าถึงเหตุการณ์ของบุตรชายเมื่ออยู่ในอเมริกาให้ฟัง ทำให้ข้าพเจ้าตื่นตันใจไปด้วย ฉะนั้น จึงคิดว่าความกตัญญูนั้นผู้ใดยึดถือไว้ได้ ย่อมจะเป็นศิริมงคลแก่ตนเอง และเป็นที่รักใคร่เอ็นดูของผู้อื่น เช่นเรื่องบุตรของเพื่อนเป็นต้น

เพื่อนได้เล่าว่า "ก่อนที่ผมจะส่งบุตรไปศึกษาต่อต่างประเทศนั้น ผมได้อบรมสั่งสอนถึงความประพฤติในสิ่งใดควรไม่ควร สอนให้มีความกตัญญูกตเวที ให้รู้บุญคุณต่อผู้มีพระคุณ ให้เคารพผู้เฒ่าผู้แก่ นี่เป็นหลักสำคัญที่ประเพณีอันงามของเราชาวไทย ผมเองก็ได้รับการอบรมจากพ่อแม่มาเหมือนกันจึงสอนลูก อย่าได้ทิ้งหลักอันนี้ ขอให้นึกว่าเราเพียงแต่ไปศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้มิใช่จะไปเอาอย่างประเพณีของเขามาด้วย เพราะโลกได้ยกย่องนับถือว่า วิชาความรู้ทางโลกทางวิทยาศาสตร์ของเขาเจริญก้าวหน้ามาก เป็นที่รู้จักกันทั่วไป แต่ประเพณีของเราสอนให้มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณนั้น มีศีลธรรมซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ยกย่องนับถือของชาวต่างชาติแต่ครั้งโบราณมาแล้ว บุตรชายของผมคนโต ได้ศึกษาสำเร็จได้รับปริญญาโท และเข้ารับราชการชั้นเอกในปัจจุบัน คนที่สองได้ทำวิทยานิพนธ์ได้รับการยกย่องในหนังสือพิมพ์ทางอเมริกา และบุตรชายคนเล็กได้จากกรุงเทพ ฯ ไปเรียนต่อที่อเมริกาเมื่อปี ๑๙๕๙ เมื่อไปถึงก็เข้าศึกษาที่ GOFFEY VILLECOLLEGE KANSAS U.S.A เป็นครั้งแรก และไปหาบ้านเช่าก็ไปได้บ้านของผู้เฒ่าสองสามีภรรยาจึงได้ตกลงเช่าห้องอยู่ตลอดมา ท่านผู้เฒ่าทั้งสองนี้ ฝ่ายสามีเป็นช่างไม้รับซ่อมแซมสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่าที่คนอายุมากจะทำได้ ส่วนรายได้ก็พอเลี้ยงชีพโดยไม่ฝืดเคือง

นัก ต่อมาชายชราผู้สามีก็ถึงแก่กรรมลง บุตรของผมก็ช่วยเหลือทุกอย่างในงานศพ เท่าที่พอจะช่วยทำได้

ในงานศพของชายผู้เป็นสามี จึงรู้ว่าหญิงชรานั้นมีบุตรหลายคน เพราะได้มีพวกบุตรหลานทั้งชายหญิงจากรัฐต่าง ๆ มาในงานศพตามประเพณีครั้งนี้ พร้อมหน้ากัน บุตรของสามีภรรยาชราคู่นี้ ต่างก็เติบโตมีครอบครัวแยกย้ายกันไป มีหลักฐานในงานการงานอาชีพต่าง ๆ กัน บ้างก็เป็นอาจารย์สอนในมหาวิทยาลัย บุตรทั้งชายหญิงต่างก็มีรถยนต์ส่วนตัวด้วยกันทุกคน เมื่อมาในงานฝังศพผู้เป็นบิดาเสร็จแล้ว พวกลูก ๆ ต่างก็พากันแยกย้ายกลับไปที่อยู่ของตน มิได้เหลียวแลสนใจหญิงชราผู้เป็นมารดาว่าความเป็นอยู่จะเป็นอย่างไรคล้ายกับเป็นคนอื่นที่ไร้ญาติขาดมิตรไม่ใช่มารดากับบุตร ปล่อยให้หญิงชราผู้เป็นแม่ได้รับความเศร้าโศกเสียใจว้าเหว่แต่ผู้เดียว แต่ก็ได้อาศัยนักเรียนไทยบุตรชายของผมผู้อยู่ใกล้ชิดเป็นผู้คอยช่วยเหลือปลอบโยน ให้คลายความเศร้าโศกระลึกถึงสามีที่ตายจากไป และช่วยให้ความว้าเหว่น้อยลง บุตรของผมได้ปฏิบัติแม่เฒ่าผู้นี้คล้ายกับแกเป็นญาติผู้ใหญ่อันสนิทของเขา ให้ความเคารพนับถือ ให้ความเห็นอกเห็นใจ ทำให้แกเกิดความรักใคร่ เห็นความดีที่บุตรของผมเอาใจใส่ปฏิบัติช่วยทุกอย่างที่จะช่วยได้จึงทำให้แกคลายความเศร้าโศกลงได้ แกจึงรักใคร่ยิ่งกว่าบุตรของแกในความรู้สึกปัจจุบันเวลานั้น

การที่ต้องเสียสามีของหญิงชรา ทำให้รายได้ในการครองชีพฝืดเคือง แม้จะมีรายได้จากรัฐบาลให้การสงเคราะห์คนชราก็ได้ไม่มากนัก มิได้ทำให้อยู่ดีกินดี ฉะนั้นนอกจากความว้าเหว่แล้ว การเงินก็อยู่ในขั้นไม่เพียงพอ ที่สุดต่อมาหญิงชราก็ได้ขายบ้านที่เป็นสมบัติชิ้นเดียวนำเงินไปฝากประจำในธนาคาร เพื่อหวังดอกเบี้ยเลี้ยงชีพต่อไปแล้วมาเช่าบ้านอยู่อีกแห่งหนึ่งและบุตรชายของผมก็ได้มาเช่ารวมอยู่ด้วยอย่างใกล้ชิดกับหญิงชราเพราะสงสารว่าแกอยู่อย่างโดดเดี่ยว จึงคอยเอาใจใส่ดูแลคอยปลอบโยนให้แกมีชีวิตแช่มชื่นขึ้น แม้จะขายบ้านแล้วได้นำเงินไปฝากธนาคารหวังดอกเบี้ยก็ยังไม่พอการใช้จ่าย ความสนิทสนมหญิงชรากับบุตรชายของผม ซึ่งเป็นนักเรียนไทยนั้นทำให้แกมีชีวิตสดชื่นขึ้นบ้าง ที่มีคนเอาใจใส่ช่วยเหลือดูแลอย่างใกล้ชิด ไม่ต้องขอร้องและไม่หวังสิ่งใดตอบแทน หญิงชราซาบซึ้งถึงความดีของบุตรชายผมผู้นี้ตลอดมา บางครั้งหญิงชราคิดถึงพวกลูก ๆ หลาน ๆ อยากจะพบ อยากจะเห็น จึงได้เขียนจดหมายไปถึงขอ

ให้พาลูก ๆ หลาน ๆ ไปหาแกบ้างเพราะแกว้าเหว่ แต่ก็ได้รับคำตอบจากพวกลูกว่าเสียเวลาเพราะทางไกล ถ้าคิดถึงหลานจริง ๆ ก็ให้หญิงชราผู้แม่ขึ้นรถประจำทางไปหา วันหนึ่งหญิงชราได้ปรารภขึ้นกับบุตรชายของผมว่า เงินที่ได้จากการสงเคราะห์คนชราและเงินที่ขายบ้านฝากไว้ในธนาคารประจำ เพื่อให้ได้ดอกเบี้ยมาใช้จ่ายก็ดี แต่ยังไม่พอกับค่าครองชีพประจำเดือน จะขอเงินพวกลูก ๆ ก็เกรงจะผิดหวังจะขายหน้า

บุตรชายผมจึงบอกว่า "ตามประเพณีของคนไทยเรานั้น บุตรจะต้องเลี้ยงบิดามารดาเมื่อเวลาแก่เฒ่าเป็นการตอบแทนที่บิดามารดาเลี้ยงบุตรมา และให้การศึกษา ถ้าบุตรมีฐานะดีก็จะนำบิดามารดาไปอยู่ร่วมบ้านให้ความสุขสบาย ฉะนั้น การที่จะออกปากกับบุตรนั้นไม่เป็นสิ่งที่ควรละอาย บิดาผมเคยเลี้ยงดูคุณปู่ คุณย่าให้มีความสุขมาแล้วและก็ได้สั่งสอนให้ลูก ๆ ปฏิบัติตาม แม้ผมจะมาศึกษาอยู่ในอเมริกาแล้ว บิดาผมก็ยังตักเตือนมาทางจดหมาย ให้รักศีลธรรมและประเพณีไว้เสมอ"

หญิงชราพูดขึ้นว่า "ทำไมประเพณีที่บ้านของเราถึงได้มีวัฒนธรรมดีเช่นนี้ ทำไมฉันจะได้รู้จักกับบิดาของเธอที่ได้อบรมสั่งสอนเธอได้ดีเหมือน พระเจ้าส่งเธอมาให้เป็นลูกของฉันเมื่อยามชรา เมื่อลูกอันแท้จริงของฉันเขาต่างไม่สนใจฉันอยากจะจดหมายไปขอบใจบิดาของเธอ ซึ่งทำให้ฉันมีลูกดียิ่ง สุภาพเรียบร้อยเป็นคนไทย ฉันรักเธอมากและซาบซึ้งถึงคุณความดี คิดว่าเธอเป็นลูกรักของฉันตลอดไป ทำไมประเพณีของเธอผิดกับประเพณีของเรา จะเล่าให้เราฟังได้ไหม"

บุตรชายของผมได้บอกว่า "ขนบธรรมเนียมประเพณีของเราชาวไทยมีมาแต่โบราณกาลแล้วว่าให้บุตรมีความเคารพนับถือบิดามารดา มีความกตัญญูกตเวทีให้ความเคารพนับถือผู้สูงอายุเหมือนญาติสนิท เมื่อจะทำสิ่งใดพอจะช่วยเหลือได้ ก็ช่วยเหลือด้วยความเคารพ และเต็มใจไม่มีความรังเกียจ นี่ถ้าเป็นเมืองไทย พวกบุตรจะต้องมีหน้าที่คอยเลี้ยงดูบิดามารดา เมื่อวัยชราให้มีความสุข ไม่ให้ได้รับความเดือดร้อนใด ๆ ไม่ให้บิดามารดาในวัยชราต้องว้าเหว่จะแวดล้อมไปด้วยบุตรหลาน จะคอยระวังไม่ทำอะไรให้เป็นที่กระทบกระเทือนจิตใจ เราถือว่าบิดามารดาเป็นพระเจ้าของลูก ๆ"

เมื่อหญิงชราได้ฟังเช่นนั้น ก็ร้องไห้พลางพูดว่า "ประเพณีของเราไม่สนใจกับคนแก่ เขาปล่อยไว้ให้อยู่ตามยถากรรมตามลำพัง"

บุตรของผมก็มีความสงสาร ขอร้องให้หญิงชราเร่งมีจดหมายไปบอกพวกลูกให้มาพร้อมหน้ากันที่บ้าน แกบอกว่ามีเรื่องสำคัญจะปรึกษาหารือด้วย ถ้าพวกลูก ๆ มาถึงก็ขอให้แกชี้แจงเหตุผลให้ลูก ๆ ช่วยเหลือ หญิงชรานั้นแรก ๆ ก็ไม่ค่อยจะกล้าเขียนจดหมายไปนัดพวกลูก ๆ เพราะกลัวพวกลูก ๆ จะปฏิเสธ ก็จะได้อาย แต่ทนวิงวอนและรับรองจากบุตรชายของผมว่าคนอเมริกันกับคนไทยก็มีจิตใจคล้ายกันที่มีจิตเมตตากรุณา หากขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติมานั้น ผิดแผกแตกต่างกัน แต่ก็จะปรับปรุงให้เข้ากันได้ในทางที่ดีงามคิดว่าบุตรชายหญิงของแกมีความรู้ คงจะพิจารณาเหตุผลได้แล้วก็คงจะเห็นดีเห็นงามด้วย

เมื่อหญิงชราได้ฟัง และทนคำอ้อนวอนรบเร้าบุตรชายของผมไม่ไหว ทั้งแกก็มีความเกรงใจรักใคร่เหมือนบุตรในไส้ จึงจำต้องเขียนจดหมายไปบอกพวกลูกหลานตามคำขอร้อง ครั้นถึงวันกำหนดนัดพวกลูก ๆ ชายหญิงก็มีมากันพร้อมหน้าตามเวลานัดไว้ เมื่อบุตรมาพร้อมหน้ากันแล้ว หญิงชราก็พูดขึ้นว่า

"การที่แม่เรียกมาพร้อมหน้ากันนี้ เป็นความคิดของนักเรียนไทย ซึ่งได้ปฏิบัติแม่คอยปลอบโยนแม่ให้หายจากความว้าเหว่ และได้เล่าถึงประเพณีของคนไทย บุตรจะต้องรับเลี้ยงดูบิดามารดาเมื่อยามชรา ไม่ให้ได้รับความอนาทรร้อนใจในบั้นปลายของชีวิต แม้เขาจะเป็นคนละชาติกับเราแต่เขาก็ปฏิบัติแม่ และช่วยเหลือทุกอย่างที่เขาจะช่วยได้ มิได้มีความรังเกียจ เมื่อเขาเห็นว่าแม่มีรายได้เล็กน้อย ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ก็ขอให้แม่เรียกร้องไปให้พวกลูก ๆ มาพร้อมหน้ากัน เพื่อจะได้หาทางที่จะช่วยเหลือให้แม่พ้นจากความยากลำบากเพราะแม่อายุมากแล้วจะอยู่รบกวนพวกลูก ๆ ไม่นานก็จะจากไป แม่เองก็เกรงใจพวกลูก ๆ ไม่อยากจะรบกวนไม่กล้าจะจดหมายไปบอก แต่นักเรียนไทยผู้นี้ได้รบเร้าให้แม่จดหมายไปบอกทั้งเขาบอกว่าเขารู้จิตใจคนอเมริกันดีว่าเป็นคนมีเหตุผลและศีลธรรม นิสัยคล้ายคนไทย ฉะนั้นแม่จึงกล้าเขียนไปบอกลูกให้มา นี่แหละเป็นต้นเหตุ ขอให้ลูก ๆ พิจารณาหาทางให้แม่ได้รับความสบายใจในบั้นปลาย เพื่อให้แม่มีชีวิตอยู่ต่อไปได้โดยไม่ยากแค้นเท่านั้นก็พอใจแล้ว"

พวกลูก ๆ ได้ฟังแม่กล่าวเช่นนั้นก็มองตากันแล้วก็ขอดูเวลาประชุมตกลง ขอความเห็นกันก่อนว่าควรจะทำอย่างไรดี เมื่อพวกลูก ๆ ของหญิงชราได้ขอความเห็นจากพวกพี่ ๆ น้อง ๆ ต่างก็ลงความเห็นว่า คนชาติอื่นมีประเพณีคุณธรรมได้มาช่วยเหลือมารดาทุกอย่างทุกทาง เพื่อให้คนแก่รู้สึกมีชีวิตจิตใจสดชื่น ซึ่งพวกเราผู้เป็นลูก ๆ ต่างก็ทอดทิ้งมิได้มาดูแลทุกข์สุขแกเลย ฉะนั้นต่อไปนี้ขอให้แบ่งหน้าที่ผลัดกันมาเยี่ยมเยียนแกเดือนละครั้ง ส่วนการที่จะช่วยค่าครองชีพนั้น ต่างคนตกลงสมัครใจจะออกค่าเลี้ยงดู บางคนที่มีฐานะดีก็ออกให้เดือนละ ๓๐ ดอลล่าร์ และบางคนก็ออกให้เดือนละ ๒๐ ดอลล่าร์ เมื่อรวบรวมแล้วหญิงชราก็ได้เงินเดือนจากลูก ๆ อีกประมาณเกือบสองร้อยดอลล่าร์ ต่อเดือน เมื่อได้บวกกับดอกเบี้ยที่ได้จากธนาคารและเงินสดสงเคราะห์คนชรา รวมแล้วก็เกือบสามร้อยดอลล่าร์

เมื่อพวกลูก ๆ ได้ตกลงกันเป็นที่เรียบร้อยและบอกให้แกทราบ หญิงชราดีใจจนน้ำตาไหล เพราะแกมองเห็นอนาคตที่จะพ้นความทุกข์ยากลำบาก เที่ยวกอดพวกบุตรสาวบุตรชายแสดงความขอบใจตื่นเต้นและมีความยินดี ต่อจากนั้น หญิงชราก็ไม่ว้าเหว่เพราะพวกลูกหลานผลัดกันมาเยี่ยมเยียนดูแล ทั้งการเงินก็มิได้ขัดสนเหมือนแต่ก่อน บั้นปลายชีวิตก็คล้ายกับชาวไทยผู้หนึ่งไม่แห้งแล้ง มีความสดชื่นกว่าแต่ก่อนมา นับว่านักเรียนไทยได้ทำประโยชน์แก่ตัวแกอย่างดียิ่ง

ต่อมาเมื่อปี ๑๙๖๔ บุตรชายของผมก็ได้ทำปริญญาสำเร็จในวิชา BUSINESS ADMINIS TRATION, B.Sc บุตรชายได้จดหมายแจ้งมาถึงผมว่า พวกครูบาอาจารย์ต่างชื่นชมยินดีที่ได้ทราบข่าวที่แกได้ทำให้หญิงชรา ได้พ้นจากความทุกข์ยากลำบากอย่างหญิงชราทั่ว ๆ ไปในอเมริกา มากลายเป็นหญิงชราที่มีบุตรหลานเอาใจใส่และทุกคนช่วยค่าเลี้ยงชีพ นอกจากเงินที่ได้จากสงเคราะห์คนชราแล้วก็ยังมีพวกลูก ๆ ช่วยเหลือประจำเดือน ผู้รู้และหญิงชราต่างก็มีความยินดียกย่องถึงผมผู้เป็นบิดา ที่ได้อบรมให้ความรู้ในประเพณีศีลธรรมแก่บุตรจนได้สร้างกรรมดีไว้ทางจิตใจมนุษย์ด้วยขนบประเพณีของไทย จนเป็นที่น่าชื่นชมยินดี นี่เป็นต้นเหตุที่ผมไปรับบุตรชายเมื่อได้รับปริญญา และถือโอกาสได้ไปเยี่ยมครูบาอาจารย์ที่ได้รักใคร่บุตรชายของผมและหญิงชราที่ได้โอดครวญถึงคุณความดีในตัวบุตรชายของผมอย่างฝังจิตใจ ผมได้รับการต้อน

รับจากพวกครูบาอาจารย์ของบุตรชาย ด้วยการมารับที่สนามบิน และมีการเชิญเลี้ยงอาหารและแสดงความยินดี แม้แต่พวกลูก ๆ ของหญิงชราต่างก็มาต้อนรับ แสดงความยินดีกับผมด้วย

สิ่งที่เศร้าใจผมอย่างไม่รู้ลืมในครั้งนั้นก็คือ เมื่อหญิงชราพอรู้ว่า ผมจะพาบุตรชายกลับเมืองไทย แกก็เสียใจตัดพ้อร้องไห้รำพันออกมา อย่างหมดสติลืมตัวว่า

"โธ่ จะเอาลูกชายของฉันไปไหน ลูกชายที่เป็นคนไทย ที่ฉันรักยิ่งชีวิตถ้าฉันไม่มีลูกชายคนนี้ฉันต้องตายแน่"

แต่เมื่อแกได้สติ แกก็แสดงความเสียใจและขอโทษ ที่แกพูดอะไรออกมาอย่างไม่รู้ตัว น้ำตาของหญิงชราไหลนองหน้า บุตรชายของผมและตัวผมเองก็อดกลั้นน้ำตาไม่ได้เมื่อได้พยายามปลอบใจแกว่า เมื่อกลับมาเมืองไทยแล้ว จะพยายามหาโอกาสมาเยี่ยมแกอีกจะไม่ยอมลืมแกเป็นอันขาด เมื่อถึงเวลาที่เราจะออกเดินทางกลับ ก็มีพวกครูบาอาจารย์และชาวบ้านต่างก็มีจิตใจอันงามได้มาที่สนามบิน หญิงชราอุตส่าห์มาส่ง แกแสดงความเสียอกเสียใจร้องไห้อาลัยในตัวบุตรชายของผม เราต้องปลอบโยนแกให้สร่างคลายความเศร้าโศก สัญญาว่าจะส่งข่าวทางจดหมายมาถึงแกเดือนละครั้ง เป็นอย่างน้อยตลอดไปในวันที่ผมเดินทางจะออกจากอเมริกานั้น เป็นภาพที่ประทับใจในชีวิตของผมอย่างไม่รู้ลืมตลอดไป จึงอยากจะพูดว่า ALTHOUGH COFFEYVILLE IS A SMALL TOWN BUT THE PEOPLE HERE ARE VERY NICE, KIND AND HELPFUL

นี่แหละเป็นต้นเหตุทำให้ผมเดินทางไปรับลูกที่อเมริกา หญิงชราและบุตรชายของผมก็ได้มีจดหมายโต้ตอบส่งข่าวสุขทุกข์ถึงกันเสมอตลอดมา

ครั้งหนึ่งในชีวิต

ก่อนที่ข้าพเจ้าจะเขียนเรื่อง "ครั้งหนึ่งในชีวิต" นี้ อยากจะเรียนให้ท่านผู้อ่านทราบว่า ข้าพเจ้าได้เคยพบชายลึกลับผู้หนึ่ง ซึ่งมีผิวกายเป็นสีนาก รูปร่างล่ำสันงดงาม นุ่งขาวห่มขาว กิริยาท่าทางสง่าน่าเลื่อมใส ข้าพเจ้าได้เรียกชายผู้นี้ว่า "ท่านลุง" ชายผู้นี้มีบทบาทพัวพันในชีวิตของข้าพเจ้า ๒ ครั้ง คือ ครั้งแรกที่เมืองลพบุรี และอีกครั้งหนึ่งที่โรงพยาบาล แต่ข้าพเจ้าก็หาได้ทราบนามจริงของท่านไม่ แม้กระทั่งบัดนี้

"ท่านลุง" ได้นำข้าพเจ้าไปประสบกับสิ่งที่เร้นลับและมหัศจรรย์ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้าไม่เคยยอมเชื่อสิ่งใดที่ไม่มีเหตุผล ทั้งนี้เพราะเมื่อเด็ก ข้าพเจ้ายึดถือคำของ "ท่านใหญ่" พระองค์หนึ่งซึ่งเคยสอนไว้ว่า "ให้พิจารณาดูเหตุและผลก่อนที่จะเชื่อสิ่งใดลงไป" แต่แล้วข้าพเจ้าก็พบกับเหตุการณ์อันแปลกประหลาด จนยากที่จะตัดสินใจยอมรับว่าเป็นความจริงหรือไม่ ท่ามกลางอารยธรรมสมัยใหม่ และความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ หมดสมัยที่จะเชื่อถืออย่างงมงายแต่สิ่งเหล่านี้ก็ยังไม่สามารถที่จะพิสูจน์หรือคลี่คลายในเรื่องวิญญาณหรือภูตผีปีศาจให้แจ่มชัดลงไปได้ คงยังเป็นสิ่งลึกลับที่ไม่มีใครอธิบายได้ และคงเป็นความลึกลับต่อไป

ครั้งนั้น "ท่านลุง" ได้ให้ข้าพเจ้าสัญญากับท่านว่า "จะไม่นำสิ่งที่ได้มาพบเห็น เมื่อข้าพเจ้าป่วยอยู่โรงพยาบาลไปบอกเล่ากับผู้หนึ่งผู้ใด จนกว่าจะถึงเวลาที่ข้าพเจ้าจะต้องมี.........ครบ" ทั้งในเวลานั้น อายุของข้าพเจ้าเพิ่งจะผ่านการครบบวชไม่กี่ปี สัญญานี้จึงเป็นสัญญาที่ข้าพเจ้ายังมองไม่เห็นโอกาสที่จะเปิดเผยเล่าเรื่องลี้ลับมหัศจรรย์นี้ได้ แต่เมื่อเวลาวันเดือนค่อย ๆ ผ่านไปเป็นปี ปีแล้วปีเล่า จนบัดนี้ เวลานั้นก็ได้มาถึงแล้ว ข้าพเจ้าได้เกิดมี......ครบตามข้อผูกพัน สัญญานั้นก็หมดสิ้นลงไป ข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะเปิดเผยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวข้าพเจ้าที่โรงพยาบาลให้ท่านทราบ เพื่อให้ "ครั้งหนึ่งในชีวิต" สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ก่อนเขียนเรื่องนี้ ข้าพเจ้าไม่ลืมที่จะจุดธูปเทียนบูชาระลึกถึงพระพุทธรูปทองคำลึกลับที่ให้ข้อเตือนใจแก่ข้าพเจ้า นึกถึงหลวงพ่อที่ให้ความคุ้มครองในการเจ็บป่วยของข้าพเจ้าในครั้งนั้น และอีกท่านหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าจะลืมเสียมิได้ คือ "ท่านลุง" ชายประหลาด ผู้ซึ่งให้

ความปรานี ได้กรุณาอธิบายให้ความรู้ในสิ่งต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าได้ไปพบมา ข้าพเจ้าก้มลงกราบนิ่งกับพื้นหน้าพระ สำรวมจิตให้สงบอธิษฐานขออนุญาตจากท่านว่าขอให้ท่านจงดลบันดาลให้สมองของข้าพเจ้าปลอดโปร่งนึกถึงเรื่อง "ครั้งหนึ่งในชีวิต" ได้ถูกต้องแม่นยำทุกบททุกตอน และจากนั้นข้าพเจ้าก็เริ่มลงมือเขียน "ครั้งหนึ่งในชีวิต" การเขียนครั้งนี้ ขอเรียนว่า มิได้มีเจตนาจะเสียดสีสังคมหรือเพื่อนฝูงผู้หนึ่งผู้ใด หรือท่านที่เคารพนับถือเลย เขียนขึ้นตามที่ได้ประสบมาและตามความเป็นไปในอดีต หากท่านผู้ใดได้รับความกระทบกระเทือนจิตใจจากการอ่านเรื่องนี้แล้ว ข้าพเจ้าจำเป็นต้องขออภัยที่มิได้มุ่งหมายที่จะให้เป็นเช่นนั้น เพียงแต่มุ่งจะชี้ให้เห็นถึงผลของความดีและกรรมชั่วครั้งหนึ่งในชีวิตที่ได้ผ่านมาแล้ว และการที่นำเอานามจริงของท่านที่เคารพบางท่านเข้ามาเกี่ยวข้องในเรื่องนี้ด้วย โดยมิได้ขออนุญาตจากท่านเจ้าของนามก่อน ก็ต้องขออภัยมาในที่นี้ด้วย หวังว่าเมื่อท่านได้อ่าน "ครั้งหนึ่งในชีวิต" แล้ว ท่านคงจะกรุณาอภัยให้ข้าพเจ้าด้วย จะขอเริ่มเรื่องดังต่อไปนี้

เมื่อปีมะเส็ง เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๒ ข้าพเจ้าตั้งใจจะออกเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปภาคเหนือโดยขบวนรถไฟสายกรุงเทพ ฯ — ปากน้ำโพ และเริ่มพักแรมที่ลพบุรีเป็นแห่งแรก ต่อจากนั้นก็จะพักเป็นระยะ ๆ ไปจนถึงสถานีปลายทาง คือ เชียงใหม่ แล้วก็จะกลับกรุงเทพ ฯ โดยขบวนรถด่วนเชียงใหม่—กรุงเทพ ฯ เมื่อขึ้นไปบนรถไฟสายกรุงเทพ ฯ — ปากน้ำโพ ในวันออกเดินทางข้าพเจ้าก็ได้พบกับคุณหนอบนรถไฟ เมื่อทักทายกันแล้วก็ได้ทราบว่าคุณหนอก็จะไปเชียงใหม่ และลงพักแรมที่ลพบุรีเช่นเดียวกัน แต่คุณหนอจะแวะลงสถานีบ้านหมี่ เพราะมีธุระที่โรงหนังที่ตลาด ส่วนข้าพเจ้านั้นไม่ได้ตั้งใจแต่เดิม แต่เมื่อตกลงจะร่วมเดินทางกันแล้วควรจะลงแวะเป็นเพื่อนด้วย ซึ่งทั้งไม่เสียเวลามากนัก เมื่อตกลงกันเรียบร้อยแล้ว พอรถหยุดถึงสถานีลพบุรี เราก็ลงพักที่โรงแรมแห่งหนึ่งหลังสถานีรถไฟ เมื่อติดต่อเช่าห้องพักคนละห้องและเก็บเข้าของกระเป๋าเดินทางไว้แล้ว เราก็ออกไปเดินเที่ยวที่ตลาดแวะเยี่ยมเยียนร้านค้าที่คุ้นเคย พอสมควรเวลาเราก็กลับไปยังโรงแรมที่พักเพื่ออาบน้ำและทานอาหารค่ำ หลังอาหารเราก็สนทนากันอีกเล็กน้อย แล้วจึงแยกกันเข้าห้องเพื่อพักผ่อนหลับนอนเอาแรงรุ่งเช้าจะได้ออกเดิน ทางโดยรถไฟจากลพบุรีต่อไป คืนวันนั้นข้าพเจ้าจำได้ว่าเป็นคืนวันเพ็ญ เป็นวันสำคัญของศาสนาพุทธ ท้องฟ้าแจ่มใสปราศจากเมฆหมอก ดวงจันทร์ทอแสงส่องสว่างนวลเย็นตา แสงจันทร์ส่องเข้าใน

ห้องทางหน้าต่างที่เปิดไว้รับลมทำให้แลดูนวลสว่างทั่วพื้นเมือง เห็นจะเป็นเพราะเหตุนี้เองที่ทำให้ข้าพเจ้านอนไม่หลับ ต้องลุกขึ้นมายืนพิงหน้าต่างในห้องพักโรงแรมชมจันทร์ สิ่งที่มองเห็นเบื้องหน้าคือบริเวณเมืองลพบุรียามราตรี ท่ามกลางแสงจันทร์ คิดว่าคงทำให้สว่างไสวไปทั้งเมือง มองดูสบายใจยิ่งนัก จิตใจของข้าพเจ้าเวลานั้นเพลิดเพลินและเบิกบานใจเป็นที่สุด แสงอันนวลกระจ่างของดวงเดือน ทำให้ข้าพเจ้าสามารถมองได้ไกลออกไปเห็นโบราณสถาน ซึ่งปรักหักพังได้อย่างชัดเจนเอาไม้เสาค้ำจุนส่วนบนมิให้พังลงมาก่อนจะซ่อมแซม ข้าพเจ้าอดไม่ได้ที่จะนึกวาดมโนภาพถึงครั้งอดีตโบราณกาล จิตใจก็เลื่อนลอยเข้าไปอยู่ในยุคที่รุ่งเรืองของเมืองลพบุรีสมัยแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในสมัยนั้นลพบุรีคงเป็นเมืองที่สง่างามเด่นเป็นที่เชิดหน้าชูตาของชาวเมือง และสะดุดตาในความงามของผู้พบเห็น เพราะมีทั้งศิลปวัตถุของขอมและของไทย อีกทั้งของตะวันตก บ้านเมืองคงเป็นระเบียบเรียบร้อยและสวยสะอาด เพราะได้ชาวต่างประเทศมาวางผังเมือง ความเป็นอยู่ของประชาชนคงเต็มไปด้วยความสุขสนุกสนาน เพราะมีองค์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชปกครองแผ่นดินและเป็นมิ่งขวัญของชาวเมืองลพบุรี ข้าพเจ้ายิ่งนึกฝันไปก็ยิ่งเพลิดเพลิน จนกระทั่งเดือนเริ่มคล้อยต่ำลงทุกที ยามดึกอากาศก็ยิ่งทวีความเยือกเย็นขึ้นเป็นลำดับข้าพเจ้าไม่อยากจะนอน เสียดายความงามของดวงจันทร์ที่แจ่มกระจ่างราวกลางวัน แต่เมื่อคิดได้ว่า เราจะต้องออกเดินทางแต่เช้าตรู่จึงจำใจต้องเข้านอน และในไม่ช้าก็หลับไป

ข้าพเจ้ามารู้สึกตัวว่าได้มายืนอยู่ที่ประตูเมือง ท่ามกลางแสงจันทร์อันสุกสกาว มองเห็นปราสาทราชวังอยู่เบื้องหน้างดงามภายใต้แสงจันทร์จนยากที่จะบรรยายเป็นตัวอักษรได้ ตามทางถนนเรียงรายไปด้วยพันธุ์ไม้ที่ปลูกไว้สองฟากเป็นระเบียบ จะว่าเป็นเมืองลพบุรีก็ไม่มีเค้าว่าจะใช่เลยเพราะสวยงามคนละแบบกว่าที่ข้าพเจ้าเคยนึกวาดภาพเมืองลพบุรีเอาไว้มาก น่าประหลาดที่ตามถนนจะหาผู้คนหรือสัตว์ไม่ได้เลย คงมีแต่ข้าพเจ้าคนเดียว ยืนชมปราสาทราชวังซึ่งอยู่เบื้องหน้าอย่างเพลิดเพลิน ได้ยินเสียงเพลงคล้ายมโหรีขับกล่อมลอยมาแผ่ว ๆ จากปราสาท ช่างไพเราะอย่างที่ข้าพเจ้าไม่เคยได้ฟังที่ไหนมาก่อนเลย ทำให้จิตใจเคลิบเคลิ้มไป มารู้สึกตัวต่อเมื่อมีมือมาจับแขน หันไปดูก็เห็นชายผู้หนึ่งนุ่งขาวห่มขาวผิวเนื้อเป็นสีนาก ไม่เหมือนสีเนื้อของคนธรรมดา มองดูแปลกตาน่าพิศวงขณะที่มองดูท่านเพลินอยู่ ข้าพเจ้าก็ได้ยินชายผู้นั้นเอ่ยขึ้นว่า

"มาไปกับลุงเถิดหลานชาย" แล้วท่านผู้นั้นก็ฉุดมือข้าพเจ้าออกเดิน ข้าพเจ้าเดินตามท่านไปราวกับต้องมนต์สะกด พอรู้สึกตัวจึงถามว่า "ท่านลุงจะพาผมไปไหน" ชายผู้นั้นหันมายิ้มปล่อยมือข้าพเจ้า ตอบว่า

"ลุงจะพาไปหาพระ" ข้าพเจ้าเดินตามท่านไปอย่างว่าง่าย เพราะคำว่าไปหาพระข้าพเจ้าถือว่าเป็นคำมงคลและนำไปสู่ทางแห่งความดี คงจะไม่มีอันตราย พระย่อมนำความร่มเย็นและเป็นที่พึ่งทางใจของทุก ๆ คน ที่อยู่ในร่มเงาแห่งพระพุทธศาสนา สังเกตดูรู้สึกว่า ชายผู้นี้รูปร่างล่ำสัน สูงใหญ่ยังอยู่ในวัยฉกรรจ์ ยังไม่แก่พอที่ข้าพเจ้าสมควรจะเรียกว่าลุงเลย แต่ท่านเองเป็นผู้ให้ข้าพเจ้าเรียกลุง ถ้าข้าพเจ้าเรียกเองแล้ว คงจะเรียกท่านไม่เกินกว่า พี่ อาหรือน้าเป็นแน่ ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังนึกเปรียบเทียบอายุของท่านกับข้าพเจ้าอยู่ก็ต้องสะดุ้งเพราะท่านได้หันมาบอกว่า

"อย่ามัวนึกว่าลุงไม่แก่อยู่เลย เสียเวลา ความจริงลุงอายุมากมายนับไม่ได้ทีเดียว รีบเดินเข้าเถิด ประเดี๋ยวเดือนจะตก"

ข้าพเจ้ามิได้พูดอะไรอีกนอกจากรีบเดินตามท่านไป เบื้องหน้ามองเห็นภูเขาตั้งตระหง่านอยู่ไกลลิบ ๆ แต่เราช่างเดินกันรวดเร็วเสียนี่กระไร เพียงครู่เดียว เราก็ทิ้งภูผาใหญ่นั้นไว้เบื้องหลัง เราผ่านทั้งป่าละเมาะ ทุ่งหญ้าและลำธาร แสงจันทร์สว่างมองเห็นทางได้ชัดเจนและแล้วข้าพเจ้าก็ได้มองเห็นโบสถ์สูงใหญ่และสวยงามอยู่ตรงหน้าท่ามกลางแสงเดือน ข้าพเจ้าเดินตามติดท่านลุงเข้าไปในโบสถ์ มองเห็นพระพุทธรูปทองคำเหลืองอร่ามทั้งองค์ ยืนเป็นประธานอยู่กลางโบสถ์ พระหัตถ์เบื้องขวายื่นแบออกมาเบื้องหน้า เข้าใจว่าเป็นปางห้ามญาติท่านลุงผู้นั้นคลานเข้าไปตรงหน้าพระพุทธรูปแล้วนั่งลงกราบสามครั้ง ข้าพเจ้าก็คลานตามไปและก้มลงกราบอยู่ข้าง ๆ ท่านลุง ในโบสถ์อันกว้างใหญ่นั้นไม่มีสิ่งที่มีชีวิตเคลื่อนไหวได้เลยนอกจากข้าพเจ้าและท่านลุง ภายในโบสถ์สว่างไสวไปทั่วบริเวณ แต่มองดูจนทั่วไม่เห็นมีประทีปโคมไฟอยู่เลย พอข้าพเจ้าเงยหน้าขึ้นมองดูพระพักตร์พระพุทธรูปองค์นั้น ก็เห็นท่านกำลังยิ้มและทันใดนั้นเองข้าพเจ้าก็ได้ยินเสียงออกมาจากพระโอษฐ์ของพระองค์ท่าน เป็นเสียงที่นิ่มนวลและอ่อนโยน แต่ทรงไว้ซึ่งอำนาจ น้ำเสียงกังวาลจับใจว่า

"อันบุคคลใดสร้างกรรมดี ความดีนั้นจะตามสนอง หากสร้างกรรมชั่ว ความชั่วก็ย่อมสนองเช่นเดียวกัน" พอเสียงพูดนั้นหยุดลง ก็มีเสียงเหมือนพระจำนวนมากร้องขึ้นพร้อมกันว่า "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" เสียงนั้นดังกังวาน

ข้าพเจ้าตกใจเพราะเสียงดังสะท้อนก้องกังวานกลับไปกลับมาทั่วโบสถ์ดังเป็นระยะว่า "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ๆ ๆ ๆ ๆ ๆ" เป็นละลอกคลื่นและค่อย ๆ จางหายไป ข้าพเจ้าตกตะลึงเพราะไม่เคยเห็นพระพุทธรูปตรัสได้ และไม่เคยได้ยินเสียงสะท้อนดังเช่นนี้มาก่อน แม้จะเคยได้ยินมาบ้างก็ไม่สะท้อนกังวานเช่นนี้ และแล้วข้าพเจ้าก็ได้ยินอีก เป็นเสียงธรรมดาเหมือนพระพุทธรูปพูดองค์เดียวว่า

"จงทิ้งความชั่ว และสร้างแต่ความดี" ข้าพเจ้าเริ่มคิดว่า ข้าพเจ้ามีความชั่วความชั่วอะไรแน่ ข้าพเจ้ากำลังจะอ้าปากถาม เสียงนั้นก็บอกมาอีกว่า

"เอาไปคิดดู เอาไปคิดดู" ข้าพเจ้าหันมาดูท่านลุง เพื่อจะถามท่านว่า ข้าพเจ้ามีอะไรที่ชั่วบ้าง แต่ยังไม่ทันจะถาม ท่านลุงรีบบอกเสียก่อนว่า

"เอาไปคิดดู ตามที่ท่านบอก" และครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่ข้าพเจ้าได้พบกับท่านที่ลพบุรี

เมื่อข้าพเจ้าลืมตาตื่นขึ้น จวนย่ำรุ่งแล้ว จึงรู้ว่าตัวเองยังนอนอยู่ที่โรงแรมที่พัก แต่กระนั้นหูก็ยังได้ยินเสียงสะท้อนในโบสถ์อยู่แว่ว ๆ พอดีได้ยินเสียงข้างห้องดังกุก ๆ กัก ๆ ก็ทราบว่าคุณหนอได้ตื่นขึ้นก่อนแล้ว หลังจากเราได้ขึ้นมาบนรถไฟเรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้าก็เล่าเรื่องความฝันให้คุณหนอฟังบางตอน

"จะไปเชื่ออะไรกับความฝัน" คุณหนอบอก

ข้าพเจ้าก็นิ่งมิได้พูดอะไรอีก แต่ในใจนั้นนึกถึงเหตุผลของความฝันครั้งนี้เปรียบเทียบดูแล้วเห็นว่าผิดกว่าความฝันครั้งก่อน ๆ มาก ข้าพเจ้าอยากจะพูดว่าข้าพเจ้าเคยฝันทั่ว ๆ ไปนั้นโดยมากเป็นความฝันที่เลือนลางจับต้นชนปลายไม่ถูกหรือไม่ได้เรื่องได้ราว บางครั้งพอตื่นขึ้นก็ลืมเหตุการณ์ที่ฝันหมด ความรู้สึกเหมือนว่าเวลาฝันเพียงเราเห็นเงาในน้ำไม่ชัดเจนแจ่มแจ้ง แต่ความฝันของข้าพเจ้าที่ได้พบท่านลุงนั้นแปลกกว่าธรรมดา เหมือนมองดูเห็นภาพในกระจกเงาแม้จะไม่เท่ากับเวลาตื่น แต่ก็รู้สึกว่าแจ่มแจ้งและจำได้อย่างแม่นยำกว่าความฝันธรรมดา อาจกล่าวได้ว่าความฝันเช่นนี้ในชีวิตของข้าพเจ้าที่ผ่านมามีเพียงไม่กี่ครั้ง รู้สึกว่าตัวเองเป็นคนช่างคิดอยู่

สักหน่อย เมื่อนั่งมาในรถมีเวลาว่างก็คิดถึงแต่เสียงสะท้อนที่ก้องกังวานไปทั่วโบสถ์ เมื่อตัวเราตะโกนออกไปว่า "ดี" เสียงสะท้อนก็ดังกลับมาว่า "ดี" และดังนานกว่าที่เราพูดเพียงคำเดียว ถ้าเราตะโกนว่า "ชั่ว" เสียงนั้นก็ดังสะท้อนกลับมาว่า "ชั่ว" เช่นเดียวกัน เราตะโกนดังเสียงนั้นก็ดังกังวานมากเราตะโกนค่อยเสียงนั้นก็กังวานน้อย เพียงแต่เสียงก็ยังมีการสะท้อนเช่นนี้ถ้าหากว่าการกระทำกรรมดีหรือกรรมชั่วผลก็คงสะท้อนดุจเดียวกัน จากความนึกคิดในครั้งนั้นเอง ข้าพเจ้าจึงได้นำมาเป็นชื่อหนังสือเล่มแรก ที่ข้าพเจ้าเขียนขึ้นว่า "ทำดี ได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" ซึ่งบรรดาเพื่อนฝูง และท่านที่เคารพนับถือหลายท่านได้ให้ความเห็นว่า เป็นชื่อที่ไม่สมกับเรื่องภายในหนังสือ ควรจะเปลี่ยนชื่อเสียใหม่ เพราะทำให้ผู้ที่เห็นแต่หน้าปกอ่านชื่อเรื่องแล้วไม่ชวนให้อยากอ่าน เพราะเข้าใจว่าเป็นการสอนให้ทำดี ข้าพเจ้าเคยอธิบายเพียงย่อ ๆ แต่บัดนี้ท่านย่อมเห็นแล้วว่าชื่อนี้ข้าพเจ้าได้มาอย่างไรและหนังสือ "ทำดี ได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" นี้ ได้สร้างความพอใจและความสบายใจให้แก่ข้าพเจ้าแล้ว การเดินทางไปภาคเหนือครั้งนั้น เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นที่พอใจทุกประการจนกระทั่งกลับถึงกรุงเทพ ฯ

เมื่อกลับมาถึงกรุงเทพ ฯ ข้าพเจ้าก็หาได้ลืมความฝันที่ลพบุรีไม่ พยายามสำรวจตัวเองว่าข้าพเจ้ากระทำหรือกำลังจะกระทำสิ่งใดที่เรียกว่า ความชั่ว แต่ก็นึกไม่ออก แม้ข้าพเจ้าจะไม่ได้ทำบุญสิ่งใดเป็นชิ้นเป็นอันแต่ก็ไม่เคยสร้างบาป เคยแต่ช่วยเหลือเพื่อนฝูงยามเดือดร้อนเท่าที่จะช่วยได้ ทั้งไม่เคยทำให้ใครต้องเดือดร้อนเพราะข้าพเจ้า แม้เพื่อนฝูงบางคนจะทำให้ข้าพเจ้าผิดหวัง ก็พร้อมที่จะอภัยให้เสมอ ส่วนบาปกรรมอื่น ๆ ก็ยังมองไม่เห็น ดังนั้นข้าพเจ้าจึงพยายามที่จะไม่ยอมให้ความชั่วร้ายใด ๆ เกิดแก่จิตใจของข้าพเจ้าได้ หลังจากกลับจากภาคเหนือได้ประมาณ ๓ เดือน คือราวเดือนสิงหาคม มีเพื่อนคนหนึ่งจะย้ายไปต่างจังหวัดโดยคำสั่งทางราชการก่อนจะออกเดินทาง พวกเพื่อน ๆ ก็ได้จัดให้มีการเลี้ยงส่งที่ภัตตาคารห้อยเทียนเหลา (ซึ่งเวลานั้นยังอยู่ที่ตรอกตั้งโต๊ะกัง ภายหลังเพลิงไหม้จึงย้าย) การเลี้ยงคืนนั้นมีบรรดาเพื่อนฝูงทั้งข้าราชการ พ่อค้าและคหบดีไปร่วมด้วยหลายท่าน มีการดื่มก่อนรับประทานอาหารซึ่งก็เป็นของธรรมดาเพื่อนฝูงต่างก็รินเหล้าผสมโซดาแจกจ่ายกันตามแต่ใครจะชอบผสมหนาหรือบาง ส่วนผู้ที่ไม่ใช่คอสุราก็ใช้น้ำหวานหรือโซดาแทนดื่มพอเป็นเพื่อนกันไป สำหรับตัวข้าพเจ้าในเรื่องการดื่มก็ไม่ยอมน้อยหน้าใครเหมือนกัน แต่เผอิญงานเลี้ยงครั้งนี้อยู่ในระหว่างเข้าพรรษา ซึ่ง

เป็นเวลาที่ข้าพเจ้างดดื่มเป็นเวลา ๓ เดือน ตลอดเวลาเข้าพรรษา จึงได้แต่ดื่มโซดาเปล่า ๆ แทน และนั่งมองเพื่อน ๆ ซึ่งดื่มกันอย่างสนุกสนาน

ระยะแรกของการดื่ม ทุกคนก็ยังรักษามารยาทตลอดจนการพูดจาก็เรียบร้อยรู้จักผู้ใหญ่ และรู้จักสิ่งใดควรสิ่งใดไม่ควร แต่พอดื่มเข้าไปตึง ๆ หน้าหูก็พลอยชักตึงไปด้วย เสียงที่พูดก็ดังกว่าเดิม การพูดมากขึ้นความเกรงอกเกรงใจและมารยาทที่ได้รักษาไว้ในตอนแรกก็ค่อย ๆ น้อยลงตามลำดับ จิตใจค่อย ๆ ตกอยู่ภายใต้อำนาจของน้ำเมา ความรู้สึกผิดชอบก็ค่อย ๆ หมดไป ผิดจากคนเดิมเป็นคนละคน แสดงความสนุกสนานอย่างสลึมสลือครึ่งหลับครึ่งตื่น สติไม่อยู่กับตัว เปรียบเหมือนคนครึ่งบ้าครึ่งดีนั่นเอง ข้าพเจ้าเห็นเพื่อนคนหนึ่งเดินตัวไม่ตรง ยังอุตส่าห์เที่ยวเข้าชนแก้วกับคนโน้นคนนี้ให้ยุ่งไปหมด พูดจาเอะอะเอ็ดตะโร บางครั้งอ้อแอ้เสียงลิ้นคับปาก ใครไม่ยอมชนแก้วดื่มด้วยก็เอ็ดตะโร ว่าด้วยถ้อยคำหยาบคาย ซึ่งตามปกติเวลาไม่เมาเป็นคนที่เรียบร้อยสุภาพ เป็นคนละคนกันกับเวลาเมา ข้าพเจ้าได้เห็นแล้วหวนกลับมาคิดถึงตัวเองก็รู้สึกละอายใจ คิดว่าถ้าข้าพเจ้าเมาแล้วก็คงมีท่าทางไม่น้อยไปกว่าเพื่อนคนนี้หรืออาจจะยิ่งกว่าด้วยซ้ำ ข้าพเจ้ายิ่งคิดก็ยิ่งอึดอัดไม่สบายใจ จึงลุกขึ้นจากโต๊ะ ตั้งใจจะหาที่สงบ ๆ ที่สามารถจะไประบายความอึดอัดนี้ออกเสียบ้าง แต่พอลุกขึ้นเดินไปได้ไม่กี่ก้าว ก็มีเพื่อนคนหนึ่งท่าทางเมาไม่ใช่น้อยเดินตุปัดตุเป๋เข้ามาขวางทางไว้แล้วถามว่าจะไปไหน ข้าพเจ้าบอกว่าจะไปห้องน้ำ แล้วก็จะเลี่ยงไปให้พ้น แต่เพื่อนผู้นั้นไม่ยอม พยายามชวนพูดชวนคุยด้วยเสียงอ้อแอ้ลิ้นไก่สั้น เสียงดังบ้างค่อยบ้าง เพราะฤทธิ์สุราจนแทบฟังไม่รู้เรื่อง เมื่อเห็นข้าพเจ้าทำท่ากระสับกระส่ายด้วยความรำคาญพยายามเลี่ยงไปไม่ฟังแกพูด แกก็ใช้มือตะปบอกเสื้อเอาไว้ ยื่นหน้าเข้ามาใกล้ข้าพเจ้า คำพูดที่แกพูดออกมาผสมกับลมหายใจที่คละไปด้วยกลิ่นเหล้าพ่นใส่หน้าข้าพเจ้าจนหายใจแทบไม่ออก แกถามว่า

"ทำไมวันนี้ลื้อไม่กินเหล้าวะ ?"

ข้าพเจ้าตอบว่า "หยุดเพราะเข้าพรรษา"

แกพูดอย่างไม่พอใจว่า "ไม่ได้ไม่ได้ หยุดทำไมกันวะ ลื้อต้องกินอั๊วจะผสมให้" พูดแล้วก็ปล่อยมือจากอกเสื้อของข้าพเจ้าหันไปหยิบขวดเหล้าและแก้วจากโต๊ะใกล้ ๆ ทำท่าจะผสม ข้าพเจ้าถือโอกาสนั้นรีบหลบออกมาที่เฉลียง เพื่อรับลมเย็นและระบายความอึดอัด ทั้งขอให้ได้

ห่างจากกลิ่นเหล้าควันบุหรี่และเสียงเอะอะของคนเมาสักครู่ อดคิดถึงตัวเองเวลาเมาไม่ได้คนอื่นเขาคงรำคาญเช่นกัน ขณะที่กำลังมองดูยวดยานที่สัญจรไปมาอยู่เบื้องล่าง ก็มีมือมาโอบหลังข้าพเจ้าไว้ เมื่อหันไปดูก็เห็นเพื่อนคนหนึ่งซึ่งอยู่ในจำพวกไม่ยอมเมา ปากคาบซิการ์ยืนยิ้มอยู่ เขาสัพยอกว่า

"เป็นไง คืนนี้ไม่เมากับเขาหรือ ?"

ข้าพเจ้าจึงตอบ "งดดื่มเวลาเข้าพรรษา"

เขาถามอีกว่า "มีเหตุผลอะไรเวลาเข้าพรรษาจึงไม่ดื่ม"

ข้าพเจ้าจึงตอบว่า "ก็ไม่มีเหตุผลอะไรมากนัก เพียงแต่อยากจะตรวจสอบดูใจเรายังเข้มแข็งดีหรือว่าตกเป็นทาสน้ำเมาไปแล้ว"

"ไอ้การตกเป็นทาสน้ำเมาเป็นยังไง ?" เขาถามต่อไปอีก

"การตกเป็นทาสน้ำเมานั้น คือหยุดดื่มไม่ได้ เพียงแต่เห็นขวดเหล้าก็มีความกระหายอยากดื่มจนมือไม้สั่นรินเหล้าแทบไม่ทัน อวัยวะต่าง ๆ ในตัวก็เคลื่อนไหวผิดปกติไป แต่พอได้ดื่มแล้วอาการที่ผิดปกติเหล่านี้ก็หายไป แต่ถ้าไม่ได้ดื่มก็ทุรนทุรายไม่มีความสุข นี่คืออาการของคนที่ตกอยู่ภายในอำนาจน้ำเมา เหตุผลอีกข้อหนึ่งของผมที่ไม่ดื่มเหล้าเวลาเข้าพรรษาก็เห็นจะเป็นเหตุผลทางศาสนา ถึงแม้ว่าตามปกติเราจะไม่ใช่คนที่ดีนัก แต่เพียงเวลา ๓ เดือน ก็ขอให้มีโอกาสเป็นคนดีกับเขาบ้างโดยละเว้นความชั่วประพฤติตามศีล ๕ ข้อ คิดว่าเราควรจะถือศีล ๕ ในระยะ ๓ เดือน ก็ยังดีกว่าไม่ได้ทำอะไรเลยนอกจากดื่มตลอดปี นอกจากนั้นเข้าพรรษาเป็นหน้าฝน เราส่วนมากก็อยู่ตามตรอกตามซอย ฝนตกถนนก็เละเป็นโคลนตมและลื่น (สมัยก่อนนั้นหน้าฝนตามตรอกซอยเต็มไปด้วยโคลนตม) ขนาดคนดี ๆ เดินระวัง ๆ ก็ยังเดินลำบาก แล้วคุณลองคิดดูสิว่า คนเมาจะเดินลำบากแค่ไหน ซ้ำถ้าฝนตกเปียกดึก ๆ ดื่น ๆ พอดีพอร้ายเลยเป็นปอดบวม อย่างน้อยก็เป็นหวัด"

เพื่อนผู้นั้นพอได้ฟังเหตุผลของข้าพเจ้าแล้ว ก็ยิ้มอย่างพอใจ แล้วพูดว่า "เข้าทีดีนี่เหตุผลของคุณ" ข้าพเจ้าก็ยิ้ม แต่แล้วก็ต้องสะดุ้ง เมื่อได้ยินเขาพูดต่อไปว่า

"ไอ้พวกขี้เมาคืนนี้ นิวแซนด์ฉิบหายเลย ผมรู้สึกว่าคุณเป็นคนดีหน่อยที่ไม่เมาด้วย ไม่งั้นคงได้เห็นคุณเอาขันใส่น้ำแข็งครอบหัวเต้นระบำเหมือนคราวก่อนอีก"

ข้าพเจ้าได้แต่ยิ้มแห้ง ๆ ไม่รู้จะตอบว่าอย่างไร นึกละอายใจที่ยังมีผู้อุตส่าห์จำความระยำเอาไว้ คืนนี้ข้าพเจ้าต้องคิดมากว่า ทำไมหนอเพื่อนคนนี้จึงเรียกเพื่อน ๆ ว่า "ไอ้พวกขี้เมานิวแซนด์ฉิบหายเลย" มันเป็นคำที่ออกจะแรงสำหรับเพื่อนฝูง ถ้าเป็นคนอื่นที่ไม่รู้จักกันใช้คำนี้ก็รู้สึกจะชังหน้ากันมาก และแล้วข้าพเจ้าก็นึกออกว่า ก่อนที่เขาจะออกมาคุยกับข้าพเจ้านั้น เพื่อนคนหนึ่งซึ่งเมาและเที่ยวท้าชนแก้วเหล้ากับใคร ๆ ได้ไปท้าชนแก้วกับเขาว่าใครจะดื่มหมดก่อนกัน เพื่อนผู้นี้เป็นผู้ที่ตั้งอยู่ในความไม่ประมาทโดยไม่ยอมเมา และไม่ขอสู้ในการดื่มเพราะมันจะเด่นในทางชั่วคนที่ท้าชนแก้วก็ไม่พอใจ ยื่นถือแก้วเหล้าเก้ ๆ กัง ๆ และจะเป็นด้วยเจตนาแกล้งหรือบังเอิญก็ไม่ทราบ เหล้าที่เขาถือได้หกราดกางเกงเพื่อนผู้นี้ไปแถบหนึ่ง เขาจึงหลบมาระบายอารมณ์อันขุ่นมัวข้างนอกเช่นเดียวกับข้าพเจ้า และระบายออกให้ข้าพเจ้าฟังด้วยอย่างไรก็ตามคำที่เขาว่าพวกขี้เมาเขาจะหมายถึงคนขี้เมาที่อยู่ในกลุ่มนั้น คือ เพื่อน ๆ แต่ข้าพเจ้าก็อดที่จะสะเทือนใจไม่ได้ ถึงแม้ว่าในเวลานี้ข้าพเจ้าจะไม่เมาและคำพูดก็มิได้หมายถึงข้าพเจ้าเข้าไปด้วย แต่ข้าพเจ้าก็เคยเป็นขี้เมา คนที่กำลังสนุกสนานด้วยฤทธิ์น้ำเมา คงไม่มีใครทราบว่ามีใครเขาพูดถึงตนว่าอย่างไร คนเราเวลาไม่เมาก็น่านับถือเพราะสติอยู่กับตัว รู้จักควบคุมตัวคนก็ยกย่องเรียกท่านนั่นคุณนี่ แต่พอถึงเวลาเมาไร้สติเอะอะเอ็ดตะโร ก่อความรำคาญแก่คนอื่นเขาก็เรียกรวมเป็นพวกว่า "ไอ้พวกขี้เมา" ยิ่งถ้าไปทำความเดือดร้อนให้เขาไม่พอใจหน่อยก็ไม่พ้นที่จะถูกด่าและดูถูกลับหลัง ข้าพเจ้าบอกไม่ถูกว่าสะเทือนใจเพียงใดที่ได้ฟังคำนี้ รู้สึกว่าผู้พูดออกมานั้นแสดงการหมดความนับถือและดูหมิ่นรังเกียจไปในตัวด้วย ข้าพเจ้าเองก็คงจะเคยโดนมาแล้วระหว่างที่เมา และก็คงไม่รู้เรื่องรู้ราวว่าใครเขาว่า เพราะไม่มีใครบอก เช่นเดียวกับเพื่อนที่เมาในเวลานี้ ข้าพเจ้าก็ไม่บอกเพราะมันจะมากเรื่อง

เมื่อกลับมาถึงบ้านในคืนนั้น ข้าพเจ้านอนไม่หลับนึกถึงท่าทางของคนเมา และก็หวนกลับมาคิดถึงตัวเอง เวลาที่ข้าพเจ้าเมากลับมาบ้านมักจะอาเจียนออกมาทั้ง ๆ ที่ไม่ได้ทานอาหารเข้าไปกี่มากน้อย ร้อนถึงแม่ต้องลุกขึ้นมาต้มน้ำร้อนเช็ดตัวให้ เพราะข้าพเจ้าเองนั้นลุกไม่ไหวได้แต่นอนคายอาหารเก่า ถ้าแม่เอากระโถนมารับไม่ทันก็เลอะเทอะไปหมดทุกที ทำให้แม่ต้องลำบากอดตาหลับขับตานอน ทรมานกายเพราะความเมาของข้าพเจ้า แต่แม่ก็ไม่ว่าอะไร นอกจากเตือนว่าอย่าดื่มให้มากนัก ดื่มแต่พอสมควร ยิ่งคิดก็ยิ่งเห็นโทษของน้ำเมา ข้าพเจ้านอนกระสับ

กระส่ายอยู่จนดึก เสียงกังวานของพระพุทธรูปที่ลพบุรียังติดแน่นอยู่กับโสตประสาทมิรู้ลืม นึกไปนึกมาก็ยิ่งเห็นเด่นชัดขึ้นทุกที อา! ข้าพเจ้านึกได้แล้ว ความชั่วที่ท่านบอกนั้นก็คือน้ำเมานั่นเอง ข้าพเจ้าได้ค้นพบความชั่วในตัวข้าพเจ้าแล้ว ความชั่วที่ผิดศีลข้อ ๕ ของสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อนึกถึงเช่นนั้นข้าพเจ้าตั้งใจเด็ดขาดแล้วว่าเลิกดื่มเหล้า เมื่อคิดได้เช่นนี้จิตใจก็ค่อยสบายขึ้น อุปมาเหมือนคนที่ตกอยู่ในความมืด เมื่อพบแสงสว่างก็มีแต่ความยินดีและชุ่มชื่นใจ และในไม่ช้าข้าพเจ้าก็หลับอย่างเป็นสุข

ต่อมาในปลายเดือนตุลาคมปีเดียวกัน ซึ่งเลยวันออกพรรษามาแล้วข้าพเจ้าได้รับบัตรเชิญในงานขึ้นบ้านใหม่พร้อมกับทำบุญวันเกิดของเพื่อนสนิทคนหนึ่ง และซ้ำยังเป็นคอเหล้าด้วย ครั้งแรกข้าพเจ้ายังตัดสินใจไม่ถูกว่าควรจะไปร่วมงานหรือไม่ เพราะได้ตั้งใจแล้วว่าจะเลิกดื่มเหล้าอย่างเด็ดขาด แต่ยังไม่ได้บอกเพื่อนฝูงให้รู้ ข้าพเจ้าไม่แน่ใจตนเองว่าจะแข็งใจปฏิเสธคำคะยั้นคะยอของเพื่อนได้หรือไม่ ถ้าเผื่อว่าจะไปงานคราวนี้ เพราะบรรดาพวกเพื่อน ๆ ต่างก็มั่นหมายไว้ว่า ออกพรรษาแล้วจะดื่มกับข้าพเจ้าให้เต็มที่สักที เวลาข้าพเจ้าเมาเหล้าทุกครั้งทุกคราวก็กลายเป็นคนตลกคะนองไม่ค่อยมีความละอาย ไม่เป็นตัวของตัวเอง ซึ่งเวลาไม่เมาทำไม่ได้ จึงเป็นที่พออกพอใจของเพื่อน ๆ ด้วยกัน ตอนเข้าพรรษาพวกเขาก็พากันบ่นว่าขาดคนดื่ม คือข้าพเจ้าไปเสียคนหนึ่งหมดสนุกไปเป็นกอง เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วเป็นการลำบากใจสำหรับที่จะบอกกับเขาเหล่านั้นว่า

"บัดนี้อั๊วเลิกดื่มอย่างเด็ดขาดแล้ว" เขาคงจะไม่ยอมฟังเสียงข้าพเจ้าแน่ ยิ่งเวลาเมาแล้วยิ่งพูดกันไม่รู้เรื่องจะอธิบายเท่าใดก็คงไม่มีประโยชน์ข้าพเจ้าจึงคิดว่างานนี้จะไม่ไป เพียงแต่จะส่งของขวัญไปให้แล้วค่อยเขียนจดหมายบอกสาเหตุแห่งการตัดสินใจเลิกดื่มไปให้เพื่อนทราบภายหลัง แต่อีกใจหนึ่งก็ค้านว่ามันจะเป็นการหักโหมเกินไป ถ้าอยู่ดี ๆ ก็หายไปไม่ยอมพบหน้าเพื่อนฝูง ซึ่งเสียแรงคบกันมาเป็นปี ๆ เคยร่วมทุกข์ร่วมสนุกกอดคอดื่มกันมานับครั้งไม่ถ้วน เลยคิดว่าควรจะไปดีกว่า และจะได้บอกกล่าวเพื่อนฝูงที่อยู่พร้อมหน้าเสียทีเดียวให้ทราบว่าข้าพเจ้าขออำลาออกจากสมาชิกเครื่องดองของเมาแล้วอย่างเด็ดขาด เพราะมันเป็นอบายมุขหรือทางแห่งความชั่วที่ร้ายแรงอย่างหนึ่ง ที่ใครดื่มอ้างว่าเพื่อโน่นเพื่อนี่ก็เป็นเพียงเข้าข้างตัวผู้ที่อยากดื่มเท่านั้น คิดดูแล้วเห็นว่าไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย ดีใจก็ดื่มเหล้า เสียใจก็ดื่มเหล้า ดื่มได้ทุก

เวลาและทุกงาน นอกจากจะทำให้เสียทั้งเงินเสียเวลาเสียเกียรติ แล้วยังพลอยทำให้ร่างกายทรุดโทรมไปอีกด้วย ในที่สุดข้าพเจ้าก็ตัดสินใจแน่นอนว่าจะไป ไปเพื่อจะได้ประกาศความตั้งใจและเหตุผลไปในตัวด้วย และข้าพเจ้าจะพยายามชี้แจง โทษของน้ำเมาเพื่อให้เพื่อน ๆ ทราบ

ครั้นถึงกำหนด เมื่อไปถึงบ้านงานก็ได้พบเพื่อนผู้เป็นเจ้าภาพออกมายืนรับแขกที่หน้าประตูใหญ่ เมื่อเขาเห็นข้าพเจ้าก็ยิ้มและแสดงอาการดีใจตรงเข้ามาตบไหล่อย่างสนิทสนม หัวเราะและพูดว่า

"วันนี้ขอให้เต็มที่หน่อยนะออกพรรษาแล้วนี่ โน่นพวกเรารออยู่ทางเรือนต้นไม้แน่ะ วันนี้จัดพิเศษ"

ข้าพเจ้าได้แต่ยิ้มแห้ง หลุดปากออกมาว่า "ไม่......อ๊ว..." เจ้าภาพมองหน้าข้าพเจ้าอย่างสงสัย พอดีมีแขกคนอื่นเดินเข้ามา เขาจึงละความสนใจจากข้าพเจ้าหันไปต้อนรับแขกต่อไป เมื่อเข้าไปในสนามก็เห็นแขกอื่น ๆ ทยอยกันเข้ามาอยู่ก่อนแล้ว เมื่อข้าพเจ้าตรงไปเคารพบิดาของเพื่อนพร้อมของขวัญ ท่านก็ให้ศีลให้พร แล้วข้าพเจ้าเดินออกมาไปรวมนั่งกับแขกที่ได้รับเชิญ นึกในใจว่า เป็นการถูกต้องที่ตัดสินใจมาในงานนี้ หากว่าจะไม่ดื่มเหล้าแต่สนุกไปกับพวกดื่มเหล้าก็ได้ ไม่เห็นจำเป็นจะต้องพลอยดื่มไปด้วย เช่นเวลาเข้าพรรษายังพลอยสนุกโดยไม่ได้ดื่ม การที่จะออกปากบอกเลิกดื่มทันทีมันก็ค่อนข้างลำบากและพูดไม่ค่อยออก เพราะยังกระดากแม้ข้าพเจ้าจะไม่ได้ตกเป็นทาสน้ำเมาก็จริง แต่มันก็เป็นสิ่งที่เคยชอบ และข้าพเจ้าก็เป็นคนขี้เกรงใจเพื่อนฝูงมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว ขณะที่กำลังเดินคิดหาวิธีอยู่นั้น ก็ได้ยินเสียงใครคนหนึ่งเรียกชื่อข้าพเจ้า เมื่อหันไปดูก็เห็นเพื่อนรุ่นพี่ซึ่งรู้จักสนิทสนมกันมาก อายุแก่กว่าข้าพเจ้าและเรารู้จักรักใคร่มาแต่เด็ก ๆ ข้าพเจ้านับถือเหมือนพี่ชายแท้ ๆ กำลังกวักมือเรียก พี่คนนี้เป็นคนดีน่านับถือมาก อันคนดีนั้นแม้ว่าเราจะไม่รู้จักตัวไม่เคยคบหาสมาคมด้วยแต่เพียงได้ยินชื่อหรือกิตติศัพท์ความดีของเขา เราก็รู้สึกยกย่องนับถือเป็นทุนอยู่แล้ว ตรงข้ามถ้าเราทราบว่าใครเป็นคนที่มีจิตใจชั่วช้าเลวทราม ถึงเราจะไม่รู้จักเพียงแต่ได้ยินชื่อเสียงก็รู้สึกเกลียดชังอยากจะออกห่างไม่อยากคบหาสมาคมเสียแล้ว ฉันใดก็ฉันนั้น พี่ผู้นั้นเป็นคนดีอยู่ในศีลธรรม ข้าพเจ้ามีความดีใจที่ได้พบ จึงตรงเข้าไปทำความเคารพ คุณพี่ก็ทักว่า

"เป็นไง หมู่นี้เมาเหมือนเดิมหรือเปล่า ?"

ข้าพเจ้าตอบอย่างอาย ๆ ว่า "หมู่นี้ไม่เมาหรอกครับ เพราะเข้าพรรษา" คุณพี่ยิ้มอย่างพอใจ เมื่อทราบเหตุผลของข้าพเจ้า

"นี่ก็ออกพรรษาแล้วนี่ เพื่อนฝูงมารวมกันพร้อมหน้าคงสนุกใหญ่ละซีนะ"

ข้าพเจ้ารีบตอบอย่างภูมิใจว่า "ไม่ละครับคุณพี่ผมตั้งใจแล้วว่าจะไม่ดื่มอีกต่อไป" คุณพี่มองดูหน้าข้าพเจ้าอย่างประหลาดใจ และไม่เชื่อหูตนเองจึงย้อนถามข้าพเจ้าอีกว่า

"ไหน ! พูดว่าอย่างไรนะ พูดใหม่อีกทีซิ"

ข้าพเจ้าอดขำไม่ได้ แต่ก็พูดทวนให้ฟังอีกครั้งหนึ่ง เมื่อได้ยินถนัดคุณพี่ก็หัวเราะอารมณ์ดี แล้วพูดว่า

"เลิกดื่มได้ก็วิเศษน่ะซีน้องชาย ถ้าทำได้อย่างพูดก็ขอแสดงความยินดีด้วย แล้วนี่เพื่อนฝูงเขารู้หรือยัง"

ข้าพเจ้าบอกว่ายังไม่บอกใคร คุณพี่บอกว่า

"ขอให้พี่แสดงความยินดีเป็นคนแรกนะ พี่ก็เคยเห็นมาแล้วว่า เหล้าไม่เคยให้คุณกับใคร มีแต่โทษเสียเงินทองเสียสุขภาพ มิหนำซ้ำใครมาเห็นเข้าเวลาเมา เขาก็หมดความนับถือเสื่อมศรัทธา เหล้าทำให้ขาดสติยั้งคิดมีแต่ความประมาท และเป็นบ่อเกิดแห่งการวิวาทการฆาตกรรม"

ข้าพเจ้านั่งฟังอย่างสงบ และเห็นจริงด้วยทุกประการ นี่ถ้าหากเป็นเมื่อก่อนที่ข้าพเจ้ายังชอบดื่มอยู่ละก็ข้าพเจ้าคงจะไม่ยอมรับฟัง และคงต้องเถียงว่าไม่จริงเป็นแน่ แต่บัดนี้ข้าพเจ้ากลับชอบคำพูดเช่นนี้ คุณพี่กล่าวต่อไปอย่างช้า ๆ ว่า

"มีสมัยหนึ่งออกจะโบราณสักหน่อย ทางยุโรปเขามีการแข่งดื่มเหล้ากัน ดื่มกันเป็นแกลลอน ๆ ทีเดียว ผลที่สุดคือ คนชนะที่ ๑ ตายในเวลา ๑๘ ชั่วโมงต่อมา คนชนะที่ ๒ ตายในเวลา ๒๔ ชั่วโมงต่อมา และคนที่ ๓—๕ ก็ตายตามเป็นลำดับ พี่เคยอ่านพบในหนังสือฝรั่งแต่จำไม่ได้แน่นักว่า เข้าแข่งขันกันกี่คนและตายไปกี่คน เพราะมันนานมาแล้ว จำได้แต่ตายกันเป็นลำดับ จนนายแพทย์ไม่สามารถช่วยเหลือได้ จากนั้นก็ไม่ได้ข่าวว่ามีการแข่งขันชนิดนี้ที่ไหนอีก ทั้งในยุโรปและอเมริการัฐบาลอเมริกันก็เห็นโทษของการดื่มสุรา ถึงกับเคยออก

กฎหมายห้ามดื่มอยู่พักหนึ่ง และถือว่าเหล้าเป็นของต้องห้ามไม่ยอมให้เข้าในประเทศอีก ชาวอเมริกันที่เดินทางเข้ามาในเมืองไทยพากันดื่มแต่น้ำหวานและโซดา พวกนี้เขาถือกันเคร่งครัดและซื่อสัตย์ต่อรัฐบาลของเขาและตัวเอง แม้จะออกมานอกประเทศแล้วก็ยังไม่ยอมดื่ม"

ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังนั่งฟังอยู่อย่างใส่ใจ ทันใดนั้นก็มีมือของใครคนหนึ่งมาฉุดข้าพเจ้าให้ลุกขึ้นแล้วว่า

"เฮ้ย! ลื้อนั่งผิดที่เสียแล้ว ที่นั่งของลื้ออยู่ทางโน้น เจ้าภาพเขาจัดไว้ให้เสร็จแล้ว" ว่าแล้วเพื่อนคนนั้นก็หันไปขอโทษคุณพี่ในการที่เขาเข้ามาขัดจังหวะสนทนา ข้าพเจ้าเห็นคุณพี่ยิ้มเศร้า ๆ พยักหน้าและพูดว่า

"ไม่เป็นไร เชิญตามสบายเถิด"

สายตาของคุณพี่จ้องมายังข้าพเจ้าเต็มไปด้วยความสงสารเห็นอกเห็นใจที่ข้าพเจ้าซึ่งตั้งใจจะกลับตัวเป็นคนดี แต่ก็คงนึกว่าไม่สำเร็จ ข้าพเจ้าจำต้องเดินตามเพื่อนมาด้วยใจคอไม่เป็นปกติ เมื่อมาถึงโต๊ะซึ่งเต็มไปด้วยสุราและกับแกล้ม มีเพื่อน ๆ นั่งกันอยู่ประมาณสี่ห้าคน ในจำนวนนั้นมีสองสามคนที่ดื่มเข้าไปจนหน้าตึงแล้ว แต่พวกที่เหลือยังดูเฉย ๆ และพูดจากันพอรู้เรื่อง คงจะเพิ่งมาถึงไม่นานนัก ข้าพเจ้าชักวิตกกลัวจะพูดกันไม่รู้เรื่องจะกลายเป็นข้าพเจ้าเล่นตัวไม่ยอมดื่ม อย่างไรก็ตามข้าพเจ้าต้องบอกให้ได้ แม้จะท้อใจอยู่บ้างที่เพื่อน ๆ ซึ่งตั้งใจจะสนุกสนานกันเต็มที่ต้องผิดหวัง แข็งใจพูดออกไปว่า

"วันนี้อั๊วต้องขอโทษที่จะไม่ดื่ม เพราะได้ตั้งใจแล้วว่าจะเลิกดื่มอย่างเด็ดขาด ขอโทษด้วยนะ" แล้วข้าพเจ้าก็ได้ยินเสียงไม่ต่ำกว่าสองเสียง ตะโกนว่า

"พูดอะไรโว้ย พูดใหม่อีกทีซิวะ ?" ข้าพเจ้าต้องกลืนน้ำลายแล้วจึงพูดทวนซ้ำอีกครั้งหนึ่ง แล้วก็ได้ยินเสียงตะโกนขึ้นว่า

"เฮ้ย นี่มันจะตัดญาติขาดมิตรกันอย่างไม่ยอมดูหน้ากันเลยนี่โว้ย หรือว่าลื้อเกิดไม่ชอบหน้าใครในหมู่พวกเรา" ข้าพเจ้าสั่นศีรษะตอบว่า "เปล่าเลย เพื่อนทุกคนในที่นี้เป็นเพื่อนที่ดีของอั๊ว แต่อั๊วมาคิดได้ว่าการดื่มไม่เคยให้คุณ..." ข้าพเจ้ายังไม่ทันจะพูดให้จบก็มีเสียงตะโกนจากเพื่อนที่กำลังเมาว่า "เฮ้ย หยุดโว้ย พอทีไอ้การดื่มเหล้าน่ะมันมีมาแต่โบราณแล้ว ทวดอั๊ว

ปู่อั๊ว พ่ออั๊ว ท่านก็ดื่มกันมานานแล้ว เอาอย่างนี้ก็แล้วกัน ลื้อลองถามเพื่อน ๆ ดูทีว่า มีใครเขาอยากให้ลื้อเลิกดื่มบ้าง เอ้า ! พวกเราใครเห็นดีจะให้เพื่อนเราเลิกดื่มเหล้าบ้างวะ ?"

เสียงพวกที่นั่งอยู่จำนวนครึ่งตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า "ไม่ยอมให้เลิกโว้ย" เพื่อนคนนั้นพูดต่อไปว่า "เห็นไหม ไม่มีใครยอมให้ลื้อเลิก ลื้อจะทิ้งเพื่อนไปได้ยังไงวะ ถ้าลื้อเลิกรัฐบาลก็ขาดภาษีรายได้ซีวะ ช่วยอุดหนุนรัฐบาลหน่อยซิโว้ย"

ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าจะตอบว่าอย่างไรดี มันเป็นความผิดของข้าพเจ้าเองที่มาพูดผิดเวลา คือพูดในขณะที่พวกเพื่อน ๆ กำลังตกอยู่ใต้อำนาจน้ำเมา หันไปดูเพื่อนอีกสามสี่คน ซึ่งยังมีสติอยู่บ้าง เขาก็ได้แต่แสดงความเห็นอกเห็นใจออกมาทางสายตาเท่านั้น แต่จะมีประโยชน์อะไรในเมื่อไม่ช้าเขาก็จะเมาแล้ว พวกแรกเมื่อกล่าวเช่นนั้นแล้วก็ช่วยกันผสมเหล้ากับโซดา ยื่นส่งให้ข้าพเจ้าถึงปาก ข้าพเจ้าพยายามขอตัวและคิดว่าถ้าเผื่อไม่มีใครเห็นใจเห็นชอบกับความคิดหรือเห็นอกเห็นใจที่จะให้ข้าพเจ้าเลิกดื่ม ข้าพเจ้าก็คิดว่าจะปลีกตัวเดินออกไปจากโต๊ะเฉย ๆ แม้ว่าจะเป็นสิ่งที่เด็ดขาดไม่ควรทำ และมันออกจะรุนแรงเกินไปจนทำให้เพื่อน ๆ โกรธหาว่าอวดดีก็ตามแต่เมื่อหวนคิดว่าเราเคยดื่มด้วยกันมาเป็นปี ๆ ไม่ว่าวันเสาร์หรืออาทิตย์ มักจะพบพวกเราเสมอที่ ซ่วนหลี บาร์ไก่ขาว สยามโฮเต็ล ความสัมพันธ์ถึงขั้นนี้เป็นการลำบากที่จะยืนกรานปฏิเสธและทำสิ่งที่กระเทือนใจเพื่อนควรจะหาทางออกอย่างบัวไม่ให้ช้ำน้ำไม่ให้ขุ่นดีกว่า แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ต้องคิดหาทางออกนานนัก พอดีเพื่อนคนหนึ่งคงจะเห็นใจข้าพเจ้า จึงพูดขึ้นอย่างเป็นกลาง ๆ ว่า

"นี่ขอให้อั๊วพูดหน่อยนะ แล้วก็ขอให้พูดจบเสียก่อนอย่าเพิ่งขัด อั๊วจะพยายามพูดให้ยุติธรรมที่สุด ฟังนะ ไอ้การที่เพื่อนเราจะเลิกดื่มเหล้ามันก็เป็นความดีอย่างหนึ่งของมัน ถ้าเราจะขัดขวางไม่ยอมให้มันเลิก มันก็จะเป็นการเห็นแก่ตัวเกินไป การดื่มเหล้ามันเป็นความชั่วจริง ๆ เรารู้ แต่เราก็ชอบ มันอยากเป็นคนดี เราก็ควรจะส่งเสริม ใครอยากเลิกก็เลิกไป ใครอยากดื่มก็ดื่มไป แต่ว่าจู่ ๆ จะมาบอกเลิกกระทันหันอย่างนี้ เพื่อนฝูงก็จะเสียน้ำใจกัน ไหน ๆ ก็จะเลิกดื่มแล้วขอให้ฉลองกันเป็นครั้งสุดท้ายสักวันหนึ่ง พวกเราเห็นเป็นอย่างไร ?" แล้วเพื่อนผู้นั้นก็หันมาพูดกับข้าพเจ้าว่า

"ลืออย่าเพิ่งด่วนทิ้งเหล้าทิ้งเพื่อนฝูงไปเร็วนักซิ ที่อั๊วพูดมานี่ใครเห็นดีด้วยบ้าง?" ทุกคนในโต๊ะเห็นพ้องต้องกันหมด ข้าพเจ้าเองก็ไม่รู้จะรับหรือปฏิเสธดี ถ้าปฏิเสธก็ดูจะเป็นการเล่นตัวเกินไป เพียงครั้งเดียวเท่านั้น คือครั้งนี้และเป็นครั้งสุดท้าย จึงตกลงตามใจเพื่อนฝูง แต่ขอเปลี่ยนเป็นเบียร์แทน เพราะคิดว่าถ้าระวังตัวคงทำให้เมาน้อยกว่าเหล้าหน่อย เพื่อนคนนั้นก็เรียกคนรับใช้เข้ามากระซิบสั่งอะไรสองสามคำ สักครู่คนรับใช้ก็เอาเบียร์มาให้ข้าพเจ้าแก้วหนึ่ง เพื่อน ๆ คะยั้นคะยอให้ดื่ม ข้าพเจ้าจึงดื่ม พอแก้วเบียร์จรดริมฝีปากขนลุกซู่ขึ้นมาทันที เห็นจะเป็นเพราะข้าพเจ้าได้ทำลายความตั้งใจเดิมนั่นเอง เบียร์แก้วนั้นรู้สึกว่าจะฉุนแรงกว่าธรรมดา จึงชักสงสัย แต่ก็ไม่ได้ถามและตั้งใจจะดื่มเพียงแก้วเดียวเท่านั้น แต่เพื่อน ๆ ก็ไม่ยอม บอกว่าวันนี้วันสุดท้ายต้องเอาให้เต็มที่หน่อย จากนั้นก็ช่วยกันผสมวิศกี้กับโซดามาให้ ข้าพเจ้าขอเพียงเบียร์ เพื่อนจึงหัวเราะและบอกว่า แก้วแรกที่ข้าพเจ้าดื่มคือเหล้าผสมเบียร์ เพราะเขาบอกให้คนใช้เอาเหล้าเติมลงไปในเบียร์ มิน่าเล่าข้าพเจ้าจึงสงสัยตั้งแต่ต้นว่ามันผิดกว่าเบียร์ธรรมดา และยิ่งเมามากกว่าเหล้าผสมโซดา ข้าพเจ้าเลยตกกระไดพลอยโจน ไหน ๆ ก็เสียรู้แล้วเลยฉลองเป็นครั้งสุดท้ายเลยดื่มกันใหญ่ ในคืนนั้นข้าพเจ้าเมามากครองสติไม่อยู่ เพราะเมื่อออกจากบ้านงานแล้ว พวกเพื่อน ๆ ยังจับพาตระเวนด้วยรถยนต์ไปตามบ้านเพื่อน พอไปถึงบ้านเพื่อนคนหนึ่งจำได้ลาง ๆ ว่าเขาเข้าไปปลุกภรรยาให้ลุกขึ้นมาหากับแกล้ม แล้วก็ค้นเหล้าที่เก็บไว้มาเปิดบาร์ดื่มฉลองข้าพเจ้ากันอย่างสนุกสนาน จากนั้นก็เปะปะกลับบ้านกันทีละคนสองคน จนเหลือชนิดหัวราน้ำสองสามคน รวมทั้งข้าพเจ้าด้วย เราตะโกนร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนานตามประสาคนขี้เมา ขณะนั้นก็มีเสียงเคาะประตูบ้าน แม่บ้านของเพื่อนไปเปิดประตูก็พบหญิงผู้หนึ่งเข้ามาในบ้าน หน้าตาตื่นและขอร้องว่า

"คุณคะ ดิฉันต้องขอโทษคุณด้วยที่เข้ามาขัดความสำราญของพวกคุณ ขอความกรุณาเถิดค่ะ บุตรดิฉันแกป่วยนอนไม่ค่อยหลับ ยิ่งได้ยินเสียงเพลงของพวกคุณแกยิ่งสะดุ้งผวา ร้องกวนใหญ่ นี่ก็เกือบตีสามแล้ว โปรดเห็นแก่ดิฉันเถิดค่ะ ขอโทษด้วยนะคะ"

ภรรยาของเพื่อนซึ่งเป็นเจ้าของบ้านก็รับรองว่า จะกำชับไม่ให้ทำเสียงดังให้เด็กตกใจอีก พร้อมทั้งกล่าวคำขอโทษที่ทำเสียงรบกวน ต่อจากนั้นข้าพเจ้าก็จำไม่ได้ว่ากลับบ้าน

เวลาเท่าใด และกลับมาได้อย่างไร รู้แต่ว่าดื่มเข้าไปมากโดยที่อาหารเย็นไม่ได้ตกถึงท้องเลย จะมีก็เพียงกับแกล้มเล็กน้อยเท่านั้น ทั้ง ๆ ที่เจ้าภาพได้จัดโต๊ะจีนเลี้ยงเป็นงานใหญ่

พอย่ำรุ่งค่อยสร่างเมา รู้สึกเป็นไข้เมื่อยไปหมดทั้งตัว อ่อนเพลียไม่มีแรงจนแทบกระดิกตัวไม่ไหว ปวดเมื่อยตามตัวเป็นกำลัง บิดาของข้าพเจ้าจึงไปตามหมอนวดที่มีชื่อเสียงมานวดให้ ในเช้าวันนั้น เป็นครั้งแรกในชีวิตที่ข้าพเจ้ารู้จักการนวด เพราะตามปกติถ้ามีใครมานวดแขนขา ข้าพเจ้าจะรู้สึกจั๊กกระจี้จนทนไม่ได้ แต่ขณะนี้เมื่อยมากจนไม่รู้สึกจั๊กกระจี้เลย การนวดไม่ได้ทำให้ข้าพเจ้าดีขึ้นเลย หมอนวดเห็นเช่นนั้นจึงบอกว่า

"ถ้าลุงนวดไม่หายละก้ออย่านอนใจ รีบไปหาหมอรักษาเสียโดยเร็ว"

เมื่อได้ยินเช่นนั้น ความอ่อนเพลียที่เป็นอยู่แล้วก็มากขึ้นอีก กำลังก็พลอยถอยลง คืนนั้นข้าพเจ้านอนไม่หลับเลยตลอดคืน รุ่งเช้ามารดาข้าพเจ้าเห็นอาการทรุดลงจึงไปตามแพทย์แผนโบราณมารักษา ผ่านมาสองสามวัน แต่อาการก็ยิ่งทรุดหนักลงอีก มีทั้งอาการหายใจถี่หอบ หัวใจเต้นเร็วจนเห็นได้ชัด ซ้ำยังหลับไม่ได้เลยตลอดวันตลอดคืน ถึงกับปัสสาวะออกมาเป็นเลือดสด ๆ ข้าพเจ้าจึงขอร้องให้เพื่อนที่มาเยี่ยมไปรับนายแพทย์ประวัติ ฯ ซึ่งขณะนั้นเป็นแพทย์ประจำอยู่ที่โรงพยาบาลกลาง และเป็นเพื่อนที่ข้าพเจ้านับถือผู้หนึ่ง นายแพทย์ประวัติ ฯ เมื่อทราบว่าข้าพเจ้าป่วยมากก็รีบมาดูอาการทันที หลังจากตรวจอาการแล้วฉีดยาและให้ยาไว้รับประทาน หมอมีสีหน้าวิตกและแสดงทีท่าว่าหนักใจมากรีบกลับไปมอบเวรยามที่โรงพยาบาลในไม่ช้าก็กลับมาอีกเพื่อดูอาการไข้ และคืนนั้นหมอได้กรุณาเฝ้าไข้ตลอดคืนข้าพเจ้าเห็นใจหมอมากเพราะงานทางโรงพยาบาลก็ล้นมืออยู่แล้วยังอุตส่าห์อดหลับอดนอนมาเฝ้าไข้ตลอดรุ่ง คืนนั้นข้าพเจ้าหอบมากจนไม่สามารถนอนราบตามธรรมดาได้ต้องเอาหมอนหนุนหลังให้สูงขึ้น มิฉะนั้นจะรู้สึกแน่นหน้าอกจนหายใจไม่ออก หมอได้ฉีดยาให้หลายเข็มแต่ก็สงบไปได้เป็นพัก ๆ เท่านั้น บัดนี้ข้าพเจ้ารู้สึกตัวแล้วว่าอาการหนัก เพราะรู้สึกภายในร่างกายมีเสียงดังเสทือนมาก และไม่เป็นจังหวะคล้ายว่าส่วนใดส่วนหนึ่งจะพังออกมา คิดว่าก่อนที่ร่างกายจะแตกดับลงไป ก็ขอทำจิตใจเข้มแข็งอยู่ในความสงบ ตัดความกลัวตัดความกังวลและตัดความห่วงใยเสียทั้งสิ้น คิดว่าความ

ตายเป็นของธรรมดาของสัตว์โลก ความกลัว ความกังวลห่วงใยเป็นทุกข์ทรมานใจไม่ให้สงบ ความตายนั้นไม่มีใครหนีพ้น แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นยอดบุรุษของโลก ก็ยังต้องเสด็จดับขันธ์เข้าสู่ปรินิพพาน เราซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาหรือจะหนีความตายพ้น ผิดกันก็แต่ใครจะตายเร็วตายช้าเท่านั้น แต่ลงท้ายก็ต้องตายเหมือนกันทุกคน เมื่อคิดได้เช่นนั้นก็พยายามทำจิตใจสงบ โดยไม่มีความกังวลห่วงใยสังขารที่กำลังทรมานรอเวลาจะถึงที่สุด ไม่ช้าก็รู้สึกว่าจิตใจกับร่างกายได้แยกเป็นคนละส่วน แม้สังขารกำลังไข้หนักจะแตกดับแต่จิตใจนั้นปกติมิได้พลอยป่วยไปด้วย ฉะนั้นความรู้สึกยังคงจำทุกสิ่งทุกอย่างได้ เพราะจิตใจอยู่เหนือความเจ็บป่วย

เช้าวันรุ่งขึ้น หมอก็ลากลับไป เพราะจะต้องไปอยู่เวรที่โรงพยาบาลกลาง ซึ่งเวลานั้น เรือนคนไข้ของโรงพยาบาลยังเป็นเรือนแถวไม้ชั้นเดียว ใต้ถุนนั้นสูงโปร่งปลูกเป็นสี่ด้าน ล้อมรอบสนามหญ้า คนไข้ส่วนมากก็เป็นพวกอนาถา ส่งมาจากต่างจังหวัดที่เกี่ยวกับถูกยิง แทง และต้องได้รับการผ่าตัด หมอมีงานมากจนข้าพเจ้าเกรงใจที่จะรบกวนมากกว่านี้ เพื่อนผู้หนึ่งจึงแนะนำว่าควรไปเชิญนายแพทย์พันตรีหลวงประกิตเวชศักดิ์ (ขณะนี้เป็นพันเอก) โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ข้าพเจ้าก็เห็นด้วย เพราะคุณหลวงผู้นี้เป็นอีกผู้หนึ่งที่ข้าพเจ้าเคารพนับถือ เมื่อเพื่อนคนนั้นไปเชิญท่านมาโดยบอกว่าข้าพเจ้าป่วยมาก ท่านก็รีบขับรถส่วนตัวของท่านมาทันที เมื่อได้ลงมือตรวจอาการอย่างละเอียดแล้วท่านมีท่าทางตกใจ บอกให้เอาส่งโรงพยาบาลโดยเร็วที่สุด เพราะจำเป็นต้องอยู่ใกล้หมอ ท่านบอกให้ข้าพเจ้านอนนิ่ง ๆ อย่าพยายามพลิกตัวหรือกระดุกกระดิก เพื่อนอีกผู้หนึ่งซึ่งอยู่ในที่นั้นด้วย มีร่างกายล่ำสันแข็งแรงจึงอาสาว่าเขาจะเป็นผู้อุ้มตัวข้าพเจ้าขึ้นรถเอง

คุณหลวงรีบร้องบอกว่า "ไม่ได้ไม่ได้ ห้ามอุ้ม ห้ามเคลื่อนที่ อันตรายมาก" ท่านบอกว่าท่านจะรีบส่งรถพยาบาลพร้อมด้วยเปลมารับ และให้พนักงานพยาบาลจัดการเอง แล้วท่านก็รีบกลับโรงพยาบาลทันที

เวลานั้น ข้าพเจ้ารู้สึกว่าทางบ้านโกลาหลกันที่สุด ในการที่ข้าพเจ้าจะต้องไปอยู่โรงพยาบาล เพราะเป็นครั้งแรกที่คนในครอบครัวไปรักษาในโรงพยาบาล แม่ได้เข้ามาลูบหน้าลูบผมข้าพเจ้าอย่างปลอบโยน แล้วก็แอบหันไปเช็ดน้ำตาโดยไม่ต้องการให้ข้าพเจ้าเห็น ทุกคน

ในที่นั้นซึ่งได้ทราบข่าวแล้วมีสีหน้าเศร้าไปตาม ๆ กัน บิดาของข้าพเจ้าหลบเข้าไปในห้องและอยู่คนเดียวเงียบ ๆ เพื่อระงับใจ เห็นจะเป็นเพราะว่าข้าพเจ้าเป็นลูกชายคนเดียวของพ่อแม่นี่เองจึงทำให้ท่านรักและเป็นห่วงมาก และจะต้องห่างจากบ้านไปอยู่ในโรงพยาบาล

ในไม่ช้ารถพยาบาลก็มาถึง บุรุษพยาบาลได้นำเปลลงจากรถขึ้นไปถึงห้องข้าพเจ้าอยู่ชั้นบน เขาช่วยกันค่อย ๆ เคลื่อนร่างของข้าพเจ้าจากที่นอนบนเตียงอย่างระมัดระวังลงสู่เปลโดยละมุนละม่อม ตามวิธีการของเขา แล้วก็หามข้าพเจ้าลงมาจากบ้านขึ้นมาใส่รถ ไม่ช้ารถก็มาถึงโรงพยาบาลติดตามมาด้วยญาติพี่น้อง เมื่อจัดการลงชื่อตามระเบียบแล้ว เขาก็เอาเปลใส่รถเข็นเข็นผ่านห้องและตึกต่าง ๆ จนในที่สุดก็มาหยุดในที่ชั้นบนของตึกวชิราวุธด้วยความกรุณาของคุณหลวงประกิต ฯ ท่านได้สั่งเตรียมห้องชั้น ๑ อยู่ชั้นบนของตึกนี้ไว้เรียบร้อยแล้ว ห้องนั้นเป็นห้องใหญ่ มีเตียงคนไข้อยู่เตียงเดียว เมื่อเคลื่อนข้าพเจ้าวางลงบนเตียงแล้ว นางพยาบาลซึ่งคอยที่อยู่ก่อนก็จัดแจงฉีดยาและให้น้ำเกลือทันที คุณหลวงยังได้สั่งให้ระมัดระวังเอาใจใส่ข้าพเจ้าให้นอนนิ่ง ๆ ในตอนบ่ายวันนั้นบรรดาญาติมิตรที่รู้ข่าวต่างก็พากันไปเยี่ยมมากมาย

นางพยาบาลได้เขียนป้ายติดไว้ว่า "ห้ามผู้มาเยี่ยมทำเสียงดังรบกวนคนไข้"

ฉะนั้นในห้องนั้นแม้จะมีผู้คนมากหน้าหลายตา แต่ก็เงียบคล้ายไม่มีคนอยู่ เพราะต่างก็ได้แต่นั่งมองดู บางคนก็เช็ดน้ำตา เห็นจะเป็นเพราะสงสารข้าพเจ้า

ในวันนั้นเองแม่ได้ให้คนไปบอกนายพลบ ซึ่งบ้านอยู่ในสวน ตำบลดอกไม้ คลองภูมิ (ขณะนี้เป็นนายแพทย์แผนโบราณและยังอยู่ที่เดิม) นายพลบเป็นคนที่ข้าพเจ้าคุ้นเคยรักใคร่นับถือและเรียกว่าพี่ เมื่อพี่พลบได้ทราบข่าวก็รีบมาอยู่เฝ้าไข้ด้วยความห่วงใยและอย่างเต็มใจ เป็นอันว่าคืนนั้นข้าพเจ้ามีพี่พลบอยู่ดูแลนอนเป็นเพื่อน ทางโรงพยาบาลได้จัดสำรับอาหารสำหรับผู้อยู่เฝ้าไข้ไว้ต่างหากทั้ง ๓ เวลา นอกจากนั้นก็มีเตียงผ้าใบ มุ้งผ้าห่มหมอนให้ด้วย การป่วยเพียงไม่กี่วัน ทำให้ร่างกายข้าพเจ้าทรุดโทรมลงอย่างรวดเร็วจนแทบจะเหลือแต่หนังหุ้มกระดูก ข้าพเจ้ายังรู้สึกอ่อนเพลียจนแทบจะกระดิกตัวไม่ไหว แม้แต่แมลงวันบินจากกองขยะที่กำลังถมสวนลุมพินีมาเกาะที่หน้า ก็ไม่มีแรงที่จะยกมือขึ้นปัด พี่พลบต้องคอยช่วยปัดอยู่ใกล้ ๆ แต่ตลอดเวลาข้าพเจ้ารู้ตัวว่าจิตใจเข้มแข็งไม่หวาดกลัว มีสติดี จะอยู่หรือตายก็รู้สึกเฉย ๆ อยู่เสมอ แม้แต่นางพยาบาลพูดอะไรกับคนเฝ้าไข้หรือใครพูดกันก็รู้ จากคำพูดของนางพยาบาลที่คุยกับพี่

พลบ ข้าพเจ้าได้ทราบว่าวันนั้นได้มีคนไข้อาการหนักมาอีกรายหนึ่ง คือ เรืออากาศโท........ จับคำพูดพอได้ความว่า ถูกไฟลวกขณะปฏิบัติการบินอยู่กลางอากาศ ข้าพเจ้าได้ยินเสียงร้องครวญครางด้วยความเจ็บปวดดังมาจากฟากตึกด้านตรงข้าม อันเป็นห้องของนายทหารอากาศผู้นี้ แม้ข้าพเจ้าเองจะป่วยอยู่แต่ก็ยังอดสงสารและเห็นใจไม่ได้ คืนนั้นนอกจากจะมีพี่พลบอยู่เป็นเพื่อนแล้ว ยังมีนางพยาบาลคอยฉีดยาและให้ยาเป็นระยะ ๆ นอกจากข้าพเจ้าหลับ ข้าพเจ้าหลับ ๆ ตื่น ๆ ตลอดเวลา พี่พลบคอยเอาใจใส่ดูแลตลอดเวลา คืนวันนั้นข้าพเจ้านอนหลับตานิ่งไป แกก็เอาสำลีมารอที่จมูก และจับชีพจร แกรู้ว่าชีพจรเต้นอ่อนเต็มที ตกใจรีบไปตามนาง-พยาบาล ๆ ก็ไปตามนายแพทย์เวรมา ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้ารู้สึกตัวไม่ได้เป็นอะไรมาก นายแพทย์เวรเอารายงานประจำมาดูก็รีบสั่งให้ฉีดยาทันที

รุ่งเช้าคุณหลวงประกิต ฯ ก็มาตรวจอาการแต่เช้า หลังจากได้ดูรายงานการวัดปรอท จับชีพจรและการถ่ายอะไรต่ออะไรแล้วบอกว่า เมื่อคืนที่ผ่านไปไข้ยังสูง ชีพจรก็อ่อนมาก อาการไม่ดีขึ้นเลย ท่านมีสีหน้ากังวลและหนักใจไม่น้อย ท่านได้สั่งเพิ่มยาและให้อาหารทางก้น เพราะข้าพเจ้าทานอะไรไม่ได้เลยนอกจากน้ำ วันนั้นเห็นจะเป็นวันอาทิตย์ ตกตอนสายจึงมีผู้มาเยี่ยมทยอยกันเข้ามา มีทั้งแม่และเพื่อนของแม่พร้อมทั้งญาติมิตรสหาย เพื่อนบางคนอยู่ต่างจังหวัด แต่พอทราบว่าข้าพเจ้าป่วยก็รีบมาเยี่ยม ทุกคนนั่งอยู่ด้วยอาการสงบไม่มีเสียงการสนทนากันเลย นอกจากจะแอบซุบซิบถามกันค่อย ๆ หลังจากที่ได้เห็นป้ายที่นางพยาบาลติดไว้หน้าห้อง แม้จะมาอยู่โรงพยาบาลแล้ว อาการของข้าพเจ้าก็ยังไม่ดีขึ้น หมอสั่งให้นอนนิ่ง ๆ ให้พยายามอย่าพูดอย่าออกเสียง กระนั้นข้าพเจ้าก็ยังมองเห็นว่าใบหน้าของทุกคนเศร้า และแสดงความวิตก ข้าพเจ้ามาทราบภายหลังว่าวันนั้นนางพยาบาลได้แอบเรียกแม่ออกไปนอกห้องแล้วกระซิบว่า

"คนไข้อาการหนักมาก มีหวังน้อย มาบอกให้คุณป้าทราบล่วงหน้า ถ้าเกิดอะไรขึ้นคุณป้าจะได้ไม่เสียใจมาก" แล้วนางพยาบาลคนนั้นก็รีบจากไป เธอคงไม่อยากเห็นภาพอันน่าสลดในห้อง

แม่ได้กระซิบให้ผู้ที่นั่งอยู่ในห้องทราบทั่ว ๆ กัน แล้วท่านเองก็นั่งเช็ดน้ำตาอยู่เงียบ ๆ มีเพื่อนและญาติหลายคนที่สงสารข้าพเจ้าถึงกับหลั่งน้ำตาออกมา ข้าพเจ้ายังจำได้แม่นยำคุณป้าเล็ก วิสุทธิพงศ์ ได้ลุกขึ้นมากระซิบที่หูข้าพเจ้าด้วยน้ำตาคลอว่า

"นึกถึงพระอรหันต์ไว้นะพ่อคุณของป้า นึกถึงบุญกุศลที่เราเคยสร้างสมไว้นะลูกนะ" เสียงของท่านสั่นเครือเพราะสะอื้นอยู่ในอก ข้าพเจ้าพยักหน้ารับ นึกในใจว่าพระอรหันต์ไม่เคยนึกมาก่อนเลย เสียงแม่ร้องไห้สะอื้นค่อย ๆ พอได้ยินเสียงว่า

"โถ! ตั้งแต่เกิดมาเป็นแม่เป็นลูกไม่เคยทำให้พ่อแม่เจ็บช้ำน้ำใจ หรือทำให้พ่อแม่น้ำตาตก เหมือนลูกคนอื่นบางคนเลย ยังไม่ทันไรก็จะจากไปแล้ว" พูดแล้วก็ร้องไห้สะอึกสะอื้น ข้าพเจ้าได้ยินเสียงคุณป้านางนรากรอนุรักษ์ (แตงกวย) กระซิบกับแม่ว่า

"แกคงไม่อายุสั้นอย่างนั้นหรอกน่ะ แม่บุญทำใจดี ๆ ไว้เถิด บางทีบุญกุศลคงช่วยให้หายได้ อย่าเพิ่งตีตนไปก่อนเลย"

แต่กระแสเสียงของคุณป้าก็ปนสะอื้นไปด้วย ข้าพเจ้าทราบภายหลังว่าคุณป้าแตงกวยจับยามดูก่อนออกจากบ้าน ยามบอกว่ายังไม่ถึงที่สิ้นอายุ ครั้นมาเห็นสภาพของข้าพเจ้าเหมือนกำลังจะหมดลมอยู่แล้วก็ใจเสีย ยามของท่านไม่เคยผิดพลาดมาก่อน ถ้ายามของท่านพลาดคราวนี้ท่านจะไม่ดูต่อไป เพื่อนของแม่ทุกคนรักใคร่เอ็นดูข้าพเจ้าอย่างลูกหลานและหวังดีโดยแท้จริง

บัดนี้ข้าพเจ้ารู้ตัวดีว่า มรณภัยกำลังใกล้เข้า แต่ใจนั้นสงบอย่างเดิมมิได้เปลี่ยนแปลงหวาดหวั่น ตอนบ่ายก็มีมิตรสหายมาเยี่ยมมากมาย จนทำให้ห้องอันกว้างขวางนั้นแคบลงถนัดตาล้นออกมานอกห้อง เพราะทุกคนได้ทราบข่าวว่าข้าพเจ้าป่วยหนักคิดว่าคงไม่มีทางรอดแน่จึงหวังจะมาเห็นหน้าข้าพเจ้าเป็นครั้งสุดท้าย ในเวลาที่มีคนมาเยี่ยมมากมายในห้อง ความรู้สึกของข้าพเจ้าว่ามีพระองค์หนึ่งมาเยี่ยม ขณะที่ข้าพเจ้ามองไปทางปลายเตียงก็เห็นพระครองผ้าเหลืองผ่านแวบขึ้นมาทางหัวเตียง แต่ข้าพเจ้าไม่ได้เห็นองค์ท่านถนัดนัก ข้าพเจ้าจึงถามแม่ว่า

"พระที่วัดไหนท่านมาเยี่ยม ท่านเดินผ่านไปทางหัวเตียง"

ทุกคนที่อยู่ในห้องได้ยินข้าพเจ้าถามต่างก็มองดูตากันเลิกลั่ก เพราะไม่มีใครเห็นพระที่ไหนมา ไม่มีแม้แต่ใครที่ใส่เสื้อเหลือง ไม่มีใครตอบคำถามของข้าพเจ้า คงนึกว่าข้าพเจ้าเพ้อด้วยพิษไข้สูง แต่ข้าพเจ้ารู้ตัวดีว่าไม่ได้เพ้อ ไม่ได้ฝัน สติข้าพเจ้ายังดี จิตใจก็เป็นปกติ ข้าพเจ้าเห็นพระห่มจีวรเดินผ่านไปทางหัวเตียงจริง ๆ นับว่าเป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ใจ และประทับใจข้าพเจ้าอย่างไม่มีวันเลือน เพราะต่อมาภายหลังข้าพเจ้าจึงได้ทราบว่าแม่รู้ว่าการป่วยของข้าพเจ้าคราวนี้หมดหวังหาย จึงได้หาธูป ๓ ดอก แอบไปจุดทางมุมห้อง ระลึกถึงหลวงพ่อ

องค์หนึ่งที่อยู่ทางแปดริ้ว ซึ่งแม่เคยเคารพนับถือมานานแล้ว ว่าท่านศักดิ์สิทธิ์ ขอให้ท่านช่วยการป่วยไข้ของข้าพเจ้าครั้งนี้ให้หายเป็นปกติ เมื่อหายแล้วก็บนตัวข้าพเจ้าบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ เห็นจะเป็นอำนาจของหลวงพ่อ ข้าพเจ้าจึงได้เห็นผ้าเหลืองดังที่ข้าพเจ้าได้เรียนมาแล้ว

ค่ำวันนั้น คุณหลุย ตรูวิเชียร เป็นหัวหน้าตึกนางพยาบาลอีกตึกหนึ่งซึ่งเคยรู้จักข้าพเจ้ามาตั้งแต่เด็ก ได้ทราบข่าวป่วยก็มาเยี่ยม และเมื่อมีเวลาว่างก็มาถามข่าวอาการป่วยอยู่เสมอ ข้าพเจ้าอดที่จะขอบคุณในน้ำใจอันงามของเธอมิได้ คืนนั้นข้าพเจ้าทราบว่ามีบุรุษพยาบาลอยู่เวรเพิ่มขึ้นมากกว่าปกติ เพราะมีคนไข้อาการหนัก ข้าพเจ้าหลับ ๆ ตื่น ๆ เกือบตลอดคืน และแล้วเหตุการณ์แปลกประหลาดก็เกิดขึ้นกับข้าพเจ้า เวลานั้นประมาณ ๕ นาฬิกาของวันใหม่ ข้าพเจ้ารู้สึกตัวว่าลุกขึ้นนั่งได้ ทั้ง ๆ ที่ตามปกติแม้แต่ยกมือขึ้นก็ไม่ไหวแขนขาก็ไม่มีกำลังที่จะยกขึ้นได้ แต่ขณะนี้ข้าพเจ้าลุกขึ้นนั่งบนเตียงได้โดยไม่รู้สึกเจ็บปวดอะไรเลย และมีกำลังแข็งแรงราวกับว่าไม่เคยเจ็บป่วยมาก่อน ข้าพเจ้าค่อย ๆ แหวกมุ้งนางพยาบาลเหน็บไว้ให้อย่างเรียบร้อยแล้วเลื่อนตัวมานั่งห้อยเท่า แต่เท้าไม่ถึงพื้นเพราะเตียงสูง และไขไว้เป็นครึ่งนั่งครึ่งนอน ข้าพเจ้าจึงใช้มือยันที่นอนพยุงตัวแล้วก็กระโดดลงจากเตียง ไฟในห้องยังสว่างไสวเพราะพี่พลบเปิดไว้ไม่ยอมปิดจึงเห็นทุกสิ่งทุกอย่างภายในห้องได้อย่างชัดเจน รู้สึกว่าตัวเบา เท้าเพียงแต่แตะพื้นไว้เฉย ๆ ราวกับว่าตัวเองเป็นลูกโป่งที่เป่าจากฟองสบู่ ข้าพเจ้าค่อย ๆ เดินออกไปจากห้อง แต่ก่อนจะออกไป ข้าพเจ้าหันมาดูภายในห้องอีกครั้งหนึ่ง เมื่อมองไปที่มุ้งของพี่พลบก็เห็นแกลุกขึ้นนั่งตาจ้องไปยังมุ้งที่ข้าพเจ้านอน ครั้นแล้วแกก็เปิดมุ้งออกมาลุกขึ้นเดินตรงไปเปิดมุ้งเข้าไปดูเตียงที่ข้าพเจ้านอน คงจะเอาสำลีไปรอที่จมูก หรือไม่ก็จับชีพจรตามที่แกเคยทำมาแล้ว ข้าพเจ้านึกขัน อยากจะทำให้พี่พลบประหลาดใจที่แกเปิดมุ้งแล้วไม่พบ ข้าพเจ้าจึงรีบเดินออกจากห้องไปทันที เมื่อออกมาถึงประตูห้องข้าพเจ้าจึงพบคนจำนวนมากมาออกันอยู่หน้าห้อง สังเกตดูรู้สึกว่าเป็นชาติต่าง ๆ เพราะเครื่องแต่งกายและหน้าตาผิดแปลกต่างกันไป ทุกคนถือขวดยาอยู่ในมือต่างก็ยื่นขวดยาให้ข้าพเจ้าพร้อมทั้งอวดสรรพคุณกันอย่างเซ็งแซ่ชักชวนให้ดื่ม ข้าพเจ้าก้มหัวแสดงความขอบใจโดยมิได้แตะต้องของผู้ใดเลย แต่พวกนี้ก็ไม่ยอมหลีกทางให้ผ่าน คงรุมล้อมรอบตัวอยู่เช่นนั้นให้รับขวดยาของผู้ใดผู้หนึ่งก่อน ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังคิดหาทางออกว่าจะทำอย่างไรดี เพราะพวกนั้นมาจุกช่อง ถ้าไม่รับขวดยาของใครคนหนึ่งคงไม่ยอมให้ออกไปจาก

ห้องแน่ ก็พอดีเห็นพวกที่ล้อมรอบตัวข้าพเจ้าแตกแยกออกไปคนละทางเหมือนมีคนมาไล่ ครู่เดียวก็หายไปหมด ข้าพเจ้าจึงเดินออกมาได้โดยไม่มีใครรบกวน แต่แล้วข้าพเจ้าก็เห็นชายสี่คนยืนเรียงอยู่หน้าประตูแทน ชายทั้งสี่นี้รูปร่างล่ำสันใหญ่กว่าคนธรรมดา ผมหยิกผิวเนื้อเป็นสีทองแดงค่อนข้างคล้ำ นุ่งผ้าแดงไม่สวมเสื้อ ทั้งสี่ยืนนิ่งเหมือนรูปปั้น ไม่เอาใจใส่ว่าข้าพเจ้าจะเข้าหรือออกอย่างไร ที่ระเบียงก็เปิดไฟไว้พอสว่างมองเห็นนางพยาบาลเข้าเวรนั่งอยู่ที่โต๊ะกลาง ๒ คน อีกคนเป็นบุรุษพยาบาล กำลังก้มหน้าก้มตาเขียนอะไรอยู่ อีกคนหนึ่งกำลังนั่งอ่านหนังสืออย่างเพลิดเพลิน จนไม่รู้ว่าข้าพเจ้าได้เดินออกมาจากห้องแล้ว บางครั้งข้าพเจ้ายังได้ยินเสียงคนไข้ตามห้องร้องครางด้วยความเจ็บปวดเป็นระยะ ๆ เสียงคนไข้ละเมอร้องโวยวาย เสียงไอ เสียงจามนาน ๆ ครั้ง เสียงเด็กที่เจ็บป่วยร้องหาแม่ ดังแว่ว ๆ มาจากตึกอื่น

ข้าพเจ้ากำลังคิดว่าออกจากห้องแล้วจะไปไหนดี แต่เมื่อมองไปที่ริมระเบียงก็ต้องประหลาดใจ เพราะข้าพเจ้าเห็นชายคนหนึ่งยืนยิ้มอยู่ที่นั่นข้าพเจ้าจำได้แม่นยำว่า เคยพบชายผู้นี้มาแล้วในความฝันที่ลพบุรี ข้าพเจ้าจึงอุทานออกไปด้วยความดีใจว่า "ท่านลุง" และเมื่อหันไปดูทางหน้าห้องชายสี่คนยืนอยู่ได้หายไป ข้าพเจ้ารู้สึกตื่นเต้นจนพูดอะไรไม่ถูกที่ได้พบท่านลุงอีกครั้งหนึ่ง ท่านลุงยิ้มอย่างอ่อนโยนและชี้ทางให้กระโดดไปทางระเบียงแล้วเลี้ยวไปทางขวามือ ซึ่งข้าพเจ้าจำได้ว่าเวลานั้นถนนแถวนั้นสองข้างทางเต็มไปด้วยกอไผ่เป็นระยะจนสุดถนน การกระโดดลงไปจากระเบียงตึกชั้นบนลงไปชั้นล่างนับว่าสูงพอใช้ แต่คิดว่าคงไม่มีอันตรายเป็นแน่เพราะรู้สึกว่าตัวเบา เวลากระโดดลงไปคงเหมือนขนนกที่ค่อย ๆ ลอยหล่นลงไปโดยไม่ชอกช้ำ และถ้าหากเป็นอันตรายแล้วท่านลุงคงจะไม่ให้กระโดดแน่ เพราะท่านลุงผู้มีความกรุณาข้าพเจ้าเหมือนลูกหลาน คงไม่ต้องการให้ได้รับอันตราย คิดแล้วก็ปีนขึ้นไปบนราวลูกกรง และกระโดดลงไปทันที แต่......แทนที่จะลอยล่องลงมาข้างล่าง ตามธรรมดาของสูงย่อมตกลงมายังที่ต่ำ คือพื้นดินเบื้องล่าง กลับเหมือนว่ามีลมอะไรมาหอบเอาตัวข้าพเจ้าลอยละลิ่วออกมาจากตึก ในท่าตัวตรงศีรษะมุ่งตรงไปเบื้องหน้าในลักษณะนอนคว่ำ พุ่งไปคล้ายลูกศรพุ่งออกจากแล่งผ่านอากาศรอบตัวไปด้วยความเร็ว สังเกตดูระยะความสูงระหว่างตัวข้าพเจ้ากับพื้นดินก็สูงไม่เกินกว่าระดับยอดไม้มากนัก ความรู้สึกบอกตัวเองว่า มีอำนาจลึกลับอะไรสักอย่างหนึ่งมามีอิทธิพลอยู่เหนือตัวข้าพเจ้า เพราะตัวเองไม่สามารถบังคับให้ลอยสูงต่ำหรือ

ทำอะไรตามใจชอบได้ ข้าพเจ้าได้แต่ก้มมองดูเบื้องล่าง เห็นทิวไม้ข้างถนนซึ่งกำลังจะผ่านไป และเงยหน้าขึ้นมองดูข้างหน้าซึ่งกำลังจะไปถึงเท่านั้น ส่วนข้าง ๆ ก็เหลียวไปมาได้พอสมควร มองไปข้างล่างจากสิ่งที่ผ่านไป ๆ ปรากฏว่าบางตอนก็มีหมอกขาวจับอยู่หนาบ้างบางบ้าง สลับด้วยควันดำ ๆ คล้ายหมอกดำอยู่เป็นระยะ ๆ ไป บรรยากาศรอบตัวไม่สว่างแต่ก็ไม่มืด พอจะเห็นสิ่งที่อยู่เบื้องล่างได้ชัดเจน ต่อจากกลุ่มหมอกไปก็เห็นสองข้างเป็นทางขาวคล้ายหิมะเป็นทางยาวไป ขณะนี้ข้าพเจ้าไม่รู้ว่าตัวเองอยู่ที่ไหนและกำลังจะไปไหน เพราะภูมิประเทศไม่เหมือนกับที่ข้าพเจ้าเคยรู้จัก เคยพบเห็น เป็นถิ่นที่ออกจะแปลกประหลาดผ่านมาสักครู่หนึ่ง เมื่อข้าพเจ้าก้มลงมองเบื้องล่างอีกครั้งหนึ่ง ก็เห็นร่างตะคุ่ม ๆ คล้ายคนเดินกันเป็นแถวยาวเหยียด พวกนั้นบ่ายหน้าตรงไปทางเดียวกับข้าพเจ้า การเดินของพวกนี้เต็มไปด้วยความอิดโรย ดูเชื่องช้าล้มลุกคลุกคลานคล้ายไม่มีกำลังและจะหมดแรง ข้าพเจ้าพยายามเพ่งดูตลอดทางที่ผ่านไปก็ไม่อาจทราบได้ว่าเป็นสัตว์อะไร เห็นแต่ตัวดำจนเป็นตอตะโก คล้ายกับว่าจับเอาคนชุบลงไปในบ่อน้ำมันดิน แล้วก็ยกขึ้นมาปล่อยให้เดินไป เห็นแต่ส่วนใหญ่ เช่น หัว แขน ขา เป็นต้น ส่วนนิ้วมือ จมูก ปาก ตา ไม่เห็น เพราะดำไปหมด ไม่รู้ว่าเป็นเพศไหนผู้หรือเมีย มองไปข้างหน้าพวกตัวดำ ๆ นี้ช่างมากมาย เดินกันเป็นแถวสุดสายตา และก็รู้สึกว่าตัวเองได้ลอยเร็วขึ้นและสูงขึ้น จนมองไม่เห็นอะไร เมื่อเงยหน้าขึ้นก็เห็นภูเขาใหญ่อยู่ตรงหน้าพอดี ไม่มีทางหลีกพ้นแน่แล้ว ตัวเองคล้ายรูปหุ่นความเคลื่อนไหวแล้วแต่อำนาจลึกลับ ไม่สามารถจะยับยั้งให้หยุดได้ ศีรษะคงจะพุ่งเข้าชนภูเขามหึมานี้อย่างไม่ต้องสงสัย แล้วแต่บุญแต่กรรมเถิดข้าพเจ้าคิด หลับตานิ่งรอวาระสุดท้ายที่กำลังจะมาถึงเหมือนวิ่งเอาหัวเข้าไปชนภูเขากำลังแรง หัวคงแหลกเป็นแน่ ในใจคิดว่าท่านลุงไม่น่าปล่อยให้ข้าพเจ้ารับกรรมเช่นนี้ ข้าพเจ้าหลับตาอยู่เป็นนานก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้นจนกระทั่งได้ยินเสียงพูดว่า

"ลืมตาขึ้นเถิดหลานชาย"

ท่านลุงนั่นเอง ! ข้าพเจ้าคิด และเมื่อลืมตาขึ้นก็เห็นท่านยืนยิ้มอยู่ที่หน้าผานั้น และบัดนี้ข้าพเจ้าก็ได้มายืนคู่กับท่านลุง หน้าผานี้ยื่นออกมาราวกับมีใครมาสร้างไว้ คล้าย ๆ กับที่ยืนรับการตรวจพลสวนสนาม บรรยากาศขณะนี้ก็ยังเหมือนเดิม ไม่มืดไม่สว่าง เบื้องหน้าไกลออกไป เป็นหมอกสีดำเหมือนใครเอาม่านดำมากั้นไว้ครึ่งท้องฟ้า ท่านลุงหันมาถามว่า

"เป็นอย่างไรหลานชาย การเดินทางมานี่สะดวกไหม ?"

ข้าพเจ้าจึงตอบว่า "การเดินทางครั้งนี้ประหลาดมากไม่เคยได้พบเห็นมาก่อนเลย ผมรู้สึกว่ามันตื่นเต้นและโลดโผนดี"

ท่านลุงหัวเราะ "นี่เราอยู่คนละโลกกับมนุษย์ธรรมดาแล้วมันก็ย่อมแตกต่างกันไปไม่เหมือนธรรมดา" พูดแล้วก็ยิ้ม พูดต่อไปว่า

"มีอะไรที่หลานชายสงสัยก็ถามลุงเถิด ลุงจะให้ความสว่างแก่หลานชายในทุกอย่างเท่าที่ลุงรู้"

บัดนี้เองข้าพเจ้าจึงได้สังเกตว่า คำโต้ตอบระหว่างท่านลุงกับข้าพเจ้าเราไม่ได้พูดกันด้วยปาก แต่เราพูดกันทางใจ ทุกสิ่งทุกอย่างเรารู้และเข้าใจดีด้วยใจ มันเป็นเรื่องที่แปลกประหลาดมากในความรู้สึกของข้าพเจ้า คิดว่าการพูดทางใจนี้ คงจะกำจัดอุปสรรคใด ๆ ทั้งสิ้นไม่ต้องกลัวว่าจะไม่ได้ยินหรือเสียงดังไปค่อยไป แม้จะอยู่ในที่มีเสียงดังรบกวนความแตกต่างทางภาษาก็คงหมดไป ไม่ว่าชาติใดภาษาใดคงจะเข้าใจกันดี ข้าพเจ้าจึงถามท่านลุงว่า

"ท่านลุงที่เคารพ ในระหว่างทางหลานได้เห็นตัวดำ ๆ เดินอย่างเชื่องช้าอิดโรยเป็นจำนวนมากมาย นั่นคืออะไร และกำลังจะไปไหนกัน ?"

ท่านลุงยิ้มแล้วตอบทางใจว่า

"นั่นคือวิญญาณบาปของผู้ที่มีใจชั่วหยาบช้า กำลังเดินทางไปใช้กรรมที่ตนเองสร้างไว้เมื่อยังมีชีวิตอยู่บนโลกมนุษย์ สีดำนั้นเป็นสีแห่งความทุกข์ เป็นเครื่องหมายแห่งความทรมานได้ห่อหุ้มวิญญาณเหล่านั้นไว้พวกนี้บางคนเมื่อยังมีชีวิตอยู่บนโลกมนุษย์ เป็นคนมีอำนาจวาสนาบางคนก็มีทรัพย์สินมหาศาล เพราะบุญเก่าที่เคยสร้างสมไว้ปางก่อน แต่กลับไม่คิดที่จะสร้างบุญกุศลเพิ่มเติม กลับมีจิตใจหยาบช้าสามานย์ ไม่อิ่มในอำนาจวาสนา ไม่จุใจในทรัพย์สินที่ตนมีอยู่มีแต่ความโลภไม่มีที่สิ้นสุด อาศัยอำนาจวาสนาและอำนาจเงินตราสร้างแต่กรรมชั่ว ทำความเดือดร้อนและเจ็บแค้นให้กับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ขาดความกตัญญูต่อผู้มีคุณ ทำให้พ่อแม่น้ำตาตกครั้นดวงจิตดับ วิญญาณก็ไปสู่ทุคติภพเพื่อใช้กรรมชั่วที่ตนสร้างไว้ ผู้สร้างกรรมชั่วไม่ว่าจะเป็นไพร่ ผู้ดี มหาเศรษฐี ยาจกเข็ญใจ ต่างก็ร่วมกันไปใช้กรรมดังที่หลานชายได้เห็นมาแล้วทั้งนั้น"

ข้าพเจ้าฟังด้วยความสนใจและถามท่านลุงต่อไปว่า

"แล้วผู้ที่สร้างแต่กรรมดีและสร้างกุศล ทำบุญถือศีลโดยบริสุทธิ์ใจเมื่อจิตดับแล้วท่านเหล่านี้ไปอยู่ที่ไหน" ท่านลุงยิ้ม

"อันผู้ที่สร้างกรรมดีมีจิตใจใฝ่กุศล แม้เมื่ออยู่ในโลกมนุษย์ เขาเหล่านั้นจะมีความยากจนค่นแค้น เป็นกระยาจกเข็ญใจเพียงใด แต่เป็นผู้ที่มีความสัตย์ซื่อ กตัญญูต่อผู้มีคุณ อยู่ในศีลธรรมอันดี ย่อมมีจิตใจละเอียดอ่อน เมื่อจวนจะดับก็มีนิมิตทางดีให้รู้ว่า จะย้ายจากที่ต่ำไปสู่ที่สูง ซึ่งมีความสุขกว่าโลกมนุษย์นั้นมากมาย เมื่อจิตดับแล้ววิญญาณนั้นก็ขาวสะอาดละเอียดจนโปร่งใส เราไม่สามารถจะมองเห็นได้ นอกจากเจ้าของวิญญาณจะต้องการปรากฏตนให้เห็นเท่านั้น วิญญาณของท่านเหล่านี้จะล่องลอยทางอากาศ เข้าสู่สุคติภพหรือดินแดนแห่งความสุขเช่นเดียวกัน วิญญาณเหล่านี้ มีทั้งวิญญาณของผู้ที่มีอำนาจวาสนา ขุนนางเศรษฐี ยาจกเข็ญใจ ที่ได้สร้างกรรมดีแล้วย่อมไปสู่สุคติภพ อันเป็นดินแดนที่มีแต่สุข ไม่มีทุกข์" ข้าพเจ้าถามต่อไปว่า

"อากาศที่เห็นนี้ทำไมจึงแปลกประหลาด คือจะมืดก็ไม่มืด จะสว่างก็ไม่สว่าง ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น หลานเห็นมานานก็ไม่สว่างขึ้นและก็ไม่ค่ำลง?"

ท่านลุงตอบว่า "ที่เรายืนอยู่นี่เป็นภพกลางไม่สว่างและไม่มืด อยู่ตรงกลางระหว่างสุคติภพ ซึ่งเป็นภพที่มีแต่แสงสว่างไม่มีความมืด ควรเรียกว่า "ภพขาว" กับทุคติภพซึ่งมีแต่ความมืดไม่มีแสงสว่าง ควรเรียกว่า "ภพดำ" สำหรับภพกลางเป็นที่รวมของวิญญาณทั้งดีและชั่ว และทั้งไม่ดีและไม่ชั่ว เหมือนกับเอาความมืดของกลางคืนมาบวกกับแสงสว่างของกลางวัน หรือเอาย่ำรุ่งกับย่ำค่ำมาชนกัน จึงไม่เคลื่อนที่ ไม่สว่างและไม่มืดดังที่เห็น เช่นนี้ตลอดไปชั่วกัลป์ ความเป็นอยู่ของภพกลางนี้คล้ายคลึงกับโลกมนุษย์ มีวิญญาณที่ยังมี ความรัก โลภ โกรธ หลง ปะปนอยู่วิญญาณเหล่านี้ยังไม่ถึงเวลาที่จะเข้าสู่ทั้งสุคติภพและทุคติภพ ส่วนมากวิญญาณเหล่านี้จิตดับลงโดยไม่ทันรู้ตัว คือ จิตดับอย่างกระทันหันยังไม่ถึงกำหนดจิตดับ เมื่อจิตดับก็ไม่มีแสงดำเข้าหุ้มห่อ หรือโปร่งแสงลอยไปทางอากาศ พวกนี้มีโอกาสกลับมาเกิดในโลกมนุษย์อีก บางวิญญาณจิตดับอย่างธรรมดาแต่ก็ยังวนเวียนในภพกลางเป็นพันปีก็มี บางวิญญาณก็เกิดแล้วเกิดอีกหลาย ๆ ครั้งจนกว่าจะถึงเวลาที่ทำชั่ว หรือทำความดีมาก พอที่จะนำไปสู่ทุคติภพและสุคติภพ บางวิญญาณยังท่องเที่ยวไปในภพกลาง เพราะหาโอกาสมาเกิดเป็นมนุษย์ไม่ได้ แต่บางวิญญาณเมื่อดับก็ไปเกิดใหม่ทันที บางครั้งวิญญาณบางดวงเกิดเพื่อแก้แค้นด้วยจิตที่ผูกเวรจองเวรก่อเวร

หลานจงมองดูทางโน้น” พูดพลางท่านลุงก็ชี้มือให้ข้าพเจ้ามองไปยังเบื้องล่าง ข้าพเจ้ามองตามท่านลุงไปก็เห็นวิญญาณแห่งความทุกข์เหล่านั้น ซึ่งก็คือตัวดำๆ ซึ่งข้าพเจ้าเห็นเมื่อผ่านมา กำลังเดินผ่านหุบเขาเข้าสู่ดินแดนที่ดำมืด ท่านลุงบอกว่านั่นคือทางเข้าสู่ทุคติภพ ข้าพเจ้าจึงเพ่งดูเมื่อพวกตัวดำเข้าไปใกล้จะถึงทางเข้าลับเหลี่ยมหุบผาไปสู่ความมืด ก็ต่างพากันโดดโลดเต้นโยนตัวขึ้นสูงยกแขนยกขาราวกับว่าเหยียบเข้าไปกลางดงมดแดงหรือมดคันไฟ แล้วก็กระโดดเช่นนั้นจนลับหายเข้าไปในช่องเขา เข้าไปสู่ดินแดนดำมืดน่าสะพึงกลัว พวกที่ตามมาข้างหลังก็แสดงกิริยาเช่นเดียวกันเมื่อถึงระยะที่ต้องเต้น

ข้าพเจ้าจึงหันมาถามท่านลุงว่า “เหตุใดพวกนี้จึงต้องแสดงกิริยาเช่นนั้น เมื่อเข้าไปใกล้หุบเขา”

ท่านลุงบอกว่า “วิญญาณเหล่านั้นเมื่อเข้าใกล้เขตทุคติภพ เป็นดินแดนเชื่อมต่อระหว่างภพกลางกับทุคติภพ พื้นที่บริเวณนั้นจะร้อนอย่างมนุษย์ธรรมดาไม่สามารถจะทนได้ จะถูกเผาไหม้เป็นผุยผงทันที แต่วิญญาณเหล่านั้นล้วนแต่มีจิตหยาบช้าสร้างความชั่วไว้มากมาย จึงมีความอดทนเป็นพิเศษ เพื่อรับกรรมบาปทรมานใช้หนี้กรรมชั่วที่ตัวได้สร้างไว้ต่อไปจนกว่าจะสิ้นเวรกรรม บริเวณนั้นนอกจากจะร้อนอย่างแรงกล้าที่จะเผาทุกสิ่งเป็นผงไปได้แล้ว ยังมีกลิ่นเหม็นอย่างร้ายแรง เมื่อมนุษย์ธรรมดาได้กลิ่นแล้ว จะสำลักตายทันที แต่พวกเหล่านี้ต้องทนได้เพราะกรรมบาปหนุนนำ จากนั้นยังต้องผ่านเชื้อโรคที่ร้ายแรงที่สุดอย่างน่าสะพึงกลัว เมื่อเข้าถึงเขตทุคติภพแล้ว ร่างที่หุ้มห่อไว้ตลอดเดินทางมาค่อย ๆ คลายออกจากสีดำ เหมือนหลุดจากจองจำจางออกไปคงในสภาพเดิมเป็นร่างที่เน่าเฟะไปด้วยน้ำเหลือง ต้องรับทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส ทนทานไม่รู้จักตาย ภายในภพนี้จะไม่มีแสงสว่างแม้แต่น้อย นอกจากแสงเพลิงนรกที่ร้อนแรงคอยเผาผลาญตลอดไป จนกว่าจะพ้นกรรมชั่วที่ได้ทำไว้ในโลกมนุษย์”

ข้าพเจ้าถามท่านลุงว่า “วิญญาณเหล่านี้บางคนมีความฉลาด ทำความแต่ผิดไม่มีหลักตามที่ทางโลกมนุษย์จะเอาโทษผิดได้ จึงไม่ได้รับโทษ เมื่อชีวิตพวกนี้ดับแล้วสามารถจะหลีกเลี่ยงความผิดไม่ต้องใช้หนี้กรรม บาปเหมือนอยู่บนโลกมนุษย์ได้หรือไม่?”

ท่านลุงหัวเราะแล้วตอบว่า “วิญญาณใดก็ตามเมื่อได้ทำกรรมชั่วกรรมบาป ซึ่งทางโลกมนุษย์ไม่สามารถจะหาหลักฐานมาลงโทษได้ก็ดีแต่เมื่อจิตดับมาแล้วก็ไม่สามารถหลีกพ้นไปได้

เพราะที่นี่เป็นสถานที่เที่ยงตรง ยุติธรรม ใครสร้างกรรมดีก็ไปทางดี ใครสร้างกรรมชั่วก็ไปรับโทษของตนตามความชั่วมากน้อย"

ข้าพเจ้าจึงถามต่อไปว่า "จะทราบได้อย่างไรว่าวิญญาณใดสร้างกรรมดีวิญญาณใดสร้างกรรมชั่ว"

ท่านลุงตอบว่า "ผู้ใดที่ยังอยู่ในโลกมนุษย์ ได้สร้างแต่กรรมชั่วด้วยประการใด ๆ ก็ดี กรรมชั่วเหล่านั้นก็จะบันทึกอยู่ในตัวผู้สร้างกรรมนั้นเองไม่มีใครคอยจดจำไว้ให้ การบันทึกนี้เป็นบันทึกที่เที่ยงตรง แม้แต่ตัวเองก็ไม่รู้หรือลืมไปก็ดี จำไม่ได้ก็ดี แต่สิ่งที่บันทึกอยู่ในตัวนั้นไม่ลืม เมื่อจวนจะหมดลม การบันทึกก็จะพ้องออกมาเป็นนิมิตให้เห็นให้รู้ว่า ตัวได้เคยทำความชั่วอะไรที่ฉกรรจ์ไว้บ้าง ผู้สร้างบาปเมื่อรู้สึกตัวว่าได้สร้างกรรมไว้มากก็ปรากฏเป็นนิมิตให้เห็นเมื่อตัวเองกำลังใกล้จะตาย ก็เกิดกลัวความชั่วที่ตนได้ทำไว้ รู้ตัวว่าจะต้องไปรับทุกข์ทรมานเมื่อจิตดับ ความชั่วที่สร้างไว้ก็เริ่มกลายเป็นสีดำพันธนาการวิญญาณเอาไว้ดังที่หลานได้เห็นมาแล้ว"

ข้าพเจ้าถามท่านลุงต่อไปว่า "อันภพกลางซึ่งมีบรรยากาศที่ไม่สว่าง และไม่มืดก็ดี หรือทุคติภพที่มีแต่ความมืดไม่มีแสงสว่างก็ดี หรือสุคติภพซึ่งมีแต่ความสว่างไม่มีความมืด ทั้งสามภพนี้ ตั้งอยู่แห่งใด ห่างจากโลกมนุษย์เพียงไร ขอให้ท่านลุงให้ความสว่างแก่หลานด้วย"

ท่านลุงยิ้มอย่างใจดี และอธิบายว่า "อาณาจักรแห่งภพทั้งสามนี้กว้างใหญ่ไพศาลไม่มีขอบเขตสิ้นสุด สำหรับภพกลางนั้นซ้อนอยู่กับโลกมนุษย์ ฉะนั้นวิญญาณที่อยู่ในภพนี้จึงมีความรู้สึกคล้ายคลึงกับมนุษย์ ยังมีความโลภ หลง รัก โกรธ อยู่เหมือนกัน ผิดแต่ไม่มีร่างเป็นตัวเป็นตนเหมือนมนุษย์เท่านั้น"

ท่านลุงหันมาถามข้าพเจ้าว่า "หลานยังมีอะไรที่จะถามลุงที่ยังข้องใจสงสัยบ้าง"

ข้าพเจ้าขอบคุณท่านลุงที่ได้กรุณาให้ถาม ข้าพเจ้าจึงถามว่า

"อันมนุษย์เราที่เกิดมาในโลกนี้มีหลายชาติหลายภาษา และมีศาสนาที่นับถือต่างกัน และนอกจากนั้นยังมีชาวป่าชาวเขาที่ยังไม่มีศาสนาอีกมากมาย หลานอยากทราบว่าท่านพวกเหล่านั้น เมื่อจิตดับแล้วจะไปสู่แห่งเดียวกันทุกรูปทุกนาม ทุกศาสนาหรือว่าต่างคนต่างอยู่ แยก

กันตามศาสนาตามที่ตนนับถือ และคนป่าคนดอยเหล่านั้นจะไปอยู่แห่งใดเมื่อจิตดับไปแล้วเพราะไม่มีศาสนา ขอท่านลุงกรุณาแจ้งให้หลานทราบด้วย"

ท่านลุงจึงพูดว่า "ดูก่อนหลาน อันมนุษย์ในโลกนี้มีหลายชาติหลายภาษา ทั้งศาสนาก็แตกต่างกัน หรือชาวป่าชาวเขาที่ไม่มีศาสนาก็ดี ทุกคนเมื่อยังมีชีวิตอยู่นั้น ทุกคนทุกรูปทุกนามย่อมมีอาณาจักรแห่งความฝันของตนเองซึ่งไม่มีขอบเขต ความตายหรือจิตดับไปนั้นก็เป็นความฝันเหมือนกันแต่เป็นความฝันที่แจ่มแจ้งกว่านอนหลับฝัน และก็ผิดกันที่เป็นความฝันไม่รู้จักตื่นเป็นความฝันที่ไม่มีสังขารร่างกายที่จะตื่นได้ แต่ความฝันติดต่อกันเมื่อยังมีลมหายใจอยู่ หากผู้ใดสร้างกรรมดี ผู้นั้นก็มีจิตใจสดใสชุ่มชื่นเป็นสุข ความฝันก็ย่อมฝันในทางสุข ความดีงาม คือสุคติภพ ใครสร้างกรรมชั่วก็ย่อมทุกข์ฝันในทางทุกข์ คือ ทุคติภพ และก็มีทั้งภพกลาง สุคติทุคติภพ เหมือนกันทุกชาติทุกภาษา ที่ลุงอธิบายนี้หลานฟังแล้วจะเข้าใจดี ไม่ว่าชาติใดภาษาใดย่อมมีความฝันด้วยกัน เราฝันอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าหลับหรือตื่น ไม่ว่าเราตายหรือไม่ตายไม่ว่ามีสังขารหรือไม่มี ถ้าหลานพิจารณาแล้วจะเห็นได้"

"บัดนี้ ลุงอยากจะให้หลานเห็นสุคติภพ หลานจงหลับตา"

ข้าพเจ้าหลับตาอย่างว่าง่าย พอท่านลุงบอกให้ลืมตาขึ้น เมื่อข้าพเจ้าลืมตาขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ก็รู้ได้ว่ามายืนอยู่อีกโลกหนึ่งแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างในภพนี้สวยสดงดงามไปหมดบรรยากาศที่สว่างไสว ต้นไม้ใบใหญ่ ดอกไม้และภูผาใหญ่สูงตระหง่านเรียงรายออกไปเป็นชั้นๆ มีสีต่าง ๆ กัน เรายืนอยู่บนหญ้าที่อ่อนนิ่มราวกับเส้นไหมหรือกำมะหยี่ สิ่งที่ออกจะแปลกกว่าธรรมดาก็คือ ต้นไม้ เพราะลำต้นตรงพุ่งขึ้นสู่ท้องฟ้าไม่หงิกงอ และไม่มีกิ่งก้านสาขายื่นออกไปมีแต่ใบและดอกซึ่งออกมาเป็นพุ่มกลมบ้าง เป็นพุ่มยอดแหลมบ้าง แต่ละต้นก็มีสีงามอย่างประหลาดผิดแปลกกันไป พอเห็นก็รู้สึกว่ามีความสุขอย่างประหลาด ข้าพเจ้ารู้สึกตื่นตาตื่นใจและมีใจเบิกบานอย่างบอกไม่ถูก เห็นจะเป็นเพราะสิ่งแวดล้อมที่สวยสดงดงามที่สุดเท่าที่เคยพบมาเป็นปัจจัยนำมาซึ่งความสุข เมื่อรู้สึกตัวหันไปก็เห็นท่านลุงยืนยิ้มอยู่อย่างพอใจ ที่เห็นข้าพเจ้ามีความสุขและตื่นเต้น ข้าพเจ้าจึงถามว่า "ดินแดนแห่งนี้คงจะเป็นสุคติภพใช่หรือไม่"

ท่านลุงบอกว่า "นี่เป็นดินแดนแห่งความสุขปราศจากความทุกข์หรือสิ่งเศร้าหมองทั้งหลาย เป็นดินแดนที่มีแต่ความสว่าง ไม่มีความมืดมาแอบแฝงแม้แต่น้อย ฉะนั้น ใครที่เข้ามา

สู่ภพนี้ จิตใจก็เป็นสุข มีความปิติยินดีขึ้นมาเองที่ได้พบได้เห็นสิ่งสวยงามเหล่านี้ เป็นดินแดนของผู้ที่มีจิตใจบริสุทธิ์ ภพนี้จะไม่มีความมืดแอบแฝงอยู่เลยไม่ว่าตามซอกตามมุม ตามถ้ำ แม้จะลึกล้ำเข้าไปเพียงไร แสงสว่างก็แผ่เข้าไปทั่วถึงหมด ไม่มีแม้แต่เงามืด แม้แต่ใบไม้ซ้อนกันบนต้น แสงสว่างสาดไปทั่วถึงหมด"

ข้าพเจ้าสังเกตเห็นแสงสว่างขาวนวลปกคลุมไปทุกหนทุกแห่ง แต่มิใช่ว่ามีบ่อเกิดของแสง เช่นดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ หรือดวงดาว หรือดวงไฟ ก็หาไม่ มันสว่างได้เช่นนี้ด้วยอะไรก็ไม่สามารถทราบได้ แต่ถ้าจะบรรยายถึงความสว่างให้ใกล้ความเป็นจริงแล้ว ก็เปรียบได้กับเอาแสงของดวงจันทร์ในวันเพ็ญสัก ๑๐๐ ดวงมารวม แสงสว่างกระจายออกส่องแสงแผ่ออกไปทุกหนทุกแห่งไม่ว่าตามซอกหรือในที่ลับสว่างทั่วถึงหมด จึงดูนวลเย็นตาไปทั่ว ข้าพเจ้าเดินชมความงามของภพนี้อย่างเพลิดเพลิน ข้าพเจ้าชี้ไปยังภูเขาที่เห็นอยู่ไกลลิบ ๆ เห็นเป็นสีต่าง ๆ ทอแสงประกายซึ่งเรียงรายเป็นทิวแถว บอกกับท่านลุงว่า "ภูเขาเหล่านี้สวยงามมากเหลือเกินไม่เคยเห็นมาก่อนเลย ข้าพเจ้าอยากจะไปให้ถึง แต่คงจะต้องเดินไปอีกนานกว่าจะถึงภูเขาที่เขาที่เห็น"

ท่านลุงยิ้มแล้วพูดว่า "ภูเขางามที่เห็นอยู่ลิบๆนั้นภูเขาลูกแรกที่เห็นเป็นสีขาวทอแสงสวยสดงดงามนั้น ถ้าจะพูดทางโลกมนุษย์แล้วเรียกว่า "ภูเขาเงิน" และภูเขาลูกถัดต่อไปสูงตระหง่านสีเหลืองดังขมิ้นนั้นเรียกว่า "ภูเขาทองคำ" ต่อจากนั้นที่เห็นเป็นสีชมพูเป็น "ภูเขาพลอย" และถัดไปลูกที่ ๔ เห็นเป็นสีขาวใสสะอาดและส่งแสงประกายแวววับเป็นสายรุ้งสวยยิ่งกว่าภูผาอื่นนั้นคือ "ภูเขาเพชร" และยังมีลูกต่อ ๆ ไป มี "ภูเขาทับทิม" สีแดงงดงามสดใส โน่น "ภูเขามรกต" สีเขียวเจริญตาแก่ผู้พบเห็น และมีอีกมากมายเรียงรายสวยงามล้วนแต่สีค่าสำหรับมนุษย์ทั้งสิ้นไม่สามารถจะจดจำให้หมดอีก ดินแดนแห่งนี้กว้างใหญ่ไพศาลมาก จนไม่มีขอบเขตภูเขาที่เห็นมันโตมาก เราจึงเห็นได้ในระยะไกล แต่ถ้าจะเดินอย่างธรรมดาของโลกมนุษย์แล้วก็จะต้องใช้เวลาเป็นวัน ๆ กว่าจะถึง แต่เราไปโดยใช้ทางจิตนึกถึงสถานที่นั้น และในชั่วพริบตาเดียวเราก็จะไปถึงที่แห่งนั้นทันที เมื่อหลานชายอยากจะไปที่ภูเขาลูกแรกก็จงหลับตาแล้วใช้จิตมุ่งไป"

ข้าพเจ้าทำตามคือหลับตา รู้สึกแปลกใจมากที่แม้จะไม่เห็นการเคลื่อนไหวภายนอกก็ดีแต่ตาที่ปิดนั้นก็ยังเห็นแสงสว่างนวลที่ม่านตาผิดธรรมดา แทนที่จะมืดมองไม่เห็นแสงสว่าง พอ

ลืมตาดูก็เห็นมายืนอยู่ที่เชิงเขาเงินโดยมีท่านลุงยืนยิ้มอยู่ใกล้ ๆ ภูเขานี้สูงมากจนแม้จะแหงนคอตั้งบ่าก็มองไม่เห็นยอด นอกจากนั้น ยังสวยงามมาก ประกอบด้วยแร่เงินที่บริสุทธิ์แท้ทั้งก้อนเล็กก้อนใหญ่ แทนที่จะเป็นหินเป็นกรวดเช่นภูเขาธรรมดา และไม่ใช่แร่เงินที่ต้องไปหลอม มันเป็นเนื้อแท้ของเงินบริสุทธิ์ที่โลกมนุษย์ต้องการเมื่อมองไปอีกด้านหนึ่งก็มองเห็นภูเขาทองคำ ก็เช่นเดียวกันเป็นทองก้อนเล็กก้อนใหญ่ เนื้อบริสุทธิ์ ไม่มีสิ่งเจือปน เหลืองอร่ามงดงาม ภูเขาแต่ละลูกสูงใหญ่ไม่แพ้ดอยสุเทพที่เคยเห็นมาแล้ว ข้าพเจ้าบอกเป็นเชิงขออนุญาตท่านลุงว่า อยากขึ้นไปยอดภูเขาเพชร แล้วก็หลับตา เมื่อลืมตาขึ้นก็พบตัวเองอยู่บนยอดเขาเพชร ข้าพเจ้าเคยทราบว่าตามธรรมดาเพชรนั้นอยู่ในหินต้องขุดหาแล้วก็นำมาเจียระไน จึงจะได้เพชรน้ำหนึ่ง แต่ ณ ที่นี้บนยอดเขาเพชรซึ่งภูผาอันมหึมานี้ประกอบขึ้นด้วยเพชรที่ไม่ต้องกระเทาะจากหิน เป็นก้อนเพชรที่บริสุทธิ์ใสโปร่ง เพียงแต่ตัดออกจากก้อนใหญ่ ๆ เจียระไนเป็นเหลี่ยมเท่านั้น ส่องประกายแวววับอยู่ตลอดเวลา มีตั้งแต่ก้อนเล็กก้อนใหญ่ทุกขนาด เกลื่อนกลาดไปทั่ว ทั้งภูเขาไม่มีสิ่งอื่นปะปนอยู่เลย แม้ข้าพเจ้าจะไม่มีความรู้ในเรื่องนี้ก็ดี แต่เข้าใจว่าเป็นเพชรน้ำหนึ่งที่หายากที่สุดในเมืองมนุษย์ นอกจากนั้นยังมีภูเขาที่เป็นหินมีค่าสีต่าง ๆ เช่น ชมพู สีเขียว และสีน้ำเงิน ซึ่งข้าพเจ้าไม่มีความรู้จึงไม่ได้สนใจ พึ่งแต่ท่านลุงอธิบายว่าทุกอย่างมีค่าที่สุดในเมืองมนุษย์ทั้งสิ้น ข้าพเจ้าหันไปถามท่านลุงว่า

"วิญญาณที่มาอยู่ในภพนี้ตลอดไป แล้วนาน ๆ เขาไม่เบื่อบ้างหรือเพราะตามนิสัยสันดานของมนุษย์ไม่ชอบอะไรที่ซ้ำ ๆ ซาก ๆ จำเจ เมื่อชินแล้วก็เบื่อ"

ท่านลุงหัวเราะชอบใจ แล้วบอกว่า "จิตใจของวิญญาณในภพนี้ไม่เหมือนจิตใจของมนุษย์โลก ท่านเหล่านี้ได้ชนะแล้วซึ่ง โลภะ โทสะ โมหะ แต่ยังไม่นิพพาน ตามศาสนาพุทธเท่านั้น ฉะนั้นจึงไม่มีการเจ็บ แก่ ตาย แต่ยังมีการจุติเพื่อไปเกิดในโลกมนุษย์ เมื่อหมดบุญกุศลที่ได้สร้างมา ก็ไปสร้างบารมีในโลกมนุษย์ต่อไป ณ ที่นี้ไม่มีสร้างบุญ สร้างกุศลไม่มีคนตกทุกข์ได้ยากที่จะช่วยเหลือ ไม่มีผู้คนที่อดอยากยากแค้นจะให้สร้างทานบารมี ไม่มีพ่อแม่ที่จะต้องกตัญญูต่อ มันเป็นแต่ที่เสวยสุขไม่ใช่ที่สร้างบุญบารมีที่สร้างบุญกุศล ความดีหรือความชั่วมีอยู่แห่งเดียวคือ โลกมนุษย์ การเสวยสุขในภพนี้ไม่มีเบื่อไม่มีสิ้นสุด เวลาจะไปไหนเพียงแต่จิตนึกเท่านั้นก็สามารถไปถึงได้ ไปโน่น หลานจงดู"

ท่านลุงชี้มือขึ้นไปเบื้องบน ข้าพเจ้าเห็นลูกกลมมีแสงรุ้งงดงามมากลอยอยู่ไกลลิบ ๆ มากมาย "ที่นั่นก็เป็นที่เสวยสุขเหมือนกันทุก ๆ แห่งมีแต่สิ่งแปลก ๆ ไม่ซ้ำกัน ถ้าจะเทียบระยะทางจากนี่ วิมานแก้วนั้นก็เหมือนดวงดาวที่อยู่ห่างจากโลกมนุษย์ มนุษย์ไม่สามารถจะเดินทางไปดวงดาวได้ แต่วิญญาณแห่งภพนี้ไปถึงชั่วพริบตาเดียว เมื่อไปถึงแล้วก็จะเห็นวิมานแก้วนั้นอีกมากมายต่อ ๆ ไปไม่มีที่สิ้นสุด ต่อ ๆ กันไปแปลก ๆ ไม่มีในโลกมนุษย์"

"ท่านลุงที่เคารพ เหตุใดดินแดนแห่งความสุขนี้จึงไม่มีวิญญาณของผู้ ที่มาเสวยสุขแม้แต่วิมานที่อยู่อาศัย ซึ่งหลานเคยได้ยินได้ฟังมาแต่ครั้งโบราณ"

ท่านลุงผู้ใจดีจึงอธิบายทางใจในความรู้สึกว่า "หลานชายนั้นยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับโลกมนุษย์ ฉะนั้นท่านผู้เสวยสุขและสถานที่ซึ่งเนรมิตของท่านจึงไม่แสดงตนให้เห็นแต่เท่าที่หลานได้เห็นมาแล้วก็คงพอที่จะนำไปคิดได้ว่าผู้ ที่ประกอบกรรมดี และผู้ ประกอบกรรมชั่วได้รับผลตอบแทนอย่างไร ต่างกันอย่างไร อ้อ! เวลาที่หลานได้มาชมภพทั้งสาม ก็จะสิ้นสุดลงแล้ว แต่ลุงอยากจะให้หลานสัญญากับลุงว่า จะไม่นำเรื่องราวที่หลานได้มาพบเห็นนี้ไปเล่าให้ใครฟัง จนกว่าจะถึงเวลาอันสมควร เพราะเวลานี้อายุของหลานยังน้อยเกินไปที่จะไปเปิดเผยเรื่องราวเหล่านี้"

ข้าพเจ้าจึงตอบว่า "หลานยินดีจะสัญญาให้ท่านลุงทุกอย่าง ท่านลุงมีพระคุณกับหลานได้กรุณาพาหลานมาพบสิ่งที่แปลกประหลาดมหัศจรรย์ซึ่งมีคนน้อยนักที่จะได้ประสบกับเรื่องเช่นนี้ หลานจะไม่พูดไม่บอกใครเป็นอันขาด หลานรับว่าจะรักษาสัญญาที่ให้ไว้กับท่านลุงจนกว่าจะถึงเวลาที่ท่านลุงอนุญาต"

ท่านลุงยิ้มอย่างใจดีแล้วว่า "ถ้าหลานคิดได้เช่นนั้นมันก็เป็นมงคลแก่ตัวเอง เรื่องนี้จะเปิดเผยได้ต่อเมื่อบุตรของหลานมีบุตรตั้งแต่สามคนขึ้นไปจะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ ลุงคิดว่าเมื่อถึงเวลานั้น หลานคงจะจำเรื่องราวเหล่านี้ได้ดี"

ข้าพเจ้าตกลงรับปากสัญญาทันที

บัดนี้ ข้าพเจ้าได้ไปประสบมาแล้วว่า ผู้สร้างกรรมชั่ว ผู้ มีใจบาปหยาบช้าเหล่านี้วิญญาณจะต้องไปสู่ "ภพมืด" ไม่มีแสงสว่างใด ๆ จะสามารถส่องเข้าไปถึงได้ ฉะนั้นจึงมีแต่ความมืดที่น่าสะพึงกลัว ความดำมืดคือเครื่องหมายแห่งกรรมชั่วที่ผู้ มีใจบาปได้ประกอบขึ้น

ด้วยใจหยาบ วิญญาณจึงดำหยาบ ส่วนผู้ที่สร้างกรรมดี วิญญาณก็ล่องลอยไปสู่ "ภพสว่าง" ซึ่ง ณ ที่แห่งนั้นเต็มไปด้วยแสงสว่างสดใส แสงสีขาวสว่างเป็นเครื่องหมายของผู้ที่มีใจบริสุทธิ์ ปราศจากมลทินเต็มไปด้วยจิตกุศลละเอียดอ่อน ฉะนั้น วิญญาณจึงขาวใสบริสุทธิ์ ส่วนภพกลาง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับโลกมนุษย์มีทั้งวิญญาณดีและชั่ว มีความเป็นอยู่ก็คล้ายคลึงกับโลกเรา นอกจากจะไม่มีเลือดเนื้อเป็นตัวเป็นตนเท่านั้น ทุก ๆ สิ่งซึ่งได้พบมา ได้เข้ามาบันทึกอยู่ในจิตใจ ของข้าพเจ้าเป็นความทรงจำที่ไม่มีวันลบเลือน

ท่านลุงเตือนข้าพเจ้าว่า "ถึงเวลาแล้วที่หลานจะต้องกลับไปยังโลกมนุษย์ สำหรับเรื่อง สัญญาอย่าลืม และลุงขอบใจหลานมากที่ให้คำมั่นสัญญากับลุงไว้ เอาละ หลับตาเสีย"

ข้าพเจ้าหลับตาอย่างว่าง่าย แต่ก็มีความอาลัยท่านลุงอยู่ไม่น้อย และพอหลับตา ความรู้สึกก็หมดลงเหมือนหลับ ข้าพเจ้าได้หมดสติไปนานเท่าใดไม่ทราบ มารู้สึกตัวลืมตาขึ้นอีกที ก็พบตัวเองกำลังนอนอยู่บนเตียงในห้องเดิมที่โรงพยาบาลนั่นเอง ภายในห้องไม่มีใคร สักครู่นางนางพยาบาลผู้หนึ่งเข้ามาทำความสะอาด ข้าพเจ้ารู้สึกคอแห้ง อยากจะดื่มน้ำโซดาใจจะขาด จึงพยายามรวบรวมกำลัง เรียกนางพยาบาลและบอกกับเธอว่า

"ผมอยากดื่มน้ำโซดา"

นางพยาบาลผู้นั้นเป็นผู้ที่มีจิตใจงดงามน่าสรรเสริญ ข้าพเจ้าอดที่จะขอบคุณเธอเสียไม่ได้ เธอรับปากข้าพเจ้าทันที และบอกให้ข้าพเจ้ารอสักครู่ แล้วเธอก็ออกจากห้องไป ข้าพเจ้ามาทราบภายหลังว่าในโรงพยาบาลไม่มีโซดา เธอคงจะต้องออกไปซื้อเอง หรือไม่ก็วานคนอื่นออกไปซื้อนอกโรงพยาบาลโดยเธอเป็นผู้ออกทุนทรัพย์เอง แม้ว่าน้ำโซดาจะเป็นของมีค่าเพียงเล็กน้อยก็จริง แต่เวลานั้นสำหรับข้าพเจ้ามีค่ายิ่งกว่าทองคำและเพชร เพราะมันอยากจนบอกไม่ถูก เธอได้แสดงให้เห็นถึงน้ำใจอันเปี่ยมไปด้วยความเมตตากรุณาเห็นอกเห็นใจผู้ป่วย สำหรับข้าพเจ้าเวลานั้น น้ำโซดาเหมือนน้ำทิพย์ เมื่อเธอนำมาให้และข้าพเจ้าดื่มเข้าไปแล้ว รู้สึกว่าสดชื่นและกระปรี้กระเปร่าขึ้น ในไม่ช้าข้าพเจ้าก็หลับไป

เมื่อลืมตาตื่นขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ก็เห็นแม่และญาติ ๆ พร้อมทั้งพี่พลบมานั่งอยู่แล้ว ข้าพเจ้ามองดูก็รู้ว่าทุกคนผ่านการร้องไห้มาแล้ว แต่พอเห็นข้าพเจ้าลืมตาขึ้นดู ก็ดีอกดีใจยิ้มได้ ข้าพเจ้าได้ทราบภายหลังอีกว่า ตอนตี ๔ วันนั้นพี่พลบได้ย่องเข้าไปดูข้าพเจ้าที่เตียงได้จับชีพจรดูปรากฏ

ว่าชีพจรหยุด! เอาสำลีมารอที่จมูกก็ไม่มีลมหายใจ!! พี่พลบตกใจมาก แทนที่จะไปบอกนางพยาบาลหรือนายแพทย์ แกกลับรีบตะลีตะลานออกไปจากโรงพยาบาล ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้ใส่เสื้อชั้นใน ฉวยได้ผ้าขาวม้าผืนเดียว ตรงไปยังที่บ้านเพื่อบอกพ่อแม่และญาติ ๆ ทันที แกทำอะไร พูดอะไรไม่ถูกเลย ด้วยความตกใจ นอกจากบอกว่า ข้าพเจ้าหมดลมเสียแล้ว

พ่อแม่เมื่อทราบข่าวก็เศร้าโศกมาก นึกว่าข้าพเจ้าตายแล้ว ครั้นมาถึงโรงพยาบาลได้เห็นข้าพเจ้ายังไม่ตายก็ดีใจ จากนั้นข้าพเจ้าก็หายวันหายคืนอาการดีขึ้นเป็นลำดับ ร่างกายซึ่งเหลือแต่หนังหุ้มกระดูกก็ค่อย ๆ มีเนื้อหนังขึ้น มีกำลังขึ้น เพราะอาหารค่อย ๆ ทานได้ ต่อมาข้าพเจ้าก็เริ่มหัดเดินเหมือนเด็ก ๆ เกาะข้างเตียงค่อย ๆ ก้าวเดินทีละก้าว ๆ เป็นเวลานานกว่าจะแข็งแรงเหมือนเดิม เมื่อเดินได้คล่องแล้ว ก็อยากกลับบ้าน คิดถึงบ้านเพราะข้าพเจ้าต้องมานอนแรมเดือน คุณหลวงประกิตเวชศักดิ์ ก็กำหนดวันให้กลับบ้านได้ วันนั้นข้าพเจ้าได้ให้ช่างมาตัดผมที่โรงพยาบาล เพราะมันยาวจนเกือบจะเป็นผมป๊อบในสมัยนั้น คุณหลวงประกิต ฯ ได้เข้ามาเยี่ยมและบอกว่า "ข้าพเจ้าเป็นคนโชคดีมากที่หายจากโรคเช่นนี้ได้โดยเรียบร้อย เพราะความจริงมีโอกาสหายเพียงหนึ่งในร้อยเท่านั้น และเป็นคนที่สองที่รอดได้เมื่ออาการอยู่ในขั้นนี้แล้ว คนแรกที่ท่านรักษาหายเป็นนายทหารม้า คนที่สองคือข้าพเจ้า เมื่อแรกที่ท่านเห็นข้าพเจ้าป่วยที่บ้านและให้รีบส่งโรงพยาบาล ก็นึกว่าหมดหวังแล้ว ข้อสำคัญอย่างหนึ่งก็คือเป็นด้วยกำลังใจเข้มแข็งดีมาก ซึ่งเป็นการช่วยรักษาได้ดี" ข้าพเจ้าอยากจะพูดว่า ความเอาใจใส่ดูแลอย่างที่สุด และความสามารถของคุณหลวง ฯ เป็นสิ่งสำคัญอันหนึ่งที่ได้ช่วยข้าพเจ้าให้มีโอกาสได้ชมโลกอีกครั้งหนึ่ง พระคุณครั้งนี้ข้าพเจ้าจะไม่มีวันลืมเลย ภายหลังข้าพเจ้าได้ระลึกถึงนางพยาบาลผู้มีใจกรุณาให้น้ำโซดาข้าพเจ้าดื่มเมื่อยามกระหายทันที ถามหาก็ไม่มีใครทราบเพราะเปลี่ยนเวรกันบ่อย ข้าพเจ้าก็ได้แต่นึกถึงพระคุณไม่รู้ลืม

เมื่อหายเป็นปกติแล้ว ข้าพเจ้าก็ได้บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ ในพระพุทธศาสนาตามที่แม่ได้บนเอาไว้ โดยมีท่านเจ้าคุณ ฯ เจ้าอาวาสวัดมหาพฤฒาราม (ท่านได้มรณภาพไปแล้ว) เป็นอุปัชฌาจารย์ พระครูกัลยาณวิสิทธิ์ เจ้าอาวาสวัดดอน เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เจ้าอาวาสวัดสุทธิวราราม (อธิการแส) เป็นพระอนุสาวนาจารย์ (ท่านได้มรณภาพไปแล้ว) ข้าพเจ้าอุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดดอน เมื่อได้ครองเพศสมณะแล้ว ก็ได้แผ่ส่วนกุศลให้แก่ท่านที่ได้ช่วยชีวิตข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าอยู่ในร่มผ้ากาสาวพัสตร์เพียง ๗ วัน ก็ลาสิกขาบทออกมาดำเนินชีวิตฆราวาสต่อไป และยังนึกถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมาครั้งหนึ่งในชีวิตอย่างไม่รู้ลืม ครั้นจะเล่าสู่กันฟังก็ไม่ถึงเวลา

ครั้นเมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๔ นี้เอง ข้าพเจ้าก็ได้ทราบทางโทรศัพท์ว่า ลูกสาวได้คลอดบุตรออกมาเป็นชาย ที่โรงพยาบาลจุฬา ฯ เวลา ๐๗.๐๗ น. ข้าพเจ้ายินดีมาก เพราะหลานชายคนนี้เป็นหลานคนที่สามของข้าพเจ้า แม้จะไม่คลอดในบุตรคนเดียวกันก็ดี ฉะนั้น คำมั่นสัญญาที่ข้าพเจ้าได้สัญญาไว้กับท่านลุงก็เป็นอันถูกต้องและสิ้นสุดลง ข้าพเจ้าจึงได้เขียนเรื่องนี้โดยได้จุดธูปเทียนบูชา และบอกกล่าวขออนุญาตท่านอีกครั้งหนึ่ง เป็นการเคารพ ข้าพเจ้ามิได้มีความประสงค์ที่จะให้ท่านเชื่ออย่างงมงายในเรื่องฝันที่หาเหตุผลไม่ได้ แต่เหตุการณ์นี้ได้เกิดขึ้นกับตัวข้าพเจ้าเอง แต่ถ้าท่านผู้ใดอ่านแล้วเห็นเป็นเรื่องตลกขบขันไม่น่าเชื่อ ก็ขอให้ผ่านไป และคิดว่าเป็นเพียงนิทานที่ผู้เขียนเล่าโดยที่เพ้อฝันไปตามอำนาจพิษไข้สูงในเวลาสลบไปเท่านั้นเอง

เพียงเท่านี้ก็เป็นที่พอใจและยินดีของข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้ายังเชื่อเสมอว่า คงจะมีบางท่านที่ได้ประสบเหตุการณ์คล้ายคลึงกับที่ข้าพเจ้าได้พบมาแล้ว แต่ท่านเหล่านั้นคงไม่กล้าเขียนหรือเล่าให้ใครฟัง เพราะสมัยนี้เป็นสมัยวิทยาศาสตร์ เกรงว่าจะไม่มีใครเชื่อ หรือไม่ก็โดนหัวเราะเยาะเป็นแน่

หากเรื่องนี้มีความดีและเป็นประประโยชน์ในทางกุศลแล้ว ข้าพเจ้าขอแผ่ส่วนบุญให้ท่านเจ้ากรรมนายเวร และท่านที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ตลอดจนสัตว์โลกที่ต้องทนทุกข์ทรมาน และผู้ที่รับกรรมในทุคติภพให้ทั่วถึงกันด้วย.

การบริหารประจำวันของท่านเจ้าคุณนรรัตน ฯ

ในทัศนะของแพทย์

เมื่อ ๔๐ ปีก่อน ผมเป็นนักเรียนวัดเทพศิรินทร์การเข้าไปวิ่งเล่นในวัด เป็นของธรรมดาของนักเรียนสมัยนั้น มีกุฏิหนึ่งซึ่งเป็นที่ ๆ ไม่ค่อยชอบผ่าน แต่เคยแอบมองทางหน้าต่างชั้นล่างที่เปิดสงบ คือไม่เคยเห็นมีพระอยู่ มีแต่โครงกระดูกแขวนครบทั้งตัว และมีโลงใส่ศพ ๑ ใบ สิ่งเหล่านี้ไม่ทำให้เด็กในวัยนั้นชอบไป กุฏินั้นก็คือที่จำศีลของธมฺมวิตกฺโกภิกฺขุ

เท่าที่จำได้และจากประวัติที่มีผู้เขียนมากมาย กิจวัตรประจำวันของท่านจะอยู่ภายในกุฏิ ออกมาก็แต่เพียงเดินด้วย ท่านเดินโหย่งค่อนข้างเร็วมาทำวัดในโบสถ์ หรือสังฆกิจอื่น ๆ ตามเวลาเท่านั้น ท่านจะให้โอกาสนั่งคุยกับบุคคลต่าง ๆ เฉพาะที่ในโบสถ์ ไม่รับแขกที่กุฏิของท่าน ผู้ที่มีกุศลจะมีโอกาสได้เฝ้าท่านเพียงนอกหน้าต่างส่วนมากท่านจะยืนอยู่ชั้นที่สอง จะยืนในท่าสำรวมคุยอยู่เป็นชั่วโมง โดยไม่แสดงความเมื่อยล้า จากผู้ที่ใกล้เคียงไม่เคยมีผู้ใดเคยได้ยินท่านเล่าหรือบ่นถึงความมีโรคของท่าน แม้แต่ขณะที่ท่านมีแผลเรื้อรังที่คอ มีท่านผู้หวังดีหลาย ๆ ท่านได้แสดงความจำนงที่จะให้ได้รับการรักษาที่ถูกต้องยิ่งขึ้น การที่ไม่ยึดถือในนามรูปของท่านนี้ จึงทำให้ท่านปฏิเสธและได้รับการรักษาดังที่เราทราบ ท่านก็มิได้แสดงการทรมานจากโรคอย่างใดในการสายตาของผู้ที่อยู่ใกล้ชิด

จากชื่อเรื่องของท่าน "กำหนดการบริหารร่างกายประจำวัน" มีความหมายซึ้งมาก คือ จะต้องบริหารทุกวัน ไม่มียกเว้น มิใช่ว่าจะไปทำงานทุกวัน เช่น ขุดดินหรืองานออกกำลังใช้สมองอะไรก็ตาม จะต้องบริหารตามท่าที่ท่านว่าไว้ ก่อนจะออกไปทำงาน เพราะอะไรจะบรรยายต่อไป

ต่อไปนี้เป็นลายมือของท่านเจ้าคุณนรรัตน ฯ (ธมฺมวิตกฺโก ภิกฺขุ) เขียนถวาย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์พระอุปัชฌาย์

๒๕ มิถุน ๖๙.

ขอประทานกราบเรียน พระคุณ

เกล้าฯ ขอประทานถวายวิธีบริหารร่างกายประจำวัน ซึ่งเกล้าฯ มั่นใจว่าจะได้มีอิทธิพลตามสนองแล้ว การบริหารร่างกายที่ถูกต้องตามกฎของธรรมดาโดยสม่ำเสมอจริงๆ จะช่วยส่งเสริมให้รูปขันธ์นี้เป็นเรือนอันแข็งแรงมั่นคงและทนทาน เป็นที่อาศรัยของเจตขันธ์ได้อย่างปลอดภยันตราย ห่างจากโรคาพยาธิ มีโอกาสใช้ชีวิตช่วยบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่โลกได้ยืดยาวจนสุดเขตไขยแห่งอายุ.

เกล้าฯ เป็นเด็กขี้โรคมาแต่เดิม โยมผู้หญิง ผู้ชายก็ขี้โรค ทั้งเกล้าฯ ได้เคยตรากตรำอดหลับอดนอน จนร่างกายทรุดโทรมมาครั้งหนึ่ง เมื่อในระหว่างรับราชการ ถึงกับเป็นโรคเส้นประสาทอ่อน (Neurasthenia) มีร่างกายผอมซีด สามวันดี สี่วันไข้ จนสมเด็จพระบรมพิตาพระราชสมภารเจ้ารัชกาลที่ ๖ ทรงออกพระโอษฐว่า "เกรงว่าแกจะเป็นฝีในท้อง – Consumption เสียแล้ว." เกล้าฯต้องถูกส่งไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ แต่การรักษาด้วยวิธีและยาต่างๆ หลายอย่างหลายชนิดไม่เป็นผลเลย เกล้าฯ ได้พยายามบริหารร่างกายด้วยตนเองหากฎของธรรมดาตามวิธีที่กราบเรียนถวายมานี้ โดยสม่ำเสมอ อย่างที่เรียกว่า "เมื่อจะทำอะไร ต้องทำกันจริงๆ." ก็ได้รับผล มีร่างกายสมบูรณ์สบายเรื่อยมาจนบัดนี้ ไม่ต้องใช้ยาไม่ต้องไปตามหรือปรึกษาหมอในเรื่องโรคภัยส่วนตัวอีกเลย ฯ.

<u>กำหนดการบริหารร่างกาย</u>
<u>ประจำวัน</u>.

๑. <u>ตอนตื่นนอนก่อนลุกขึ้นจากที่นอน</u> ต้องทำ ๔ ท่า ดังนี้ :-

๑. ยืด. (Stretch)
๒. แขม่วท้อง (Pumping)
๓. เตะขึ้น (Kick up)
๔. บิดท้อง (Churning).

---

๒ <u>เมื่อลุกขึ้นจากที่นอนแล้ว</u> ไปยืนที่หน้าต่างที่เปิดตรงช่องลม หายใจยาวสูดอากาศสดๆ (Fresh air) เข้าปอดให้เต็มที่ ๔ ท่า ดังนี้ :-

๑. อัดลม (Packing).
๒. หายใจยาวสูดลมเข้าปอดตอนบน (Upper chest breathing.)
๓. หายใจยาวอัดลมดันให้ท้องโป่งพอง (Abdominal breathing)
๔. หายใจยาวสูดลมเข้าให้ซี่โครงกาง (Costal breathing)

ในขณะที่ทำท่าเหล่านี้ ควรหลับตา. และใจตั้งเป็นสมาธิอยู่ในท่าที่ตัวเองกระทำอยู่นั้น เมื่อจบท่าแล้วจึงลืมตา. เวลาสูดลมหายใจต้องสูดลึกๆ ให้เต็มพวงปอดไป แล้วค่อยๆ หายใจ ออก

ไปกลอกมา ซ้ายขวาบน ลงล่าง กลอกซ้าย กลอกขวา และกลอกเป็นวงกลม ที่เป็นการบริหารลูกตาอีกส่วนหนึ่ง ฯ.

๓ ดื่มน้ำ ๑ ถ้วยแก้วเต็มๆ น้ำที่จะใช้ดื่มนี้ สำหรับผู้ที่มีอายุล่วงเข้าเขตร์ปัจฉิมวัยแล้วไม่ควรดื่มน้ำเย็นในตอนตื่นนอนเช้าท้องว่าง ควรดื่มน้ำต้มเดือดแล้วอุ่นๆ ถ้าดื่มน้ำเปล่าๆไม่ได้ ก็ควรเจือชานิดหน่อย พอมีกลิ่นชวนให้ดื่มได้ แต่อย่าให้มากนัก เพราะชามีธาตุที่ให้โทษแก่ร่างกายอยู่บ้าง ไม่เหมาะสำหรับดื่มในเวลาท้องว่าง ตื่นนอนใหม่ๆตอนเช้า.

๔. ไปถ่ายอุจจาระ ถ้าเกรงจะเสียเวลาช้าไป ควรเอาหนังสือติดมือไปอ่านด้วย.

ต่อนี้ไป ลงมือทำงาน (Work) ได้.

๕. เมื่อหยุดงานแล้ว ก่อนรับประทานอาหาร ควรดัดตน ๓ ท่า ดังนี้:-
๑. ยืนกางแขนบิดตัว เอามือแตะปลายเท้าพลิกลับ (Tickle toe)
๒. เขย่าตัว (Pep hop)
๓. ส่องดาวและจิกตอ (Star gazer และ Hen peck)

แล้วดื่มน้ำ ๑ ถ้วยแก้ว ก่อนรับประทานอาหารสัก ๑๕ นาที

เมื่อรับประทานอาหารแล้วใหม่ๆ ไม่ควรอ่านหนังสือ หรือใช้สมองคิดเลย ควรคุย หรือเดิน หยิบโน่นหยิบนี่ นิดๆ หน่อยๆ เป็นดี และไม่ควรดื่มน้ำ รอไว้จนรู้สึกว่าอาหารย่อยเรียบร้อยจนเบาท้องแล้วจึงดื่มน้ำได้มากๆ.

๖. ก่อนอาบน้ำตอนจะเข้านอนกลางคืน ควรดัดตนอีกครั้งหนึ่ง ๗ ท่า ดังนี้:-
๑. บิด (Stretch)
๒. แขม่วท้อง (Pumping)
๓. เตะขึ้น (Kick up)
๔. บดท้อง (Churning)
๕. ยืนกางแขนบิดตัว เอามือแตะปลายเท้าพลิกลับ (Tickle toe)
๖. เขย่าตัว (Pep hop)
๗. ส่องดาวและจิกตอ (Star gazer และ Hen peck)

ท่าดัดตนเหล่านี้ ถ้าทำให้มากเกินไปก็ให้โทษ หรือไม่ทำเลยก็ไม่ให้คุณ ที่จะให้คุณจริงๆ คือ พอควรอยู่ระหว่างกลาง ไม่ไปทางที่สุดโต่งทั้งสองข้าง

ควรมีความประมาณ ประมาณใดสุด – แล้วแต่จะไปเอง

เกศ ฯ. ธมฺมวิตกฺโก.

๑. ตอนตื่นนอนก่อนลุกจากที่นอน ดัดตน ๔ ท่าดังนี้

๑) **ยืด** (Stretch) คือการนอนยืดตัว เหยียดมือ และเท้า ซึ่งท่านเจ้าประคุณพระพุทธโฆษาจารย์ได้พิจารณาดัดแปลง (ซึ่งต่อไปจะขอเรียกว่าสมเด็จ ฯ) ให้งอมือบิดขี้เกียจอีกข้างละ ๒ หน ทั้งนี้เพื่อให้กล้ามเนื้อของร่างกายมีโอกาสเหยียดเต็มที่ เพิ่มการไหลเวียนของเลือดตามเส้นเลือดต่าง ๆ ดีขึ้น

๒) **แขม่วท้อง** (Pumping) การนอนแม่วท้องของท่านธมฺมวิตกฺโกภิกฺขุ ให้ทำพอดี ๆ แต่ของสมเด็จ ฯ ให้นอนแขม่ว ๖ ระยะ และเบ่งลมเข้าท้องให้โป่งอีก ๒ ระยะ รวม ๖ หน การปฏิบัติเช่นนี้ ทางแพทย์เข้าใจว่าใช้กล้ามเนื้อหน้าท้องกระตุ้นอวัยวะภายในช่องท้อง มี ลำไส้ ตับ ตับอ่อน ถุงน้ำดี ลำไส้ใหญ่ ฯลฯ ซึ่งทำงานน้อยลงในเวลากลางคืนอันเป็นการพักผ่อนที่นอนหลับ การทำเช่นนี้ประจำ จะช่วยแก้การท้องผูกเป็นนิสัยได้ ระยะทางเดินอาหารและน้ำดีจะทำงานได้ดียิ่งขึ้น

๓) **เตะขึ้น** (Kick up) สมเด็จ ฯ ให้เตะเท้าขึ้นข้างละเท้า ข้างละ ๑๐ หน และรวม ๒ เท้า เตะขึ้นไปเลย ลุกขึ้นจากที่นอน การเตะเท้าเช่นนี้จะทำให้มีการเคลื่อนไหวของข้อตะโพกทั้ง ๒ ข้าง และข้อกระดูกเชิงกราน ข้อกระดูกสันหลังส่วนเอว ให้มีการเคลื่อนไหว ทำให้กล้ามเนื้อลึก ๆ เช่น กล้ามเนื้อสันใน (Ilio Psoas muscle) ซึ่งดึงกระดูกสันหลังส่วนเอวกับกระดูกต้นขาให้มีกำลังมากขึ้น เป็นวิธีการแก้อาการปวดหลังเรื้อรัง อย่าลืมว่า ต้องบริหารทุกวันไม่ให้มีการยกเว้นด้วยความเกียจคร้าน

๔) **บดท้อง** (Churning) การนั่งสมาธิบดท้อง รอบ ๆ กลับไปกลับมา ๑๐ หน ฯ วิธีการเช่นนี้ จะเกิดการเขย่าในท้อง อวัยวะภายในต่าง ๆ ก็จะมีการเคลื่อนไหวถูกกระตุ้นเช่นเดียวกันกับการแขม่วท้อง

๒. เมื่อลุกขึ้นจากที่นอนแล้ว ไปยืนที่หน้าต่างที่เปิด ตรงช่องลม หรือกลางแจ้งที่อากาศบริสุทธิ์ หายใจยาวสูดอากาศสด ๆ (Fresh Air) เข้าปอดให้เต็มที่ ๔ ท่า ดังนี้:—

๑) อัดลม (Packing) ให้ลมเข้าปอดมากที่สุด

๒) หายใจยาวสูดลมเข้าปอดตอนบน (upper chest breathing) ธรรมดาเนื้อปอดส่วนบนถ้าไม่สูดหายใจลึก เนื้อปอดจะแฟบ เมื่อสูดลมเข้าเต็มที่เช่นนั้น เนื้อปอดจะโป่งรับอ๊อกซิเจนได้มาก คนที่เป็นวัณโรคปอด ส่วนมากมักจะเป็นที่ส่วนนี้มาก

๓) หายใจยาว อัดลมดันให้ท้องโป่งพอง (Abdominal breathing) ชายเนื้อปอดส่วนกลางจะพองตัวรับอากาศบริสุทธิ์ เมื่อทำอยู่เสมอเป็นประจำทุกวันตั้งแต่อายุน้อย ๆ จะป้องกันโรคเยื่อหุ้มปอด ถุงลมเล็ก ๆ ของปอดจะได้รับลมทั่วกัน ขณะเดียวกันกระบังลมข้างล่างและอวัยวะในช่องท้องที่ใกล้เคียงกับปอด จะมีการเคลื่อนไหวทำหน้าที่ได้มากขึ้น

๔) หายใจยาวสูดลมเข้าออกให้ซี่โครงกาง เมื่อซี่โครงกาง ช่องในปอดกว้างขึ้น เนื้อปอดขยายตัวรับอ๊อกซิเจนมากขึ้น ขับไล่แก๊สคาร์บอนไดอ๊อกไซด์ออกได้มากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การหายใจทั้ง ๔ วิธีนั้น เป็นการช่วยให้ปอดได้ขยายตัวมากขึ้น เพื่อรับอ๊อกซิเจนให้มากกว่าหายใจธรรมดา เม็ดเลือดแดงจะรับอ๊อกซิเจนมากขึ้น

และขณะเดียวกัน ช่องทรวงอกก็จะหายใจออกมา แก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ระบายออกมากับลมหายใจออก

คนเราธรรมดา ทุก ๆ ครั้งที่หายใจเข้า และออกจำนวนอากาศที่เข้าและออกเป็นจำนวนน้อยที่เพียงพอต่อการทำงานของร่างกายที่จะได้อ๊อกซิเจน ท่านลองเป่าลูกโป่งดูภายหลังจากหายใจออก แล้วแขม่วท้องให้ไล่ลมในปอดให้มากที่สุด ลูกโป่งจะพองออกเป็นจำนวนมากพอดู

การบริหารลมหายใจดังกล่าวจึงช่วยขับไล่แก๊สที่ร่างกายใช้แล้ว และนำแก๊สอ๊อกซิเจนไปให้ปอดส่วนที่ไม่ค่อยได้รับลม ได้ทำงานมากขึ้น

ในขณะที่ทำท่าบริหาร ท่านแนะนำให้หลับตา และใจตั้งเป็นสมาธิ ไม่ให้คิดอะไรเป็นการพักสมอง ฝึกจิตสงบในขณะบริหาร แม้จะเป็นเวลาเล็กน้อยก็ตามถ้าทำนาน ๆ จะได้ประโยชน์ไปถึงเบื้องต้นของสมาธิได้ต่อไป

เมื่อจบท่าบริหารแล้วลืมตา เวลาลืมต้องลืมจริง ๆ คือเพ่งมองจ้องออกไป แล้วค่อย ๆหลับกลอกตาไปกลอกตามาขึ้นข้างบน ลงข้างล่าง กลอกตาไปซ้าย ไปขวา และกลอกเป็นวงกลม นั้นเป็นการบริหารกล้ามเนื้อรอบ ๆ ลูกตา ซึ่งมีลายมัดด้วยกันให้การเคลื่อนไหวด้วยการบริหาร

ขอให้เข้าใจว่า คนเราทำงานใช้สายตามาก ๆ เช่น พวกส่องกล้อง ช่างแก้นาฬิกา ฯ บางวัน ดวงตาของเขาเหล่านั้น ไม่เคยเหลือกขึ้นเลย กล้ามเนื้อบางมัดไม่ได้ทำงานก็มี

ฉะนั้นการปฏิบัติ บริหารลูกตา ถ้าทำทุกวันติดต่อกัน ๒—๓ เดือนไปแล้ว ท่านจะรู้สึกว่า ความไวและสายตาของท่านจะเสื่อมช้าลงไปกับเวลา

๓. การดื่มน้ำ ๑ แก้วเต็ม ๆ เวลาตื่นนอนเช้า เป็นสิ่งมีประโยชน์แก่ร่างกาย น้ำที่ดื่มจะผ่านออกมาเป็นปัสสาวะ ให้ปัสสาวะที่กรองออกมาจากไตนั้น จะกรองเอาสิ่งที่ร่างกายขับออกมาหลายอย่าง แร่ธาตุที่เกินความจำเป็น ของเสียที่เกิดจากการเผาผลาญของร่างกาย เช่น ธาตุยูริค (Uric acid) ที่เป็นขี้เถ้าของอาหารโปรตีน ถ้ามีธาตุนี้เหลืออยู่ในเลือดมาก จะเป็นสาเหตุให้ปวดตามข้อ เก๊าท์ นิ่วในทางเดินท่อปัสสาวะ ฯ น้ำควรเป็นยาชนิดหนึ่งที่ช่วยทำหน้าที่เป็นพาหะให้ของเสียต่าง ๆ อาศัยออกมา อย่าเข้าใจผิดว่า ดื่มน้ำมาก ๆ แล้วจะอ้วน

สำหรับผู้ที่มีอายุล่วงเข้าเขตปัจฉิมวัยแล้ว ไม่ควรดื่มน้ำเย็นในตอนตื่นนอนเช้าท้องว่างๆ ควรดื่มน้ำต้มเดือดแล้วอุ่น ๆ ดื่มน้ำเย็นมาก ๆ จะทำให้มีการเปลี่ยนอุณหภูมิในกระเพาะที่อบอุ่น อาจจะมีอาการแน่นเกิดขึ้นทันที ถ้าผู้เคยชินก็ไม่มีปัญหาอะไร

๔. ไปถ่ายอุจจาระ ถ้าเกรงเสียเวลาช้าไปควรเอาหนังสือติดมือไปอ่านด้วย

การถ่ายอุจจาระเป็นเรื่องกิจที่จะต้องทำของมนุษย์ ถ้าไม่ถ่ายหลายวันก็จะมีอาการลมจุกเสียดแน่น การบริหารต่าง ๆ ดังกล่าวมา ลำไส้อวัยวะต่าง ๆ ในช่องท้อง ถูกกระตุ้นให้เริ่มทำงานมากขึ้น ท่านถือว่าเป็นกิจที่จะต้องให้คนหัดถ่ายอุจจาระเป็นนิสัยก็จะเป็นการป้องกันมิให้เกิดเป็นโรคดังกล่าว

การเอาหนังสือติดมือไปอ่านด้วย แสดงว่าจะต้องใช้เวลาในการถ่ายอุจจาระค่อนข้างนานเพื่อให้อุจจาระออกจำนวนมาก

คนธรรมดาถ่ายอุจจาระต้องติดนิสัยเบ่ง จนที่ชาวบ้านเรียกว่า หน้าเขียว หน้าเหลือง ท่านคงจะได้ยินข่าวมาบ้างว่าเส้นเลือดแตกตายในห้องน้ำ

ผู้เขียนเคยวัดความดันเลือด ขณะนั่งและยืน จะมีความดันเลือดต่างกันขณะนั่งยอง ๆ ประมาณ ๖ ม.ม. ถึง ๒๐ ม.ม. ปรอท ฉะนั้นถ้ามีความดันสูง ๒๐๐ ม.ม. ก็อาจจะขึ้นไปอีกเป็น ๒๒๐ ม.ม. เส้นเลือดแตกได้ ดังข่าวที่ได้ยินมา

เมื่อเวลาเราถ่ายอุจจาระก้อนแรก อุจจาระจะออกมาจากลำไส้ใหญ่ส่วนล่างที่สุด ก้อนอุจจาระที่สูงขึ้นมา จะต้องใช้เวลาเดินทางด้วยการกระตุ้นให้เคลื่อนลงมา

เส้นผมที่บังภูเขาของธมฺมวิตกฺโก ก็คือ

๑) ให้เวลาอ่านหนังสือ ฆ่าเวลา ไม่ต้องรีบร้อน ไม่ต้องเบ่งอุจจาระจนหน้าเขียว หน้าเหลือง ให้เส้นเลือดแตกตาย

๒) ไม่หัดเบ่งอุจจาระ แต่ใช้การแขม่วท้อง (Pumping) และการบดท้อง (Churning) เป็นการกระตุ้นให้อุจจาระเลื่อนลงมาจนออกจากทวาร ขณะท่านถ่ายอุจจาระลองหัดดูวิธีดังกล่าวท่านจะไม่รู้สึกเลือดขึ้นศีรษะ หน้ามืดเลย อุจจาระจะออกดีด้วย

๓) ที่นั่งถ่ายอุจจาระของท่าน เป็นแบบนั่งยอง ๆ การนั่งยอง ๆ ทุกเช้า ทางแพทย์ถือว่าเป็นการบริหารชนิดหนึ่ง ที่จะให้กล้ามเนื้อของขาและต้นขาได้ยืดและหดมากที่สุด ถ้าหากนั่งยอง ๆ ได้ทุกวัน วันละ ๒๐ ครั้ง ท่านจะไม่มีอาการปวดเข่า ปวดตะโพก เป็นความจริง

๔) การนั่งยอง ๆ ถ่ายอุจจาระโดยวิธีแขม่วและบดท้อง อุจจาระจะเคลื่อนเลื่อนออกมาโดยไม่มีการเบ่ง การเบ่งอุจจาระจะทำให้มีเส้นเลือดริดสีดวงโป่งอยู่เสมอ ๆ จะเป็นสาเหตุทำให้เกิดโรคชนิดหนึ่งที่เรียกว่า "ริดสีดวงทวาร".

๕) เมื่อหยุดงานแล้ว ก่อนรับประทานอาหารควรดัดตน ๓ ท่า ดังนี้ :—

๑) ยืนกางแขนบิดตัว เอามือแตะปลายเท้าทีละข้าง (Tickle Toe) เป็นการออกกำลังเอว ลำตัวและแขนทั้งสองข้าง

๒) เขย่าตัว (Pep hop) เหมือนกับการเต้นอยู่กับที่ ในปัจจุบันมีผู้มาดัดแปลงเป็นเต้นอยู่กับที่ ๒๐๐ ก้าวให้หัวใจเต้นแรงขึ้น และที่สำคัญ คือ กระดูกต่าง ๆ ที่รับน้ำหนักเช่นกระดูกขา เท้า กระดูกต้นขา กระดูกสันหลังจะแข็งแกร่งมากขึ้น ถ้าทำอยู่เสมอการแพทย์ทราบมานานแล้วว่า ถ้าคนเรานอนเฉย ๆ แล้ว แคลเซี่ยมที่กระดูกนั้นจะละลายตัวออกมาเองทำให้กระดูกนั้น ๆ บางได้ ถ้าคนได้เต้นอยู่เสมอความแข็งแกร่งของกระดูกจะเพิ่มได้จริง ๆ

๓) จ้องดาวและบิดคอ (Star gazer และ Henpeck) เป็นท่าบริหารที่สำคัญท่าหนึ่งของกล้ามเนื้อนัยตาที่ให้ดวงตามีความเคลื่อนไหว เหลือบ กลอก ซ้ายขวาให้มีกำลังและประสิทธิภาพขึ้น

การบิดคอให้กล้ามเนื้อคอ ที่ทำหน้าที่หันศีรษะซ้ายขวา และเป็นตัวดึงประคองศีรษะให้อยู่บนกระดูกคอ ข้าง ๆ กระดูกจะมีเส้นประสาทเป็นเส้น ๆ ที่ออกมาจากไขสันหลังมาเลี้ยงใต้สบัก แขน มือ หน้าอกส่วนบน การบริหารบิดคอทุกวันนั้น จะป้องกันการปวดร้าวมาตามประสาทดังกล่าวเป็นอย่างดี

ดื่มน้ำหนึ่งแก้วก่อนรับประทานอาหารสัก ๑๕ นาที มนุษย์เราควรจะได้ดื่มน้ำมาก ๆ ในวันหนึ่ง เพื่อให้ร่างกายได้ดูดซึมไปใช้เป็นตัวนำ ของเสียออกจากร่างกายทางเหงื่อและทางปัสสาวะ

ไม่ควรอ่านหนังสือ หรือใช้สมองคิดเลย ควรคุยหรือเดินหยิบโน่นหยิบนี่นิด ๆ หน่อย ๆ เป็นดีและรอไว้จนรู้สึกว่าอาหารย่อยเรียบร้อย จนเบาท้องแล้วจึงดื่มน้ำได้มาก ๆ ทุก ๆ วินาทีของร่างกาย จะต้องได้ทำหน้าที่อย่างดีแม้ขณะกระเพาะอาหารส่งน้ำย่อยมาย่อย ท่านก็ต้องการให้น้ำย่อยเข้มข้นพอที่จะย่อยอาหาร จนอาหารที่เรารับประทานเข้าไปอย่างพอดี ได้ผสมกับน้ำย่อยทั่ว แล้วเคลื่อนต่อไปสู่ลำไส้จึงให้ดื่มน้ำมาก ๆ

๖. ก่อนอาบน้ำตอนจะเข้านอนกลางคืนควรดัดตนอีกครั้งหนึ่ง ๗ ท่าดังนี้:—

๑. ยืด (Stretch)

๒. แขม่วท้อง (Pumping)

๓. เตะขึ้น (Kick up)

๔. บดท้อง (Churning)

๕. ยืนกางแขน บิดตัว เอามือแตะปลายเท้าทีละข้าง (Tickle Toe)

๖. เขย่าตัว (Ped hop)

๗. จ้องดาว และบิดคอ (Star gazer และ Hen peck)

ท่าดัดตนเหล่านี้ ถ้าทำให้มากเกินไปก็ให้โทษหรือไม่ให้คุณ ที่จะให้คุณจริงๆ พอควรอยู่ระหว่างกลาง ไม่ไปทางที่สุดโด่งทั้งสองข้าง คำแนะนำนี้ เป็นความอิสระของท่านไม่กะจำนวนเวลาละครั้ง ว่าจะให้ทำกี่ครั้ง กี่นาที ทั้งนี้แล้วแต่กำลังของแต่ละบุคคล เช่น คนอ้วนไม่เคยนั่งยอง ๆ จะฝืนให้นั่งก็ทำไม่ได้ คนปวดไหล่ยกแขนไม่ขึ้น จะชูมือขึ้นอ้าเขย่งทีละข้าง ๆ ละ ๒๐ หนไม่ได้ หัดทำให้พอดีกับกำลังและความเคยชินของเขาขออย่าให้ขี้เกียจ จะทำให้เชื่อ

ตั้งอกตั้งใจปฏิบัติ เหมือนคำแนะนำของท่าน "เมื่อทำอะไร ต้องทำจริง" ขอให้ทำครบ ๑ เดือน จะรู้สึกตัวเบาสบายไม่เมื่อย เมื่อเห็นผลดีแล้วก็จะทำต่อไปเองแน่

จะขอพรให้ท่านธมฺมวิตกฺโก ที่ท่านอุตส่าห์หาวิธีบริหารให้พวกเรา ท่านก็คงไปสูงกว่าที่จะรับพรของพวกเราขอให้พวกเรารับคำปฏิบัติให้ร่างกายของเราสมบูรณ์ เพื่อทำความดีต่อไปก็แล้วกัน

ตามกรรมเก่าของแต่ละบุคคล ผมว่าอย่างนี้แหละ

ประเสริฐ นุตกุล

(นายแพทย์ประเสริฐ นุตกุล)

ร.พ. กลาง

โลกมนุษย์เราเกิดแล้ว ตายแน่
บ้างไม่ทันถึงแก่ ดับแล้ว
บางคนป่วยจนแย่ ตายยาก นาเจ้า
อ่อนแก่ก็ไม่แคล้ว แน่แท้ คือตาย

ความตายมาอยู่ใกล้ ตัวเรา
จิตอย่ากลัวขลาดเขลา ไป่สู้
ฝึกจิตอย่ามัวเมา ตายก่อน จริงนา
เมื่ออยู่ต้องเตรียมสู้ หมดสิ้น กลัวตาย

หมดลมดับวูบแล้ว สิ้นใจ
สิ้นสุดความทุกข์ภัย โลกนี้
ดีหรือชั่วตามไป ภพอื่น อีกนา
บุญบาปเป็นช่องชี้ สู่แคว้น แดนกรรม

ท. เลียงพิบูลย์

ขอขอบพระคุณอย่างสูงต่อ นายแพทย์ พยาบาลที่ให้การรักษาพยาบาล และคุณ ท. เลียงพิบูลย์ ที่ได้กรุณาให้หนังสือชุด "กฎแห่งกรรม" พิมพ์แจกเป็นอนุสรณ์ อุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว พร้อมทั้งทุกท่านที่กรุณาให้เกียรติมาร่วมในงานฌาปนกิจ นางชลฉลาดปรีดารมณ์ (ผิว จาตุรงคกุล) หากมีสิ่งบกพร่องด้วยประการใดขอได้โปรดอภัย

เจ้าภาพ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์รวมมิตรไทย ข้าง ร.ร. วัดสระเกศ สะพานดำ กรุงเทพมหานคร โทร. 2812411
นายประวิทย์ มาสกุลรัตน์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2520